

ΗΛΙΑΙΑ

Α'

«Ἡλιαία καὶ ἡλιασίς· Ἡλιαία μὲν ἔστι τὸ μέγιστον δικαστήριον τῶν ἐν Ἀθήνῃσι, ἐν ᾧ τὰ δημόσια τῶν πραγμάτων ἐκρίνετο χιλίων δικαστῶν, ἢ χιλίων καὶ πεντακοσίων συνιόντων· συνιέσαν δὲ οἱ μὲν χίλιοι ἐκ δυοῖν δικαστηρίων· οἱ δὲ χίλιοι πεντακόσιοι ἐκ τριῶν· ἡλιάζεσθαι δὲ καὶ ἡλιασίς ἔστι τὸ ἐν Ἡλιαίᾳ δικάζειν».

Ἄρποκρατίων.

Ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἀρμοδιότης τῆς Ἡλιαίας μετεβλήθησαν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἀττικοῦ δικαίου, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς μεταβολὰς τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ αὗται δὲν φαίνονται λίαν οὐσιώδεις ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλεισθένου μέχρι τῶν τοῦ Δημοσθένους· αἱ δὲ ἀρχαιότεραι τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν οἱ νεώτεροι ἀρῶνται τὰς πληροφορίας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, εἰσὶν αἱ σάτυροι τῶν ἡλιαστῶν ἐν ταῖς κωμωδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους. Αἱ βεβαιώτεραι λοιπὸν πληροφορίαι ἡμῶν περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ἡλιαίας ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ ἀπὸ τοῦ Περικλέους μέχρι τῶν μακεδονικῶν, ὀλίγα δὲ τινὰ εἰσὶ γνωστὰ περὶ τῶν προγενεστέρων χρόνων.

Ἀπὸ τοῦ 17 αἰῶνος οἱ φιλόλογοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ πάντες, ὀλίγων διαφωρῶντων ἐπὶ λεπτομερειῶν τινῶν, περὶδέχοντο ὅτι κατ' ἔτος ἐν Ἀρδηττῶν ἐκ πάντων τῶν ὑπερβάντων τὸ 30 ἔτος ἐπιτίμων πολιτῶν ἐκκληροῦντο ἕξ χιλιάδες, οἵτινες διακρούμενοι εἰς δέκα τμήματα, σημειούμενα διὰ τῶν δέκα πρώτων ἀλφριθητικῶν στοιχείων Α—Κ, καθ' ἑκάστην δικάσιμον διὰ νέων κληρώσεων ἐπλήρουν τὰ δέκα δικαστήρια, ἐν οἷς ἐδίκαζον οἱ ἡλιασταί. Ἡ ἐνικυσία κλήρωσις τῶν ἐξακισχιλίων εἰκάζετο ἐξ ἄλλων τε μαρτυριῶν καὶ ἐκ τῶν στίχων τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Σφήκαις, ἔνθα δ Βδελυκλέων θέλων νὰ πείσῃ τὸν γέροντα πατέρα του Φιλοκλέωνα περὶ τοῦ εὐτελοῦς τῆς μισθοφορίας τῶν ἡλιαστῶν ἀπέναντι τοῦ ποσοῦ τῶν εἰσοδημάτων τῆς πόλεως λέγει στ. 660.

«Τούτων πλήρωμα τάλαντ' ἔγγυς δισχίλια γίνεται ἡμῖν·
ἀπὸ τούτου νῦν κατάθες μισθὸν τοῖσι δικασταῖς ἐνιαυτοῦ
ἕξ χιλιάσιν (κοῦπω πλείους ἐν τῇ χώρᾳ κατένασθεν)
γίνεται ἡμῖν ἑκατὸν δῆπου καὶ πεντήκοντα τάλанта»

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἐκ τῶν στίχων τούτων ὁ Max. Fränkel ἐν δικτριβῇ δημοσιευθείσῃ τῷ 1877 (Die attischen Geschwornengerichte) ἐξάγει ὅτι ἐν Ἀττικῇ δὲν ἦσαν πλείοτεροι τῶν 6000 οἱ ἔχοντες τὰ προσόντα ἡλιαστοῦ· δὲν ἦτον ἀρα δυνατὸν νὰ γίνηται κλήρωσις ἐξ ἑξακισχιλίων δικαστῶν ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ 30 ἔτος πολιτῶν· ἀλλὰ πᾶς τοιοῦτος ἐπίτιμος πολίτης ὢν δικαιοδικτικῶς δικαστῆς προσήρχετο εἰς τοὺς Ἄρχοντας, καὶ βεβαιουμένων τῶν προσόντων αὐτοῦ ἐνεγράφετο εἰς τοὺς καταλόγους τῶν δικαστῶν. Ἡ δὲ Ἡλιαία ἦτον αὐτὴ ἢ Ἐκκλησία ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ 30 ἔτος πολιτῶν, ἐξ ὧν συνερχόμενοι ἐξακισχιλίοι ἀπεφάσιζον ἐφ' ὅλων τῶν προσωπικῶν ζητημάτων τῆς νομοθετικῆς ἀρχῆς, οἷον περὶ πληρωμῆς φόρων, ἀφέσεως χρεῶν πρὸς τὸν δῆμον, ἐξοστρακισμοῦ κλ. Ἐκαστος λοιπὸν πολίτης ἐπίτιμος ὑπερβαίνων τὸ 30 ἔτος ὤμνυε τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον ἐφάπαξ ἐν Ἀρδήττῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρποκρατίωνος ἢ Ἀρδηττος, τόπος Ἀθήνησιν ὑπὲρ τὸ Στάδιον τὸ παναθηναϊκὸν πρὸς τῆν δῆμῳ τῷ ὑπένερθεν Ἀργυλέων· ἐν τούτῳ φησὶ δημοσίᾳ πάντες ὤμνουσιν Ἀθηναῖοι τὸν ὄρκον τὸν ἡλιαστικόν. . . Θεόφραστος δ' ἐν τοῖς νόμοις δηλοῖ ὡς καταλέλυτο τὸ ἔθος τοῦτο». μετὰ δὲ τὴν ὀρκωμοσίαν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν καθ' ἑκάστην δικασίμῳ γινομένην κλήρωσιν πρὸς σύστασιν τῶν δικαστηρίων. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ φυλλαδίου τοῦ Fränkel οἱ Γερμανοὶ ἐλληνισταὶ περὶδέχθησαν τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἀνακηρύξαντες μῦθον τὴν ἐτησίαν κλήρωσιν τῶν ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν ἐν Ἀρδήττῳ. Εἶναι ἀρα τοσοῦτον βεβαία ἢ ἐρμηνεία τοῦ Fränkel ;

Ἐκ πολλῶν καὶ ἀναμφισβητήτων ἀρχαίων μαρτυριῶν βεβαιούται, ὅτι οἱ ἡλιασταὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς δέκα τμήματα ἢ δικαστήρια, καὶ πρὸς πληρωσιν ἐκάστου αὐτῶν ἐκληροῦντο πεντακόσιοι δικασταί. Ὁ Πολυδεύκης λέγει Η' 123· «Ἡ ἡλιαία πεντακοσίων, εἰ δὲ χιλίων δέοι δικαστῶν συνίσταντο δύο δικαστήρια, εἰ δὲ πεντακοσίων καὶ χιλίων, τρία· ἐδίκαζον δὲ οἱ ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη ἐκ τῶν ἐπιτίμων, καὶ μὴ ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ· ὤμνουσιν δὲ ἐν Ἀρδήττῳ δικαστηρίῳ Ἀπόλλω καὶ Δήμητρα καὶ Δία βασιλέα κτλ.» Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πεντακοσίων ἡλιαστῶν καθ' ἑκάστον τῶν δέκα δικαστηρίων ὁ Πετίτος ἐξήγαγεν, ὅτι καθ' ἑτος ἐκληροῦντο πεντακισχιλίοι καὶ μετέβαλε τὸ «ἐξ ἑξακισχιλίων» τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς «πέντε χιλιάσιν». Ἄλλ' οἱ μετ' αὐτὸν γράψαντες ἰδίως ὁ Mathiae ἐν τῷ de iudiciis Ath. ἀπέκρουσαν τὴν διόρθωσιν ὡς αὐθαίρετον καὶ διαστρέφουσαν τὸ μέτρον τοῦ στίχου, περὶδέχοντο δὲ τὴν σύγχρονον κλήρωσιν ἐξακισχιλίων, ἀμφιβάλοντες μόνον ἂν ἐκληροῦντο ἀνὰ 600 δι' ἑκάστον δικαστήριον, ἦτοι 500 τακτικοὶ καὶ 100 ἀναπληρωτικοί, ἢ ἀνὰ 500 δι' ἑκάστον δικαστήριον ἀπολειπομένων τῶν 1000 ὡς ἀναπληρωτικῶν. Ὁ Hefster (Ath. Ger. Verf. σελ. 52, 56) παραδέχεται ὅτι ἐκληροῦντο ἀνὰ 600 δι' ἑκάστον δικαστήριον, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεδριάζόντων δικαστῶν

ἦτον ἐξ ἑνὸς καὶ πεντακοσίων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Οὐλιπιανοῦ ἀδιὰ ταῦτα δὲ ὁ εἰς προσετίθετο ἀεὶ τοῖς δικασταῖς, ἵνα μὴ ἴσασιν γένοιτο αἱ ψῆφοι», ὅπου δὲ ἀναφέρονται 500 ἐννοεῖται 501.

Ὅτι δὲ ἡ κλήρωσις τῶν ἐξακισχιλίων ἐπικνελαμβάνετο καθ' ἑτος ἐν Ἀρδήττῳ φαίνεται βεβαιούμενον καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους περὶ ἀντιδόσεως 314, 21 καὶ γὰρ αἰσχροῦν . . . παρ' ἑτέροις μὲν ἐπειδὴν περὶ ψυχῆς ἀνθρώπου δικάζωσι μέρος τι τῶν ψήφων ὑποβάλεσθαι τοῖς φεύγουσι, παρ' ὑμῖν δὲ μηδὲ τῶν ἴσων τυγχάνειν τους κινδυνεύοντας τοῖς συκοφαντοῦσιν, ἀλλ' ὁμόναι μὲν καθ' ἑκαστον ἐνιαυτὸν ἢ μὴν ὁμοίως ἀκροάσασθαι τῶν κατηγορούντων καὶ τῶν ἀπολογουμένων, τοσοῦτον δὲ τὸ μετὰ ζῶν ποιεῖν ὥστε τῶν μὲν αἰτουμένων ὅτι ἂν λέγωσιν ἀποδέχεσθαι» κτλ. Ἐκ τούτων πρόδηλον ὅτι καθ' ἑκάστον ἑτος οἱ δικασταὶ ὤμνουσιν τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον. Ἄλλ' ἐὼν πᾶς ἐπίτιμος πολίτης ὑπερβὰς τὸ 30 ἔτος ἦτο πάντοτε δεκτὸς εἰς τὴν καθ' ἑκάστην σύστασιν τῶν δικαστηρίων δὲν ἦτον ἀνάγκη εἰμὴ ἐφάπαξ νὰ ὁμώσῃ τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον. Πρὸς τί ἀφοῦ οἱ αὐτοὶ ἔμμενον καθ' ἑκάστον ἑτος ἡλιασταὶ νὰ ἐπικνελαμβάνωσι τὸν ὄρκον καθ' ἑτος ; Πρόδηλον ὅτι καθ' ἑκάστον ἑτος ἀνενοῦντο οἱ κατάλογοι τῶν δικαστῶν, ὅπερ ἐστὶ ἐγένετο νέα κλήρωσις καθ' ἑτος, καὶ διὰ τοῦτο ἐδίδατο καθ' ἑτος ὁ ὄρκος ὑπὸ τῶν δικαστῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ὁ Fränkel ὡς μόνον μαρτυρίαν τῆς ἐνιαυσίως κληρώσεως τῶν δικαστῶν ἐκλαμβάνων τὸ προπαρατεθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐρμηνεύει αὐτὸ ὡς σημεῖον ὅτι οὐχὶ πλείονες τῶν 6000 ἦσαν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς ἔχοντες τὰ προσόντα ἡλιαστοῦ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ διὰ βεβαιωμένων ἐπιχειρημάτων καὶ ὑπολογισμῶν ἐπικαλεῖται τὸ σχόλιον εἰς τὰς Σφήκας 718, κατὰ τὸ ὅποιον ἐπὶ τῆς Ὀλυμπ. 83, 4 σιτοδείας γενομένης ἐν τῇ Ἀττικῇ Ψαμμίτιχος ὁ ἐκ Λιβύης βασιλεὺς ἀπέστειλε σῆτον Ἀθηναίοις αἰτήσασιν αὐτόν, γενομένης δ' ἐξέτασεως καὶ ἐξαίρεθέντων τῶν παρεγγεγραμμένων ξένων εὐρέθησαν πολῖται δικαιούμενοι νὰ μετέξωσι τῆς διανομῆς εἰς 14240. Ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Περικλέους 37 ἱστορεῖ ὅτι κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ σίτου, ἀποβληθέντων τῶν ὡς πολιτῶν παρεγγεγραμμένων νόθων, οἱ μείναντες ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κριθέντες Ἀθηναῖοι μύριοι καὶ τετρακισχιλίοι καὶ τεσσαράκοντα τὸ πλῆθος ἐξητάσθησαν. Αἱ μικραὶ διαφοραὶ εἰς τὴν διήγησιν τοῦ γεγονότος ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰσὶν ἀσήμντοι. Ἀλλὰ δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ σίτου ἐξηκριβώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν πενήτων, ἰδίως τῶν ἐν τῷ ἄστει ἀπόρων, οἵτινες ἐδικαιοῦντο ἵνα λάβωσι μέρος ἐκ τοῦ ἐλέους. Ἐκ τῶν 14240 λέγει ὁ Fränkel δὲν δύναται νὰ ἦσαν πολὺ πλείους τῶν 6000 οἱ ὑπὲρ τὰ 30 ἐπίτιμοι πολῖται. Τὸ συμπέρασμα εἶναι λίαν ἐπισφιλές· ἂν εἰς τὴν διανομὴν τοῦ σίτου δὲν ἔλαβον μέρος, ὡς εἰκός, αἱ τάξεις τῶν εὐπόρων πολιτῶν καὶ τῶν γεωργῶν.

Μετὰ τοῦτο ἐπικαλεῖται ὁ Fränkel τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου Β, 13. Ἀρχομένου τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Περικλῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον τε τοὺς Ἀθηναίους εἰς πόλεμον λέγων ἀπλίτας τρισχιλίους καὶ μυρίους, ἄνευ τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις, καὶ τῶν παρ' ἑπαλξιν ἐξάκις χιλίων καὶ μυρίων . . . ἰπέας δὲ ἀπέβαινε διακοσίους καὶ χιλίους σὺν ἵπποτοξόταις, ἐξακοσίους δὲ καὶ χιλίους τοξότας». Ἐκ τῶν ἀριθμῶν ὅμως τούτων τί ἐξάγεται; Ὅτι ἐκ μόνων τῶν τριῶν ἀνωτέρων κλάσεων ἦσαν πολῖται ἀπὸ τοῦ 20 μέχρι τοῦ 50 ἔτους πλείονες τῶν 19000, καὶ ἀπὸ τοῦ 18—20 καὶ 50—60 πλείονες τῶν 16000. Ἐὰν λοιπὸν ληθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ Θῆτες, τῶν ὁποίων ἡ κλάσις καθ' ἑαυτὴν ἦτο πολυπληθεστέρα καὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρων συλλήθδην λαμβανόμενων, δὲν συγκατελέγοντο εἰς τοὺς ἀπλίτας, ἀλλὰ μετέχον τοῦ δικαίωματος τοῦ δικάζειν, ἐξάγεται ὅτι ἐπὶ Περικλέους ἦτον ἀνώτερος τῶν 30000 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνεργεῖα πολιτῶν ἢτοι τῶν ἀπὸ τοῦ 20 ἔτους.¹ Ἄρα δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀποτελοῦντας τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τοὺς ἀπὸ τοῦ 30 μέχρι τοῦ ἐσχάτου γήρατος;² Τότε δ' εὐρίσκομεν οὐχὶ πλέον 6000 ἀλλὰ τοῦλάχιστον 20000 ἔχοντας τὰ προσόντα τοῦ ἡλιαστοῦ. Ὁ Fränkel ἐκ τούτων ἀφαιρεῖ τοὺς Ἀρχοντας, τοὺς Βουλευτάς, τοὺς Στρατηγούς, τοὺς Ἀρεοπαγίτας κλ. τῶν ὁποίων τὰ ἔργα δὲν συνεβιβάζοντο μετὰ τοῦ δικαστικοῦ καθήκοντος. Ἄλλ' ἄρα συμπεριλαμβανόντο μετὰ τῶν στρατευσίμων, τοὺς ὁποίους ὑπελόγιζεν ὁ Περικλῆς; Ἀφαιρεῖ τοὺς κατοικοῦντας εἰς ἀπομεμακρυσμένους δήμους, ἀλλὰ μήπως διότι σπανιώτερον ἐσύχναζον εἰς τὴν ἀγορὰν οὗτοι δὲν ἐνεγράφοντο εἰς τοὺς καταλόγους τῶν ἡλιαστῶν; Ἐπὶ τῇ βῆσει λοιπὸν τοῦ ἀκριβεστεροῦ ὑπολογισμοῦ τῶν 30000 ἐνεργεῖα πολιτῶν, ἀποδεχόμενοι οὐχὶ τὰ δύο τρίτα, οὐδὲ τοὺς ἡμίσεις, ἀλλὰ τὸ ἐν τρίτον, εὐρίσκομεν τοῦλάχιστον δεκακισχιλίους ἔχοντας τὰ προσόντα ἡλιαστοῦ. Ἀφοῦ ὅμως ἐκ τούτων μόνον ἐξακισχιλίοι ἐκαλοῦντο εἰς πλήρωσιν τῶν δικαστηρίων, καθὰ καὶ ὁ Fränkel παραδέχεται, τίνι λόγῳ καὶ τίνι τρόπῳ ἀπεκλείοντο τοῦ δικαίωματος τοῦ δικάζειν οἱ τετρακισχιλίοι, εἴμῃ διὰ κληρώσεως κατ' ἔτος ἐνεργουμένης;

Ἐκ τοῦ ψευδοῦς ὑπολογισμοῦ τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτῶν ὁ Fränkel ἐπαγερχόμενος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἀριστοφάνους ἐξηγεῖ τὴν φράσιν «κουῖπα πλείους ἐν τῇ χώρᾳ κατένασθεν» ὡς σημαίνουσαν ὅτι οὐδέποτε κατῴκουν

¹ Πλέον τῶν 30000 ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὡς πολίτας διαμένοντας ἐν τῷ ἄστει ἐν Ἐκκλησίᾳ. 1124.

«Ὅστις πολιτῶν πλεον ἢ τρισμυρίων ὄντων τὸ πλῆθος οὐ δεδείκηκας μόνος».

² Ὁ Ἀριστοφάνης φέρει ἐπὶ τῆς σκηνῆς πάντοτε τοὺς ἐξατογῆρους. Φυσικῶ τῷ λόγῳ οἱ μὴ δυνάμενοι ν' ἀσχολῶνται εἰς σωματικὰς ἐργασίας ἀφ' ἑνὸς ἐξήτου διασκέδασιν τοῦ χρόνου, καὶ ἀφ' ἑτέρου παρηγορίαν τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν ἐν τῇ ἐνασχῆσει τοῦ δικαστικοῦ ἀξιωματος.

ἐν Ἀττικῇ πλείονες τῶν 6000 ἔχοντας προσόντα ἡλιαστοῦ τ. ε. ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη ἐπιτίμοι πολῖται. Κατ' ἐμὴν γνώμην ὁ κωμικός, διὰ μεταφορᾶς λίαν συνήθους αὐτῷ, ὡς χώραν ἔννοεῖ τὴν Ἠλιαίαν, καθὼς ἐν ταῖς Ὀρυσίαις ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει τοῦ Εὐελπίδου ὅτι εἶναι Ἀθηναῖος «ὄθεν αἱ καλά τριήρεις» ἐρωτᾷ ὁ Ἐπωψ «Μῶν ἡλιαστὰ»; καὶ ὁ Εὐελπίδης:

Μή· ἀλλὰ θατέρου τρόπου

Ἄπηλιαστὰ· (Ἐπωψ) Σπείρεται γὰρ τοῦτ' ἐκεῖ

Τὸ σπέρμα; (Εὐελπ.) Ὀλίγον ζητῶν ἂν ἐξ ἀγροῦ λάβοις. 1

Ἄλλὰ καὶ κατὰ γράμμα ἡ φράσις λαμβανόμενη γραμματικῶς καὶ λογικῶς δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἄλλως, ἢ ὅτι οὐδέποτε ἦσαν οἱ δικασταὶ τῆς Ἠλιαίας πλείοτεροι τῶν ἐξακισχιλίων, ἢ καθὼς μεταφράζει ὁ Poyard «ils sont six mille (δικασταὶ) jamais leur nombre ne fut plus élevé dans cette ville» τουτέστιν ἐξακισχιλίοι ἦσαν οἱ ἐνεργεῖα δικασταί, ἢτοι ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ 30 ἔτος ἐπιτίμων οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν σύστασιν τῶν δικαστηρίων, καὶ οὐχὶ οἱ ἔχοντες μόνον τὰ προσόντα τοῦ δικαστοῦ. Ὁ Fränkel ζητεῖ νὰ διαστρέψῃ τὴν ἔννοιαν χωρίζων ἀπὸ τοῦ προηγουμένου «ἐξ χιλιάσιν» τὸ «κουῖπα πλείους ἐν τῇ χώρᾳ κατένασθεν» (σελ. 13 σημ.). Ἄντι τοῦ κόμματος τοῦ Fränkel ἔθηκα ἐν παρενθέσει τὸ «κουῖπα πλείους κλ.». Ἄλλ' οὔτε διὰ τοῦ κόμματος, οὔτε διὰ τῆς παρενθέσεως μεταβάλλεται ἡ ἔννοια τῆς φράσεως, ὅτι ἐξ χιλιάδες ἦσαν οἱ μισθοδοτούμενοι δικασταί.

Συνοιδῶς ἐξ ἄλλου τὸ ἀνεπιτήδευτον τῆς μαρτυρίας τοῦ ποιητοῦ ὁ Fränkel ζητεῖ νὰ ἐξαθθενίσῃ αὐτὴν ἰσχυρίζομενος ὅτι ὁ κωμικός ἀναφέρει τὸν ἀριθμὸν τῶν 6000 ὡς τὸν ὑπερβολικὸν ἕρον ὑποθετικῆς βάσεως τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς δαπάνης πρὸς μισθοδοσίαν τῶν ἡλιαστῶν. Ἄλλ' ὁ Βδελυκλέων ἀκριβεστάτα ἀνευρίσκει αὐτὴν εἰς ἑκάτὸν πεντήκοντα τάλαντα, ὑπολογίζων τριώβολον δι' ἕκαστον τῶν ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν ἀνὰ πᾶσαν συνεδρίασιν ἐπὶ τριακοσίαις ἡμέρας τοῦ ἔτους. Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν 300 ἡμερῶν κατ' ἔτος δὲν εἶναι πικντάπασιν ὑπερβολικός, ὡς γράφει ὁ Fränkel, ὅταν ληθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι καθ' ἅς ἡμέρας τὰ δικαστήρια ἐσχόλαζον ἔνεκα τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἡλιασταὶ ἐπληθύνοντο τὸ τριώβολον. Ἐπὶ τοῦ στίχου 861 ἐν Νεφέλαις «δὴν πρῶτον ὄβολον ἔλαβον ἡλιαστικὸν» ὁ σχολιαστὴς σημειοῖ «ἡλιαστικὸν ἀντὶ ἐκκλησιαστικόν». Ἄλλ' εἴτε πραγματικαὶ εἴτε ὑπερβολικαὶ ἐκληφθῶσιν αἱ βάσεις τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ Βδελυκλέωνος, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν δὲν ἦτον ἐκ τοῦ νόμου περιορισμένος, ὁ ποιητὴς ὡς βάσιν τοῦ ὑπολογισμοῦ

¹ Ὁ Fränkel ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν ὅτι ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐκ τῶν μεμακρυσμένων δήμων ἡλιασταί. Ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἔννοια τῆς ἀπαντήσεως εἶναι ὅτι μόλις ὀλίγους ἀπηλιαστὰς (μὴ ἀγαπῶντας τὴν ἡλιαίαν) ἠδύνατό τις νὰ εἶρῃ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἢτοι ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀσθολομένων εἰς τὴν γεωργίαν δὲν ἐφοίτων εἰς τὴν ἡλιαίαν.

ἤθελε λάβει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα ἡλιαστοῦ, ὅστις πάντως, ὡς καὶ ὁ Fränkel δέχεται, ἦτον ἀνώτερος τῶν 6000, ἔστω καὶ κατὰ χιλίους μόνον.

Ὁ Fränkel ταυτίζων, ἢ μᾶλλον συγχέων τὴν Ἡλιαίαν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ὅτε δικαίωμα ψήφου εἶχον μόνον οἱ ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη, ἀναφέρει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς παρ' αὐτοῦ διδομένης ἐρμηνείας εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅτι κατὰ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ δικαίου, καὶ παρὰ τοῖς ῥήτορις ἢ φράσις «πάντες Ἀθηναῖοι» σημαίνει τὴν Ἐκκλησίαν συνεδριάζόντων ἐξακισχιλίων ὑπερβάτων τὸ 30 ἔτος, ἦτοι τῶν ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν· τοῦθ' ὅπερ ἐκ βάρων ἀνατρέπει τὴν θεωρίαν τοῦ σοφοῦ ἑλληνοιστοῦ. Διότι ἂν εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον τῶν Ἀθηναίων ἢ ἀπόφρασις τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ ἐξακισχιλίων τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τὰ 30 ἔτη ὑπερβάτων ἴσχυεν ὡς θέλησις «πάντων Ἀθηναίων» δὲν ἔπεται ὅτι καὶ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Βδελυκλέωνος τὸ ἐξ χιλιάσι σημαίνει «πάντας Ἀθηναίους». Εἰς τοὺς στίχους τοῦ κωμικοῦ πρόκειται οὐχὶ περὶ ἐκκλησίας καὶ πολιτῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ περὶ δικαστῶν. Οἱ δικασταὶ οὗτοι τῆς Ἡλιαίας ἦσαν καὶ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐκείνων, οἵτινες εἶχον μόνον δικαίωμα ψήφου ὅταν ἀντικείμενον τῆς συζητήσεως ἦτο νόμος ἐπ' ἀνδρῖ, οἷον περὶ ἀφέσεως χρέους, περὶ προσδιορισμοῦ φόρου, περὶ ἐξοστρακισμοῦ. Ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀληθεύει καὶ τὸ ἐναντίον συμπέρασμα τοῦ Fränkel, ὅτι πάντες οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων ἔχοντες δικαίωμα ψήφου, καθ' ἑαυτοὺς ἀπετέλουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν τοῦ Βδελυκλέωνος. Ἀληθῶς ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἐνέκρινε νὰ εἰσαχθῇ πρότασις περὶ καταργήσεως ἢ τροποποιήσεως νόμου παρέπεμπε τὴν ἐξέτασιν τούτου εἰς ἓν τμήμα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ 1000 ἐκ τῶν ὁμομοκότων τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον, καὶ ἐνώπιον τούτων τῶν νομοθετῶν, ὡς ἡλιαστῶν δικαζάντων, συνεζητεῖτο «τὸ περὶ καταργήσεως τοῦ νόμου, τῶν μὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διορισθέντων *συνηγῶν* ὑποστηριζόντων τὴν διατήρησιν τοῦ νόμου, τῶν δὲ τὸν νέον νόμον προτεινόντων πολεμούντων τὸν παλαιόν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι οἱ νομοθέται ἡλιασταὶ ἐδίκαζον τὸν νόμον, ὡς εἶπεῖν, δὲν ἔπεται ὅτι δὲν ἐγένετο διάκρισις τῶν ἔργων τοῦ ἡλιαστοῦ ὡς δικαστοῦ καὶ ὡς νομοθέτου. Ἀληθῶς οἱ ῥήτορες χαριζόμενοι τοῖς δικασταῖς ἀποδίδουσιν αὐτοῖς, ὡς εὐεργέταις τοῦ λέγοντος, τὰ κυβερνητικὰ ἔργα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ Δημοσθένης ἐν μὲν τῷ πρὸς Βοιώτων λέγει «χειροτονησάντων ὑμῶν ἐμέ Ταξίαρχον, ἐν δὲ τῷ κατὰ Μειδίου ὑμεῖς χειροτονήσατε αὐτὸν τῆς Παράλου ταμίαν». Ἀλλὰ διότι οἱ δικασταὶ ἦσαν καὶ μέλη τῆς Ἐκκλησίας χειροτονούσης τὰς ἀρχάς, δὲν ἔπεται ὅτι Ἐκκλησία καὶ Ἡλιαία ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, καὶ ὅτι πάντες οἱ μετέχοντες τῶν ἔργων τῆς Ἐκκλησίας δικρικῶς καὶ μονίμως ἐκκαλοῦντο εἰς πλήρωσιν τῶν δικαστηρίων. Ἀπεναντίας τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων εὐρίσκομεν παρὰ

τοῖς ἀρχαίοις πάντοτε διακρινόμενον τὸ δικάζειν ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιάζειν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λυσίου (26, 2) τὴν ὁποίαν ὁ Fränkel ἐπικαλεῖται. Ἐνῶ δὲ εἰς τὸν Ἀριστοφάνην εἶδομεν ὡς ὀρισμένον, καὶ ἀείποτε ἀμετάβλητον τὸν ἀριθμὸν τῶν 6000 ἡλιαστῶν, παντοῦ ὅπου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀπαρτίας τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντᾷ ἢ φράσις ἢ ἔξαισις «Ἐὰν μὴ ἐξακισχιλίους δόξῃ κρύβδην ψηφίζομένους» (Ἀνδ. π. τ. μυστ. 87) «Εἰ γὰρ ἐξακισχιλίων ἐλάττωτες οἱ γράψαντες εἴεν, ἀτελής ἦν ὁ ἐξοστρακισμός. (Πλουτ. Ἀριστ. ζ'). Ὡστε ἐξακισχιλίοι ἦσαν ὁ ἐλάχιστος ὄρος ἀπαρτίας τῆς Ἐκκλησίας ἐπ' ἀνδρῖ νομοθετοῦσης, καὶ οὐχὶ ἀπαντες οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ψηφίζόμενοι, πολὺ δ' ὀλιγώτερον πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ ἐκπληρῶσι καθήκοντα δικαστοῦ τῆς Ἡλιαίας ἐν συνόλῳ. Θαυμαζῶ πῶς ὁ σοφὸς ἑλληνοιστὴς ἔπεισεν ἑαυτὸν περὶ τοῦ ἐναντίου· πολλῶν δὲ μᾶλλον ὅτι σοφὸς καθηγητὴς τοῦ ἀττικοῦ δικαίου οἷος ὁ G. Gilbert (Handbuch σελ. 138 καὶ 374) ἐπὶ τῇ βίβλῃ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Fränkel ἀνεκέρυξε τὴν ἐνιαυσίαν κλήρωσιν τῶν ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν ὡς μῦθον, εἰς δὲ ἀκρίτως ἐπίστευσαν ὁ Μιτθίας, ὁ Βοίχιος, ὁ Σχοίμανν, ὁ Κούρτιος κλ. Δὲν ἔχομεν ἀρχαῖον κείμενον ῥητῶς βεβαιῶν τὴν κλήρωσιν τῶν ἡλιαστῶν ἐν Ἀρδήττῳ. Ἀλλὰ βεβαίως ὄντος ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἦτον ὀρισμένος εἰς ἐξακισχιλίους, ἐνῶ πολὺ ἀνώτερος ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα τοῦ δικαστοῦ, ὅτι ἐκτὸς ὀλίγων γνωστῶν ἐξαίρεσεων αἱ ἀρχαὶ ὅλαι ἦσαν ἐνιαύσιαι καὶ κληρωταί, καὶ ὅτι καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν οἱ ἡλιασταὶ ὤμνουν τὸν δικαστικὸν ὄρκον ἐν Ἀρδήττῳ, δυνάμεθα ὡς βεβαίαν νὰ δεχθῶμεν καὶ τὴν ἐνιαυσίαν κλήρωσιν τῶν 6000 ἡλιαστῶν ἐκ πάντων Ἀθηναίων τῶν ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη ἐπιτίμων. Πιστεύω ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τῶν πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (ἢ τοῦ οἰουδήποτε συγγραφέως, διότι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἢ γνησιότητος τοῦ χωρίου δὲν μεταβάλλει τὸ ἀξιοπίστον τῆς μαρτυρίας) «Ἔοικε δὲ Σόλων ἐκεῖνα μὲν ὑπάρχοντα πρότερον οὐ καταλύσαι τὴν τε Βουλὴν καὶ τῶν ἀρχῶν αἵρεσιν· τὸν δὲ δῆμον καταστήσαι τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων, διὸ καὶ μέμφονται τινὲς αὐτῷ, λύσαι γὰρ θάτερον κύριον ποιήσαντα τὸ δικαστήριον πάντων, κληρωτῶν ὄν» ἢ τελευταία φράσις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνιαυσίαν κλήρωσιν τῶν ἡλιαστῶν. Διότι ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ συγγραφέως ἦτο δευτερεύον καὶ ὅπως ἐποουσιῶδες τὸ γεγονός τῆς καθ' ἑκάστην δικάσιμον κληρώσεως τῶν δικαστῶν πρὸς σύστασιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν δικαστηρίων. Τὸ κύριον ζήτημα τοῦ συγγραφέως ἦτον οὐχὶ ποῦ ἕκαστος δικαστὴς συνεδριάζει, ἀλλὰ τίνες ἐκκαλοῦντο εἰς τὴν ἐνέσκησιν τῶν ἔργων τοῦ δικαστοῦ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ὁ συγγραφεὺς ἀπαντᾷ «οἱ κληρωθέντες». Ἐννοεῖται κατ' ἐνιαυτὸν, κατὰ τὸ γενικὸν σύστημα τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ καθ' ἑκάστην δικάσιμον κλήρωσις πρὸς σύστασιν τῶν δικαστηρίων συντελεῖ μᾶλλον εἰς βεβαίωσιν τῆς ἐνιαυσίας κληρώσεως τῶν ἐξακισχιλίων ἡλιαστῶν.

Μετὰ τὴν κλήρωσιν τῶν ἐξακισχιλίων καὶ πρὸ τῆς κληρώσεως αὐτῶν εἰς τὰ δέκα γράμματα, οἱ λαχόντες ὤμνουν τὸν δικαστικὸν ὄρκον. Ἐν λέξει Ἀρδηττὸς δ' Ἀρποκρατίων γράφει «πάντες ὤμνουν Ἀθηναῖοι τὸν ὄρκον τὸν ἡλιαστικόν». Ἐκ τούτου ὁ Fränkel ἐξάγει τὸ ἐπιχείρημα ὅτι οὐχὶ ἐξακισχιλίοι ἀλλὰ πᾶς ἕκαστος ὁ κατὰ τὸ ἔτος ὑπερβάς τὸ 30 ἐπιτιμος ὤμνουν ἐφάπαξ τὸν ὄρκον. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀρποκρατίων λέγει. Ἀλλ' ὁ Fränkel προβαίνει συμπεραίνων ὅτι οὐχὶ ἐξακισχιλίοι ἀλλὰ πάντες Ἀθηναῖοι, διότι δὲν ὑπῆρχον ἐξακισχιλίοι ὅπως ὁμώσωσι τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον· τοῦθ' ὅπερ δὲν λέγει ὁ ἀρχαῖος λεξικογράφος. Ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἐκλάβωμεν τὸ «πάντες Ἀθηναῖοι» εἰς τὴν οὐχὶ σπανίως ἀπαντᾷ σημασίαν τοῦ ἄνευ διακρίσεως φυλῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἄνευ διακρίσεως, καὶ πρὸ τῆς διακρίσεως τῶν δέκα γραμμάτων, οὐδὲν ἄλλο δι' αὐτοῦ ἐννοεῖται εἰμὴ ὅτι πᾶς Ἀθηναῖος ὤμνυε τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον ἐν Ἀρδηττῳ πρὸ τοῦ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα νομοθέτου καὶ δικαστοῦ. Ὁ ὄρκος καθὼς εἶναι ἀντιγεγραμμένος ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτους (Δημ. 746, 149) ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρας τὰς ιδιότητας τοῦ πολίτου. Τὸ ψηφιοῦμαι κατὰ τοὺς νόμους. . . τύραννον οὐ ψηφιοῦμαι εἶναι οὐδ' ὀλιγαρχίαν κτλ. ἀφορῶσιν εἰς τὴν ψῆφον τοῦ πολίτου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐνῶ τὰ «οὐδὲ δῶρα δέξομαι τῆς ἡλιάσεως ἕνεκα . . . καὶ ἀκροάσομαι τοῦ τε κατηγοροῦ καὶ τοῦ ἀπολογουμένου ὁμοίως ἀμφοῖν καὶ διαψηφιοῦμαι περὶ αὐτοῦ οὐ ἂν ἢ διώξις ἤ κτλ.» ἀφορῶσιν εἰς τὴν ψῆφον τοῦ δικαστοῦ. Ὁ ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτους κατακεχωρισμένος ὄρκος φαίνεται συναρμολογηθεὶς ὑπὸ νεωτέρου τινὸς γραμματικοῦ ἐκ διαφόρων ἐποχῶν τύπων τοῦ τε δικαστικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ ὄρκου τῶν ἡλιαστῶν, καθὰ ἐξάγεται ἰδίως ἐκ τῆς τελευταίας φράσεως. «Ἐπομηθεῖσθαι Δία, Ποσειδῶ, Δήμητρα, καὶ ἐπαράσθαι κτλ.» Ὡς γνήσιον μέρος τοῦ δικαστικοῦ ὄρκου δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ «ψηφιοῦμαι κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Βουλῆς τῶν πεντακοσίων [περὶ ὧν δ' ἂν νόμοι μὴ ὦσι γνώμη τῇ δικαιοτάτῃ, καὶ οὔτε χάριτος ἕνεκα οὔτ' ἔχθρας] καὶ ἀκροάσομαι τοῦ τε κατηγοροῦ καὶ τοῦ ἀπολογουμένου ὁμοίως ἀμφοῖν, καὶ ψηφιοῦμαι περὶ αὐτοῦ, οὐ ἂν ἢ διώξις ἢ Ἐπόμνημι, Ἀπόλλω, καὶ Δήμητρα, καὶ Δία βασιλέα καὶ εὐορκοῦντι μὲν μοι εἴη πολλὰ καὶ ἀγαθὰ, ἐπιορκοῦντι δὲ ἐξώλειαι ἐμοί τε καὶ γένει». Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πάντες μετὰ τὸ 30 ἔτος ἐκαλοῦντο, καὶ οὐδεὶς ἀπελείπετο εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ νομοθέτου καὶ τοῦ ἡλιαστοῦ, ὁ Ἀρποκρατίων ὀρθῶς ἔγραψεν ὅτι πάντες ὤμνουν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἡλιαστικὸν ὄρκον, χωρὶς διὰ τούτου ν' ἀναίρηται τὸ παρὰ τοῦ Ἰσοκράτους βεβαιούμενον, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνικυτὸν οἱ δικασταί, ἤτοι οἱ λαχόντες ἐξακισχιλίοι ὤμνουν τὸν δικαστικὸν ὄρκον. Κατὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα πάντες οἱ ὑπερβάντες τὸ 30 ἔτος ὤμνουν, διότι καὶ ἂν δὲ ἦσαν ἐκ τοῦ κλήρου δικασταί, εἶχον ἐκ τοῦ

νόμου δικαίωμα ψήφου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τὸν Ἰσοκράτην οἱ καθ' ἕκαστον ἐνικυτὸν ὡς δικασταὶ κληρούμενοι ὤμνουν μετὰ τὴν κλήρωσιν τὸν δικαστικὸν ὄρκον.

Περὶ τῆς κληρώσεως αὐτῶν καθ' ἕκαστον δικαστήριον ἔχομεν τέσσαρα σχόλια, ἐξ ὧν τὰ δύο μᾶλλον ἄξια λόγου, ἐπὶ τοῦ Ἀριστοράνου, Πλούτ. στ. 277. Ὁ Κάρων λέγει πρὸς τοὺς γέροντας φίλους τοῦ κυρίου αὐτοῦ βραδύνοντας νὰ προτέλθωσι παρ' αὐτῶ.

Καρ. Ἐν τῇ σορῷ νυνὶ λαχὼν τὸ γράμμασος δικάζειν
Σὺ δ' οὐ βαδίσεις· ὁ δὲ Χάρων τὸ εἶμβολον δίδωσιν.

(Σχόλιον δεύτερον). Ἐν ταῖς Ἀθήναις πολλὰ ἦν δικαστήρια, καὶ ἔντισι μὲν ἐδίκαζον περὶ φονικῶν, καὶ ἕκαστον δὲ τούτων εἶχεν ἐν τι τῶν στοιχείων εἰδικὸν ὄνομα· οἷον ἦν τι τῶν δικαστηρίων λεγόμενον Ἄλφα, ὁμοίως ἄλλο λεγόμενον Βῆτα, ἄλλο Γάμμα, καὶ ἐξῆς τὸ Δ καὶ τὸ Ε ἕως τοῦ Κ, δέκα γὰρ ἦν τὰ δικαστήρια ἐν Ἀθήναις· καὶ πρὸ θυρῶν ἐκάστου δικαστηρίου ἐγγεγραπτο πυρρῶ βάλμυκτι τὸ στοιχεῖον, ᾧ τινι τὸ δικαστήριον ὠνομάζετο· ὅσοι δὲ δικασταὶ ἦσαν ἐν Ἀθήναις ἕκαστος καθ' ἕκαστον δικαστήριον εἶχε δέλτον, τουτέστι πινακίδιον ἐν ᾧ ἐγγεγραμμένον ἦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ δικαστηρίου· εἶχε δὲ καὶ ῥάβδον ἄμυ τῷ πινακιδίῳ, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ῥάβδῳ ἦν τὸ ὄνομα τοῦ δικαστηρίου ἐγγεγραμμένον· ὅτε οὖν συνέβηκε καιρὸς τοῦ δικάζειν ἤρχοντο πάντες οἱ δικασταὶ εἰς τὴν ἀγορὰν, κακεῖ κλήρους ἐβαλλον· καὶ ὅστις ἂν κλήρον ἐκληροῦτο ἔχοντα τὸ Α ἀπῆρχετο εἰς τὸ Α δικαστήριον, ὁμοίως εἰς τὸ Β καὶ τὰ ἐφεξῆς. Ἀπῆρχετο δὲ καὶ πρῶτον μὲν ἐδείκνυε τῷ κήρυκι τοῦ δικαστηρίου τὸν κλήρον τοῦ στοιχείου· ὁ δὲ κήρυξ λοιπὸν ἐδίδου αὐτῷ τὸ πινακίδιον αὐτοῦ καὶ τὴν ῥάβδον, εἶτα οὕτως ἐδίκαζον· εἰ δὲ τις δικαστῆς εἰσήει μὴ κληρωθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον διαφόρως ἐζημιούτο. — (Σχόλιον τρίτον). Ἄλλως. Ἐρχεται ἕκαστος εἰς τὸ δικαστήριον, πινακίδιον ἔχων ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ πατρόθεν καὶ τοῦ δήμου, καὶ γράμμα ἐν τι μέχρι τοῦ Κ· διὰ τὸ πάλαι δέκα φυλάς εἶναι Ἀθήνησι, διήρηντο γὰρ κατὰ φυλάς· εἶτα οἱ θεσμοθέται κατὰ φυλὴν ἕκαστος καὶ ἐνδέκατος ὁ γραμματεὺς ἐκλήρουν τὰ γράμματα μέχρι τοῦ Κ· καὶ τὸν λαχόντα ἴσα τὸν ἀριθμὸν τοῖς μέλλουσι κληροῦσθαι (πληροῦσθαι) δικαστηρίοις ὑπηρέτης φέρων ἐτίθει καθ' ἕκαστον δικαστήριον ἐν· εἶτα πάλιν ἀπεκληροῦντο οἱ τὰ εἰληχότα γράμματα ἔχοντες τίνες δικάσουσι καὶ τίνες οὐ. Τοῦτο οὖν ἐστὶ ὃ λέγει ἀμείψας τοῦ γελοίου χάριν, ἀνθυπήλλαξε γὰρ εἰπὼν ἐν τῇ σορῷ δέον ἐν τῇ Ἠλιαίᾳ· ἐγράφοντο δὲ ὅτι ἐπεὶ ἦν πέντε δικαστήρια ἐκληροῦντο πέντε γραμματεῖς (γρ. γράμματα) ἀπὸ τοῦ Α ἕως τοῦ Ε· εἶτα τὸ πρῶτον ἀνηνεχθὲν ἐπὶ τοῦ Α προσετίθετο δικαστηρίου, ὡς ἂν ἔτυχεν· καὶ οἱ δικάζοντες ἐκληροῦντο εἰς οἷον ἕκαστος λάχῃ δικάσαι. Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἵνα μὴ διαφθεῖρη τις τὸ δικαστήριον ἀκρίτως ἐρχομένων τινῶν χω-

ρις κλήρου εις τὸ δικαστήριον δικάσαι. Τὸ δὲ ὁ Χάρων τὸ ξύμβολον δίδωσι τοιοῦτο τί. Τοῖς λαχοῦσι δικάσαι εἰσελθοῦσιν ἐκάστῳ σύμβολα δίδοται δημόσια πρὸς τῆς ἐπὶ τούτῳ εἰληχίας ἀρχῆς, ἵνα ἐξιόντες καὶ τοῦτο προσφέροντες λαμβάνουσι τὸν δικαστικὸν μισθόν· εἰπὼν οὖν σὸρον ἐπήγαγε Χάρων· δέον δὲ εἰπεῖν ὁ Ἄρχων τὸ σύμβολον δίδωσιν, ὅς ἐστιν ὁ μισθὸς ὁ δικαστικός, εἶπεν ὁ Χάρων ὡς γερόντων αὐτῶν καὶ μελλοθανάτων».

Τὰ σχόλια εἰσὶν ἐν μέρει κακῶς ἀντιγεγραμμένα, καὶ ἐν μέρει συγκεχυμένα ὡς συνταχθέντα ὑπὸ γραμματικῶν πολὺ μεταγενεστέρων. Ἰδίως ἐν τῷ δευτέρῳ παρατηρεῖται ἡ σύγχυσις τοῦ δικαστηρίου σημερινός τὸ τμήμα τῶν δικαστῶν, ἥτοι τὸ δεκατημέριον τῶν ἡλιαστῶν, μετὰ τοῦ δικαστικοῦ καταστήματος ἢ τοῦ δικάζοντος μέρους τῶν ἡλιαστῶν. Δὲν γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐξακισχιλίων, διότι τὸ κείμενον ἀναφέρεται εἰς τὴν κλήρωσιν τῶν εἰδικῶν δικαστηρίων. Μόλον τοῦτο ἀνευρίσκομεν ἐν τοῖς σχολίοις τὴν συμπλήρωσιν τῶν πληροφοριῶν ἡμῶν περὶ τῆς κληρώσεως τῶν ἐξακισχιλίων.

Οἱ σχολιασταὶ ὅλοι σχετίζουσι τὴν κλήρωσιν τῶν ἡλιαστῶν κατὰ δικαστήρια, μᾶλλον εἰπεῖν τὴν κατάταξιν αὐτῶν εἰς τὰ δέκα γράμματα ἢ τμήματα τῆς Ἡλιαίας, πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν κατὰ φυλάς. Ἡ πληροφορία δὲν εἶναι ἀπίθανος, διότι τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς ἴσης συμμετοχῆς ἐκάστης φυλῆς εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν σύστασιν ἄλλων πολυμελῶν ἀρχῶν τῆς πολιτείας.¹ Ἄλλ' ἡ συμμετοχὴ ἐκάστης φυλῆς δι' ἴσου ἀριθμοῦ φυλετῶν εἰς τὴν δικαστικὴν ἀρχὴν δὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ ἄλλως ἢ διὰ τῆς κληρώσεως ἴσου ἀριθμοῦ ἐξ ἐκάστης φυλῆς πρὸς ἀπάρτισιν τῶν ἐξακισχιλίων δικαστῶν. Ἐὰν τούτων ἡ κλήρωσις ἐγένετο ἐκ πάντων Ἀθηναίων, τουτέστιν ἀνευ διακρίσεως φυλῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ διακρίσις αὐτῶν κατὰ φυλάς ἐπὶ τῆς κληρώσεως τῶν εἰδικῶν δικαστηρίων. Τοῦτου ἕνεκα κατ' ἐμὴν γνώμην ἡ φράσις τοῦ σχολιαστοῦ οἱ θεσμοθέται κατὰ φυλὴν ἐκάστος καὶ ἐνδέκατος (διορθωτέον δέκατος) ὁ γραμματεὺς ἐκλήρου τὰ γράμματα μέχρι τοῦ Κ ἀπεπλανημένως ἀναφέρεται εἰς τὴν κλήρωσιν τῶν δικαστηρίων ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐνῶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἀρδήττω συνερχομένων πάντων Ἀθηναίων κατὰ φυλάς, ἀνὰ εἰς τῶν ἐννέα Ἀρχόντων καὶ δέκατος ὁ Γραμματεὺς ἐκλήρου ἐξ ἐκάστης φυλῆς 600 δικαστὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ἄνὰ 60 δὲ ἐκ τῶν ἐξ ἐκάστης φυλῆς κληρωθέντων ἐκληροῦντο πρὸς ἀπάρτισιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν δέκα γραμμάτων ἢ τμημάτων τῆς Ἡλιαίας. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖ, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ γράμματι ὑπηρετοῦν διαφόρων φυλῶν δικασταί. (Παρ. ἐναγτ. Gilbert handb.

¹ Ὁ Gilbert ἐκφέρει τὴν ἐναντίαν γνώμην στηριζομένην ἐπὶ τοῦ Ἀριστ. Σφ. 233. «Ἐν Στρομόδωρ Κονδουλεῦ βέλτιστε συνδικαστῶν Εὐεργίδης ἀρ' ἐστὶ τοῦ νταῦθ' ἢ Χάδης ὁ Φλυεὺς;» Ταῦτα ὁμοῦ λέγει ὁ χορὸς συγκαίμενος ἐκ πολλῶν γερόντων ἡλιαστῶν (σφηκῶν) ἀναμειγμένων ἐν διαφόρων φυλῶν, καὶ οὐδὲν μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Gilbert

375 σημ. 1). Τὴν κλήρωσιν ταύτην ὁ σχολιαστὴς συγγέει μετὰ τῆς καθ' ἐκάστην δικάσιμον ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐνεργουμένην κλήρωσιν ἐξ ἐκάστου γράμματος πρὸς ἀπάρτισιν τῶν δικαστηρίων, εἰς τὴν ἀναφέρεται τὸ τεμάχιον τοῦ Πολυδεύκου (H, 88), «οἱ θεσμοθέται τὰς Ἀρχαίς ἐπικληροῦσι τὰ δικαστήρια». Ὅτι δὲ ἐν Ἀρδήττω ἐγένετο ἡ κλήρωσις τῶν δικαστῶν εἰς δέκα τμήματα ἢ γράμματα, βεβαιούται ὡς φρονῶ ἐκ τούτου.

Καὶ πρὸς τῶν αὐτῶν σχολιαστῶν, καὶ πρὸ ἄλλων ἀρχαίων μαρτυριῶν βεβαιούται ὅτι οἱ ἡλιασταὶ ἤρχοντο κατὰ τὴν δικάσιμον εἰς τὴν ἀγορᾷ φέροντες ἕκαστος πινακίον ἐρ' οὗ ἦτο ἐγγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἡλιαστοῦ τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ δήμου εἰς ὃν ἀνήκεν. πρὸς δὲ τὸ γράμμα τοῦ δικαστηρίου. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν λοιπὸν ἢ ὅτι πρὸ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ κληρώσεως ἦτον ὠρισμένον εἰς ποῖον γράμμα εἶχεν ἤδη κληρωθῆ ὁ δικαστής, ἢ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πᾶς ἡλιαστὴς ἔφερε δέκα πινακία, ἐξ ὧν ἕκαστος εἶχεν ἐγκεχραγμένον ἐν ἐκ τῶν δέκα γραμμάτων. Ἡ τελευταία ὑπόθεσις ἀντίκειται πρὸς ὅλας τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων, ἀναίρεται δὲ καὶ ἐκ τῶν πινακίων αὐτῶν ἐξ ὧν πολλὰ ἀνευρέθησαν ἐν τάφοις ἀρχαίοις. Ἦσαν ταῦτα ἐκ χαλκοῦ ἐλάσματος σχήματος παραλληλεγράμμου τριῶν δακτύλων μήκους καὶ ἐνὸς πλάτους, κανονικώτατα, καὶ ὅλα ὅμοια σχεδὸν πρὸς ἄλληλα, φέροντα ἐντετυπωμένα εἰς πρώτην γραμμὴν τὸ ὄνομα τοῦ δικαστοῦ καὶ τὸ τοῦ πατρὸς, εἰς δευτέραν τὸ τοῦ δήμου, κάτωθι δὲ εἰς τὴν μίαν γωνίαν τύπον γλαυκός, (εἶς τινα δύο γλαυκός) καὶ εἰς τὴν ἐτέραν κεφαλὴν γοργόνας. Ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης γραμμῆς φαίνεται ἐν ἐκ τῶν ἀλφάβητικῶν στοιχείων ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Κ. Οὐδέποτε εὐρέθησαν πλείονα τοῦ ἐνὸς ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ. Ἐκ τῆς κατασκευῆς λοιπὸν αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἐξήγοντο ἐξ ἐργοστασίων τῆς πολιτείας, ἐδίδοντο ἀνὰ ἐν εἰς ἕκαστον δικαστὴν φέρον τὸ γράμμα εἰς ὃ ἐκλήρωθη, καὶ ἐτίθετο ἐν τῷ τάφῳ αὐτοῦ ἀποθηήσκοντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνιαυσίας αὐτοῦ ὑπηρεσίας ὡς τιμητικὸν σημεῖον. Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἕκαστος ἐκληροῦτο εἰς ἐν μόνον γράμμα, καὶ οὐχὶ εἰς ὅσα γράμματα ἤθελε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Fränkel ἢ δὲ κλήρωσις κατὰ γράμματα ἐγένετο πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαστικοῦ ἔτους, ἐν μηνὶ σκιροφοριῶν· ἥτοι, συγχρόνως μετὰ τῆς κληρώσεως τῶν 6000 ἐγένετο διὰ νέας κληρώσεως ἡ κατάταξις αὐτῶν εἰς τὰ δέκα γράμματα ἀνὰ 60 ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Ἄν ἡ κλήρωσις αὕτη ἐγένετο καθ' ἐκάστην δικάσιμον, ὡς γράφει ὁ Fränkel, ἠδύνατο ἐκάστοτε νὰ μεταβάλληται ἢ κατὰ γράμματα κατάταξις τῶν ἡλιαστῶν, καὶ πλὴν τῆς ἀνάγκης δεκαπλασίου ἀριθμοῦ πινακίων, καὶ τῆς καταναλώ-

¹ Λέγεται ὅτι ἐπὶ ἐνὸς ἐκ τῶν ἐξήκοντα μέχρι τοῦ νῦν ἀνευρεθέντων, φαίνονται ἐντετυπωμένα δύο γράμματα. Εἶναι ἀληθῶς δύο γράμματα; Ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τὴν κλήρωσιν τῶν δικαστῶν; Εἰς ποῖαν ἐποχὴν; Οὐδὲν τούτων βέβαιον.

σεως ἀπείρου χρόνου πρὸς ἐπικνάλησιν τῆς κληρώσεως, ἔδει νὰ δίδωνται εἰς ἕκαστον δικαστὴν ἀνὰ δέκα πινάκια φέροντα ἕκαστον ἀνὰ ἓν τῶν δέκα γραμμῶν, εἰς ἓνα δὲ τοῦλάχιστον ἐκ τῶν πολλῶν τάφων νὰ εὐρεθῶσι δύο ἢ πλειότερα, ἂν οὐχὶ τὰ δέκα πινάκια τοῦ ἡλιαστοῦ. Ἀμφιβολίαί πολλαὶ καὶ ἔριδες ἠγέρθησαν περὶ τοῦ ἂν εἰς ἓν μόνον γράμμα ἐκληροῦτο ἕκαστος ἕνακ τοῦ στ. Πλουτ. 1167.

Οὐκ ἐτὸς ἅπαντες οἱ δικάζοντες θαμὰ
σπεύδουσιν ἐν πολλοῖς γεγράφθαι γράμμασι.

Δὲν δύναται τις νὰ δεχθῆ τὴν γνώμην πολλῶν ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐπαρουσιάζετο ὑπὸ διαφόρους ἐπωνυμίας· διότι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ κλήρωσις τῶν 6000 δὲν ἐγένετο ἐπὶ τῇ βύσει τῶν ληξικρατικῶν καταλόγων ἕκαστου δήμου, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀπλῇ βεβλιώσει τοῦ παρουσιαζομένου ὡς ἔχοντος τὰ προσόντα, ἢ ἀνακάλυψις τῆς ἀπάτης δὲν ἤθελε βραδύνει ἐπιτύρουσα βρεῖας ποινὰς κατὰ τοῦ ἀπικτεῶνος. Ἀλλ' ἐξηγεῖται νομίζω εὐχερῶς ἡ φράσις τοῦ κωμικοῦ ὅταν δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἀπαξ εἰς ἓν γράμμα κληρωθεὶς ὡς τακτικὸς δικαστὴς ἠδύνατο νὰ ἐγγράφηται καὶ εἰς ἄλλα ὡς ἀναπληρωτικὸς τῶν ἀπόντων. Ὡς τοιοῦτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγγράφηται εἰμὴ ἐν γράμμασι ἄλλοις, ἢ ἐν ᾧ ἦτον ὡς τακτικὸς ἐγγεγραμμένος.

Διὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν ἡλιαστῶν ὑπῆρχον διάφορα καταστήματα ἢ δικαστήρια, ὡς ἐκ πολλῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν βεβαιοῦται, φαίνεται δὲ ὅτι ἕκαστον αὐτῶν ἦτον ὠριμμένον πρὸς ἐκδίκασιν ὠρισμένου εἴδους ὑποθέσεων. Τὸ μὲν διότι ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης ἐξήρτητο ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν, καὶ ἔδει πρὸς αὐτὸν ν' ἀντιστοιχῆ ὁ χώρος τοῦ δικαστηρίου, τὸ δὲ ὅπως οἱ καθ' ἑκάστην κληρούμενοι δικασταὶ γνωρίζουσι τὸν τόπον τῆς συνεδριάσεως. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὴν θέσιν, οὐδὲ βεβλιῶς τὴν ὀνομασίαν καὶ τὸν προσδιορισμὸν ἕκαστου, οὐδὲ τὸν ὅλον ἀριθμὸν αὐτῶν. Ὁ Σχοίμανν νομίζει ὅτι δὲν ἦσαν ἀναγκαῖα δέκα δικαστικά καταστήματα, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεδριάζουσι συγχρόνως πολλὰ τμήματα τῆς Ἡλιαίας, καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησιαζούσας ὁ κωμικὸς ἀναφέρει τρία μόνον τὴν αὐτὴν ἡμέραν δικάζοντα, τὸ Θ τὸ Β καὶ τὸ Κ. Εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀπαντῶμεν ἀναφερόμενα τοῦ μὲν τοῦτο τοῦ δ' ἐκεῖνο· εἰς δὲ τοὺς λεξικογράφους καὶ τοὺς περιηγητὰς εὐρίσκομεν αὐτὰ διαφόρως ἀπαριθμούμενα καὶ ὀνομαζόμενα, τὸ μὲν ἐκ συγχύσεως τῆς σημασίας τῶν λέξεων δικαστήριον καὶ δικάζειν (ὅπερ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀναφέρεται συνηθέστερον εἰς τὰ ἔργα τῶν εἰσηγητῶν τῶν δικαστηρίων οἶον τοῦ Ἀρχοντος, τοῦ Βασιλέως, τῶν Θεσμοθετῶν, τῶν Ἐνδεκα κλ.)· τὸ δὲ ἐκ παραφθορᾶς ἢ κακῆς ἀντιγραφῆς τῶν μεταγενεστέρων. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφ. στ. 120 λέγει «ἐδίκαζεν ἐς τὸ Καινὸν ἐμπροσθῶν» ἐφ' οὗ ὁ σχολιαστὴς σημειοῖ «Τόπος ἐν τῷ δικαστηρίῳ οὕτω λογόμενος, εἰσὶ δὲ δ'. Παράβυστος, Καινός, Τρίγωνος, Μέσος» καὶ στ. 1103.

•Οἱ μὲν ἡμῶν οὐπὲρ Ἀρχων, οἱ δὲ παρὰ τοὺς Ἐνδεκα
Οἱ δὲ ἐν ᾠδαίῳ δικάζουσι· οἱ δὲ πρὸς τοῖς τειχίοις

Ὁ Πολυδεύκης γράφει (Η, 10) Γνώριμα δικαστήρια ἢ Ἡλιαία, τὸ Τρίγωνον, οὗ μὲνηται Δείναρχος· μέσον Παράβυστον, μεῖζον Παράβυστον, καὶ Μεῖζονος δὲ μὲνηται Λυσίας·¹ ἐν μέντοι τῷ Παράβυστῳ οἱ Ἐνδεκα ἐδίκαζον (ὅπερ ἐστὶ εἰσήγγον τὰς δίκας).—Μετίχου καλλίου,² οὗ μνημονεύει Ἀνδροτίων, τὸ ἐπὶ Λύκῳ καὶ ἤρως δὲ ἴδρυται αὐτόθι ἔχων τοῦ θηρίου μορφήν. Τὸ δὲ Μητίχου δικαστήριον μέγχε οὕτω κληθὲν ἀπὸ ἀρχιτέκτονος Μητίχου³ ἃ Ὁ δὲ Πυρσανίης (Α, 8), ἔστι δὲ Ἀθηναίος καὶ ἄλλα δικαστήρια (πλὴν τοῦ ἰρ. Πάγου) οὐκ ἐς τοσοῦτον δόξης ἤκοντα· τὸ μὲν οὖν κλούμενον Παράβυστον καὶ Τρίγωνον, τὸ μὲν ἐν ἀφανεῖ τῆς πόλεως ἦν καὶ ἐπ' ἐλάχιστοις συνιόντων ἐν αὐτῷ, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος ἔχει τὰ ὀνόματα. Βατραχιοῦν δὲ καὶ Φοινικιοῦν ἀπὸ χρωμάτων, καὶ ἐς τὸδε διαμερένηκεν ὀνομαζέσθαι· τὸ δὲ μέγιστον, καὶ εἰς ὃ πλεῖστοι συνίασιν, Ἡλιαίαν καλεῖται («ἔπονται τὰ φοινικά περὶ ὧν δὲν πρόκειται»). Ὅτι ὑπῆρχε δικαστήριον Ἡλιαία μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Οὐλπιανοῦ, «Ἡλιαία λέγεται αὐτὸς ὁ τόπος τοῦ μεγάλου δικαστηρίου, καὶ τὸ θθροισμα αὐτῶν τῶν ἐκεῖτε δικάζόντων». Ἡλιαία δὲ ἐκλήθη ὁ τόπος παρὰ τοῦ ἐκεῖσε ἀλίξεσθαι καὶ συναθροίζεσθαι τὸ πλῆθος τῶν δικαστῶν, τινὲς δὲ λέγουσιν ἐκ τοῦ ὑπαίθριον εἶναι τὸν τόπον, καὶ τὸν ἥλιον ἐκεῖ ἔνδον προσβάλλειν,» (κ. Τιμ. Θ). Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφ. Ὀρν. 110 «Μῶν ἡλιαστὰ» σημειοῖ «Δικαστὰς ἀπὸ τοῦ μεγάλου δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας· οὕτω δ' ἐκλήθη διὰ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ εἶναι· καὶ τῷ ἡλίῳ βάλλεσθαι». Κκι ἐπὶ τοῦ στ. 861 Νεφ. Ἡλιαία δὲ τὸ δικαστήριον διὰ τὸ ὑπαίθριον εἶναι καὶ τῷ ἡλίῳ βάλλεσθαι».

Ὁ Εὐστάθιος ἀναφέρει ἐν Ὀμ. Ὀδ. 1430 «ἦν ἀγορὰ Κερκώπων πλησίον Ἡλιαίας» ποῦ ὅμως ἦτον ἡ ἀγορὰ τῶν κερκώπων ἀδελῶν. Ὑποτίθεται ὅμως ὅτι ἀπετέλει μέρος τῆς ἀγορᾶς, εἶναι δὲ λίαν πιθανὴ ἡ γνώμη τοῦ Φορράμμερ ὅτι ἔκειτο ἡ ἀγορὰ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λόφου τῆς Πυκνός, καὶ ἔσως συνέχετο μετὰ τούτου, ἀκριβῶς διότι ἐπὶ τοῦ λόφου τίθεται ἡ Ἐκκλησία, κατὰ μὲν τὸν Φορράμμερ μετὰ τῶν λόφων Πυκνός καὶ Νυμφῶν, κατ' ἄλλους ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ λόφου τῆς Πυκνός, ἐνθα σώζεται ἡ βύσις ἀρχαίου ἡμικυκτικοῦ οἰκοδομήματος. Ἐχὼν ὑπ' ὄψει ὅτι Ἀγορὰ, Ἐκκλησία, Ἡλιαία δὲν ἠδύνατο ν' ἀπέχωσι πολὺ ἀπ' ἄλλ.

¹ Ὁ Schumann διορθοῖ Μέσον, Παράβυστον, Μεῖζον. Παράβυστου δὲ καὶ Μεῖζονος μὲνηται Λυσίας.

² Κατ' ἄλλους διορθωτέον «Μητίχου κάλλιον».

³ Τινὲς γράφουσι Μητίχου.

λήλων,¹ τολμῶ νὰ ἐκφέρω τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Ἡλιαία ἦτον ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πνυκός. Ἐν τῷ περὶ τοῦ χορευτοῦ τοῦ Ἀντιφῶντος ἀναγινώσκειται ἄ² Ἐλεξε γὰρ Φιλοκράτης ἀναβάς εἰς τὴν Ἡλιαίαν τὴν τῶν θεσμοθετῶν² . . . ὅτι ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀποκτείναιμι ἐγώ . . . ἐπειδὴ οὗτος ταῦτ' ἔλεγεν, ἀναβάς ἐγὼ εἰς τὸ δικαστήριον, τοῖς αὐτοῖς δικασταῖς ἔλεξα» καὶ τὰ λοιπά, ἐν οἷς πολλάκις ἐπαναλαμβάνονται τὸ δικαστήριον καὶ οἱ αὐτοὶ δικασταί. Ἡρμῆνευτὰν τινες τῶν νεωτέρων τὸ Ἡλιαία τῶν θεσμοθετῶν ὡς τὸ ἀρχεῖον τῶν Θεσμοθετῶν, ἀλλὰ προδήλως ὁ Ἀντιφῶν λαλεῖ περὶ τοῦ δικαστηρίου εἰς ὃ οἱ Θεσμοθέται εἰσῆγαν τὰς δίκας. Περικλοῦς ἐν Ἀνδοκ. π. τ. μυστ. (II, 3) ἀναγινώσκειται ἀεδοξεν οὖν τῷ δήμῳ ἐν τῷ τῶν θεσμοθετῶν δικαστηρίῳ τοὺς μεμνημένους ἀκούσαντας τὰς μηνύσεις . . . διαδικάσαι». Τοῦτο δὲ τὸ δικαστήριον ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης ἦτον ἡ Ἡλιαία. Καὶ περὶ ταύτης λέγει ὁ δῆτωρ (Ζ) «Ἐὶ τοίνυν ἀνέβην ἐπὶ δικαστήριον, ἡ λόγος περὶ ἐμοῦ ἐγένετο . . . ἐλεγχέτω με ὁ βουλευόμενος ἐνταῦθα ἀναβάς». Τὸ τελευταῖον ἀναβάς ἀναφέρεται εἰς τὸ βῆμα, ἀλλὰ τὸ πρῶτον βεβαίως εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐξάγω λοιπὸν ἐκ τῶν λόγων καὶ τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τοῦ Ἀνδοκίδου ὅτι ἡ Ἡλιαία ἔκειτο ἐπὶ λόφου, καὶ οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄλλος ἢ ὁ τῆς Πνυκός. Ὡς μαρτυρεῖται τούτου ἠδύνατό τις νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ σχόλιον ἐπὶ τοῦ Στ. Ἀριστ. Ἀχαρν. 683 «Τονθορίζοντες δὲ γήρα τῷ λίθῳ προσέσταμεν» ἐφ' οὗ ὁ σχολιαστὴς σημειοῖ «λίθῳ δὲ τῷ βήματι τῷ ἐν τῇ Πυκνὴ δικαστηρίῳ». Βεβαίως ἐνταῦθα ἐννοεῖται τὸ βῆμα τοῦ δικαστηρίου καὶ οὐχὶ τῆς Ἐκκλησίας, διότι περαιοῦνται οἱ γέροντες τοῦ χοροῦ ὡς ἐμπερδευόμενοι εἰς γραφάς, ἐφ' ὧν καλούμενοι ἴν' ἀπολογηθῶσι τονθορίζουσιν ἐκ τοῦ γήρατος. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἐν τῇ Πνυκὴ δικαστήριον δὲν ἦτο πιθανῶς ἄλλο ἢ τὸ τῆς Ἡλιαίας. Ἐπὶ τῆς Πνυκός εἰσέτι φαίνονται τὰ λείψανα ἦτοι αἱ βάσεις δύο οἰκοδομημάτων, τοῦ μὲν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος, τοῦ δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς βλέποντος εἰς τὸν κόλπον τῆς Σαλαμίνος. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει (Θεμιστ. ΙΘ') ὅτι «τὸ βῆμα τὸ ἐν Πνυκὴ πεποιημένον ὥστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὑπτερον οἱ τριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν». Ἀλλ' οὔτε ὁ Πλούταρχος οὔτε ἄλλος τις ἀναφέρει τὰ γενόμενα ἔργα πρὸς τοιαύτην μεταβολὴν ἐπὶ τῶν τριάκοντα. Ἐνεκα τούτων νομίζω οὐχὶ ἀπίθανον ὅτι ἐνῶ πρὸ τῶν λ'. τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποβλέπον οἰκοδόμημα ἦτον ὠρισμένον εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ δήμου, τὸ δὲ πρὸς τὴν ἀγορὰν εἰς τὰς

¹ Ὁ Λυσίας ἐν τῷ περὶ τῶν Ἀριστοφ. χρημ. 55 λέγει «Ἐγὼ γάρ . . . ἐγγὺς οἰκῶν τῆς ἀγορᾶς οὐδὲ πρὸς δικαστηρίῳ οὐδὲ πρὸς βουλευτηρίῳ ὤφθην οὐδέποτε, πρὶν ταύτην τὴν συμφέραν γενέσθαι».

² Ὁ Δοῦκας γράφει Ἡλιακὴν (Ζ, 2) κατὰ τὰς παλαιότερας ἐκδόσεις, ὅπερ ὁ Τάυλορ διόρθωσέν εἰς Ἡλιαίαν.

συνεδριάσεις τῆς Ἡλιαίας, ἐπὶ τῶν τριάκοντα μετεβλήθη ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν καὶ ἡ Ἐκκλησία μετετέθη εἰς τὸ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου, ὅπου πρότερον ἐδίκαζον οἱ Ἡλιασταί. Ἀμφότερα τὰ καταστήματα ἦσαν ἀσκεπῆ καὶ διὰ ν' ἀποφύγῃσι τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου¹ ἐγίνοντο αἱ συνεδριάσεις τοῦ δήμου καὶ τῆς Ἡλιαίας λίαν πρῶτ' τοῦθ' ὅπερ παρ᾽ ἔσχεν ἀφθονον ὕλην εἰς τὴν σάτυραν τοῦ κωμικοῦ ἐν τε ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις καὶ ταῖς Σφήκαις.

Περὶ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων τῆς Ἡλιαίας ὁ σχολιαστὴς Ἀριστ. Πλ. 278 σημειοῖ ἄ³ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ οὕτω γράφει. Τοῖς γὰρ δικαστηρίοις χρῶμα ἐπιγέγραπται ἐφ' ἑκάστῳ ἐπὶ τῷ σφηκίσκῳ τῆς εἰσόδου· ὁ δὲ λαβὼν τὴν βικτηρίαν βαδίζει εἰς δικαστήριον τὸ δμόχρον μὲν τῇ βικτηρίᾳ ἔχον δὲ τὸ αὐτὸ γράμμα ὅπερ ἐν τῇ βαλάνῳ· ἐπειδὴν δὲ εἰσέλθῃ παραλαμβάνει σύμβολον δημοσίᾳ παρὰ τοῦ εἰληχότου ταύτην τὴν ἀρχήν». Τὸ σχόλιον φαίνεται νενοθευμένον. Ἐν ἀρχῇ γίνεται λόγος περὶ διαφόρου χρωματισμοῦ τῶν δικαστηρίων, ὁ ὁποῖος ἐσώζετο καὶ μέχρι τοῦ Παιουσανίου. Περαιεῖται δὲ κατόπιν καὶ γράμμα ἐπὶ τε τοῦ δικαστηρίου καὶ τῆς βαλάνου τῆς βικτηρίας. Περὶ τοιούτου γράμματος ἐπιγεγραμμένου ἐπὶ τῶν δικαστηρίων οὐδεμία νῆξις ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Πιστεύω ὅτι ἐν τῷ σχολίῳ τούτῳ γίνεται ἡ αὐτὴ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τοῦ στ. 277 σύγχυσις τοῦ δικαστηρίου ὡς συλλόγου δικαστῶν, καὶ ὡς δικαστικοῦ καταστήματος. Πρὸ τῆς καθ' ἑκάστην δικάσιμον ἐν τῇ ἀγορᾷ γινομένης κληρώσεως ἦτον ἀγνωστον εἰς ποῖον ἐκ τῶν δικαστηρίων ἔμελλε νὰ δικάσῃ ἕκαστος γράμμα, γινομένης δὲ τῆς κληρώσεως δὲν ἠδύνατο αὐθωρεῖν νὰ μεταβάλληται τὸ γράμμα τοῦ καταστήματος εἰς τὸ κληρωθὲν γράμμα τῶν Ἡλιαστῶν, ἐὰν μὴ ὑποθέσωμεν ὅτι μετὰ τὴν κληρωσιν ἀνηρᾶτο εἰς τὸ δικαστήριον τὸ γράμμα τοῦ κληρωθέντος τμήματος. Ἀλλὰ τὸ χρῶμα τῆς ράβδου ἦτον ἀποχρῶν ὀδηγὸς πρὸς τοὺς κληρωθέντας ὅπως πορευθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον, ἐφ' ᾧ ἕκαστος ἔλαχεν· Ἡ πληροφορία τοῦ σχολιαστοῦ καθίσταται πιθανὴ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι κατὰ τὴν κληρωσιν τῶν δικῶν ἐν τοῖς κλήροις διεκρίνοντο τὰ δικαστικά καταστήματα δι' ἀλφαβητικῶν στοιχείων, ἀλλὰ μὴ ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τὰ γράμματα τῶν Ἡλιαστῶν, οὐδ' ἐπιγεγραμμένων ἐπὶ τῶν δικαστηρίων, ὡς θέλομεν ἰδεῖν ἀκολούθως.

³ Ἐν δικαστήριον πληρὲς ἀπετελεῖτο κανονικῶς ἐκ 500 δικαστῶν. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς μετεβάλλετο ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης, ἦτοι κατὰ λόγον τῆς χρηματικῆς ἢ τῆς πολιτικῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἢ τοῦ τιμήματος. Ἐν

⁴ Ὁ Boyard μεταφράζων τὸν στ. 404 Σφηκ. «Κέπειτ' ἔλθων προκαθεῖδει πρῶτ' πάνυ ὡσπερ λεπὰς προσεχόμενος τῷ κίονι» συμπεραίνει ὅτι καίτοι καλούμενοι Ἡλιασταί οἱ δικασταὶ συνεδρίαζον ὑπὸ σκέπῃ. Ἀλλ' ἄρα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἀρχαίων ἐχρησίμευον οἱ κίονες μόνον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὀροφῆς;

τοῖς δικαστηρίοις τοῦ Λουκιανοῦ ὁ Ζεὺς διατάσσει τὸν Ἑρμῆν νὰ κηρύσσει ὅτι ἀγορὰ δικῶν ἐστὶ, πάντας ἤκειν ἐς Ἄρειον Πάγον, ἐκεῖ δὲ τὴν μὲν Δίκην ἀποκληροῦν σφίσι τὰ δικαστήρια κατὰ τὸν λόγον τῶν τιμημάτων ἐξ ἀπάντων Ἀθηναίων (ὅπερ ἐστὶ ἀνευ διακρίσεως γραμμάτων) καὶ ὁ Ἑρμῆς κηρύσσει αὖτοι γραφὰς ἀπήνεγκαν ἤκειν ἐς Ἄρειον Πάγον, ἐνθα ἡ Δίκη ἀποκληρώσει τὸ δικαστήριον. . . . οἱ δικασταὶ ἐξ ἀπάντων Ἀθηναίων· ὁ μισθὸς τριώβολον ἐκάστης δίκης· ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν κατὰ λόγον τοῦ ἐγκλήματος (γρ. τιμήματος). Ἐπὶ τῆς γραφῆς Μέθη κατὰ τῆς Ἀκαδημίας ἡ Δίκη λέγει: «Ἐπτὰ κλήρωσον». Ἐπὶ τῆς Στοᾶ κατὰ τῆς Ἥδονης· ἡ Δίκη πάντε ἰκανοίε. κτλ. Ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν κατὰ λόγον τοῦ τιμήματος φαίνεται ἐξαετώμενος ἐκ τῆς κρίσεως τῆς Δίκης ἐκπληρούτης τὰ καθήκοντα τῶν θεσμοθετῶν, μᾶλλον ἢ ἐκ διατάξεως νόμου τὴν ὁποίαν ἐν οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων εὐρίσκωμεν. Κατὰ τὰς παρ' αὐτῶν μνημονευόμενας δίκας εὐρίσκωμεν διάφορον τὸν ἀριθμὸν τῶν δικαστῶν. Ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Δημοσθένους κ. Μειδίου (585, 223) «τῷ ποτ' εἰσὶν ὑμῶν οἱ ἀεὶ δικάζοντες ἰσχυροὶ καὶ κύριοι τῶν ἐν τῇ πόλει πάντων, ἐάν τε δικασίους, ἐάν τε χυλίους, ἐάν θ' ὀπότους ἀν' ἡ πόλις καθίστη» δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι δικασίοι ἦσαν ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῶν δικαστῶν. Συμφῶν δὲ τούτοις καὶ ὁ Πολυδεύκης (H, 48) πιθανῶς ἐξ ἄλλου ἀρχαίου συγγραφέως παραλαβὼν γράφει ὅτι 201 ἐδίκαζον περὶ τῶν ἡσσαν τῶν 1000 δραχμῶν, καὶ 401 περὶ τῶν ἄνω τῶν 1000. Ἐν τῷ περὶ τοῦ Δικαιογ. κλ. τοῦ Ἰσ. 3 ἀναφέρονται 500 ἐνώπιον τῶν ὁποίων εἰσήχθη ἡ κατὰ Λεωχάρους δίκη ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ 500 ἐν τῷ κ. Νεαίρας (Δημ. 1348, 10) οἱ ἐπὶ Παλλαδίῳ δικάσκοντες τὴν κατὰ Ἀπολλοδώρου κατηγορίαν ἐπὶ φόνῳ ἀκουσίῳ 500 οἱ δικάσκοντες ἐπὶ τῆς κατὰ Δεινάρχου κατηγορίας τοῦ Τιμοκλέους (Δειν. κ. Δημοσθ. ις' 4.) καὶ 501 ἦσαν τοῦ Σωκράτους οἱ δικασταί, ἐξ ὧν 281 κατεψήφισαν αὐτοῦ 700 δ' ἐν τῷ πρ. Καλλιμ. τοῦ Ἰσοκράτους ἐπὶ τῆς κατὰ τοῦ Κρατίνου κατηγορίας ἐπὶ ἐκουσίῳ τραύματι θανατηφόρῳ (381, 34)· 1001 ἐπὶ εἰσχυγγελίᾳ ὡς ὁ Δημ. κ. Τιμοκρ. 702, 9 ἀπρὸς δὲ τούτοις δικαστηρίον δυοῖν εἰς ἓνα καὶ χιλίους ἐψηφισμένοι». (Ὅρα καὶ Πολυδ. H, 58)· 1500 δικαστὰς ὁ Ἀγνων ἤτησεν ἵνα δικάσῃ τὴν κατὰ τοῦ Περικλέους κατηγορίαν «εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων, εἴτε ἀδικίου (Πλούτ. Περ. λβ') καὶ 1500 ἦσαν οἱ δικάσαντες τοὺς ἐπὶ δωροδοκίᾳ κατηγορηθέντας ῥήτορας ἐπὶ τῶν Ἀρπαλείων (Δειν. κ. Δημ. ἐν τέλει). 2000 ἦσαν οἱ δικασταὶ ἐπὶ τῆς μηνύσεως τοῦ Ἀγοράτου (Λυσ. κ. Ἀγορ. 35, 36). Τέλος 6000 δικαστὰς ἀναφέρει ὁ Ἀνδοκίδης ἐπὶ τῆς γραφῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σπυσιππου παρὰ νόμων, καὶ ἠγωνίσατο ἐν ἐξακισχίλοις Ἀθηναίων καὶ μετέλαβε δικαστῶν τοσούτων οὐδὲ δικασίαις ψήφους ὁ Σπυσιππος» (Ἀνδ. π. τ. μυστ. ε' 3). Ἐπὶ ταύτης ὁ Fränkel ἀναφωνεῖ—ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις ὅτι 6000 δὲν ἦτον ἡ νό-

μιμος ἀπκρτία τοῦ δικαστηρίου, οὐδ' ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἠλιαστῶν, διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ λείψῃ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐξακισχιλίων κατὰ τὴν δίκην! Ἄλλ' ἀν' ἀπελείποντο εἰς ἡ πλείονες, ἀν' καὶ πῶς ἀνεπληρώθησαν δὲν δύναμιστα νὰ γνωρίζωμεν. Ὁ ῥήτωρ βεβαιοῖ ὅτι ἐξακισχιλίοι ἐδίκαζον. Τίς ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἐναντίου; Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀν' ἐξακισχιλίοι δὲν ἦσαν οὔτε ἡ νόμιμος ἀπκρτία τοῦ δικαστηρίου, οὔτε οἱ πικρόντες δικασταί, τίς ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ψευδῆται ὁ ῥήτωρ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν αὐτῶν; Ἀν' ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν ἦτον ἀπερίοριστος, ἀν' ἐκ πάντων Ἀθηναίων ἦσαν πικρόντες δικασταὶ εἴτε ἐπτακισχιλίοι, εἴτε πεντακισχιλίοι, διατί νὰ μὴ λέγῃ ὁ ῥήτωρ ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ ἠγωνίσατο ἐν πᾶσιν Ἀθηναίοις; Χωρὶς νὰ λέγῃ ψεῦδος ἐπεκαλεῖτο μαρτυρίαν βαρυτέραν τῆς τῶν ἐξακισχιλίων πολιτῶν. Ἀποδεχόμενοι δὲ ὅτι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξακισχιλίων, τὸν ὅποιον ἀναφέρει ὁ Ἀνδοκίδης, ἔλειπον τινες κωλύμενοι, τί συνάγομεν ἐκ τῶν λόγων τοῦ ῥήτορος; ὅτι ἐξακισχιλίοι ἀπετέλουν τὴν νόμιμον ἀπκρτίαν, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἦτον ὁ μέγιστος ἀριθμὸς τῶν ἠλιαστῶν, μὴ οὔτης ἐφικτῆς τῆς ἀναπληρώσεως τῶν ἀπόντων, ἡ δίκη ἐγένετο ἐνώπιον ἀριθμοῦ οὐχὶ πολλῷ κατωτέρου τῶν 6000, ἀλλ' ὁ ῥήτωρ ἀναφέρει τὸν ἀριθμὸν τῆς νομίμου ἀπκρτίαις τῆς ἀποτελούσης τὸ δικαστήριον πλήρης. Ἰδόμεν νῦν πῶς ἐπληροῦτο καθ' ἕκαστον δικαστήριον ἐξ ὀλιγωτέρων τῶν ἐξακισχιλίων δικαστῶν.

Εἰς τὸν Ἀρχοντα ἦτον ἀνκτεθειμένη ἐκ τοῦ νόμου ἡ προανάρχουσις τῶν δικῶν, αἵτινες ὡς ἀντικείμενον εἶχον τὸν γάμον, τὴν οἰκογενιακὴν τάξιν, τὴν διοικητικὴν τῆς περιουσίας καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀνικάνων. Εἰς τὸν Βασιλέα ἡ τῶν δικῶν τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, τῶν ἐπὶ φόνῳ, τραύματι, πυρκαϊᾷ. Εἰς τὸν Πολέμαρχον ἡ ἐπὶ παραβάσει τῶν ὑποχρεώσεων τῶν μετοίκων εἰς τοὺς θεσμοθέτας ἢ τῶν περὶ ὕβρεως, ψευδεγγραφῆς, ἀδικίου (ἀδικίας κατὰ τῆς πόλεως) παρὰ νόμων, νομίματος διαφθορᾶς, δεκασμοῦ κλ. Εἰς τοὺς Ἐνδεκα ἡ διαδικασία ἐπὶ κλοπῆς, τυμβωρυχίᾳ, λωποδυτίᾳ, ἀνδραποδισμῷ κλ. Εἰς τοὺς Λογιστὰς ἡ περὶ ἀλογίου. Εἰς τοὺς Στρατηγούς ἡ περὶ ἀστρατείας, λειποταξίου, δειλίας, ἀναμυχίου, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. (Ὅρα Πολυδ. H' 87 ἐπέμ.). Ὁ ἀνακριτῆς ὄφειλε μετὰ τὴν περὶ αἰτίαν τῆς προδικασίας νὰ εἰσαγάγῃ τὴν δίκην εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐπὶ τούτῳ συνεννοεῖτο μετὰ τῶν θεσμοθετῶν, οἵτινες συνέτασσον τὸ πινάκιον, τουτέστιν ὄριζον καὶ ἐνέγραφον τὰς καθ' ἑκάστην δικάσιμον συζητητέας δίκας, ἐπὶ σκνίδος ἀναρτωμένης εἰς τὴν ἀγορᾶν, πρὸς γνῶσιν ὅλων. Ταύτας ἐννοεῖ ὁ Βδελυκλέων Σφηκ. 844 «Φέρε νῦν ἐνέγκω τὰς σκνίδας καὶ τὰς γραφὰς». Ὁ σχολιαστῆς ὑποθέτει ὅτι ὁ λόγος εἶναι περὶ τῶν πινάκων ἐφ' ὧν οἱ δικασταὶ ἐσημεῖον τὴν ἀπόφασιν ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς ποινῆς. Ἀλλὰ πλανᾶται, διότι ὁ Φιλοκλέων ἀπαντᾷ «κἀλαί νῦν» ὅπερ ἐστὶν ἐκφώνησεν τὰ δνόματ' α τῶν διαδίκων. Γνω-

στῆς οὔσης· οὕτω τῆς δικασίμου συνήρχοντο εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δικασταὶ τῶν διαφορῶν γραμμάτων, ἐκεῖ δὲ οἱ Θεσμοθέται ἐκλήρουν τοὺς ἐφ' ἐκάστης ὑποθέσεως δικάσοντας. Ὁ Πολυδεύκης (Η' 87) λέγει «Οἱ Θεσμοθέται προγράφουσι πότε δεῖ δικάζειν τὰ δικαστήρια—καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐπικληροῦσι τὰ δικαστήρια τὰ ἴδια καὶ τὰ δημόσια» (τ. ε. ἐπὶ τε ἰδιωτικῶν καὶ ἐπὶ δημοσίων ἀγωγῶν). Βεβαίως τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν κλήρωσιν τῶν δικαστηρίων ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἡλιαστῶν ἀφορᾷ τὸ τοῦ σχολιαστοῦ «ἐννέα ἄρχοντες καὶ δέκατος ὁ Γραμμικτεὺς ἐκλήρουν τὰ γράμματ' αὐτῶν μέχρι τοῦ Κ.»

Σχετικὸν πρὸς τὴν κλήρωσιν τῶν δικαστηρίων εἶναι τὸ χωρίον τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν ἐν ᾧ ἡ Πραξικόρυξ ἐφαρμόζουσα τὴν πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν γυναικῶν, ὑπόσχεται τὴν κατάργησιν τῶν δικῶν καὶ κοινὴν πᾶσι τὴν δίκαιαν. Ἐρωτᾷ λοιπὸν ὁ Βλέπυρος (στ. 671) αὐτὸ δὲ δεῖπνον ποῦ παραθήσεις ; »

Πρ. Τὰ δικαστήρια καὶ τὰς στοὰς ἀνδρῶνας πάντα ποιήσω.

Βλ. Τὸ βῆμα τί σοι χρήσιμον ἔσται; Πρ. Τοὺς κρατήρας καταθήσω

Καὶ τὰς ὑδρίας καὶ βραψιδεῖν ἔσται τοῖς παιδαρίοις

Τοὺς ἀνδρείους ἐν τῷ πολέμῳ κ' εἴτις δειλὸς γιγνέσθαι

Ἴνα μὴ δειπνώσιν αἰσχυνόμενοι. Βλ. Νῆ τὸν Ἀπόλλω χαρίεν γε

Τὰ δὲ κληρωτήρια ποὶ τρέψεις; Πρ. Ἐς τὴν ἀγορὰν καταθήσω.

Κάτα στήσασα παρ' Ἀρμόδιω κληρώσω πάντας ἕως ἂν

Εἰδὼς ὁ λαχὼν ἀπίη χαίρων ἐν ὁποίῳ γράμματι δειπνεῖ

Καὶ κηρύξει τοὺς ἐκ τοῦ Βῆτα ἐπὶ τὴν στοᾶν ἀκολουθεῖν

Τὴν βασιλείου δειπνήσοντας· τὸ δὲ Θῆτα εἰς τὴν παρὰ ταύτην,

Τοὺς δ' ἐκ τοῦ Κάπα εἰς τὴν στοᾶν χωρεῖν τὴν ἀλφειόπολιν

Βλ. Ἴνα κάπτωσιν; Πρ. Μὰ Δί' ἀλλ' ἔν' ἐκεῖ δειπνώσι. Βλ. ὅτι δὲ τὸ γράμμα

Μὴ ἔσθ' ἀλλ' οὐκ ἔσται τοῦτο παρ' ἡμῖν

Πᾶσι γὰρ ἄφθονα πάντα παρέξομεν.

Ἐνταῦθα λοιπὸν, ἀφοῦ καταργοῦνται τὰ δικαστήρια, τὸ σύστημα τῆς κληρώσεως πρὸς τὸ δικάζειν ἐφαρμόζεται πρὸς τὸ δειπνεῖν· καὶ δι' αὐτοῦ μανθάνομεν τὸν τρόπον τῆς κληρώσεως τῶν δικαστῶν. Συνερχομένων ἴσων πρῶτ' τῶν ἡλιαστῶν ἐτίθεντο παρὰ τῶν Θεσμοθετῶν δύο κληρωτήρια. Εἰς τὸ ἐν ἐρρίπτοντο τὰ δέκα γράμματ' αὐτῶν δικαστηρίων τῆς Ἡλιαίας, εἰς τὸ ἕτερον οἱ κληροὶ τῶν δικαστηρίων, ἐν οἷς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην ἦσαν ὠρισμένοι δίκαι, καὶ διὰ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν κλήρων ὠρίζετο ὁποῖον γράμμα, ἦτοι τίνος γράμματος οἱ δικασταὶ ὄφειλον νὰ δικάσωσιν ἐπὶ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς δίκης, ταῦτ' εἰπεῖν ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ δικαστηρίῳ. Πιθανῶς οἱ κληροὶ τῶν δικαστηρίων διεκρίνοντο δι' ἀλφαιτικῶν στοιχείων, λ. χ. τὸ ἐφ' οὗ προέστατο Ἀρχων διὰ τοῦ Α, τὸ τοῦ Βασιλέως διὰ τοῦ Β, τὸ τῶν Θεσμοθετῶν διὰ τοῦ Θ, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Βεβαίως

δὲν ἠδύνατο νὰ συνεδριάζωσιν εἰς πλείονα τῶν τριῶν τὴν αὐτὴν ἡμέραν (καὶ τρία δὲ κομικὸς ἀναφέρει εἰς τὸ προπακατεθὲν χωρίον). Ἐὰν λοιπὸν ἦσαν ὠρισμένοι τρεῖς δίκαι κατ' αὐτὴν, ἐρρίπτοντο ἐν τῇ κληρωτίδι οἱ τρεῖς κληροὶ τῶν τριῶν δικαστηρίων ἐν οἷς ἐμελλε ἐκάστη νὰ εἰσαχθῆ. Μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τούτων ἐκληροῦτο ἐκ τῶν γραμμάτων τῶν ἡλιαστῶν τὸ τμήμα ὅπερ ὄφειλε νὰ συνεδριάσῃ εἰς τὸ κληρωθὲν δικαστήριον, καὶ οὕτως ἐξηκολούθει μέχρι τῶν τριῶν κλήρων. Ἐὰν προῦκειτο δίκη ἀπαιτούσα τὴν παρουσίαν ἐξακισχιλίων δικαστῶν ἐννοεῖται ὅτι καθίστατο ἡ κλήρωσις ἄσκοπος. Ἐὰν ἦσαν ὠρισμένοι μία, δύο, ἢ τρεῖς δίκαι ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀπῆται ἐν δικαστήριον πλῆρες ἦτοι ἐκ 500 δικαστῶν, ἐγένετο ἡ κλήρωσις τριῶν δικαστηρίων ἦτοι τριῶν γραμμάτων. Τὸ αὐτὸ ἐὰν προῦκειτο μίᾳ μόνῃ δίκη ἐνώπιον δύο ἢ πλείονων γραμμάτων. Ἐὰν δὲ ἡ δίκη ἀπῆται ἀριθμὸν δικαστῶν ἐλάττωον τῶν 500 ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τὴν κλήρωσιν τοῦ γράμματος ἐκληροῦντο ὅσοι ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ ἀνηκόντων ὄφειλον νὰ δικάσωσιν. Ἐπὶ δὲ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐκ τῶν ἐξακισχιλίων ἐκληροῦντο δι' ἕκαστον γράμμα 600 (ὡς τινες ἐκ τῶν νεωτέρων παρεδέχοντο) καὶ ὅτι παρευρίσκοντο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξ ἐνὸς γράμματος πλείότεροι τῶν 500, ἢ ὅτι 500 ὄντων τῶν τακτικῶν δὲν ἦσαν ὅλοι παρόντες καὶ ἦτον ἀνάγκη ν' ἀνακληρωθῶσι τινες διὰ τῶν παρόντων ἀνακληρωτικῶν, ὑπερβαίνοντων τὸν ἀριθμὸν τῶν 500, ἢ ὅτι ἔπρεπε πρὸς τοὺς 500 ἢ τοὺς 1000 νὰ προστεθῆ εἰς ὅπως καταστῆ περιττὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν, ἐγένετο ἡ συμπλήρωσις τοῦ δικαστηρίου διὰ κληρώσεως τιθεμένων ἐν κληρωτηρίῳ τῶν πινακίων τῶν ἡλιαστῶν τοῦ γράμματος ὅπερ ἔπρεπε νὰ δικάσῃ. Τὴν διττὴν ταύτην κλήρωσιν ὑπανίσσεται ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Ἀριστογ. 778, 27. «Ἔμεῖς αὐτοὶ πάντων ἄρτι κληρομένων Ἀθηναίων, καὶ πάντων, εἰ οἶδα βουλομένων εἰς τοῦτο λαχεῖν τὸ δικαστήριον μόνου δικάζεσθ' ἡμῖν, διατί; ὅτι ἐλάχετε, εἴτ' ἀπεκληρώθητε». Τὸ πάντων Ἀθηναίων ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐξακισχιλίους λαχόντας κατὰ γράμματ' αὐτῶν, καὶ «μόνος δικάζεσθ' ἡμῖν» εἰς τοὺς κληρωθέντας ἐκ τοῦ γράμματος πρὸς ἀπικρισμὸν τοῦ δικαστηρίου.

Μετὰ τὴν κλήρωσιν ὁ λαχὼν ἵνα δικάσῃ ἐλάμβανε βακτηρίαν ὁμοῦρου τῷ δικαστηρίῳ ἐφ' οὗ ἔλαχε. Τὴν βακτηρίαν ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας ὁ δικαστής ὡς σύμβολον τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπονεμηθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ πολίτου ἐνασκουμένης δικαστικῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον

Οἱ δὲ γέροντες

εἶπ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοις ἱερῶ ἐν κύκλῳ

σκήπτρα δὲ κηρύκων ἐν χερσ' εἶχον ἡεροφώνων

(Ὁμ. Ιλ. 502)

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους Ἀρεοπαγ. 150, 54 ἀεπεῖ τίς οὐκ ἂν ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις ἀλγήσειεν ὅταν ἴδῃ πολλοὺς τῶν πολιτῶν... πρὸ

τῶν δικαστηρίων κληρουμένους» ἠδύνατό τις εὐλόγως νὰ συμπεράνη ὅτι μετὰ τὴν κλήρωσιν τῶν δικαστηρίων ἐν τῇ ἀγορᾷ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κληρωθὲν γράμμα, λαμβάνοντες τὴν ὁμόχρουν τῷ δικαστηρίῳ βικτηρίαν ἐβάδιζον εἰς αὐτό, καὶ πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἐγένετο ἡ κλήρωσις τῶν δικαστῶν, ὅταν λ. χ. ἦσαν πικρότεροι πλειότεροι τοῦ ἀναγκαίου πρὸς ἀπαρτίαν ἀριθμοῦ, ἢ ἔδει ν' ἀναπληρωθῶσιν οἱ ἀπόντες ἐκ τῶν παρόντων ἀναπληρωτικῶν. Ἀλλ' οἱ πλείστοι ἐκ τῶν νεωτέρων ἀποφάνονται ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ μιᾶς συγχρόνου δι' ἀπαντα τὰ δικαστήρια κληρώσεως ἐρμηνεύοντες τὸ χωρίον τοῦ Ἰσοκράτους διὰ τῆς εἰκασίας ὅτι πάντα τὰ δικαστήρια ἦσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Οἱ δικασταὶ ὤφειλον νὰ σπεύσωσιν ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὸ δικαστήριον πρὸ τοῦ δοθῆ τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς συζητήσεως, μεθ' ἧ δὲν ἦσαν πλέον δεκτοί, καὶ οὐδὲν εἶχον δικαίωμα εἰς ἀπόληψιν τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ.

- α' Ἦκειν εἴπη πρῶτῃ, κᾶν ὥρα δικασοῦθ' ὡς ὅστις ἂν ὁμῶν
 ὕστερος ἔλθῃ τοῦ σημείου τὸ τριώβολον οὐ κομίζεται (Σφκ. 687)
 β' Ἐπί τῃ θύρῃσιον Ἠλιαστῆς εἰσίστω
 ὡς ἦνικ' ἂν λέγωσιν, οὐκ εἰσφρήσομεν (Σφ. 886).

Εἰσπερχόμενος ὁ δικαστὴς ἐλάμβανε καὶ σύμβολον, ἐπὶ τῇ ἐπιδείξει τοῦ ὁποίου μετὰ τὴν δίκην ἐλάμβανε τὸν μισθὸν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Κωλακρέτου· ἐφ' ᾧ καὶ ὁ κωμικὸς λέγει Ὅρν: 1536. «Ἡ Βασιλεία, καλλίστη κόρη

ἤπερ ταμείει. τὴν σφροσύνην, τὰ νεώρια
 τὴν λοιδορίαν, τὸν Κωλακρέτην, τὰ τριώβολα».

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους Πολ: Β. 9 τὰ δικαστήρια μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς, ἀλλὰ πολλαὶ διαφωνίαι ὑπάρχουσι μετὰ τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν ἂν ἐξ ἀρχῆς ὁ μισθὸς ἦτο τριώβολον, διότι ποῦ μὲν ἀναφέρεται ὡς ἐξ ἐνὸς ὄβολου, ποῦ δὲ ὡς διώβολον, καὶ ποῦ τριώβολον. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ μισθὸς ἠῤῥξενεν ἢ ἐλαττοῦτο ἀναλόγως τῶν οἰκονομικῶν περιστάσεων τῆς πολιτείας, καὶ τὸ πρῶτον μὲν ὠρίσθη παρὰ τοῦ Περικλέους εἰς ἓνα ὄβολον, ἀκολούθως ἠῤῥξήθη εἰς δύο ὄβλους, καὶ ἐπὶ Κλέωνος εἰς τρεῖς. Ὡς σύμβολα δὲ πρὸς ἀπόληψιν τοῦ μισθοῦ ὁ Bendorf θεωρεῖ τὰ ἐν Ἀττικῇ εὑρεθέντα χάλκινα τεμάχια ἔχοντα ἐκτετυπωμένα ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἓνα ἀριθμὸν δι' ἀλληλεπικλητικῶν στοιχείων (ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ δικαστικὸν κατάστημα, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ τεμάχιο τῶν ἡλιαστῶν, ὡς προεῖρηται) ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας τὸν τύπον τοῦ τριώβολου.

Πολλοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων δέχονται ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἐκάστης δίκης οἱ ἡλιασταὶ ὤμνουν γέον ὄρκον, ἐπικαλοῦνται δὲ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης τὸ τεμάχιο τοῦ Πολυδεύκουσ, Η, 122 ὡμνυσαν δ' ἐν Ἀρδητῶ

δικαστηρίῳ—ὁ δ' ὄρκος ἦν τῶν δικαστῶν περὶ μὲν ὧν νόμοι εἰσι ψηφισθεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους, περὶ δ' ὧν μὴ εἰσι γνώμη τῇ δικαιοτάτῃ ὁμοσάντων δὲ καὶ τῶν δικαζομένων τὸ πᾶν ἐκαλεῖτο ἀμφοροκία». Προδήλως φαίνεται τὸ χωρίον ἐφθαρμένον παρὰ κληθείσης φράσεως τινος πρὸ τῆς λέξεως ὁμοσάντων, καὶ συνενωθεισῶν εἰς μίαν δύο διαφόρων περιόδων, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀνεφέρτετο εἰς τὸν ὄρκον τῶν δικαστῶν ἢ δευτέρῃ δὲ εἰς τὸν ὄρκον τῶν διαδίκων, πιθανῶς καὶ τῶν δικαίτητων. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ τεμαχίου γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὄρκου τῶν ἡλιαστῶν ἐν Ἀρδητῶ. ἦτο λοιπὸν ἀδύνατον καθ' ἑκάστην δίκην νὰ μεταβαίνωσι δικασταὶ καὶ δικάδιοι ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς εἰς Ἀρδηττὸν ὅπως ὁμνύωσι. Βέβαιον ἀφ' ἐτέρου εἶναι ὅτι κατὰ τὴν προανάκρισιν μετὰ τὴν προσαγωγὴν τοῦ ἐγκλήματος, ἢ τῆς γραφῆς οἱ δικάδιοι ὤμνουν ἐνώπιον τοῦ εἰσηγητοῦ, ὁ μὲν διώκων περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἀπαιτήσεως ἢ τῆς κατηγορίας, ὁ δὲ φεύγων περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἀπολογίας, καὶ οἱ ὄρκοι οὗτοι ἐκκλοῦντο ἀνωμοσία. Περὶ ὄρκου τῶν δικαίτητων δὲν ἔχομεν ρητὴν μαρτυρίαν, ἀλλὰ μοι φαίνεται ἀπίθκον οὗτοι μόνον νὰ ἐξηροῦντο τῆς ὄρκωμοσίας. Ἄν ὅμως εἰς τὸν ὄρκον τούτων δὲν ἀνεφέρτετο ἡ λέξις ἀμφοροκία, δύναται νὰ ἐκληθῆ ὡς ταυτόσημος τῆς ἀνωμοσίας. Περὶ δευτέρου δὲ τινος ὄρκου τῶν ἡλιαστῶν φαίνεται λέγων ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ πρ. Κκλλιμ. 34. «Περὶ ταύτης (τῆς δίκης) δύο ὄρκους ὁμίσαντες δικάζετε· τὸν μὲν, ὅνπερ ἐπὶ ταῖς ἄλλαις εἴθεσθε, τὸν δ' ὄν ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ἐποτήσασθε». Αὕτη ὅμως ἡ φράσις καθ' ἑκυστὴν ἐξηγεῖ ὅτι ὁ δεύτερος δὲν εἶναι δικαστικὸς ὄρκος τῶν ἡλιαστῶν, ἀλλ' ὄρκος τῶν πολιτῶν μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν τριάκοντα ἵνα τηρησῶσι τὰς συνθήκας τῆς καθόδου τῶν πολιτῶν· περὶ δὲ τοῦ ὄρκου τούτου ἀναφέρει ὁ ρήτωρ ἐν § 4. «εἰπόντος Ἀρχίνου νόμον ἔθεσθε ἂν τις δικάζηται παρὰ τοὺς ὄρκους ἐξεῖναι τῷ φεύγοντι παρὰ γράψασθαι» καὶ τοῦ ὄρκου καὶ τῶν συνθηκῶν τὴν ἀνάγνωσιν αἰτεῖ ἐν § 14. (21). Ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς φράσεως ὁ ρήτωρ βεβαίως ὑπαινίσσεται τὸν ἐν Ἀρδητῶ ἡλιαστικὸν ὄρκον, καὶ τοῦτον ἀναφέρει ἐπιζόμενον ἐπὶ ταῖς ἄλλαις δίκαις. Ἐκ τοῦ τεμαχίου λοιπὸν τούτου μαρτυρεῖται βεβαίως ὅτι μόνον εἰς ὄρκος ἐδίδετο παρὰ τῶν δικαστῶν, οὐδὲ ἀναίρει τὴν μαρτυρίαν ταύτην τὸ τεμάχιο τοῦ Πολυδεύκουσ, ὡς ἀναγινώσκειται εἰς τὰς νέας ἐκδόσεις.

Ἐντὸς τοῦ δικαστηρίου οἱ δικασταὶ ἐκάθηντο ἐπὶ ξυλίων ἐδωλίω ἡμικυκλικῶς ἢ κατ' εὐθείας γραμμῆς τεθειμένων, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ Ἀριστ. Σφ. 89.

..... καὶ στένει

ἦν μὴ 'πὶ τοῦ πρώτου καθίζηται ξύλου»

Κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ τὴν ψηφοφορίαν ὡς προϊστάμενος τῶν ἡλιαστῶν διηύθυνε τὴν διαδικασίαν ὁ εἰσάγων τὴν δίκην Ἀρχων, οἱ Θεσμοθέται οἱ ἔνδεκα κτλ.

Οἱ Ἡλιασταὶ ἐδίκαζον ἐπὶ πάσης δημοσίᾳ ἀγωγῆς (judicium publicum) ἢ τοῦ δίκης ποινικῆς ἢ πολιτικῆς ἀφορώσης εἰς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας ἢ ἐπὶ ἀγωγῆς ἰδίας (judicium privatum) εἰσαγομένης τουτέστι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀδικηθέντος ἰδιώτου, εἴτε εἰς πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμόν, εἴτε κατ' ἔφεσιν τινὸς τῶν διαδίκων. Ἀλλὰ τὸ περὶ ἀρμοδιότητος τῶν Ἡλιαστῶν συσχετίζεται μετὰ τοῦ λίαν ἀμφισβητουμένου ζητήματος τῶν χρόνων τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς ἀνακτύξεως τοῦ θεσμοῦ. Περὶ δὲ τούτων ἄλλοτε.

I. A. Τυπάλδος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ*

Κύριοί μου,

Ὅσοι ἐξ ὑμῶν ἠκροάσθητε τῶν κατὰ τὸ πικρὸν ἀκαδημαϊκὸν ἔτος παραδόσεων μου γινώσκετε τὸ μέγεθος καὶ τὰς συγκινητικὰς περιπετείας τοῦ δράματος, τὸ ὅποιον ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς καθέδρας ταύτης. Ἡ χιλιετής περίπτου ἐκείνη περίοδος τῆς πατρῴου ἱστορίας, διηρέθη εἰς πράξεις τέσσαρας· τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν, τὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν καὶ τὰς σταυροφορίας, τὴν Λατινοκρατίαν, τὴν Τουρκοκρατίαν.

Ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς παρέστη ὑμῖν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ τῆς δυνάμεως. Ἀφοῦ ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις ἔσωσε τὸν μὲν χριστιανισμὸν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς περσικῆς κατακτῆσεως, τὴν δὲ Εὐρώπην πᾶσαν ἀπὸ τοῦ μωαμεθανικοῦ κατακλισμοῦ· ἀφοῦ ἐτροπολόγησε κατὰ τὰς νέας τοῦ κράτους περιστάσεις καὶ ἀνάγκας τοὺς θεσμοὺς οὓς ἐκληροδότησεν αὐτῷ ἡ ρωμαϊκὴ κυβέρνησις· ἀφοῦ πρῶτος ἐκήρυξε τὰς ἀρχάς, αἵτινες παρεσκεύασαν τὴν βραδύτερον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ ἀρκτικῇ Εὐρώπῃ πραγματοποιηθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν, καὶ κατέργησιν τῆς δουλοπαροικίας, καὶ ἀνέπλασαν τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου· ἔπειτα, ἐν τῷ διαστήματι τῶν 200 ἐτῶν καθ' ἃ ἐβασίλευσαν οἱ γόνοι τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς ἀνέκτησε πολλὰς τῶν προαπολεσθεισῶν χωρῶν, συνεπλήρωσε τὴν ἀναδιοργάνωσιν αὐτοῦ καὶ εἴπερ ποτὲ ἐπρώτευσεν τοῦ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου πολιτικοῦ κόσμου.

Τότε τρώντι καθυπεβλήθησαν αὐθις ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν μὲν καὶ πρὸς δυσμὰς ἢ Βουλγαρία, ἢ Σερβία, ἢ Δαλματία, πρὸς νότον δὲ καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἢ Κρήτη, ἢ Κύπρος, ἢ Κιλικία καὶ τὰ ἀρ-

* Ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 6 Ὀκτωβρίου 1883.

κτικώτερα τῆς Συρίας. Οἱ στρατοὶ αὐτοῦ συνεποσώθησαν εἰς 200,000, εἰς 400,000 ἀνδρῶν· οἱ στόλοι εἰς 2000 πυρφόρα, 1000 δρόμωνας καὶ 300 φορτηγά. Ἡ Κωνσταντινούπολις, γενομένη τὸ πρῶτον τῆς οἰκουμένης ἐμπορεῖον, κατέβηκεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον κατ' ἔτος 110 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἰσοδυναμοῦντα τὴν σήμερον πρὸς 550 ἑκατομμύρια τοῦλάχιστον. Ἡ Θεσσαλονίκη ἐβρίθην ἐργαστασίων χαλκοῦ, σιδήρου, κασσιτέρου, μολύβδου, ὑέλου καὶ ἔβλεπεν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀγυῖας αὐτῆς διασταυρουμένους ἐμπόρους Σλαύους, Ἰταλοῦς, Γάλλους, Ἰσπανοῦς, Μωαμεθανοῦς. Ἐθναὶ, Κόρινθος, Πάτραι ἐφημίζοντο διὰ τὰ πορφυρᾶ, τὰ μεταξωτά, τὰ λινά, τὰ βαμβάκερά, τὰ μάλλινα αὐτῶν ὑφασμακτα. Οἱ Ἑνετοὶ, σπεύδοντες νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς βιομηχανικῆς ταύτης παραγωγῆς καὶ τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως ἐσύστησαν πρακτορεῖα αὐτῶν εἰς 18 εὐρωπαϊκὰς πόλεις καὶ εἰς 10 πόλεις τῆς δυτικῆς μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ σύνολον τῆς ἐτήσιας τοῦ Κράτους προσόδου ὑπελογίζετο εἰς 650 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ὧν ἡ σχετικὴ ἀξία ἤθελεν εἶνε ἰσότιμος νῦν πρὸς τριτχίλια καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμύρια.

Τὴν ὑλικὴν ταύτην ἐπίδοσιν ἐπεκόσμησε πνευματικὴ προκοπή, οὐδὲν ἦντον ἀξιωματικῶν. Ἡ ἐκλάττωσις τῆς δημοσίως παιδεύσεως ἀνέδειξεν ἱστορικοὺς οἵτινες, ὡς ὁ Ἰωάννης Σκυλίτσης, ὁμιλοῦντες περὶ τῆς δημοσύσεως πολλῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ἔλεγον· «Πρᾶγμα μὲν τοῖς ἀκρίτως σκοποῦσιν ἐκ τοῦ προχείρου ἀσεβείας καὶ παρανομίας ἐς ἄγαν πρὸς ἱεροσυλίαν φερόμενον, ἀποτέλεσμα δὲ μηδὲν ἄτοπον φέρον τοῖς ἐμβριθῶς σκοποῦσι καὶ πνευματικῶς, ἅτε εἰς ἀκτημοσύνην ἀπάγον τοὺς ταύτην ἐπαγγειλαμένους καὶ τὴν συβριτικὴν καὶ χλιδῶσαν περικόπτου τρυφήν, καὶ μηδὲ τῶν πρὸς χρεῖαν ἐπιτηδείων καὶ ἀναγκαίων ἀποστεροῦν, καὶ τοὺς ἀγρογείτονας τῆς ἐκ τῶν μοναχῶν κακότητος καὶ πλεονεξίας ἐλευθεροῦν. Ὁ καὶ εἴθε εἰς τέλος κατάρθωτο οὐκ ἐπὶ τοῖς σεμνεῖσι μόνον, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πᾶσιν ἀπλῶς.» Τὸ ἐλευθέριον τοῦτο πνεῦμα παρεσέδυσεν εἰς τὰς διανοίας καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς ἐκκλησίας πατέρων. Ὁ Φώτιος ἔλεγεν ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος ὅτι οἱ σεισμοὶ οὐκ ἐκ τοῦ πλήθους ἀμικρῶν, ἀλλ' ἐκ πλησμονῆς ὕδατος γίνονται.» Πρὸς δὲ τὸν ἑαυτοῦ φίλον Γρηγόριον Ἀσβεστᾶν, ἀξιοῦντα ὅτι ἡ θεία Πρόνοια ὑπεκίνησε τοὺς πανωλέθρους σεισμοὺς τοῦ 869 ἔτους ἵνα τιμωρήτη τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἐξορίαν, ἔγραψεν· «ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν φάινθαι δίκαιος τίνουσαν τὴν πόλιν τῶν εἰς ἡμᾶς ἀδικημάτων, ἀντὶ πόλεως πολυάνδριον γενέσθαι, παραινῶ δὲ μηδὲ τὴν ὑμῶν οὐσιότητα ταῦτα ἐννοεῖν.»

Ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ χάρις μεθ' ἧς ἐξεφέροντο αἱ ἀλήθειαι αὐταὶ δὲν ἦσαν κτήμα μόνου τοῦ Φωτίου. Μικρὸν πρὸ αὐτοῦ ἐποιήθη ὁ σίλλος ἐκεῖνος, ὅστις μόλις ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀποκαλυφθεῖς, ἐνέπαιξε δριμύ-

τατα ἄμα καὶ ἀνθηρότατα τὴν πολυειδῆ κατάχρησιν τὴν παρεισαχθεῖσαν περὶ τὴν ἐμπορίαν τῶν ἀγίων λειψάνων. Ἰκανὸν δὲ μετὰ τὸν Φώτιον χρόνον ἐγράφη ὁ διάλογος «Φιλόπατρις ἢ Διδασκόμενος,» ὅστις διὰ τὴν λεπτότητα τῶν διανοημάτων, καὶ τὴν τῶν αἰσθημάτων γενναιούτητα, καὶ τὴν τοῦ λόγου φιλοκαλίαν, ἀπεδίδετο ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας εἰς τὸν Λουκιανόν.

Οὐδὲ περιωρίσθησαν τὰ καινοπρεπῆ ταῦτα διανοητικὰ προϊόντα εἰς τὰς λογικώτερας τοῦ ἔθνους τάξεις. Ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀντήχουν τότε ἄμα τὰ ὀποῖα, διὰ γλώσσης δημώδους καὶ ποιήτεως ἀρενωποῦ, ἐξύμουν τὰ κατὰ τῶν μωαμεθανῶν κατορθώματα τῶν Διγενῶν, τῶν Φιλοπάππων, τῶν Θεοφυλάκτων, τῶν Αἰζάνδρων, τῶν Ἰωαννικίων, τῶν Πορφυριῶν, τῶν Κιννάμων, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνικῶν ἡρώων, ἀπαρallάκτως ὅπως βραδύτερον ἔμελλον νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Πελοποννήσου οἱ Μαλάμοι, οἱ Δῆμοι, οἱ Μπουκουβλαῖοι, οἱ Παπαθύμιοι καὶ μυρία ἄλλοι, ὧν οὐκ ἔστιν Ἕλλην ὁ μὴ φέρων διὰ στόματος τὰ ὄνόματα.

Τὸ ἔθνος λοιπὸν εἰργάζετο σωματικῶς ἄμα καὶ πνευματικῶς, ἐπλούτει ἄμα καὶ ἐπολέμει, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν ἀρετῶν τούτων ἐπρωταγωνίστησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τὰ κατορθώματα αὐτοῦ ἐθρυλοῦντο ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης δύσεως μέχρι τῆς ἀπωτάτης ἀνατολῆς. Ἐπι ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Δαγοθέρτου καὶ τῶν βασιλέων τῆς Ἰνδικῆς προσελθόντες συνεχάρησαν τῷ Ἡρακλείῳ ἐπὶ τῇ κατατροπῶσει τῶν Περσῶν. Καὶ μετὰ πενήντα περίπου ἔτι αὐτοῦ, ὅτε οἱ Ἀραβες οἱ ἐπὶ ἐπταετίαν πολεμήσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλοσχερῶς κατεστράφησαν, οἱ ῥῆγες καὶ ἔξαρχοι ἀπάσης Δύσεως, σπειρόντες ἐκ τίνος κινδύνου ἐλυτρώθησαν, ἔστειλαν διὰ πρεσβευτῶν δῶρα τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ τῷ Πωγωνάτῳ ἐπικαλεσάμενοι τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ. Καὶ πάλιν, ὅτε μετὰ ἕτερα τεσσαράκοντα ἔτη, οἱ Ἀραβες ἀπεκρούστησαν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀπολέσαντες δισχίλια καὶ πεντακόσια πλοῖα καὶ 500 περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν, τὰ ἐπινίκια καὶ αἱ εὐφημῖαι τῆς βασιλευσύνης τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀντήχησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὁ δὲ πάππας Γρηγόριος Β', εἰς ἔνδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ πρὸς τὸν Λέοντα Γ', ἔπεμψε τὰς εἰκόνας αὐτοῦ εἰς ἀπκντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως.

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς μάλιστα δυναστείας ἔμεσουράνησε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ ἀσπονδότεροι αὐτοῦ ἔχθροι ἀνωμολογοῦν τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ὁ Λουϊτπράνδος ὀνόμαζε τοὺς βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως *κοσμοκράτορας* καὶ μετὰ τινὰ χρόνον ὁ Δάνδολος, εἰς ταύτην τὴν περίοδον ἰδίως ἀναφερόμενος, ἐκάλει τὸ κράτος αὐτῶν *imprium universale*. Οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνεον εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὥστε οὗτοι, ἐπὶ Βασιλείου Β', καίτοι ἠγωνίσθησαν πεισματωδῶς ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας, ἄμα ἔβλεπον ἐπιφαινόμενον τὸν αὐτοκράτορα

«*hegitje*, Τζέζαρ,» ἀνεβῶν, ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον «φύγετε, ὁ βασιλεύς,» καὶ ἔφρευγον προτροπᾶδην. Οἱ δὲ Ἀρμένιοι ἐβεβᾶν ὅτι ἐλαύνει ὡς ἀετὸς καὶ ὅτι ὁ κρότος τῶν ὄπλων αὐτοῦ κλονεῖ τὴν οἰκουμένην. Καθὼς βλέπετε, οἱ σύγχρονοι, οἱ αὐτόπται τῆς ἰσχύος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ὠμίλουν περὶ αὐτοῦ μετὰ χλεύης καὶ περιφρονήσεως ὅπως οἱ μετὰγενέστεροι ἱστορικοὶ καὶ δημοσιογράφοι τῆς Δύσεως. Καὶ τούτων μὲν αἱ διεστραμμέναι δοξαστικαὶ ἐξηγουῦνται ὑπὸ θρησκευτικῶν παθῶν μὴ πληρωθέντων καὶ πολιτικῶν συμφερόντων μὴ κορεσθέντων· ἀλλὰ τί νὰ εἰπωμεν περὶ τινῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες, ἐνστερνιζόμενοι ἄνευ λόγου καὶ συνειδήσεως ξενικά, πολέμια πρὸς ἡμᾶς πάθη καὶ συμφέροντα, ἀναπλάττουσιν ἀνυπάρκτους ἔχθρας μετὰ τῶν ἑλλήνων καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας, ἐμπνέουσι τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν δι' ὧν ὁ ἑλληνισμὸς ἐσώθη ἀπὸ Ἀράβων, Βουλγάρων, Σλαβῶν καὶ Φράγκων, καὶ λησμονοῦσιν ὅτι χάρις εἰς τοὺς μακρῶνας καὶ ἡρωικοὺς ἀγῶνας τῶν Βυζαντινῶν ἢ Βυζαντινῶν, εἴτε ὀξυτονήσωμεν αὐτοὺς εἴτε προξυτονήσωμεν, λαλοῦμεν σήμερον τὴν γλῶσσαν ἣν λαλοῦμεν καὶ φέρομεν τὸ ὄνομα τὸ ὀποῖον φέρομεν. Ἡ ἀγνωμοσύνη πρὸς εὐεργετικὰ παρελθούσας ἐπιχρυσούται ἐνίοτε ὑπὸ τῆς παρούσης ἀνάγκης, ὑπὸ τοῦ παρόντος πολιτικοῦ λόγου· ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε πλίνθος καθαρᾶς ἀβουλίας, τοῦ ἀγενεστάτου τούτου τῶν πνευματικῶν μετᾶλλων.

Περὶ τὰ τέλη τῆς μακεδονικῆς δυναστείας καὶ ἐπὶ τῆς εἰκοσιπενταετοῦς μεσοβασιλείας, τῆς συμβάσεως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τῆς δυναστείας ἐκείνης γόνου, τὸ κράτος ἠκρωτηριάσθη ἀπὸ δυτμῶν τε καὶ ἀπ' ἀνατολῶν. Τότε ἀπωλέσθη ἡ Σικελία καὶ ἡ κάτω Ἰταλία· τότε τὸ ἡμισυ τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ τῷ 1081 κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ τῶν Κομνηνῶν δυναστεία, ἣ ἐν διαστήματι μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ἀναδείχασα ἀλληλοδιαδόχως τρεῖς μεγάλους βασιλεῖς, τὸν Ἀλέξιον, τὸν Ἰωάννην, τὸν Μανουήλ, οἵτινες ἠνώρθωσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἤθελον ἀποδώσει αὐτῷ τὰ ἀρχαῖα ὄρια, ἐὰν μὴ ἐπῆρχοντο συγχρόνως αἱ Σταυροφορίαι.

Αἱ Σταυροφορίαι! Ἡ σεμνὴ τοῦ Θεουκιδίδου καὶ τοῦ Τακίτου μοῦσα δὲν διέσωσε προϊόντος χρόνου τὴν προτέραν ἐν πᾶσιν εἰλικρίνειαν μὲν τοῦ λόγου, αὐστηρότητα δὲ τοῦ ἤθους. Τὰ νῦν πολλὰς ἢ γλῶσσα αὐτῆς καλύπτει μᾶλλον ἢ ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθειαν· καὶ πολλάκις ὁ ἱματισμὸς δικστρέφει μᾶλλον ἢ κοσμεῖ τὴν φυτικὴν καλλονήν. Ἐσχάτως ἐρρέθη λ. χ. προσφύεστατα ὅτι ἡ λέξις *lads* ἀπέβη ὁ μέγιστος τῆς ἱστορίας γρῆφος (*le mot de peuple est le grand calembour de l'histoire*)· καὶ οὐδὲν ἤττον ὀρθῶς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι αἱ Σταυροφορίαι ὑπῆρξαν ἡ μεγίστη αὐτῆς φενάκη. Κατὰ τὸ ἐπίσημον τῶν Σταυροφόρων κήρυγμα, οὗτοι ἀπῆλθοσαν ἐπὶ τῇ λυτρώσει τῶν Ἁγίων Τόπων ἀπὸ τῆς τῶν Τούρκων καταδυνα-

στείας· τὸ δ' ἐνδόμυχον βούλευμα τῶν πλείστων ἡγεμόνων καὶ τοῦ κλη-
ρου πικρὸς ἦτο νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τῆς γιγαντώδους ταύτης στρατείας
ἵνα διαρκάσωσι τὰς πλουσίας χώρας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Οὐδὲν
βεβχίως ὑπῆρχεν εὐκολώτερον τοῦ νὰ διακριθῇ ἡ ἀπάτη αὕτη, ἀφοῦ μά-
λιστὰ τὰ πράγματα ἐμκρῆρσαν αὐτὴν πασιφνωῶς· καὶ ὁμως ἐπὶ ὀκτα-
κόσια ἤδη ἔτη ἡ ἱστορία δὲν ἔπκυτεν ἐξυμνοῦσα τὴν ἱερότητα τοῦ ἐπι-
χειρήματος καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν πρωταγωνιστῶν αὐτοῦ.

Οἱ πρωταγωνισταὶ οὗτοι ἔλαβον τὴν πρόνοιαν νὰ δικαιολογήσωσι πρωί-
μώτατα τὰ πικρὰ αὐτῶν κρῖφα μελετώμενα, ἀναπλάσσαντες ἐπὶ τούτῳ
ἱκετηρίου ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλεξίου, καλοῦντος δῆθεν αὐτοὺς εἰς βοήθειαν
κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ λέγοντος πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι «ἡ ἀπώλεια τοῦ
στέμματος εἶνε κακὸν μικρὸν παρβαλλόμενον πρὸς τὸ ὄνειδος τοῦ νὰ
ἴδωμεν τὸ κράτος ἡμῶν ὑποκῦπτον εἰς τὸν νόμον τοῦ Μωάμεθ. Ἐὰν δὲ
πέρωται νὰ παύσωμεν βασιλεύοντες, ὑπολειφθήτω ἡμῖν τοῦλάχιστον ἡ
παραμυθία ὅτι αἱ χώραι αὐταὶ θέλουσι περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν Λατίνων,
σώζομενκι οὕτω ἀπὸ τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ.» Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην
νὰ ὑπομνήτωμεν ἡμῖν ὅτι ἡ πλαστογραφία τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀπε-
δείχθη τελευταῖον ἀναμφισβητήτως.

Ἄλλ' οὕτω ἔσπευδον βραδέως οἱ συνετώτεροι τῶν ἡγεμόνων, οἱ δὲ ὀξί-
τεροι ἀπεκάλυψαν εὐθὺς τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Πρὶν ἔτι φθάσωσιν εἰς Κων-
σταντινούπολιν, ἐπιστολὴ τοῦ Βοημοῦνδου πρὸς τὸν Γοδοφρέδον προέτρπε
τὴν ὑπακοὴν τῆς πρώτης Σταυροφορίας ἀρχηγὸν νὰ καταπολεμήσῃ τὸν
ἀσεβῆ ἡγεμόνα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τὸ πρῶτον δὲν ἦτο εὐκολόν· διότι
πρὸ δεκαετίας μόλις ὁ Ἀλέξιος, κατατροπώσας περὶ Λάρισσαν αὐτὸν δὴ
ἐκεῖνον τὸν Βοημοῦνδον, ἐδίωξεν αὐτὸν ἀπὸ ρυτῆρος μέχρι Δυρραχίου. Ὅθεν
ἐδέησε νὰ συνομολογήσωσι πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκας δι' ὧν ὑπέσχοντο
νὰ ἀποδώσωσιν αὐτῷ ὅσα ἤθελον ἀνακτήσει ἐν Ἀσίᾳ. Οὐ μόνον δὲ ἰδιο-
ποιήθησαν ὅσα ἀνέκτησαν, ἀλλὰ, προοιμιάζοντες ἤδη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν
τῆς ὀπισθοβουλίας αὐτῶν, ἐζήτησαν νὰ σφετερισθῶσι καὶ ὅσα τὸ κράτος
ἐκέκτητο ἔτι.

Ὁ διοικητὴς Ἐδέσσης Θεόδωρος εἶχε προσκαλέσει τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γο-
δοφρέδου Βαλδουῖνον ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ἀγωνισθῶσι πρὸς τοὺς πέριξ μουσουλ-
μάνους. Ὁ δὲ εἰτελθὼν οὕτω εἰς τὴν ἑλληνίδα πόλιν καὶ υἰοθετηθεὶς
μάλιστὰ ὑπὸ τοῦ γέροντος διοικητοῦ, δολοφονεῖ μετ' ὀλίγον τὸν θετὸν πα-
τέρα καὶ μένει κύριος τῆς πόλεως. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀντιοχείας,
αἶρει ὄπλα κατὰ τοῦ Ἀλεξίου ὁ Βοημοῦνδος, καί, κατατροπωθέντων τῶν
συμμάχων αὐτοῦ Πισατῶν μεταξὺ Ρόδου καὶ Παττάρων, φεύγει πρὸς τὴν
Δύσιν, συγκροτεῖ νέον στρατόν, πολιορκεῖ τὸ Δυρράχιον· ἀναγκάζεται ὁμως
νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ ἀνομολογήσῃ ἑαυτὸν ἱκέτην αὐτοῦ
καὶ ὑποχείριον. Οὐδὲν ἤττον, ἐπιστρέψας εἰς Ἀπουλίαν, ἠτοιμάζετο αὖθις

νὰ ἐπιorkήσῃ ὅτε ἀπέθανε τῷ 1111. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας σταυ-
ροφορίας, τῷ 1147, ἐνῶ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας, Λου-
δοβίκος καὶ Κορράδος, ἐπλησίονον ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
ὡς σύμμαχοι τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὁ μὲν ἐπίσκοπος Λάγγρης προέτει-
νεν ἄνευ περιτροπῶν νὰ κυριεύτωσι τὴν βασιλεύουσαν, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς
κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας Ρογέρου Β', στρατεύσας ἀδοκῆτως κατὰ
τῶν νοτιωτέρων χωρῶν, ἤρπασε τὴν Κέρκυραν καὶ ἐλεηλάτει Θήβας καὶ
Κόρινθον.

Ἐν τούτοις ἡ ἱστορία, ὅπως παρεμορφώθη ὑπὸ πολλῶν ἐν τῇ Δύσει,
καίτοι ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν τοσαῦτα ἔργα ἐπιβουλῆς καὶ ἀπιστίας τῶν
ἑαυτῆς ὁμογενῶν, δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐλέγχῃ ἐπὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἐπιβουλῇ τοὺς
ἡμετέρους· μηδὲ εἰς τοῦτο ἀκουμένη ὕψωνε μὲν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ τὴν
ἀκατάβλητον ἀνδρείαν καὶ τὴν θεσπεῖαν σύνεσιν τῶν ἱπποτῶν ἐκείνων
οὓς ἀπεκάλει Ἀχιλλεῖς καὶ Νέστορας, δὲν εὕρισκε δὲ λόγους ἱκανοὺς νὰ
παραστήσωσι τὴν εὐτελεῆ δειλίαν καὶ τὴν αἰσχροὴν ταπεινώσιν τῶν ἀντι-
πάλων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα πάντα ἐνῶ, ἵνα ἐν μόνον ὑπομνήσω ἡμῖν γεγο-
νός, ὁ δούξ Ἀντιοχείας Renaud de Chatillon ἐπιχειρήσας ποτὲ νὰ ἄρῃ ὄπλα
κατὰ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τάχιστα δ' ἐνοήσας τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποκύψῃ,
ἰδοὺ πῶς προσῆλθεν εἰς Μάμιστραν τῷ 1156 ἵνα ζητήσῃ συγγνώμην.
«Ἀφαιρεῖται μὲν τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς, γυμνώσας δὲ τὴν χεῖρα
ἄχρι καὶ ἐς ἀγκῶνας αὐτοῦ, ἀνυπόδετος σὺν τῶν μοναχῶν πολλοῖς δια-
μέσης τῆς πόλεως πορευόμενος ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται. Ἐξήπτο δὲ αὐτῷ
τοῦ μὲν τροχῆλου καλώδιον, χεῖρὶ δὲ τῆς ἐτέρᾳ ξίφος ἐφέρετο... ὁ δὲ
τῶν μοναχῶν ὄμιλος ἀσάνδαλοί τε καὶ ἀκαλυφεῖς κεφαλῆς εἰσῆσαν ἐπὶ
βασιλέα, ἐπὶ γόνυ τε ὀκλάσαντες ἅπαντες δάκρυά τε τῶν ὀφθαλμῶν ἔπι-
πον καὶ τὰς χεῖρας ἀνέτεινον.» Μεθ' ὃ εἰσελθόντος τοῦ Μανουὴλ τροπαιού-
χου εἰς Ἀντιόχειαν, ὁ μὲν Ρενάλδος, πεζὸς παραπορευόμενος, ἐκράτει τὸν
ἀναβολέα αὐτοῦ, ὁ δὲ Λατίνος βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουῖνος Γ',
παρείπετο ἔπιππος μὲν, μηδὲν ὁμως φέρων βασιλικὸν παράσημον.

Ἄλλ' ἡ μοναρχία τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους ἔπασχεν ἐκ δικλειμμάτων
συγκοπᾶς ἀφ' ὧν ἐπώζετο εὐθὺς ὡς παρείχετο τῷ σωτήρι καιρῷ νὰ ἐπι-
φανῇ. Ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι ἀνέκυψε δι' Ἡρακλείου ἐν τῇ ὀγδόῃ
διὰ Λέοντος Γ', ἐν τῇ ἐνάτῃ διὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ἐν τῇ ἐνδε-
κάτῃ διὰ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. Τοιαύτην δὲ τινα λειποθυμίαν ὑπέστη
περὶ τὰ τέλη τῆς 12 ἑκατονταετηρίδος, ὅτε, ἐκλιπόντων τῶν Κομνηνῶν,
ἐβασίλευσαν ἐπὶ ἐπτακαίδεκα ἔτη οἱ ταλαίπωροι Ἄγγελοι. Ὁ σωτὴρ ἦτο
ἔτοιμος· ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις παρέστη ἐν τῷ μέσῳ μετὰ ἔτος ἕν. Ἄλλ'
οἱ ἡγεμόνες τῶν Σταυροφόρων καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ρώμης, οἵτινες ἐπὶ μίαν
ὄλην ἑκατονταετηρίδα δὲν ἔπαυσαν ἐνεδρεύοντες, ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ἐν
τῷ μεταξὺ ἐπελθούσης ἀναρχίας καὶ ἐγένοντο τελευταῖον κύριοι τῆς Κων-

σταντινουπόλεως, ἐάσαντες χαίρειν τοὺς Ἁγίους Τόπους, οὓς πρὸ ἐκκαίδεκα ἑτῶν εἶχεν ἀνακτήσει ὁ γενναῖος Σαλαεδδίν.

Ἐμελλοὶ ὅμως οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι τῆς Ἑσπερίας νὰ ναυαγήσωσιν ἐν τῷ λιμένι. Καταλαβόντες τὰς πλουσιωτέρας, τὰς ἐμπορικωτέρας, τὰς βιομηχανικωτέρας τῆς οἰκουμένης χώρας, τοσοῦτον ἐπιτηδείως ἐκυβέρνησαν αὐτὰς ὥστε μετ' οὐ πολὺ περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνέχειν. Οἱ ἄμειστοι διάδοχοι τῶν Βονιφατίων καὶ τῶν Βαλδουίνων ἠναγκάστησαν νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς τὴν ἑαυτῶν συντήρησιν καὶ αὐτὸν τὸν μόλυβδον ἐξ οὗ ἦσαν κατασκευασμένοι αἱ στέγαι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων. Ἄρχοντες γενόμενοι τῆς πόλεως ἐκεῖνης ἤτις ὡς ἤξεύρετε καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι ἠκούσατε, εἰσέφερε κατ' ἔτος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, περὶ τὰ 110 ἑκατομμύρια τοῦ τότε νομίσματος, εἰς τοιαύτην περιέστησαν πτωχεῖν ὥστε, ἵνα πορισθῶσι χρήματα τινα, νῦν μὲν ἐπώλουν ἀγία λείψανα, νῦν δὲ ἐδανείζοντο παρ' ἰδιωτῶν. Καὶ τί ἐδανείζοντο, καὶ πῶς ἐδανείζοντο; Ὁ Βαλδουῖνος Β' ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπόρων 24,000 ὑπέρπυρα ἤτοι 270,000 δραχμῶν· ἐξαιτήτως δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο, ἐξηκολούθητε τεινῶν τὴν χεῖρα ὅτε μὲν εἰς τὸν ἕνα ὅτε δὲ εἰς τὸν ἄλλον καὶ κατήντητε νὰ ἐνεχυριάσῃ ἐπὶ εὐτελεῖ ἀργυρίῳ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν εἰς τοὺς ἐμπόρους Ἄγγελον καὶ Ἰωάννην Φερρῦ.

Ἐνῷ δὲ οἱ κατακτεταὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοιοῦτον ἐλπεινὸν διήγον βίον· ἐνῷ διὰ τῆς παραλόγου εἰσαγωγῆς τῶν τιμαριωτικῶν θεσμῶν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρέλυσαν τὴν τοῦ κράτους ἐνότητα· ἐνῷ διὰ τῆς οὐδὲν ἤττον ἀφρονος ἀξιώσεως τοῦ νὰ υποβάλωσι τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν τοῦ Πάπα κυριαρχίαν, τὴν τε ἀγκυράκησιν τῶν ὀρθοδόξων ἐκορύφωσαν καὶ ἐμφυλίους ἐριδας μεταξὺ αὐτῶν τῶν Λατίνων προσέκλεισαν, διακρηθέντων εἰς τέσσαρας ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων ἐκκλησίας, ἐξ ὧν τινες ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλας τοῦλάχιστον ὅσον καὶ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον· ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, ἂν δὲν προέφθασε νὰ σώσῃ τὴν βασιλεύουσαν, ἔσωσεν ὅμως τὸν ἑλληνισμόν, στήσας τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν Νικαίᾳ. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Ἰωάννης Βυζάντιος καὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγος καὶ οἱ ἐν Ἑυρώπῃ συναγωνισταὶ αὐτῶν Ἄγγελοι Κομνηνοὶ ἐξέβαλον ἀλληλοδιαδόχως τοὺς Φράγκους ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θράκης· ἡ δὲ Λατινικὴ αὐτοκρατορία περιωρίσθη ἐντὸς ὀλίγων ἐνιαυτῶν εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ ἄμειστα αὐτῆς περίχωρα, μέχρι οὗ τῆ 27 Ἰουλίου τοῦ 1261 ἔτους ἐκυριεύθη καὶ αὕτη ὑπὸ 800 ἰππέων καὶ ὀλίγων πεζῶν, ὁ δὲ Βαλδουῖνος καὶ ὁ πατριάρχης αὐτοῦ Ἰουστινιάννης καὶ ὁ τῶν Ἑνετῶν ἀρχων Γραβένιγος καὶ πᾶσα ἡ ἀκολουθία αὐτῶν ἐδραπέτευσαν διὰ θαλάσσης μηδὲν γενναῖον

πράξαντες, καίτοι ἦσαν κύριοι τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν χρόνων ἐκείνων φρουρίου.

Ἡ Λατινικὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία, ἧς χάριν ἐγένοντο ἀγῶνες ἑκατονταετῆς καὶ θυσίαι ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἐκλιποῦσα ἐντὸς ἑτῶν πενήκοντα καὶ ἑπτὰ, δὲν διήρκεσεν οὐδ' ὅσον χρόνον ἀπήτησεν ἢ ἴδρυσιν αὐτῆς καὶ κατελύθη ὑπὸ ὀλίγων τινῶν ἑκατοντάδων μαχητῶν. Ἄλλ' ὅσον βραχὺς καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ βίος αὐτῆς, τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἀπέβησαν ὀλέθρια. Τὸ ἥμισυ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χρημάτων τῶν ἀναλωθέντων τότε ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς ἔνεκ τοῦ ἀνοσίου τούτου κατ' αὐτῆς ἐπιχειρήματος τῆς χριστιανικῆς Δύσεως, ἤθελον ἀρκεσεῖν ν' ἀπαλλάξωσιν ἡμᾶς τε καὶ αὐτὴν τὴν Ἑυρώπην, ὅπως ἐν τῇ 7ῃ, ὅπως ἐν τῇ 8ῃ ἑκατονταετηρίδι, ἀπὸ τῶν μετ' οὐ πολὺ ἐπιγενομένων μωαμεθανικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτῆσεων. Ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς ἀνέλαβε μὲν τὴν βασιλεύουσαν αὐτοῦ καὶ πλείστας τῶν προτέρων κτήσεων, ἀλλ' οὐχὶ ἀπάσας, διότι ἡ κυρίως Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος, καὶ αἱ πλείστα τῶν νήσων κατεῖχοντο ἔτι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ ἄλλων τινῶν Φράγκων δεσποτῶν ὥστε ἐξῆλθε τοῦ ἀγῶνος κεκμηκὼς ἄμικ καὶ ἠκρωτηριασμένος. Οὕτω δ' ἔχων, ἀντὶ νὰ λάβῃ καιρὸν νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ ἀναδιοργανωθῇ ἐδέησε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀναλισκόμενος καὶ ἀντιτασσόμενος πρὸς τε τοὺς κατόχους τῶν νοτιωτέρων ἐκείνων χωρῶν, καὶ πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἀπύστως ἐπικρατούμενους καὶ ἐκ δικλειμμάτων ἐπερχομένους κινδύνους. Μήπως οἱ πάπαι δὲν ἐκήρυττον νέους ἱεροὺς πολέμους ἐπὶ ἀνακτήσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Μήπως ὁ Οὐρβανὸς Δ' ἰδίως δὲν ἐπηγγέλλετο τῷ 1264 νέαν ἀμαρτιῶν ἄφεσιν εἰς πάντας ὅσοι ἤθελον ἐπὶ τούτῳ σταυροφορήσει; Μήπως ὁ Ἀνδεγαυικὸς οἶκος, ὁ κληρονομήσας τὰ ὑποτιθέμενα δίκαια τοῦ Βαλδουίνου δὲν ἐπετέθη πολλάκις κατὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας κτήσεων; Κατετροπώθη μὲν ὁ τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ στρατηγὸς Hugues de Sully ἐν Μακεδονίᾳ τῷ 1281 καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος μετὰ πολλῶν ἄλλων συναγωνιστῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, περιαχθέντων ἀπάντων ἐν θριάμβῳ εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. Περὶ δὲ τὰ μέσα τῆς ἐπομένης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς περιέστειλεν ὡσαύτως τὸν ἰσχυρὸν δυνάστην τῆς Σερβίας Duchen, τότε ἐκλέξαντα τὸν καιρὸν νὰ ἐπονομάσῃ ἑαυτὸν αὐτοκράτορα Ρωμανίας. Ἄλλ' ἅπαντα τὰ κατορθώματα ταῦτα ἀπῆλθον καταβολὴν πόρων, ὧν ἡ ἀναπλήρωσις ἦτο ἀνέφοικτος ἐν μέσῳ ἀγῶνων ἀδικαλείπτων πρὸς τοὺς πολυκρήμους ἐχθροὺς, οἵτινες ἐπεδίωκον μὲν πανταχόθεν τὴν κατάλυσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, οὐδὲν δὲ διαρκὲς καὶ γενναῖον ἰσχυσαν ποτὲ νὰ δημιουργήσωσιν ἀντ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ὅθεν τί παράδοξον ἐάν, ἐνῷ πρὸς δυσμὰς τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐφθείροντο οὕτω ὑπὸ Φράγκων καὶ Σέρβων αἱ τελευταῖαι δυ-

νάμεις τοῦ ἡμιπληγοῦς κράτους, ὁ ἀπ' ἀνατολῶν πολέμιος ἀκωλύτως σχεδὸν ἐπρόκοψε καὶ ἤμασεν. Οἱ Ὀσμανίδαι Τοῦρκοι, ὑπεισεληθόντες ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 13 ἑκατονταετηρίδος εἰς τὰ μεθόρια τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Φρυγίας, ἐπὶ ἱκανὸν μὲν διατέλεσαν ἀφικνεῖς, ἔπειτα δὲ τῷ 1326 ἐκυρίευσαν αἰφνης τὴν Προῦσσαν ἐπὶ Ὀσμάν, ὠργάνωσαν ἐπὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς υἱοῦ τούτου Οὐρχάν θαυμασιῶς τὸν στρατὸν αὐτῶν καὶ διὰ μιᾶς φοβεροὶ ἀναδειχθέντες, ἐπὶ τε Οὐρχάν καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μουράτ Α' καὶ τοῦ τούτου υἱοῦ Βαγιαζήτ Α', συνεπλήρωσαν ἀλληλοδιαδόχως τὴν κατάκτησιν τῆς Βιθυνίας, καθυπέταξαν μὲγα μέρος τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ὑπεδούλωσαν τὴν Βουλγαρίαν καὶ κατέστησαν τὴν Σερβίαν ὑποτελεῖ. Ὁ ἑλληνισμὸς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξη εἰς τὸν χεῖμαρρον αὐτόν· ἀλλὰ μήπως ἀνεχάιτισαν αὐτὸν οἱ διάδοχοι τῶν Ταγκρέδων καὶ τῶν Γοδοφρέδων; Μήπως ὅτε ἡ Ἑσπερία ἤρχισε τελευταῖον νὰ ἐννοῇ τὸν κίνδυνον ὃν αὐτῇ ἐκυτῆ ἐδημιούργησεν, οἱ Νευέρες, καὶ οἱ Βουσιῶ, καὶ οἱ Σιγισμοῦνδοι, πολεμισταὶ κράτιστοι, δὲν κατεστράφησαν ἄρδην τῷ 1396 περὶ Νικόπολιν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ Α', τοῦ δικαίως ἐπικληθέντος Κερκουνοῦ; Καὶ πάλιν τῷ 1444 τὴν αὐτὴν δὲν ἔλαβον τύχην περὶ Βάρναν, ἐπὶ Μουράτ Β', οἱ Βλαδισλάοι καὶ οἱ Οὐνιάδαι; Τελευταῖον, θανόντος τοῦ Μουράτ Β', ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μεχμέτης Β' ἐπεχείρησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῶν πατέρων αὐτοῦ, γινόμενος κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε δὲ ἀπεδείχθη λαμπρῶς ὅτι ἐὰν ἡ ἰσχὺς τοῦ κράτους ἠνακλώθη ἵνα σώσῃ τὴν αὐτονομίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Δύσεως καὶ ἐὰν ὡς ἐκ τούτου ἠθύμῃσεν ἐκ διαλειμμάτων ἐνώπιον τοῦ ἀπ' ἀνατολῶν δορυκτῆτορος, ἐν τῇ ὑστάτῃ ὅμως ὥρᾳ ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέλαβε τὸ συμφυὲς αὐτῷ φρόνημα. Ὁ ἔσχατος τῶν Κωνσταντινίων δὲν ἐλείποτάκτησεν ὅπως ὁ Βαλδουῖνος Β', ἀλλ' ἀφοῦ μετὰ ἐπτακισχιλίων μόνον ἀνδρῶν καὶ σκαφῶν εἴκοσι καὶ ἕξ ἀντέστη ἐπὶ δύο περίπου μῆνας εἰς 160,000 μαχητάς, 14 πυρβολοστῆσια καὶ 150 πολεμικὰ πλοῖα, ἔπυσε τφόντι ἡρωικῶς ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τῆς πόλεως ἐκείνης ἦν τὴν προτεραϊάν, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς συναγωνιστάς, ὠνόμασεν «ἐλπίδα καὶ χαρὰν πάντων τῶν Ἑλλήνων».

Οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ ἱεράρχαι τῆς Δύσεως, ἀφοῦ ἰδίαις χερσὶ παρεσκεύασαν τὴν μεγάλην ταύτην καταστροφὴν, μαθόντες τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατελήφθησαν αἰφνης ὑπὸ τρόμου παραδόξου. Ἐφοβήθησαν ὅτι οἱ Γενίτσαροι θέλουσιν ἀνατρέψει τοὺς βωμοὺς τοῦ Εὐαγγελίου ἐν Οὐγγαρίᾳ τε καὶ ἐν Γερμανίᾳ· ἐφοβήθησαν ὅτι οὐδὲ ἡ Ἰταλία θέλει διαφύγει τὸν μουσουλμανικὸν ζυγὸν καὶ ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἐν τῷ ναφ τοῦ Ἀγίου Πέτρου, ὅπως ἐν τῷ ἱερῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, θέλει ἀντηγήσει τὸ κήρυγμα τοῦ Κοραίου. Ὅθεν πολλὰ πάλιν ἐκηρύχθησαν σταυροφορίαι, κατὰ μωαμεθανῶν τοῦλάχιστον ἦδη, οὐχὶ κατὰ χριστιανῶν, καὶ πολλὰ ἐμελετήθησαν συμμαχίαι κατὰ τῶν μεγαλεπηθόλων ἐκείνων βιαστῶν οἱ-

τινες ἤξιον ἀκλήτοι νὰ φιλοξενηθῶσιν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ἐκ τῶν σχεδίων τούτων, ὀλίγα ἐξετελέσθησαν, καὶ ἐκ τούτων ἔτι ὀλιγώτερα ἠδοκίμησαν· μετὰ δύο δ' ἑκατονταετηρίδων κινδύνους καθ' οὓς ἔρρευσαν ἑκατέρωθεν ποταμοὶ αἱμάτων, μόλις τῷ 1683 ἀνεστάλη ὀριστικῶς ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τοῦ μωαμεθανισμοῦ διὰ τῆς κατατροπώσεως τοῦ Καρᾶ Μουσταφᾶ περὶ Βιένναν.

Τότε ὅμως ἔνεκ τῆς ἀρξικμένης καὶ ραγδαίως προαχθείσης ἐκλύσεως τοῦ ὀσμυνικοῦ κράτους, ἐπέστηξεν εἰς Εὐρώπην νέα καταιγίς· ὁ ἀγὼν ὁ περὶ τῆς κληρονομίας τῶν κτήσεων αὐτοῦ αἵτινες, ἐρημωθεῖσαι ἦδη, ὑπῆρξαν, ὅτε ἠυλογοῦντο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν χριστιανῶν, αἱ εὐδακμονέστεραι τῆς γῆς χῶραι. Ὅθεν νέοι ἀνέβλυσαν αἱμάτων κρουνοὶ. Φαινόμενον παράδοξον! Οἱ Ὀσμανίδαι, οἵτινες ἀνέδειξαν τοσοῦτους ἐπιφανεῖς ἡγεμόνας καὶ ὑπουργοὺς, ἐγένοντο πάντοτε, εἴτε εὐτυχοῦντες, εἴτε ἀτυχοῦντες, ὀλέθρων ἀφορμή· ἴτως διότι παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς τῶν προγμάτων φορᾶς, ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, εὐρέθησαν ἐντὸς ἀτμοσφαιρας ὅπως ἑτεροφυοῦς. Ὅπως δὴ ποτε ἡ περὶ αὐτῶν ἱστορικὴ δίκη ἐν τῇ πρωταγωνιστοῦσι Ρωσίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, νῦν μὲν ὡς ἀντίδικοι, νῦν δὲ ὡς ὁμόδικοι τοῦ πεπτωκότος λέοντος, ἐξακολουθεῖ ἦδη ἐπὶ διακόσια ὅλα ἔτη.

Ἄλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἕτεροι παρεστήσαν μνηστῆρες τῆς διαδοχῆς. Οἱ μὲν Φράγκοι δὲν εἶχον δυνηθῆ νὰ προσοικειωθῶσι τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἤξιωσαν νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτῇ πολιτικούς καὶ θρησκευτικούς θετιμοὺς παντελῶς ἡμῖν ἀλλοτρίους· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀπέτυχον μὲν ὡσαύτως, διὰ λόγον ὅμως ὅπως ἀντίθετον. Ἀφοῦ συνεχώνευσαν μεθ' ἑαυτῶν ἀλληλοδιαδόχως τὸ τρίτον ἴτως τῶν δορυκλώτων διὰ τοῦ ἐξισλαμισμού, δὲν προέβδυσαν περαιτέρω· διότι οἱ κατακτηταὶ οὗτοι, ὄντες τότε ἔθνος ἰδίως μὲν πρὸς πόλεμον ὀργανωμένον, ἐν εἰρήνῃ δὲ μηδὲν ἄλλο ἐπαγγελόμενον εἰμὴ τὴν ἄεργον καὶ ἀνετον ἀπόλαυσιν τῶν διὰ τοῦ πολέμου κτηθέντων ἀγαθῶν, εἶχον ἀπαραιτήτων ἀνάγκην ὑπηκόων ἐργαζομένων καὶ φορολογουμένων. Τὸ κράτος λοιπὸν διηρέθη εἰς πιστοὺς καὶ ἀπίστους· τὸ δὲ περιεργότερον, οἱ ἀπίστοι οὐδ' ὅπωςδὴ ποτε ἐκυβερνήθησαν. Μία εἰς τούτους ἐπεβλήθη ὑποχρέωσις, ἀδυσώπητος, ἀλλὰ μία· νὰ τελῶσι τοὺς ἐπιβαλλομένους αὐτοῖς φόρους καὶ νὰ ὑποκύπτωσιν ἐν σιωπῇ εἰς πᾶσαν τῶν κρατούντων θέλησιν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ ὀσμυνικὴ κυριαρχία ἐντελῶς πρὸς αὐτοὺς ἀδικόρηθεν· ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιαφόρησεν ὥστε, ἐνῶ ἀπὸ τῆς φραγκοκρατίας διεσπᾶσθη ἡ ἐνότης τῶν φυλῶν αἵτινες ἐτέλουν πρότερον ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, οἱ νέοι δορυκτῆτορες ἵνα ἀπαλλαγῶσι πάσης περὶ διοικήσεως Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων φροντίδος, ἠνώρθωσαν μέχρι τινὸς τὴν ἐνότητά αὐτῶν· ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀνεκηρύχθη ἄμεσος κυβερνήτης

τοῦ ἔθνους τῶν χριστιανῶν καὶ ὡς τοιοῦτος ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην τῆς πίστεως αὐτῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν.

Ἐν τῷ συνδυασμῷ τούτῳ ἐπρωταγωνίστησε πάλιν ὁ Ἑλληνισμὸς ὁ πατριάρχης ἦτο Ἑλληὴν πολλοὶ Ἑλληνες ἐκλήθησαν εἰς τὰ ὑπακτα τοῦ κράτους ἀξιώματα, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν οὐ μικρὸν ἐκτήσαντο κλέος ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐλογίζετο ἀπικταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς τὸ τεκμήριον τοῦ πεπολιτισμένου ἀνδρός. Αἱ κοινότητες, ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ἐμπορία ἀνεπτύχθησαν παρ' ἡμῖν ἀσυγκρίτως τελειότερον ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις χριστιανοῖς. Πολυθρήλητοι ἐγένοντο οἱ Ἑλληνες ἀρχαῖοι καὶ κλέφται, οἱ παρασκευάσαντες τὸν πεζικὸν στρατὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μόνον παρ' ἡμῖν ἐδιμουργήθη ἡ ναυτιλία ἐκείνη, ἥτις καταλεγομένη ἐπ' ἐσχάτων ἔτι μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς οἰκουμένης, ἐκυοφόρησεν ἥρωας τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα θέλει ζῆσει ἐνόσω ἡ τόλμη καὶ ἡ δεξιότης τιμῶνται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπὸν ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ ἐκπροσωπήσῃ αὐτὸς τὸν χριστιανισμὸν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὁ δεσμὸς δι' οὐ συνημολογεῖτο πρὸς τοὺς ἄλλοφύλους δὲν ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸς ὥστε νὰ ἐξελείψῃ παρ' αὐτοῖς τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας ἐθνότητος. Ἐὰν ὁ Ἑλληνισμὸς διέσωσε τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ τὰς παραδόσεις, διέσωσαν καὶ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι τὰς τε παραδόσεις αὐτῶν καὶ τὰς γλώσσας ὥστε ὅτε οἱ δυνάστη τῆς Εὐρώπης ἔβηλον κληρὸν ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν τοῦ μεγάλου δορικτήτορος, ἀπαντες οἱ ἀρχαῖοι οὗτοι κτήτορες τῆς χώρας προέτεινον ἀλλεπαλλήλως τὰ δίκαια αὐτῶν.

Ἐνταῦθα ἀπολήγει ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν μακρῶν χρόνων τῆς πατρίδος ἱστορίας οὗς παρέστησεν ἐνώπιον ὑμῶν κατὰ τὸ παρεθὸν ἀκαδημαϊκὸν ἔτος. Κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὸς, ἀφοῦ συμπληρώσω παραλειπούμενά τινα τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, θέλω ἱστορήσει πῶς διεξήχθη τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τίνα ἐγένοντο τὰ παρεκκολληθήματα αὐτοῦ, οὐχὶ τὰ ἐσωτερικά, ἀτινα δὲν ἐπέστη ἔτι ὁ καιρὸς νὰ ἐκτιμηθῶσιν ἀσφαλῶς, ἀλλὰ τὰ ἐξωτερικά, ὧν ἡ μελέτη νῦν μάλιστα εἶνε παντὶ Ἑλληνι ἀπαραίτητος. Ἐξ οἰωνδῆποτε ἀφορμῶν κινούμεναι, αἱ μεγάλα Δυνάμεις δὲν ἐκόφρευαν πρὸς τὰς ἀπικτήσεις τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀνατολῆς κτητόρων ἐνίοτε μάλιστα αὐταὶ ἀνέστησαν αὐτοὺς ἐκ νεκρῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς δι' ἄθλων μακρῶν καὶ περιδόξων, κατάρθωσε νὰ καταλάβῃ τινὰς τῶν προτέρων κτήσεων. Οἱ Σέρβοι, δι' ἀγῶνων μετριωτέρων, ἐγένοντο κύριοι τῆς ἐαυτῶν χώρας. Ἡ δὲ Βουλγαρική κατέστη αὐτόνομος ἄνευ οὐδεμιᾶς τῆς ἀληθείας τῶν τέκνων αὐτῆς πρωτοβουλίας καὶ θυσίας. Πλὴν τούτου, ἡ Ρωσία, ἡ πολλάκις κατακλυδοῦσα τὴν Μολδοβλαχίαν, ἀνεγνώρισεν ἐπὶ τέλους τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἡ δὲ Ἀγγλική, ἡ ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη δέσποινα διατελέσασα τῆς Ἑπτανήσου, ἐπέτρεψε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν αὐτῆς. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσεγγίζοντα ἡμῖν γεγονότα, περὶ ἃ

πρόκειται ἤδη νὰ ἐνδιατρίψωμεν, οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ περιεργίας, ἀλλ' ἵνα κρίνωμεν, εἰ δυνατόν, ἐκ τοῦ παρεθόντος τῆς χθὲς περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς αὔριου.

Κύριοί μου, πολλοὶ δὲν πιστεύουσιν εἰς τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας ἐγὼ πιστεύω εἰς αὐτὰ, διότι διαγαγὼν τὸν βίον ἀπαντα εἰς τὸ νὰ τὰ μελετῶ, εἶδον πολλάκις τὴν κύρωσιν τῶν διδαγμάτων τούτων ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι. Σὺς λέγω λοιπὸν ὅτι ἡ τύχη τῆς Ἀνατολῆς καίτοι ἐν ταῖς χερσὶ τῶν λαῶν αὐτῆς οὐδὲν ἦττον ἢ τῶν πανισχύρων ἡγετῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐνώπιον δὲ τῆς διαιτησίας, ἣν ἐπὶ τέλους θέλει προκαλέσει ἡ προσήκουσα τοῦ κληρονομήματος διάκονη, οὐδεὶς τῶν λαῶν ἐκείνων ἔχει νὰ προτείνῃ πλειότερα καὶ πειστικώτερα τῶν ἡμετέρων δίκαια· ἀρκεῖ νὰ μὴ λησμονήσωμεν ὅτι τὸ πειστικώτατον τῶν ἐθνικῶν δικαίων ἐπιχείρημα εἶνε ἡ δύναμις, τὴν δὲ δύναμιν δημιουργεῖ ἡ πρόνοια, ἡ ἐθελουσία, ἡ πειθαρχία.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ*

§ 1, 4. Ἀκαταπληκτικός.

Παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Δ', σελ. 768 ἀπαντᾷ ἡ Ἀρχὴ δὲ παντὸς τοῦ μέλλοντος εἰρησθαι λόγου γινώσις τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν τοῖς μικροῖς παιδίοις φαινομένων ἔργων τε καὶ παθῶν τῆς ψυχῆς, ἐξ ὧν αἱ δυνάμεις αὐτῆς κατὰ δὴλοι γίνονται· τινὰ μὲν γὰρ αὐτῶν φαίνονται δειλότατα, τινὰ δὲ καταπληκτικώτατα· καὶ τινὰ μὲν ἀπληστα καὶ λίγνα, τινὰ δὲ ἐναντίως διακείμενα· καὶ τινὰ μὲν ἀνάισχυντα, τινὰ δὲ αἰσχυντηλά».

Παντὶ φανερὸν ὑπάρχει ὅτι κάκιστα τοῖς δειλοτάτοις παιδίοις ἀντιτίθενται τὰ καταπληκτικώτατα. Ὁ Κόβητος μετέγραψεν ἐν τῇ Μνημοσύνη (1882, σελ. 184) ἀκαταπληκτικώτατα. Ἀλλ' ὄφειλε ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἀκαταπληκτικώτατα· διότι μόνον ἀκατάπληκτος λέγεται ἑλληνιστί, οὐχὶ δὲ καὶ ἀκαταπληκτικός.

Ὡς δ' ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἐξερρήθη τὸ Α, οὕτω καὶ ἐν τῷ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως σελ. 498 ἡ ἑκαταῖος δὲ αὐτάρκειαν καὶ δὴ Ἀπολλόδοτος ὁ Κυζικηνὸς τὴν ψυχῆς γίγιναι, καθάπερ Ναυσιφάνης τὴν κατάπληξιν· ταύτην γὰρ ἔφη ὑπὸ Δημοκρίτου ἀθαμβίην λέγεσθαι. Ὁρθῶς δοξάζουσιν οἱ δοξάζοντες ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος τὴν ἀκαταπληξίαν, ᾧ ὅμοιον τὸ ἀθαμβίην. Οὐδαμῶς πειθόμεθα τῷ Λοβεκκίῳ (Φρον. σελ. 501) ἀρεσκομένῳ μᾶλλον τῇ ἐκφορᾷ τὴν οὐ κατάπληξιν.

Ἄνεγνώσθη δὲ καὶ *συμμετρία* ἀντὶ τοῦ *ἀσυμμετρία* καὶ *δυνατὰ* ἀντὶ τοῦ *ἀδύνατα* καὶ *πιθανόν* ἀντὶ τοῦ *ἀπιθανόν*, ὡς καὶ *πιθανῶς* ἀντὶ τοῦ *ἀπιθανῶς* καὶ *πιθανότηας* ἀντὶ τοῦ *ἀπιθανότητας*, καὶ *φροντῶν* ἀντὶ τοῦ *ἀφροντῶν* καὶ *σαφῶς* ἀντὶ τοῦ *ἀσαφῶς* καὶ *διαφῶς* ἀντὶ τοῦ *ἀδιαφῶς* καὶ *συνήθως* ἀντὶ τοῦ *ἀσυνήθως*, κτλ. Ὁ Κοραΐης γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰσοκράτους Τόμ. Β', σελ. 86 «Ἐν γὰρ τῷ ἀκινδύνῳ: Ἐν τῷ μὴ πολεμεῖν· Κίνδυνος γὰρ ὁ πόλεμος παρὰ τοῖς Ῥήτοσι. Τὴν δὲ γραφὴν ἐκ διορθώσεως Αὐγῆρου παρείληφεν ὁ Λάγγιος ἀντὶ τοῦ, Ἐν γὰρ τῷ κινδύνῳ» καὶ ἐν τῇ τοῦ Στράβωνος Τόμ. Δ', σελ. 138 «Βαθύς: Γραπτέον μετὰ ἀρνήσεως εἶναι εἰλαζον, Οὐ βαθύς, ἐν ταῖς εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν σημειώσεσιν. Ἔστι καὶ συντομωτέρως γράφειν, Ἀβαθής, λέξει τοῦ παρακμαζόντος Ἑλληνισμοῦ, ἧ καὶ Γαληνὸς ἐχρήσατο, καὶ ἡμεῖς νῦν ἐν τῇ συνθητικῇ χρώμεθα, ἐξαλλάζαντες τὴν κλίσιν εἰς τὸ ἰσοσύλλαβον, Ἀβαθος».

Ὡς τὰ συγκριτικὰ *δυσαισθητοτέρα* καὶ *εὐαισθητοτέρους* κακῶς ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων ἀνεγνωσθέντα ἐγένοντο *δυσαισθητικοτέρα* καὶ *εὐαισθητικότερους*, περὶ ὧν ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (§ 1, 3), οὕτω καὶ τὸ ὑπερθετικὸν ἀκαταπληκτότατα διαφθαρὲν ὑπὸ αὐτῶν μετέπεσεν εἰς τὸ ἀκαταπληκτικώτατα, ὅπερ στερηθὲν τοῦ Α ἀπηλλάγη μὲν τοῦ βροβαρισμοῦ, ἀπέβη δ' ὅλως τῷ λόγῳ ἀνάρμοστον. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ καὶ «οὔτε γὰρ τῶν ὁρατῶν οὔτε τῶν ἀκουστικῶν οὔτε τῶν ὁσφραντῶν» (Τόμ. Δ', σελ. 765) ἀντὶ τοῦ ἀκουστικῶν καὶ ἀπρὸς τὸ γινῶναι τίνα *θεραπευτικά* καὶ τίνα *ἀθεράπευτα*» (Τόμ. Ις', σελ. 209) ἀντὶ τοῦ *θεραπευτά* καὶ ἀπρὸς ταύτας οὖν τὰς ἐφόδους τῶν λόγων ἀπολογούμενοι καὶ *συστατικήν* καὶ *αὐτάρκη* καὶ *τεχνικήν* ἐπιδεικνύουσι πειρῶνται τὴν ἐμπειρίαν» (Τόμ. Α', σελ. 76) ἀντὶ τοῦ *συστατήν* καὶ «ἄλλ' ἢ κατὰ τὸ τέλος προσθήκη τοιαύτην τινὰ ἔχει τὴν ἔνδειξιν, ἀπέθανεν ἢ ἄνθρωπος αὕτη διὰ τὴν *κυναρχικήν*» (Τόμ. ΙΖ', α, σελ. 609) ἀντὶ τοῦ *κυνάρχην* καὶ τοῦναντίον ἐγένοντο δὲ τινες καὶ ἐπισυνθετικοί, ὡς Λεωνίδης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καὶ *ἐκλεκτοί*, ὡς Ἀρχιγένης ὁ Ἀπαμεὺς τῆς Συρίας» (Τόμ. ΙΔ', σελ. 684) ἀντὶ τοῦ *ἐκλεκτικοί* καὶ «γονὰς δὲ εἶρηκε τὰ *γεννητὰ* μόρια, μήτρην μὲν ἐπὶ τῶν θηλειῶν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀνδρῶν τὰ σπερματικὰ καλούμενα» (Τόμ. ΙΗ', α, σελ. 543) ἀντὶ τοῦ *γεννητικά* καὶ «*Κλειονάκτην*, φησί, πῦρ ἔλαβε» (Τόμ. ΙΖ', α, σελ. 280) ἀντὶ τοῦ *Κλειονακτίδην*. Πρβ. καὶ *αισθητικόν-αισθητόν* καὶ *αισθητόν-αισθητικόν*, κτλ. (ἴδε § 1, 3). Δύναται δὲ τις νὰ μετατυπώσῃ καὶ τὸ «χωρὶς πάσης ἐπικτῆτου ποιότητος καὶ χωρὶς πάσης ἐπιμιξίας γενεστικῆς τε καὶ ὁσφραντικῆς» (Γαλην. Τόμ. Γ', σελ. 818) εἰς τὸ «χωρὶς πάσης ἐπιμιξίας γενεστικῆς τε καὶ ὁσφραντικῆς». Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δεῖται ἀκριβεστερέως ἐπισκέψασθαι (Πρβ. § 1, 2).

Ἄξια παρατηρήσεως εἶνε ἢ μετ' ἀπαραμύχτου παρακμαζομένου σύνταξις

τοῦ ῥήματος *μέλλω* ἐν τῇ ῥήσει τοῦ Γαληνοῦ, ἣν ἐν ἀρχῇ παρεθέμεθα, «Ἀρχὴ δὲ παντός τοῦ *μέλλοντος* εἰρησθαι λόγου γινώσις κτέ.». Εὐρίσκονται δὲ καὶ ἄλλα τῆς τοιαύτης συντάξεως παρὰ τῷ Γαληνῷ παραδείγματα, οἷον Τόμ. Ε', σελ. 149 «ἄλλων τέ τινων οὐκ ὀλίγων φαινομένων καὶ τοῦ νῦν εἰρησθαι *μέλλοντος* οὐχ ἥκιστα» καὶ σελ. 317 «εἰ *μέλλοι* τελέως *κοσμησθαι* τὴν ψυχὴν ὁ ἄνθρωπος» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 128 «*εἰστράφθαι* γὰρ εἰ; ἀλλήλας οὕτως *ἐμελλον* αἱ χεῖρες, *ἀπεστράφθαι* δ' ἐκείνως» καὶ Τόμ. Θ', σελ. 598 (Τόμ. ΙΘ', σελ. 628) «*χρῆ* δὲ αὐτὸ καὶ τῷ *πάχει* τοσοῦτον ἀποκεχωρηκέναι τοῦ ὕδατῶδους, εἰ *μέλλοι* (*μέλλει*) *πεπεφθαι* καλῶς, ὅσον καὶ τῷ *χρώματι*» καὶ Τόμ. ΙΖ', β, σελ. 506 «ἐν οἷς ἀξιούμεν τὸν *μέλλοντα* *γεγυμνάσθαι* παρακολουθήσειν (*παρακολουθήσαι*) οἷς Ἰπποκράτης διὰ βραχέων ἔγραψεν». Ὡς δ' εἶπεν ὁ Γαληνὸς *μέλλοντος* εἰρησθαι καὶ τοῦ νῦν εἰρησθαι *μέλλοντος*, οὕτω καὶ ὁ Ψελλὸς Μεσαιων. Βιβλ. Σάθ. Τόμ. Δ', σελ. 439 «ἄλλὰ ταῦτα μὲν τῶν *μέλλοντων* εἰρησθαι σκιαγραφίαι τις καὶ ὑπόσχεσις». Πλημμελῆ εἶνε τὰ ὑπ' ἐλλογίμου ἔνδρος γεγραμμένα ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Ζ', σελ. 337. Φέρεται δὲ καὶ ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Ἐπικούρου παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ Γ', 56 «ἀφιχθαι τε *μέλλει* καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁρατὴ ἄτομος» καὶ παρὰ τῷ Φίλωνι Τόμ. Α', σελ. 10 «οὕτω γὰρ *ἐμελλον* ἠκριβῶσθαι τε καὶ ἀπλανεῖς εἶναι καὶ ἀσύγχυτοι» καὶ παρ' ἄλλοις μεταγενεστερέροις ὅμοια τούτοις παραδείγματα. Θωμάς ὁ Μάγιστρος λέγει σελ. 228, 10 «*Μέλλω* *ποιεῖν* καὶ *μέλλω* *ποιήσει*· οὐ *μέλλω* *ποιῆσαι* ἀλλὰ μετὰ τοῦ *ἄν*, ἦγον *μέλλω* *ποιῆσαι* *ἄν*. Προστιθέμεν δὲ τὸ *ἄν*, ἵνα τὸν παρωχημένον διὰ τούτου ὡς *μέλλοντα* δεξώμεθα. Οἱ δὲ μὴ οὕτω γράφοντες ἀμικρῶνουν, εἰ καὶ Αἰσχύλος ἐν Προμηθεὶ διὰ τὸ μέτρον ἀνγκασθεὶς ἐπὶ παρωχημένου ἄπχ' εἶπε λέγων *μητι* *με* *κρούσης* *τοῦ*· ὅπερ *μέλλω* *παθεῖν*· νοουμένου ἔξωθεν τοῦ *ἄν*. Εὐρηται δὲ καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῇ τοῦ Σωκράτους Ἀπολογία οὐδ' εἰ *πολλάκις* *μέλλω* *τεθνήναι*, ὅπερ μοι δοκεῖ ἀμικρῶνμα τῶν γραφῶν εἶναι διὰ τὸ μηδαμοῦ ἐτέρωθι τῶν αὐτοῦ λόγων τοῦτο εὐρίσκεισθαι· ὦφειλε γὰρ μετὰ τοῦ *ἄν* εἶναι, οἷον οὐδ' εἰ *πολλάκις* *ἄν* *μέλλω* *τεθνήναι*. Μωρότατα καὶ καταγελαστότατα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Μωχίστρου λεγόμενα. Τὸ *μέλλω* *ποιῆσαι* *ἄν* ὅλως ἀπάδει τῆς φύσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ. Οὐ μόνον δ' ὁ Αἰσχύλος εἶπε *μέλλω* *παθεῖν* ἀλλὰ καὶ ὁ Εὐριπίδης *θαεῖν* *μέλλω* (Ἴων. 760) καὶ *μέλλω* *θαεῖν* (Μηδ. 392 καὶ Ἴππ. 722) καὶ *μέλλοντα* *θαεῖν* (Ἢλ. 17). Ἔτι δὲ *ἀναλαβεῖν* *ἐμελλε* (Ὀρέστ. 292) καὶ *μέλλει* *τυχεῖν* (Ἴων. 80) καὶ *ἐμελλε* *τυχεῖν* (Ἰφιγ. Τ. 1264) καὶ *μέλλουσα* *τυχεῖν* (Ἀποσπ. 115, σελ. 314 Νικυ.). Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει *μέλλοντος* *λαβεῖν* καὶ *μέλλοιμι* *ἰδῆν* (Ἀχαρν. 1159 καὶ Λυσ. 118) καὶ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ τῶν *μέλλοντων* *γενέσθαι* (βιβλ. Α', 34) καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ τὸς δὲ *μηδὲ* *μελλήσαντας* *γενέσθαι* (βιβλ. Γ', 98) καὶ παρὰ

τῷ Πλάτῳ: μέλλομεν ἰδεῖν καὶ ἐμελλεν αὐτὸν ἰδεῖν καὶ μέλλει ἰδεῖν ἕνα τὸν (Πολιτικ. σελ. 268, δ' καὶ Ἀλκιβ. Α', σελ. 132, δ' καὶ σελ. 133, β') καὶ μέλλεις παρασχεῖν (Πρωταγ. σελ. 312, β') καὶ μέλλοι βιώσθαι καὶ μέλλει ἀνατλήσθαι (Γοργ. σελ. 512, ε' καὶ σελ. 525, α') καὶ μέλλει γενέσθαι καὶ μέλλοι γενέσθαι (Πρωταγ. σελ. 345, β' καὶ Νόμ. σελ. 811, α' καὶ Πολιτ. σελ. 491, β'. Πρβ. καὶ Ψευδοπλ. Ἀλκιβ. Β', σελ. 150, ε': μέλλοιμι γενέσθαι καὶ σελ. 141, γ': μέλλοι ἀπαλλαγῆναι καὶ Κριτί. σελ. 108, β': μέλλεις γενέσθαι καὶ Ἐπιστ. Ζ', σελ. 326, γ': μελλῆσαι ποτε γενέσθαι καὶ Δ', σελ. 320, δ': μέλλοσι γνωσθῆναι καὶ Ἐρυξ. σελ. 396, β': ἐμέλλετε ἀπαλλαγῆναι). Διεξοδικῶς θὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρόβλημα ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ ποιοῦμενοι λόγον καὶ περὶ τῆς τροπῆς τοῦ γενέσθαι εἰς τὸ γενήσεσθαι καὶ τοῦ ψηφισασθαι (Λυσ. κατ' Ἀλκ. Β', 10: μέλλοντας ψηφίσασθαι) εἰς τὸ ψηφισθαι, κτλ. Τῷ μέλλω τεθνήσκει ὑπάρχει ἐμπερὲς τὸ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος κείμενον σελ. 88, γ' «εἰ μέλλει δικαίως τις ἔμκα μὲν καλῶς ἔμκα δ' ἀγαθὸς [ὀρθῶς] κεκλησθαι». Λέγει δὲ καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει Ζ', α, 9 «εἰ κελεύει ὁ παῖς καὶ μέλλει χάριν εἰδέναι (= γιγνώσκειν)» καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς Ζ', δ', 1 «περὶ τῆς μελλούσης κατ' εὐχὴν συνεστάναι πόλεως». Πρβ. καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 276, 42 Διδ. «ἢ αὐτοὶ τεθνήσκει μελλόμες». Ὁραπόλλ. σελ. 72 «κτιρίζει τοῖς νεοττοῖς φωλεὸν μέλλων τεθνήσκει» καὶ Θεοφάν. Χρονογρ. σελ. 388 «μέλλων τεθνήσκει προσκαλεσάμενος τὸν πατριάρχην Ἰωάννην κτέ.» καὶ Ἐπικτ. Διατρ. Γ', κβ', 57 «μέλλει κεκραγῆναι (= βοᾶν) καὶ ἀγχανκτεῖν» καὶ Φίλων. Ἰουδ. Τόμ. Γ', σελ. 306 «ἐξ ἐλπίδος τῶν μελλόντων συνεστάναι» καὶ Νεαρ. Ἰουστιαν. Τόμ. Α', σελ. 350 Τεῦδ. «καθ' ἃς μέλλοι δυνάτη καθεστάναι πλήθει βοηθεῖν τοσοῦτω». Παρρητηρητέον δ' ὅτι ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐλέγχθη καὶ «εἰ δὲ μή, τεθνήσκει ἐπηγγείλατο» (Ἀναβ. Δ', ζ', 20).

§ 1, 5. Ἀνεπιστημονικός.

Ἐν τοῖς Εὐδήμειοις Ἠθικοῖς τοῦ Ψευδαριστοτέλους βιβλ. Β', γ', 1 (Τόμ. Β', σελ. 195, 11 Διδ.) φέρεται «καὶ ἐν ὁποιασοῦν πράξει, καὶ ἐπιστημονικῇ καὶ ἀνεπιστημονικῇ καὶ τεχνικῇ καὶ ἀτέχνῳ».

Ἐπειδὴ ἀδύνατον ἡμῖν φαίνεται κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῆ ἀνεπιστημονικός ὁμοίως τῷ ἐκ τοῦ ἐπιστήμων παρηγμένῳ ἐπιστημονικός, μετατυποῦμεν τὸ ἀνεπιστημονικῇ εἰς τὸ ἀνεπιστήμονι περιχρῶντες τὴν ἐκ τῆς προηγουμένης λέξεως προσφῶσαν αὐτῷ κατάληξιν ΚΗι.

Λέγεται δ' ἀνεπιστήμων πράξις, ὡς ἀνεπιστήμων ὁδός, οἷον παρ' Ἡρόδοτῳ Β', 21 «ἢ δ' ἑτέρα (ὁδός) ἀνεπιστημονοεστέρη μὲν ἐστὶ τῆς λελεγμένης, λόγῳ δὲ εἰπαί θωμωσιωτέρη». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παρὰ λαμ-

θάνεται τὸ ἐπίθετον ἀμαθῆς καὶ ἀμαθές, ὡς δηλοῦται ἐκ τ' ἄλλων παρὰδειγμάτων καὶ τῶν παρὰ τῷ γραμματικῷ Φρονίχῳ ἀπαντῶντων τῶνδε. σελ. 293 «καὶ τοῦτο ἐπ' εὐθείας τιθέμενον ἀμαθῆς» καὶ σελ. 310 «οἱ χόλικες ἀμαθῆς» καὶ ἀμαθῆς τὸ σύνθετον τοῦτο καὶ ἀλλόκοτον» καὶ σελ. 427 «τὸ γὰρ διὰ τοῦ Ο ἀμαθῆς». Ὅμοιον τούτοις εἶνε τὸ παρὰ Ῥούφῳ τῷ Ἐφεσίῳ σελ. 141, 12 «Τοῦτο γὰρ δεινῶς ἀμαθῆς καὶ ἀνόητον».

Σημειωτέον δ' ὅτι κεῖται παρὰ τῷ Φρονίχῳ καὶ «ἀπαιδευτὸν οὕτω λέγειν» (σελ. 367), ὅπερ εὐκόλον εἶνε νὰ μεταγραφῆ «(τῶν) ἀπαιδευτῶν οὕτω λέγειν». Φέρεται δ' ὁμοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἀπαιδευτὸς βίος, ἀπαιδευτὸς περιβολή, ἀπαιδευτὸς τροφή, ἀπαιδευτὸς τρόπος, ἀπαιδευτὸς λόγος, ἀπαιδευτὸς ὑπόληψις, ἀπαιδευτὸς ζήτησις, κτλ., περὶ ὧν ἀλλοχοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἐπιστολῆ εὐπαιδευτος, κτλ.

Ἐν σελ. 526, 14 γραπτέον: ἡ ῥο σ.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ὑπὸ Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΥ

§ 3. Τονίζω-τονισμός καὶ τονῶ-τόνωσις.

(Εἰς σύνταξιν τῆς διατριβῆς τῆσδε παρέσχεον ἡμῖν ἀφορμὴν ὁ πάντ' ἀριστος Θερεϊανός, ὁ εὐφρέστατος καὶ πολυμαθέστατος τῆς Κλειοῦς συντάκτης, ὅστις φιλοτιμῶς τοῖς φιλολογικοῖς παρακολουθῶν ζητήμασι δύναται εὐστόχως περὶ αὐτῶν ῥ' ἀποφαίρηται).

Πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα διατρίβοντες ποιοῦμεθα χρῆσιν τοῦ τε ῥήματος τονίζω-τονίζεται καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ παρηγμένου ὀνόματος τονισμός. Περιττὸν δὲ κρίνοντες νὰ καταλέξωμεν μαρτύρια ἐκ βιβλίων τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος παρατιθέμεθα ῥῆσιν ἐκ πραγματείας τοῦ πρυτάνεως τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ι. Οἰκονομίδου γεγραμμένῃ Διαφορῇσι Λοκρικῆς Ἀνεκδότου Ἐπιγραφῆς σελ. 21 κεῖται «Τὸ ἀπλοῦν ὁμοῦς ἐκ γλωσσίου τινὸς παραλαβὼν ὁ ἡμέτερος λεξικογράφος Γαζῆς, ἵτως ἀκριβεῖς χάριν ἐτήρησε καὶ τὸν ἡμαρτημένον τονισμὸν γράψας ὁμοῦς. Ἀλλ' ἐκτὸς ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν γραμματικῶν τοῖς προξυτόνοις συγκαταλέγεται τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ αὐτὴ ἡ ἀναλογία τῶν ἀπὸ ῥημάτων ὁμοιοκαταλήκτων καὶ ἐν πολλοῖς ὁμοιοπαθῶν τῷ ΟΜΟΩ παραγομένων εἰς τῆς ῥηματικῶν, οἰκειότερον τονισμοῦ τὸν ἀποφαίνει ἐν τούτοις τὴν παρὰλήγουσαν (ἀρῶ ἀρῶτης, ΔΟΩ δότης, ΠΟΩ πότης). Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιῶ καὶ τὸ σύνθετον συναμότης, καθ' ὃ καὶ ἡμεῖς ἐτονίσσαμεν τὸ πακλίμβιον ἐπωμότης».

Τοῦ ῥήματος δύο μόνα ἐν τοῖς λεξικοῖς μνημονεύονται παραδείγματα, τὸ ἐκ τῶν Ῥητόρων τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Γ', σελ. 45, 26 «ἔστιν ὅτε καὶ πράξει ὀλίγη κέρηται στίζων ἢ τορίζων» καὶ τὸ ἐκ τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Βεκκήρου σελ. 1169 «περὶ τῶν τορίζομένων λέξεων κατὰ στοιχεῖον». Οὐδὲν δὲ τοῦ ὀνόματος, οὐδὲ σχηματισμὸς εὐλογώτατος ὢν ὑπ' οὐδενὸς δύνακτι νὰ τύχη μομφῆς (Πρβ. Γλωσσ. Παρατηρ. σελ. 4). Εἶνε δ' ἐν τοῖς λεξικοῖς παρατεθειμένον καὶ τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον τοιοῦτόν ἐκ τῶν εἰς Πίνδαρον Σχολίων σελ. 344 «καὶ τὸ ἱέρακ προπαροξυτόνως τοιοῦτόν».

Προκριτώτερον τοῦ τορίζω-τορίζεται φαίνεται ἡμῖν τὸ τορῶ-τεροῦται. Ἀπκντξ δ' ἀείποτε σχεδὸν τὸ πθητικόν, ὅπερ καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΣΥΝ εὐρίσκεται συντεθειμένον, ὡς συντοροῦται, συντοροῦνται, κτλ. Προηγέθη δὲ καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ἌΝΤΙ.

Τοῦ ἀπλοῦ πολλὰ ἡμῖν παραδείγματα παρέχει ὁ Εὐστάθιος λέγων ἐν τῆς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς

σελ. 630, 27: εἰ καὶ μὴ τοροῦται ὁμοίως ἐκείνοις.

631, 33: ἡ τέχνη τῶν διαφόρων τορουμένων λέξεων.

906, 43: ἂ πρὸς διάφορον σημασίαν διαφόρως τοροῦται.

907, 3: τῶν διαφόρων τορουμένων ἐστὶ.

1093, 58: ἄπερ διαφόρως τοροῦνται πρὸς διάφορον σημασίαν.

1187, 24: μυρία γὰρ ἐστὶ πρὸς διάφορον σημασίαν διαφόρως τοροῦμεγα.

1681, 2: ἐν τῷ περὶ λέξεων διαφόρως τορουμένων πρὸς διάφορον σημασίαν.

Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἰωάννη τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 25, 18 «οἱ δὲ ἀριθμοὶ καὶ τὰ γένη ἀκολουθῶς τοροῦνται» καὶ παρὰ τῷ Χοιροβοσκῷ σελ. 447, 33 «διαφόρως τοροῦνται» καὶ ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις 944, 33 «τὰ δισύλλαβα πρὸς τὰ πρωτότυπα τοροῦνται».

Τοῦ μετὰ τῆς ΣΥΝ προθέσεως συγκειμένου ποιεῖται χρῆσιν Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφων «εἰ γε πάλιν συνετοροῖτο τῷ ἀριστῶ» καὶ «καθὸ συνετοροῖτο τῇ ἀρσενικῇ τάσει» καὶ «συνυπάρχειν καὶ συντοροῦσθαι ταῖς τοιαύταις γενικαῖς» (περὶ Συντ. σελ. 275, 22. 332, 15. 342, 16) καὶ «συντοροῦμεγα τούτοις» καὶ «καθότι πάλιν συντοροῦμενον τῷ θηλυκῷ πικράκεται» (περὶ Ἐπιρρ. σελ. 559, 11. 561, 23). Κεῖται δὲ καὶ ἐν τοῖς Κανόσι τοῦ Θεοδοσίου «συντοροῦται τῇ ἰδίᾳ εὐθείᾳ» καὶ «τοῖς ἀρσενικοῖς συντοροῦνται» (Βεκκ. Ἄν. σελ. 1005, 7. 1006, 30) καὶ παρὰ τῷ Χοιροβοσκῷ εἰ Ἀδώνιδος αἰτιατικῇ τῇ Ἀδώνιδος γενικῇ συντοροῦται ὅταν δὲ φύγη τὴν τετρασυλλαβίαν τῇ ἰδίᾳ εὐθείᾳ συντοροῦται καὶ «τῇ γενικῇ τῶν ἐνικῶν συντοροῦται» καὶ «συντοροῦται τῇ ἰδίᾳ εὐθείᾳ τῶν ἐνικῶν» καὶ «οὐκ ἀναγκάζονται συντοροῦσθαι αὐταῖς» (σελ. 419, 11. 442, 5. 9. 450, 28. 458, 34).

Τοῦ μετὰ τῆς προθέσεως ἌΝΤΙ συγκειμένου ἔχομεν παράδειγμα τὸ ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου φερόμενον σελ. 1025, 4 «Κλείτος δὲ ἦν ὁ τοιοῦτος ἀντιτοροῦμενος τῷ κλειτῷ ἦτοι ἐνδόξῳ».

Τοῦ ὀνόματος τῶν εἰς Ὅμηρον Παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου ἔχομεν νὰ μνημονεύωμεν μαρτύρια· εἶνε δὲ τάδε· «εἰς δὲ τὴν διάφορον τῶν τορῶσιν τοῦ Φαιστός καὶ Φαῖστος θετέον κτέ.» καὶ σελ. 341, 21 «τορῶσεως δὲ διαφόρου Ἀττικῆς καὶ τὸ ἰδέ καὶ λαβέ» καὶ «διαφόρου δ' εὐλόγου τορῶσεως καὶ τὸ πυρρός ὁ πυρρόθριξ καὶ Πύρρος κύριον» (σελ. 313, 21. 341, 21. 638, 58).

Ἐν τοῖς Ἐθνικοῖς Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου σελ. 544, 8 ἐξέδωκεν ὁ Μεινέκιος «εἰ μὲν ὡς Αἴγινα τορῶθει» ἀντὶ τοῦ τορῶθει. Εὐλογον δ' ἔσω· εἶνε νὰ τραπῆ καὶ τὸ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 60, 14 «εἰ τορῶθει τὸ ΠΟΥ» εἰς τὸ τορῶθει καὶ τὸ ἐν τοῖς εἰς τὸ Ψαλτήριον Ἐπιμερισμοῖς τοῦ Χοιροβοσκοῦ σελ. 27, 11 «ὁμοίως τῷ ἐπιθετικῷ ἐτορῶθει» εἰς τὸ ἐτορῶθει. Ὁρθῶς ἐν τοῖς Μικροῖς Συγγραμμάσι τοῦ Εὐσταθίου σελ. 38, 58 Ταφ. εἶνε γεγραμμένον ἀθν ἡ τελευταία συλλαβὴ ἐτόρῶσε λόγῳ περισπασμοῦ» καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίαις σελ. 279, 12 Βεκκ. «πρὸς γὰρ ἀντιδιαστολήν οὕτως ἐτορῶθη» καὶ ἐν τῷ περὶ Ἐπιρρημάτων Ἀπολλωνίου τοῦ Ἀλεξανδρεῶς σελ. 585, 8 «κατὰ συμπάθειαν καὶ τὸ τῶς τῷ ὡς συνετορῶθη».

Ἐν τῷ περιοδικῷ συγγραμμάτι Leipzig Studien Τόμ. Δ', σελ. 220 εὐρομεν γεγραμμένον anene Plutarchum παροξυτόνως adamasse suspiceris». Ἡ διὰ τοῦ Ω μεγάλου ἐκφορά παροξυτόνως εἶνε ἀνελληνιστος. Λέγεται μὲν τῶν εἰς, διότι ὑπάρχει ῥῆμα τοροῦν-τοροῦσθαι ἄλλ', ἀνυπάρκτου ὄντος τοῦ ῥήματος παροξυτοροῦν-παροξυτοροῦσθαι, δὲν δύναται νὰ ῥηθῆ παροξυτόνως. Ἐκ τῶν ἐπιθέτων ὀξυτόνος καὶ παροξυτόνος ἐσχημάτισαν οἱ Ἕλληνες τὰ ῥήματα ὀξυτοροῦν καὶ παροξυτοροῦν, ἐξ ὧν παρήχθησαν τὰ ὀνόματα ὀξυτόνοισι καὶ παροξυτόνοισι. Πρβ. καὶ ὀξυτορητέον καὶ παροξυτορητέον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται καὶ

ὀρθοτοροῦν—ὀρθοτόνοισι—ὀρθοτορητέον.

βαρυτοροῦν—βαρυτόνοισι—βαρυτορητέον.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐπ' ἐνεργητικῆς μὲν διαθέσεως λαμβάνονται τὰ ῥήματα βαρυτοροῦν καὶ ὀρθοτοροῦν καὶ ὀξυτοροῦν καὶ παροξυτοροῦν, ὧν τὰ παθητικά εἶνε βαρυτοροῦσθαι καὶ ὀρθοτοροῦσθαι καὶ ὀξυτοροῦσθαι καὶ παροξυτοροῦσθαι, ἐπ' οὐδετέρως δὲ τὸ ὀμοτοροῦν ἰσοδυναμοῦν τῷ ὀμοτοροῦν εἶναι ἦτοι τὸν αὐτὸν τόνον ἔχειν. Ὁμοίον τούτῳ ὑπάρχει τὸ διτοροῦν, οὐ παρέχει ἡμῖν παραδείγματα Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγων περὶ Ἄντων. σελ. 76, γ' εἶνα μὴ διτορήσῃ ἢ λέξις, δύο κλίσεων γινομένων» καὶ περὶ Συντάξ. σελ. 121, 13 «εἰ γε μὴ τὸ τῆς φωνῆς ἰδίωμα ὑπεξέληται τὸ διτορησαι» καὶ σελ. 307, 14 «οὐ δὴ οὖν ἀπαξὸν τὸ τὴν πρόθεσιν διτοροῦν». Τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ διτοροῦν εἰς ΙΖΕΙΝ περατούμενον φέρεται ἐν

ποῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίους Τόμ. Β', σελ. 347, 6 «τὸ ἡμῖν οἱ τραγικοὶ διονίζουσι, ποτὲ μὲν περισπῶντες—ποτὲ δὲ δζύοντες».

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ

I. Τοποθέτησις τῶν ὀργάνων.

α). Τοῦ βαρομέτρου ἢ τοποθέτησις ὑποτίθεται ὅτι ἐκτελεῖται μόνον ὑπὸ εἰδήμονος χειρὸς, καὶ κατ' ἰδιαιτέραν ὁδηγίαν. Τὸ βαρομετρον τοποθετεῖται ἐν γωνίᾳ δωματίου, ἵνα προφυλάσσεται ἀπὸ ἰσχυρῶν δονισμῶν, καὶ ἢ ἐντελῶς ἀπρόσιτον ἀπὸ τῆς ἀνακλιπῆς τοῦ ἡλίου ἢ θερμότητος ἐστίας ἢ θερμάστρας.

β). Τὸ θερμομέτρον μόνον ἐν ὑπαιθρῷ δεόν νὰ τοποθετῆται, δύο τοῦλάχιστον μέτρα ἀνωθεν τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ ἀπέχη τοῦ τοίχου 0,15 τοῦ μέτρου, ἐφ' οὗ στηρίζεται, χωρὶς ποτὲ νὰ προσβάλληται μήτε ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου μήτε ὑπὸ τῆς βροχῆς, δεόν δὲ νὰ τοποθετῆται στερεῶς εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς οἰκίας, οὕτως ὥστε τὰ πλησίον τεῖχη νὰ μὴ ἀντανακλῶσιν ἠλιακὸν φῶς ἢ θερμότητα, προφυλαττόμενον ἀνωθεν διὰ ξυλίνης στέγης.

γ). Τὸ ὑβρόμετρον δεόν καὶ τοῦτο ἕνεκα τῶν σφοδρῶν ἀνέμων στερεῶς νὰ τοποθετῆται, ἐννοεῖται δὲ ἐντελῶς ἐν ὑπαιθρῷ, ἐν κήπῳ ἢ ἐπὶ τοῦ δώματος ἢ δὲ ἀπόστασις τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους σημειωτέα εἰς μέτρα.

II. Χρήσις (ἀνάγνωσις) τῶν ὀργάνων.

α). Τὸ βαρομετρον. Πρῶτον τοποθετεῖται κάτωθεν τοῦ δείκτου οὕτως ὥστε ἡ λευκὴ αἰχμὴ νὰ ἀπτηται ἀκριβῶς τὴν ἐπιφανείαν τοῦ ὑδραργύρου. Εἶτα δὲ ὁ ἄνω κινητὸς δακτύλιος ὅστις φέρει τὸν Βερνιέρον (Νόνιον) ἢ τὰς ὑποδιαίρεσεις τοποθετεῖται οὕτως ὥστε ὁ κάτω αὐτοῦ γύρος νὰ ἀπτηται τοῦ κυρτοῦ θολώματος τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ κυρία κλίμαξ δεικνύει τὰ ἀκέραια χιλιοστὰ π. χ. 752 ὁ δὲ Νόνιος δεικνύει τὰ κλασματικὰ ἑκατοστὰ μέρη π. χ. 0,53. Ὄταν σημειωθῶσιν οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τότε ἀναγινώσκειται ἡ στάσις τοῦ ἐπὶ τοῦ βαρομέτρου προσκεκολλημένου θερμομέτρου π. χ. 18 $\frac{3}{4}$ ἢτοι 18,7. Ἡ παρατήρησις αὕτη δηλοῦται λοιπὸν οὕτω: 752,53. 18,7. Διὰ πειραμάτων εὐκόλως διακρίνει τις διὰ τε τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέ-

ρας ἢ τοῦ τῆς λυχνίως ἐν καιρῷ νυκτὸς πῶς πρέπει νὰ μεταχειρίζηται τὸ προσπίπτον φῶς ἵνα δύνηται νὰ βλέπη σαφῶς.

β). Τὸ θερμομέτρον. Διαικούτης τῆς παρατηρήσεως ὁ ὀφθαλμὸς πρέπει νὰ ἔχη τὸ αὐτὸ ὕψος μετὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου. Πρὸς καθορισμὸν τῆς θερμότητος τοῦ ἀέρος τῆς ἀτμοσφαιρας προτιμητέα ἢ χρῆσις χονδροτέρων ὀργάνων, ἔστω καὶ νὰ μὴ ἔχωσι ταῦτα τὰς ὑποδιαίρεσεις τῶν τοῦ δὲ λεπτοτέρου ὀργάνου χρήσις γίνεται, ὁπότε πρόκειται νὰ δρισηθῇ ἢ θερμοκρασία τῆς θαλάσσης, πηγῆς, τινος ἢ θερμοῦ ὕδατος. Κατὰ δὲ τὸν καθορισμὸν τῆς θερμοκρασίας ὁποιοῦδήποτε ὕδατος, δεόν τὸ κάτω μέρος τοῦ θερμομέτρου νὰ εὑρίσκηται ἐντὸς ποτηρίου κῆπως μεγάλου, νὰ μένη ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἔπειτα δὲ ὁμοῦ μετὰ τοῦ πλήρους ποτηρίου νὰ ἐξάγηται καὶ ἀκριβῶς νὰ ἀναγινώσκηται, πρὶν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐξωτερικὴ τις ἐπίδρασις. Ἐὰν δὲ ἐπὶ στερεοῦ θερμομέτρου παρατηρηθῇ ἢ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος, τότε εἰς τὰ λίαν λεπτὰ μέτρα ἐξεταστέον πρότερον, ὑπὸ ποῖον φωτισμὸν κάλλιστα ἀναγινώριζονται αἱ τε διαίρεσεις καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ δὲ ἀνάγνωσις δεόν νὰ γίνηται ταχέως, ὅπως μὴ ἐξασκῆται ἐπιρραὴν τινὰ ἢ θερμότης τοῦ σώματος.

γ). Τὸ ὑβρόμετρον, ἀμὲν παύρῃ ἢ βροχῇ, καὶ ἰδίως τὴν ἡμέραν δεόν νὰ παρατηρηθῇ ἀμέσως, διότι κατὰ τὴν θερμὴν ὥραν τοῦ ἔτους χάνεται μέρος τοῦ ὕδατος διὰ τῆς ἐξατμίσεως. Ἐὰν δὲ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γένη, τότε ἄς παρατηρηθῇ ἄπαξ καθ' ἑκάστην πρωΐαν, ἢ δὲ εὐρεθεῖσα ποσότης ὑβροῦ ὕδατος ἄς καταλογίζηται εἰς τὴν προηγουμένην ἡμέραν. Καὶ ἡ ἐλαχίστη πτώσις βροχῆς, ἢ μὴ δυναμένη νὰ μετρηθῇ, δεόν νὰ σημειώνηται, καὶ δὴ διὰ ἀστερίσκου * τιθεμένου ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ, ἐν ᾗ σημειοῦνται καὶ αἱ βροχαί.

III. Καιρὸς τῶν Παρατηρήσεων.

Αὗται δεόν νὰ γίνωνται καθ' ἑκάστην, καὶ δὴ 8 π. μ., 2 μ. μ., καὶ 9 μ. μ., κατὰ τὸν μέσον χρόνον τοῦ ἐκάστοτε τόπου. Ἐπειδὴ δὲ μόνον ἐν Ἀθήναις ἀκριβῶς ὀρίζεται ὁ χρόνος, δύναται μὲν οὗτος διὰ τοῦ τηλεγράφου καὶ εἰς ἄλλα μέρη νὰ μεταφέρηται ἄλλα ταῦτα θὰ ἔχωσι τότε μόνον τὸν μέσον χρόνον τῶν Ἀθηνῶν, οὐχὶ δὲ τὸν ἰδικὸν τῶν, ὅστις διαφέρει ἐκείνου κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ μήκους. Ἄν δὲ ἐν τῷ μετεωρολογικῷ σταθμῷ ὑπάρχει ἠλιακὸν ὥρολόγιον, τότε διὰ τοῦ γνώμονος αὐτοῦ θὰ ἔχητε τὸν ἀληθῆ χρόνον τοῦ τόπου ἐκείνου, οὐχὶ δὲ τὸν μέσον χρόνον αὐτοῦ, ὅστις διαφέρει ἐκείνου κατὰ τὴν ἐξίσωσιν τοῦ χρόνου (equation du temps).—Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖ, νὰ λαμβάνηται ὡς βᾶσις ὁ χρόνος, ὁ εἰς τὰ τηλεγραφεῖα ἐκάστου τόπου συνήθης, δεόν ὅμως νὰ παρατηρηθῇ οὗτος ἀκριβῶς καὶ νὰ μὴ γίνηται λάθος ὑπερβαῖνον τὰ πέντε λεπτά.

IV. Παρατήρησις διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ μεταλλικοῦ βαρομέτρου.

Τοῦτο δὲν πρέπει καθ' ἐκάστην νὰ ἀναγιγνώσκηται. Δέον νὰ ἀνακτάται καθέτως, νὰ ταράσσεται δὲ ὀλίγον κρουόμενον διὰ τοῦ δακτύλου πρὸ τῆς ἐκάστοτε παρατηρήσεως. Πεντάκις περίπου τοῦ μηνὸς ἄς ἀναγιγνώσκηται τὸ μεταλλικὸν βαρομετρὸν ἄνευ μὲν παρατηρήσεως τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐκάστοτε ἑαυτοῦ μετὰ τοῦ συνήθους βαρομέτρου, καὶ δὴ κατὰ τὰς ὑψηλὰς καὶ ταπεινὰς στάσεις αὐτοῦ, πρὸς δὲ δις ἢ τρίς κατὰ τὰς μέσας στάσεις. Βραδύτερον δὲ εὐρίσκονται οὕτως αἱ διορθώσεις αὐτῶν.

V. Παρατηρήσεις ἄνευ ὀργάνων.

α) Διαύγεια τῆς ἀτμοσφαιρας. Σημειωτέα ἡ ποσότης τῶν νεφῶν διὰ κλίμακος, ἀπὸ 0 μέχρι 10. Ἐν αὐτῇ τὸ μὲν 0 δηλοῖ τὸν ἐντελῶς καθαρόν οὐρανόν, τὸ δὲ 10 τὸν ἐντελῶς συννεφώδη, τὸ 5 τέλος τὸν κατὰ τὸ ἡμισυ ὑπὸ νεφῶν ἢ ἀτμῶν κεκαλυμμένον. Τὰ δὲ ἐν τῷ μέσῳ κείμενα προσδιορίζονται εὐκόλως μετὰ τινος ἀσκησίου.

β) Πᾶρ ἡλεκτρικὸν φαινόμενον δέον νὰ σημειώνηται ἰδιαίτερος καὶ δὴ ὡς ἑξῆς:

1) Ἡ κατακλιγίς (τὰ ἀστραπόβροτα) καὶ τότε ἀκόμη, ὅπου μόνον μακρόθεν ἀκούεται ἡ βροντή.

2) Πᾶσα ἀστραπή, καὶ ἡ λίαν μακρόθεν φαινόμενη, χωρὶς νὰ ἀκούηται ἡ βροντή.

γ) Πᾶσα πτώσις χαλάζης καὶ χιόνος, καὶ ἡ ἐλαχίστη, νὰ σημειώνηται.

δ) Ὡς πρὸς δὲ τὴν βροχὴν δὲν ἀρκεῖ νὰ καταγράφῃ τις τὴν μετρηθεῖσαν ποσότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ πτώσις ἐλαχίστων σταγόνων σημειωτέα καὶ διὰ * δηλωτέα. Οὕτω μόνον φθάνομεν εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῶν βροχερῶν ἡμερῶν μέρους τινός. Κατ' ἐπιπόλαιον γνῶμην ἐσημειώθη ποτὲ ὁ μέσος ὄρος τῶν ἐν Ἀθήναις βροχερῶν ἡμερῶν = 45, ἐνῶ ἀληθῶς εἶνε = 95.

ε) Ἡ πτώσις δρόσου σημειώνεται διὰ +, ἡ δὲ χιόνος διὰ □

ς) Σπουδαιοτάτη εἶνε ἡ ἐπιμελής καταγραφή τῶν σεισμῶν, δέον δὲ νὰ σημειώνηται 1) ἡ ἡμέρα, 2) ἡ ὥρα καὶ τὰ λεπτὰ κατὰ προσέγγισιν, 3) ὁ γενικὸς χαρακτὴρ ἄνευ πολλῶν λεπτομερειῶν. Ὁ τρόπος τοῦ σημειοῦν τὴν ἡμερομηνίαν καὶ τὴν ὥραν νὰ εἶνε ἀκριβής, μὴ ἐπιδεχόμενος ἀμφιβολίαν. Ὅπου δὲ περὶ μεσονυκτίου ὁ λόγος, νὰ σημειώνηται, ποῖον ἐννοεῖται, ἐπειδὴ δύναται νὰ καταλογισθῇ εἰς 2 ἡμέρας, νὰ γράφηται λ.χ. μεσονύκτιον Νοεμβρίου $10/11$, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία τις. Εἰς δὲ τὰς ὥρας νὰ μὴ λησμονῆται ἡ προσθήκη π. μ. ἢ μ. μ. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ

πάσης ἀμφιβολίας κάλλιον νὰ τίθηται πρὸ ἐκάστης πρὸ μεσημβρίας ὥρας τὸ σημεῖον—, αἱ δὲ μετὰ μεσημβρίαν ὥραι νὰ γράφονται ἄνευ τοιούτου. Λογαριαζομένης τῆς ἡμέρας ἀπὸ μεσονυκτίου μέχρι μεσονυκτίου, προμεσημερον λέγεται ὁ ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου μέχρι τῆς μεσημβρίας χρόνος, ἀπομεσημερον δὲ ὁ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Αἱ δὲ περὶ σεισμῶν σημειώσεις νὰ σημειώνονται καὶ ἐπὶ ἰδιαίτερου χάρτου καὶ νὰ στέλλωνται εἰς Ἀθήνας κατὰ μῆνα ἢ τριμηνίαν.

VI. Γενικαὶ παρατηρήσεις.

Πρῶτος κανὼν εἶνε, ἡ ἡμερομηνία νὰ σημειώνηται μόνον κατὰ τὸ νέον καλενδᾶριον, τὸ λεγόμενον Γρηγοριανόν· οὕτω δὲ μόνον κατορθοῦται εὐκόλος ὑπολογισμὸς καὶ ἄμεσος παραβολὴ πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις καὶ τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ παρατηρήσεις.

Ἐὰν δὲ τις πλὴν τῶν ἀναγκαίων γνώσεων ἔχει καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ συντελέσῃ κατὰ τι εἰς τὴν φαινομενολογίαν, εὐρίσκει πολλάκις εὐκαιρίαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ νὰ γνωστοποιήσῃ σπουδαῖα γεγονότα, ἄγνωστα μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἐπιστήμην. Δύναται δὲ τις εὐκόλως νὰ προσέχη:

α). Εἰς τὴν πρώτην καὶ τελευταίαν ἐμφάνισιν τῆς χελιδίνος, τῆς ἀηδόνος, τοῦ γεράνου καὶ ἄλλων πτηνῶν.

β). Εἰς τὴν πρώτην καὶ τελευταίαν ἐμφάνισιν ψυχῶν τινῶν καὶ ἄλλων ἐντόμων.

γ). Εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἀνθήσεως χαρακτηριστικῶν φυτῶν.

δ). Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀροτριάσεως, τῆς σπορᾶς καὶ τῆς συγκομιδῆς.

ε). Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθήσεως καὶ τοῦ τρυγητοῦ τῶν κλημάτων.

ς). Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθήσεως καὶ τοῦ τρυγητοῦ τῶν ἐλαιῶν.

Ὅπως δὲ διευκολύνονται αἱ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν Ἀθήναις γενησόμεναι ἐργασίαι τῶν ὑπολογισμῶν καὶ τῶν δημοσιεύσεων, εὐχῆς ἔργον, νὰ στέλλωνται εἰς Ἀθήνας αἱ παρατηρήσεις εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνός, νὰ ἦνε δὲ γεγραμμέναι εὐκρινῶς, κυρίως οἱ ἀριθμοί.

Ἐντυπον δὲ σχέδιον ἀποστέλλεται πρὸς τοὺς παρατηρητάς, ὅπως εὐκόλως δύναται νὰ ἐγγράψωσι τὰς παρατηρήσεις, πληροῦνται δὲ μόνον αἱ στήλαι, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ εἶνε διὰ ἐρυθρᾶς γραμμῆς ὑποσημειωμέναι, ὅπου δὲ ἐλλείπει ἡ ἐρυθρὰ γραμμὴ, μένει κενὴ ἡ στήλη, πληρωθησομένη διὰ τῶν ὑπολογισθειῶν ἀξιών. Ὁ Νοέμβριος μὴν τέλος ἄς χρησιμοποιηθῇ πρὸς γενικὴν ἐξάσκησιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἐργαλείων, αἱ δὲ τακτικαὶ παρατηρήσεις νὰ ἀρχίσωσι τῇ 19 Νοεμβρίου 1 Δεκεμβρίου 1883.

Δρ. Ι. Φ. Ἰούλιος Σμεῖθ.

Διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπίου Ἀθηνῶν.

ΒΙΑΓΚΗ ΚΑΠΠΕΛΛΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Ἡ Βιάγκη Καππέλλο ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὸ 1548 ἐκ τοῦ Βαρθολομαίου Καππέλλου καὶ τῆς Πελλεγρίνης Μοροζίνη. Ἡ οἰκογένεια Καππέλλο ἐκέκτητο σπουδαίαν ἐν Βενετίᾳ θέσιν ὅπου πολλὰ τῶν μελῶν αὐτῆς κατέσχον τὰ ἀνώτερα τοῦ κράτους ἀξιώματα. Ὁ Ἰωάννης Καππέλλο ἦτο κατὰ τὸ 1551 πρεσβευτὴς τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας παρὰ τῷ Ἐρρίκῳ Β' τῆς Γαλλίας, συνώδευσε τὸν ἡγεμόνα τοῦτον εἰς ταξίδιον εἰς Γερμανίαν καὶ ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ ἱππότης μετὰ τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ οἰκοσήμεου αὐτοῦ τὰ τρία χρυσὰ κρῖνα τοῦ Οἴκου τῆς Γαλλίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς τῆς ἡ Βιάγκη ἤρχισε νὰ ζῆ ἐλευθεριώτερον ἀφ' ὅ,τι ἐπέτρεπον τὰ ἦθη τῶν νεαρῶν πατρικίων¹ καὶ οὕτω κατελήθη ὑπὸ ἔρωτος πρὸς φλωρεντίνον τινα ὀνομαζόμενον Πέτρον Βοναβεντούρηνα. Οὗτος ἦτο ὑπάλληλος παρὰ τῷ θεῷ του Ἰωάννη Βαπτιστῆ Βοναβεντούρη διευθύνοντι γραφεῖόν τι τοῦ τραπεζιτικοῦ οἴκου τῶν Σαλτιάτη. Εἶναι γνωστὸν τὸ τέλος τοῦ ἔρωτος τούτου· οἱ ἐρασταὶ ἔφυγον κρυφίως ἐκ Βενετίας καὶ ἐνυμφεύθησαν ἐν Φλωρεντίᾳ. Αἱ ἀκριβεῖς λεπτομέρειαι τῶν τῆς φυγῆς τῶν ἀποκαλύπτονται ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς ἀνακρίσεως, διότι ὁ πατήρ ὁ οὗτος σκληρῶς πληγείς, πολὺν ἐποίησε θόρυβον περὶ τῆς ἀρπαγῆς ταύτης καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα καταμήνυσιν.

Ἐγράφη ὅτι ἡ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἀνεχώρησις τῆς Βιάγκης ἐγένετο ἐκ τυχαίας ὄλης αἰτίας. Ἐξερχομένη τὴν νύκτα διὰ νὰ μεταβῆ παρὰ τῷ ἐραστῇ τῆς, ἡ νεοκὴ κόρη ἀρῆκε τὴν θύραν ἡμικνωκτὴν, ὅτε δ' ἐπέστρεψε πρὸς τῆς ἡοῦς τὴν εὔρε κλειστὴν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν· οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ ἰδίᾳ τὴν εἶχε κλείσει κατὰ λάθος· ἄλλοι ὅτι ἀρτοποιοὺς τις μεταδάνων ὄρθρου βεθέος εἰς τὸ ἔργον του, ἔκλεισε τὴν θύραν ὑποθέσας ὅτι εἶχε μείνει ἀνοικτὴ ἐξ ἀμελείας τῶν ὑπηρετῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρῶγμα ἡ Βιάγκη ἀπελπίς, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸ σκάνδαλον, προστίμησε τὴν φυγὴν. Ἄν τὸ γεγονός τοῦτο ἦναι ἀκριβὲς εἶναι εἰς ἀντίθεσιν μετὰ τὴν κατ' αὐτῆς φερομένην κατηγορίαν ὅτι ἀναχωροῦσα ὑπεξήρσεν ἐκ τῆς οἰκίας τῆς μέρος τῶν οἰκογενειακῶν κοσμημάτων μεγάλης ἀξίας, ὅπερ ἀποδεικνύει ἀναγκάτως τὴν προμελέτην.

¹ Ἰδὲ τὸ σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον Delle Inscrizioni Veneziane raccolte ed illustrate da Emmanuele Antonio Cicogna. Venezia 1828. Ὁ συγγραφεὺς τὰς σπουδαιότητας πληροφορίας (Τόμ. Α'. σελ. 201) περὶ Βιάγκης Καππέλλου ἠρύσθη ἐκ τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας καὶ ἐκ πολλῶν χειρογράφων τῆς Μαρκיאνης βιβλιοθήκης κυρίως δὲ ἐξ ἐνὸς χειρογράφου ἐπιγράφ. Memorie del N. U. Francesco Molin de 3 Marco delle cose successe a suoi tempi in Venezia dal 1558 al 1621.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τοῦτο δὲν ἀνεφέρεται εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς ἀνακρίσεως, ἀλλ' εἶναι φυσικὸν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ὁ πατήρ δὲν ἐσυλλογίσθη νὰ ἀναφέρῃ τοῦτο ἐν τῇ μηνύσει. Ἀφ' ἐτέρου δ' ἐν Βενετίᾳ Φλωρεντίνος πρεσβευτῆς Κοσμῆς Βάρτολης ὅτε ἀνέφερε περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἰς τὴν κυβέρνησιν του ἔγραψεν ὅτι ἡ Βιάγκη ἀνεχώρησε μετὰ τῶν κειμηλίων καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ προμελετημένον τῆς φυγῆς.

Παραθέτομεν τεμάχιά τινα τῆς ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου Καππέλλου γενομένης μηνύσεως τὴν 4 Δεκεμβρίου 1563.

«Αἱ κατὰ τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πολιτῶν διαπρακτούμεναι βίαι πάντοτε ἐτιμωρήθησαν. . . . διὰ τοῦτο, ἐγὼ Βαρθολομαῖος Καππέλλος, πεποιθὼς ἐν τῷ δικίῳ μου, ἐκτίθημι οὐχὶ ἄνευ δακρύων, τὴν σκληρὰν καὶ φοβεράν προσβολὴν τὴν γενομένην κατὰ τῆς ἰδίας μου οἰκίας. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς τῆς 29 τελευταίου Νοεμβρίου, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦν συνείθισαν πάντες νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀπραγῆς κατὰ τὸν νόμον διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, κακοῦργημα συνετελέσθη ὑπὸ ἐλεεινῶν λυμεῶνων, δηλαδὴ τοῦ Πέτρου Βοναβεντούρη τῆς συγκαταθέσει τοῦ θεοῦ του Ἰωάννου Βαπτιστοῦ καὶ ἄλλων συνεργῶν ἀγνωστων μοι, οἵτινες ἔχουσιν οἰκίαν ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς ἐμῆς, ἐν ἣ κατοικῶ, παρὰ τὸν ἅγιον Ἀπολλινάριον ἐν τῇ λοξῇ γεφύρᾳ (al ponte storto). Γνωρίζοντες ὅτι ἔχω μονογενῆ κόρην ἡλικίας περὶ τοῦ δεκαεξῆ ἐτῶν, οἱ ἄθλιοι οὗτοι καὶ ἄπιστοι, διὰ κακοῦργίαν καὶ ἀπεισιμίας μῶν εἰσῆλθον νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν μου, καὶ ἀπήγαγον αὐτήν· κατόπιν δὲ τὴν ὠδήγησαν ἀλλοχοῦ, ἵνα τὴν ἀποκρύψωσι καὶ τέλος τὴν ἔκλεψαν πρὸς μέγα σκάνδαλον καὶ ἀτιμίαν δολοκλήρου μου τῆς οἰκογενείας.»

Ὁ Βαρθολομαῖος συμπεραίνεται ἐξικιτούμενος ὅπως οἱ δύο ἀπραγῆς κατὰδικασθῶσιν εἰς ἣν τοῖς ἀρμύζει ποινήν, ἡ δὲ θυγάτηρ του κομισθῆ ἐν Βενετίᾳ ὅπως κλεισθῆ εἰς μοναστήριον.

Ἐν τοῖς Registri dell' Annogaria εὐρίσκειται ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Ἰανουαρίου 1563 τὸ λατινικὸν κείμενον τῆς καταδίκης τοῦ Πέτρου Βοναβεντούρη.

. «Κατηγορηθεὶς ὅτι ὑπῆρξεν ἀνόμοιος καὶ κακὸς ἐπὶ τοσούτον ὥστε ἄνευ οὐδενὸς σεβασμοῦ πρὸς τὴν Βενετικὴν εὐγένειαν, γνωρίζων ὅτι ἡ Βιάγκη θυγάτηρ τοῦ εὐγενοῦς Βαρθολομαίου Καππέλλου ἦν κληρονόμος οὐχὶ μετρίως περιουσίας, καὶ ἐπομένως φρονῶν ὅτι ἠδύνατο τὰ ἀγαθὰ ταῦτα νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἂν ἡ κόρη ἔσφαλλεν ὀψωδῆποτε, ἐτόλμησε καίτοι αὐτὴ δὲν εἶχε φθάσει τὴν ἡλικίαν τῶν δεκαεξῆ ἐτῶν νὰ τὴν ἀποπλανήσῃ διὰ διαφόρων μέσων. . . κλ.»

Ἡ ἀπόφασις περατοῦται διὰ τῶν συνήθων τύπων καὶ ἐπειδὴ ὁ ἔνοχος ἦν φυγὰς λέγεται ρητῶς «ὅτι ἂν τυχὸν ποτὲ συλληφθῆ, νὰ ὀδηγηθῆ εἰς Βενετίαν, ἐνθα κατὰ τὴν ὀρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν θέλει δώσῃ δημοσίᾳ»

δίκην τῶν πράξεών του, τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀποκοπτομένης τοῦ τραχήλου ὅπως ἐπέβη θάνατος».

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν δι' ἐπισήμου πράξεως καὶ συνετελεσθῆς τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὁ Βαρθολομαῖος Καππέλλος ὑπεσχέθη ἐκ τοῦ ἰδίου του ταμεῖου ἀνταμοιβὴν χρηματικὴν εἰς ὅν τινὰ ἤθελε παραδώσει τὸν Πέτρον ζῶντα ἢ νεκρὸν εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀπόφασις ἐδημοσιεύθη τὴν 7 Ἰανουαρίου καὶ ἀνεγνώσθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βελώνων τοῦ Ριάλτου.

Ἐκ τῆς ἀποφάσεως ἐξάγεται ὅτι ὁ Πέτρος Βοναβεντούρης (ὢν ἡλικίας τότε εικοσιτεσσάρων ἐτῶν) δὲν εἶχε τὸν ἕρωτα καὶ μόνον ὁδηγὸν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει του ταύτη. Διὰ τὴν κατὰ τὴν Βιάγκην, τὴν ἐπισεσεν ὅτι ἦτο ὄχι ὑπάλληλος ἀλλὰ μέλος τῆς εὐπολήπτου καὶ ἰσχυρῆς οἰκογενείας τῶν Σαλδιάτη. Ἡ μετὰ ταῦτα δὲ διαγωγὴ του ἐν Φλωρεντίᾳ θέλει ἄλλως γνωρίσει ἡμῖν τὸ ταπεινὸν τοῦ χαρακτῆρός του.

Ἡ νεότης τῆς Βιάγκης, ἡ πλήρης θελήτων ὠραιότης αὐτῆς, αἱ ρωμαϊκῆ περιπέτειαι τῆς φυγῆς της, ἐκίνησαν τὴν προσοχὴν Φραγκίσκου τοῦ ἐκ Μεδίκων, ὅστις τότε ἦν συνάρχων ἐν τῇ διοικήσει τῆς Τοσκάνης καὶ εἰς ὃν ὁ πατὴρ του ἔδωκε τὸν τίτλον τοῦ Ἀντιβασιλέως. Ὁ Φραγκίσκος ἠθέλησε νὰ τὴν γνωρίσῃ. Ἄλλ' ἡ νεαρὰ γυνὴ ἠγάπα τότε τὸν σύζυγόν της. Ἀνυπολόγητος μετὰ φρίκης ὅτι κατὰ σκοπὸς τις ἠδύνατο νὰ ἐλευσθῆ ὑπὸ τῆς ἀμοιβῆς ἧτις θὰ ἐδίδοτο εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε φέρει αὐτὸν νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς Βενετίαν, ἔμενε κλεισμένη πλησίον του καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἴδῃ κανένα. Καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Λίττας, ὁλόκληρος συνομιλία ἐστήθη περὶ τὴν δυστυχῆ Βιάγκην, ἵνα τὴν πείσῃ νὰ ἴδῃ τὸν Φραγκίσκον. Καὶ αὐτὴ ἡ πενθερὰ της ἔλαβε μέρος καὶ κατάρθωσε νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ ὑπάγῃσιν ὁμοῦ παρὰ τῇ μαρκησίᾳ δὲ Μονδραγόνε, ὁ σύζυγος τῆς ὁποίας ἦτο ἐκ τῶν εὐνοουμένων τοῦ πρίγκηπος τῆς ὑπέδειξεν ὅτι ὁ μαρκησίας ἠδύνατο νὰ κάμῃ τὸν δὸν Φραγκίσκον νὰ ἐνδιαφερθῆ διὰ τὰς δυστυχίας της καὶ νὰ παρέμβῃ παρὰ τῇ Γερουσίᾳ τῆς Βενετίας ὑπὲρ αὐτῆς. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπισκέψεως ὁ Μονδραγόνε εἰσῆλθεν, ὑπεκρίθη ὅτι δὲν γνωρίζει ποία εἶναι ἡ Βιάγκη καὶ ὅτιν τοῦ ὀνόμασεν αὐτὴν, ὑπεσχέθη εὐθὺς νὰ παρακλήσῃ περὶ τοῦ πράγματος τὸν πρίγκηπα. Ἐνῶ ὁμίλου περὶ τούτων μετὰ τῆς πενθερᾶς ἡ μαρκησία ἔφερε τὴν Βιάγκην πρὸς ἄλλὰ δωμάτια, αἷμα δὲ ἔφθασαν εἰς μικρὰν τινα αἴθουσαν, τὴν ἀφῆκε μόνην προφασιθεῖσα ὅτι πηγαίνει διὰ νὰ κοιμηθῆ. Τότε εἰσῆλθεν αἰφνιδίως ὁ Φραγκίσκος. Ἡ νεαρὰ γυνὴ παρευθὺς ἐνόησε τὴν παγίδα εἰς ἣν ἔπεσεν, ἐρίφθη πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ πρίγκηπος ἰκετεύουσα αὐτὸν νὰ σεβασθῆ τοῦλάχιστον τὴν τιμὴν της καὶ νὰ μὴν ἐπαυξήσῃ τὴν σκληρότητα τοῦ πεπρωμένου, ὅπερ τὴν ἐστέρησε τῆς πατρίδος καὶ τῶν συγγενῶν.

Μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν συνέντευξιν ὁ ἐν Βενετίᾳ πρεσβευτῆς τῆς

Φλωρεντίας Κοσμᾶς Βάρτολης ἐνήργησεν ὑπὲρ τοῦ Βοναβεντούρη καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Νουντζίου τοῦ Πάπα προσεπάθησε νὰ ἀνακτήσῃ ὑπὲρ τῆς Βιάγκης τὴν εὐνοίαν τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας. Καὶ ὅμως τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα δὲν ἐκάμφθη. Τὰ ἐξαισιχίλια δουράτα τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπεξαίρεσει ὁ Βοναβεντούρης, τὰ ὁποῖα ἡ κόρη ἄφειλε κατὰ τοὺς βενετικούς νόμους νὰ λάβῃ ὡς προῖκα ἐκ τῆς κληρονομίας τῆς μητρὸς της καὶ τὰ ὁποῖα ἐζήτησε ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν της δὲν τῆς ἐδόθησαν καὶ ἡ κατ' αὐτῆς ἐκδοθεῖσα ἦλθ ἀπόφασις ἐπεκυρώθη. Ὁ Φραγκίσκος δὲν δυσηρεστήθη ἴσως διὰ τὴν λύσιν ταύτην ἧτις ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ ῥίψῃ τὴν φυγάδα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ προστάτου της. Ἡ Βιάγκη ἦτο τότε μόλις δέκα ἐπτὰ ἐτῶν, καὶ οἱ ἰσχυροὶ ἔχουσι πολλὰ μέσα διὰ νὰ κάμνωσι τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ ὑποκύπτωσι.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν σύζυγον, ἐπειδὴ ἔλαβε ἀπὸ τὸν πρίγκηπα τὴν θέσιν τοῦ Ἰμπατοφύλακος (Guardaroba) καὶ ἐπεθύμει νὰ διατηρήτῃ αὐτὴν, ἀπεφάσισε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς περιστάσεις.

Ἡ Βιάγκη ἦτο ἤδη ἐρωμένη τοῦ πρίγκηπος ὅταν οὗτος ἐνυμφεῖθαι Ἰωάννην τὴν Αὐστριακὴν, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίσημος ἐν Φλωρεντίᾳ εἰσοδος ἐγένετο τὴν 16 Δεκεμβρίου 1565. Ὁ Φραγκίσκος ὅστις ἀπέδιδε μέγα πολιτικὸν συμφέρον εἰς τὸν ἐπιφανῆ αὐτὸν γάμον ἐκράτησε κατ' ἀρχῆς μυστικούς τοὺς μετὰ τῆς Βιάγκης ἕρωτάς του. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο ἡ ἀλγῶν Αὐστριακὴ, μὴ ἀρεσκομένη ἄλλως τε εἰς τὰ ἔθιμα τῆς αἰλῆς τῆς Τοσκάνης, νὰ κάμῃ τὸν σύζυγόν της νὰ λησμονήτῃ τὸ πῶτος τὸ συνδέον αὐτὸν πρὸς τὴν ὠραίαν βενετῆν. Τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ αὐστριακὸς οἶκος μετὰ περιφρονήσεως ἔβλεπε τοὺς νεήλυδας αὐτοὺς Ἰταλοὺς ἡγεμονίσκους, καὶ ἄλλη τις ἤδη αὐστριακὴ ἡγεμονόπαις ἡ Μαργαρίτα δούκισσα τῆς Πάρμας, νόθος θυγάτηρ τοῦ Καρόλου Ε'. δὲν παρέλειπε νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν Ὀκτώβιον Φρονέσιον τὸν δεῦτερον σύζυγόν της, πόσον ἐθεώρει κατώτερον αὐτῆς ἡγεμόνα τὸτον προσφάτου γένους.

Ὁ Φραγκίσκος ἐξηκολούθει λοιπὸν ἀγαπῶν τὴν Βιάγκην καὶ τᾶχιστα Κοσμᾶς ὁ ἐκ Μεδίκων ἐπληροφόρηθη περὶ τῶν νυκτερινῶν ἐκδρομῶν τοῦ υἱοῦ του, διότι ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Φεβρουαρίου 1565 ἔγραψε πρὸς αὐτόν.

«Νὰ διέρρησθῃ μόνος κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς τὰς ὁδοὺς τῆς Φλωρεντίας, δὲν συνάδει μῆτε πρὸς τὸ συμφέρον, μῆτε πρὸς τὴν τιμὴν, μῆτε πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀτόμου σας, καὶ πρὸ πάντων ἂν τὸ κάμνητε τακτικᾶ. Ἦθελα νὰ σὰς εἶπω πολλὰ περὶ τῶν κακῶν συνεπειῶν τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ἐπιφέρῃ τὸ τοιοῦτον. Ἄπ' ἐμοῦ δὲν θὰ προέλθωσι μῆτε δυσσεβείαι, μῆτε βλασφημίαι, ἀλλ' ἐξ ἐκεῖνου ὅστις κυρίως ἐνδιαφέρεται ὥστε ἐπιθυμῶ νὰ ἀκούσητε τὰς συμβουλὰς. Γνωρίζων τὴν μεγάλην ὑμῶν φρόνησιν δὲν ἀμφιβάλω ὅτι θὰ φροντίσητε νὰ διορθώσητε πρᾶγμα ὅπερ σπουδαίως δύνανται νὰ σὰς βλάψῃ».

Ὁ Φραγκίσκος υπήκουεν εἰς τὰς πατρικὰς συμβουλὰς ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἢ ἐπιρροή τῆς ἐρωμένης του τὸν παρέσυρε. Τόσφ μᾶλλον καθ' ὅσον τοὺς μετὰ τῆς Βιάγκης ἐρωτὰς του ὑπεδοήθει ἢ ἀδελφή του δόνα 'Ισαβέλλα σύζυγος τοῦ Παύλου Ἰορδάνου Ὀρτίνη, δουκὸς τοῦ Βρακκιάνου ἡγεμονίς ἐλευθεριωτῶν ἡθῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1569 ὁ πρίγκηψ ἐκτιζε χάριν τῆς εὐνοουμένης εἰς τὰ περίξ τῆς Φλωρεντίας διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Βερνάρδου Βουοντακλέντη τὴν ἐπικυλίον τοῦ Πρατολίνου τὴν ὑμνηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Τάτσου, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν σώζεται πλέον σήμερον εἰμὴ ὁ ἐπὶ τοῦ βράχου λιανθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βερωνίου ὄγκος, ὅπου ὄφειλε νὰ λαξευθῆ τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ τῶν Ἀπεννίνων ἢ τοῦ Ὀμβρίου Διός. Κατ' αὐτὴν βεβχίως τὴν ἐποχὴν ὁ Βεμβενοῦτος Κελλίνης ἐπλάσε τὴν ἐν κηροῦ μικρογραφίαν τοῦ Φραγκίσκου, ἐξωγραφηθεῖσαν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου Βρονζίνου αἱ δύο εἰκόνες τῆς Βιάγκης τῶν ὁποίων ἡ μίξ εὐρίσκειται εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν Uffizi καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ Μέγαρον Πίττη. Τρίτη εἰκὼν ζωγραφηθεῖσα αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀλλόρη τοῦ ἀγαπητοῦ τοῦ Βρονζίνου ἀνεψιοῦ εὐρίσκειται ἐπίσης εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Uffizi. Ὡς καὶ αἱ δύο ἄλλαι δεικνύει τὴν θαλακτικὴν βενετὴν ἐν ὄλῃ αὐτῆς τῆ νεορᾶ καλλονῆ.

Πολλάκις Ἰωάννα ἡ Αὐστριακὴ ὡς προσβεβλημένη σύζυγος ἔκαμε παράποννα εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Φραγκίσκος ἀπῆντα ὑποσχόμενος νὰ διαρρήξῃ τὰς πρὸς τὴν Βιάγκην σχέσεις του, ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας οὐδὲ κἀν ἐφρόντιζε νὰ ἐκπληρώσῃ. Πρὸς στιγμὴν ἢ ἡγεμονίς ἐσκέφη νὰ ἐκδικηθῆ ἀλλὰ παρευθὺς αἰσθανθεῖσα τὴν ἰδίαν ἀξιοπρέπειαν, ἐζήτησε παρηγορίαν τῶν θλίψεων τῆς ἐν τῇ ἐξοικῇ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς κηθηκόντων καὶ μένουσα ἀφοσιωμένη εἰς τὸν σύζυγόν της, μεθ' ὅλα τὰ πρὸς αὐτὸν παράπονά της, κατέστη ἀντικείμενον λατρείας ὄλων ὅσοι δὲν ἐξήσκουν τὸ χαμερπὸς τοῦ αὐλοκόλακος ἐπάγγελμα.

Ὁ δὲ Πέτρος Βοναβεντούρης διὰ νὰ παρηγορηθῆ ἐκ τοῦ συζυγικοῦ αὐτοῦ ἀτυχήματος, εἶχε συνδέσει ἐρωτοπλοκίαν μετὰ τῆς Κασσάνδρας Ρίτση, χήρας Βογγιάνη τινός. Ἀλλ' ἡ οἰκογένεια Ρίτση ἣτις εἶχεν ἤδη δολοφονήσει δύο ἐραστὰς τῆς Κασσάνδρας, κάποιον Καβχλκάντην καὶ κάποιον δὲλ Κάτσια, ἐθεωρήθη ὑπέρποτε προσβεβλημένη διὰ τῆς νέας ταύτης σχέσεως καὶ ἡ ἐκδικητὴς τῆς ὑπῆρξε τρομερὰ. Νύκτα τινὰ (κατὰ τὸ ἔτος 1572) καθ' ἣν ὁ Βοναβεντούρης ἐξήρχετο ἐκ τοῦ οἴκου τῆς ἐρωμένης του, ἀκολουθούμενος ὑπὸ δύο ὑπηρετῶν, προσεβλήθη ἐπὶ τῆς γεφυρᾶς τῆς ἀγίας Τριάδος ὑπὸ δώδεκα καὶ πλέον ὀπλοφόρων. Εἰς τῶν ἀνθρώπων του ἔπεσε νεκρός, ὁ ἄλλος ἐτράπη εἰς φυγὴν ὁ Πέτρος φονεύσας ἕνα τῶν ἐπιτιθεμένων κατῶρθωσε νὰ διέλθῃ τὴν γέφυραν καὶ νὰ πλησιάσῃ τὸν οἶκόν του, ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ του τὸν ἐφθασαν καὶ μετὰ ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν ὑπέκυψεν εἰς τὸν ἀριθμόν. Ἡ Κασσάνδρα ἔλαβε σχεδὸν ταυτο-

χρόνως τύχην ἐπίσης σκληράν· δολοφόνοι προσωπιδοφοροῦντες εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκόν της καὶ τὴν ἐπνίζαν ἐν τῇ κλίνῃ της.

Ὁ Φραγκίσκος ὑπεδοήθητε τὸν φόνον τοῦ συζύγου τῆς ἐρωμένης του. Ἐβλέχθη τοῦτο ἀλλὰ δὲν ἀπεδείχθη. Οὐχ ἤττον εἶναι βεβχίον — ἐντὸς ὀλίγου θὰ τὸ ἴδωμεν, — ὅτι ἦτο ἐν γνώσει τοῦ ἐρεθισμοῦ τῆς οἰκογενείας Ρίτση ἐναντίον τοῦ Βοναβεντούρη καὶ τῆς Κασσάνδρας καὶ ὅταν ἡ Βιάγκη, διὰ τὸν τύπον ἴσως, ἐζήτησεν ἐκδικησιν διὰ τὸν φόνον τοῦ συζύγου της, ὁ πρίγκηψ, ἀφ' οὗ ὑπεσχέθη νὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην, προὐχώρησε μετὰ τοσαύτης βραδύτητος εἰς τὰς ἀνακρίσεις τῆς ὑποθέσεως, ὥστε οἱ φονεῖς ἔλαβον καιρὸν νὰ καταφύγωσιν εἰς Γαλλίαν.

Κατὰ τὸ 1574 ὁ θάνατος τοῦ Κοσμᾶ κατέστησε τὸν Φραγκίσκον ἐντελῶς κύριον τῆς Τοσκάνης. Ἀπ' αὐτῆς τῆς στιγμῆς ἡ Βιάγκη κατῶκησε μέγχαρον γειτνιαζὸν τῷ τοῦ νέου μεγάλου δουκὸς καὶ ἡ ἐρωμένη μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμένη παρουσιάζετο εἰς ὄλας τὰς ἐορτὰς, διὰ νὰ δέχῃται τὰς ὑποκλίσεις τῶν αὐλικῶν ὑπὸ τὰ βλέμματα τῆς νομίμου συζύγου.

Ἰωάννα ἡ Αὐστριακὴ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης μόνον θυγατέρα εἶχε γεννήσῃ, τῶν ὁποίων μίξ ἡ Μαρία γεννηθεῖσα τὴν 26 Ἀπριλίου 1573 ἀργότερα ἐνυμφεύθη Ἐρρίκον τὸν Δ' καὶ ἐγένετο ἡ βασίλισσα τῆς Γαλλίας Μαρία ἡ ἐκ Μεδίκων. Ἀλλ' ὁ Φραγκίσκος πικρῶς ἐθλίβετο ὅτι δὲν εἶχεν ἄρρενα κληρονόμον. Ἡ Βιάγκη ἐπίσης ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ Βοναβεντούρη γάμου της μόνον μίξν θυγατέρα εἶχεν ὀνομαζομένην Πελλεγράννην. Ἐκτοτε δὲ ἦτο στειρᾶ. Ἡ δικαῆς ἐπιθυμία της ἦτο νὰ δώσῃ υἱὸν εἰς τὸν Μέγαρον Δουκᾶ. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ ὑπερτερῆσῃ καὶ κατὰ τοῦτο τῆς νομίμου συζύγου ὑπεκρίθη ὅτι ἦτο ἐγκυος καὶ ὅτι ἐγέννησε. Τὸ στρατήγημα διεξέχθη μετὰ σπανίας ἐπιτηδειότητος ἐπέτυχε κατ' ἀρχάς. Ἀπατηθεὶς ὑπὸ σειρᾶς δολοπλοκίῶν ὁ ἡγεμὼν ἀνεγνώρισεν ὡς ἴδιον υἱὸν παιδίον ταπεινῆς καταγωγῆς, τὸ ὁποῖον ὀνομάσθη Ἀντώνιος. Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης προδοσίας, κατὰ διαταγὴν τῆς Βιάγκης οἱ συνένοχοι καὶ ἡ ἀληθὴς μήτηρ ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἐδολοφονήθησαν. Πρὶν ὅμως ἀποθᾶνῃ ἡ τελευταία αὕτη ἠδυνήθη νὰ μαρτυρήσῃ ὑπὸ ποίας περιστάσεις ἐκομίσθη κατὰ τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Αὐγούστου 1576 παρὰ τὴν κλίνην τῆς ψευδοῦς μητρὸς τὸ παιδίον τὸ ὁποῖον μ' ὄλα ταῦτα καθ' ὄλην του τὴν ζωὴν ὀνομάζετο Δὸν Ἀντώνιος ὁ ἐκ Μεδίκων. Ὁ Φραγκίσκος τότε εἰδοποιήθη· τὸ ἀναφέρει σαφῶς ὁ ἴδιος ἐν πολλαῖς ἐπιστολαῖς του· ἀλλ' ὁ ἔρωσ ἰσχυρότερος ὄλων τῶν ἀποκαλύψεων, τὸν ἐκράτησε πάντοτε δεσμευμένον παρὰ τῇ ἡρωίδι τῆς τοιαύτης ἀπάτης.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ εὐλαβὴς Ἰωάννα ἡ Αὐστριακὴ ἐκολακεύθη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ ἐπναχφέρῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸν ἀπιστον σύζυγόν της, ὅτε τὴν 20 Μαΐου 1577 ἐγέννησε τέλος υἱὸν ὀνομαζθέντα Φίλιππον χάριν τοῦ βχ-

σιλέως τῆς Ἰσπανίας. Ἀλλὰ μείνασα ἔγκυος ἐκ νέου κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανε κατὰ τὸν τοκετὸν τὴν 10 Ἀπριλίου 1578.

Μετὰ δύο μῆνας περίπου ἦτοι τὴν 5 Ἰουνίου ὁ Φραγκῆτος ἐνυμφεύετο τὴν Βιάγκην. Οὐχὶ ὅμως ἀνευ ἀμφιβολιῶν καὶ εὐκόλως. Διότι πρὶν ἢ ἀποφασίσθαι τὸν γάμον (κατόπιν ἐγένετο γνωστὸν τοῦτο ἐκ τῶν ἐγγράφων τῶν ἀρχείων) ὑπέβλεπε τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς συνειδήσεως εἰς τὸν θεολόγον τῆς αὐτῆς Ἰωάννην Βαπτιστὴν Κονφέττην. Ὁ ἱερεὺς ἵνα φώτισθῆ ὑπέβαλε τὰ ἐξῆς ζητήματα.

1) Ζώσης τῆς γυναικὸς τοῦ ὁ Μέγας Δουξ ὑπεσχέθη τῇ Βιάγκῃ νὰ τὴν νυμφρευθῆ ὅταν ἀμφοτέρωι ἤθελον χηρεύσει;

2) Τοιαύτη ὑπόσχεσις ἐγένετο πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Πέτρου Βοναβεντούρη;

3) Ὁ πρίγκηψ μετέσχε πως τοῦ φόνου τούτου;

4) Μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ γάμου εἶχε σχέσεις μετὰ τῆς Βιάγκης καὶ ἔσχε τέκνα ἐξ αὐτῆς;

Εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἐρώτησιν ὁ Φραγκῆτος ἀπεκρίνατο κατηγορηματικῶς. Εἰς τὴν τρίτην ἐρώτησιν διεκήρυξεν ὅτι οὐδὲν διέταξε τὸν φόνον τοῦ Πέτρου Βοναβεντούρη, ἀλλ' ὅτι ἔμαθεν ὅτι προὔκειτο νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ δὲν ἔσπευσε νὰ ἐμποδίσθαι τὸν φόνον. Εἰς τὴν τετάρτην ἐρώτησιν δὲν ἠρνήθη τὴν μετὰ τῆς Βιάγκης ἐξαικλούθησιν τῶν σχέσεων, ἀλλ' ἐξήγησεν ὅτι δὲν ἔσχε τέκνα. «Εἰ καὶ ἡ καινὴ γνώμη, εἶπεν, ὡς καὶ σεῖς αὐτὸς θὰ τὸ ἐμάθετε, ἀπέδωκεν ὅτι ὁ δὸν Ἀντώνιος ἦτο υἱὸς μου γεννηθεὶς ἐκ τῆς Βιάγκης, τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀνακρίβες. Καὶ πράγματι, ἀφοῦ τὸν ἀνεκήρυξα υἱὸν μου, ἔμαθον παρὰ τῆς Βιάγκης τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ ἐπέστειν πληρέστατα περὶ τούτου.»

Ὁ Κονφέττης διεκήρυξεν ὅτι οἱ ἱεροὶ κανόνες ἀντέκειντο εἰς τὸν γάμον. Ὁ Φραγκῆτος ὑπεσχέθη ὅτι θὰ διαλύσθαι τὰς μετὰ τῆς ἐρωμένης του σχέσεις. Ἐν τούτοις φοβούμενος ὅτι φίλτρα καὶ μαγεῖαι ἤθελον παρασύρῃ αὐτὸν ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Πιστόιης. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ γράμματα καὶ πρεσβεῖαι τὸν παρεκλούθησαν, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἡ Βιάγκη αὐτὴ ἀφίκετο. Τοῦ ὑπενώμισε τοὺς ὄρκους, οὗς ἐνώπιον τῶν ἱερῶν εἰκόνων εἶχεν ἐκφέρει καὶ δι' ὧν τῇ ὑπέσχετο τὸν γάμον καὶ κατώρθωσε νὰ συσφίξῃ διὰ πικρῶς τοὺς μετ' αὐτοῦ δεσμούς.

Ὁ γάμος εὐλογηθεὶς ὑπὸ ἱερέως καὶ ἐνώπιον δύο μαρτύρων τὴν 5 Ἰουνίου 1578 ἐκράτηθη ἀπολύτως μυστικῶς διαρκούντος τοῦ ἐπισήμου πέντε ἡμερῶν. Δὲν ἦλθεν εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ ἢ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ προσεχοῦς ἔτους, καὶ ἡ ἐπίσημος τῶν γάμων τελετὴ ἐγένετο τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1579.

Ἀλλὰ σπουδαῖα διαπραγματεύσεις ὄφειλον νὰ προηγηθῶσι τῆς ἐπίσημοι τοῦ γάμου τελέσεως. Κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τὸ ὅποιον τὸν

ἠνάγκαζε νὰ ἐκανοποιήσθαι διὰ τοῦ πόμπωδεστεροῦ τρόπου τὴν ἀλαζονίαν τῆς Βιάγκης, ὁ υἱὸς τοῦ Κοσμᾶ δὲν ἐλησμώνει οὐχ ἤττον τὰ συμφέροντα τῆς ἰδίης αὐτοῦ φιλοδοξίας. Ὁ πρῶτος τοῦ γάμος ἐστερέωσε δι' ἀδικασμάτων δεσμῶν τὸν ἡγεμονικὸν τῶν Μεδίκων οἶκον. Ὁ Κοσμᾶς εἶχεν ἐνοήσει τόσον καλῶς τὴν σπουδαιότητα τῆς τοιαύτης συγγενείας ὥστε διὰ νὰ τὴν κατορθώσῃ δὲν ἐδίστασε νὰ προβῆ καὶ μέχρι σχεδὸν παραιτήσεως ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του. Ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκείνου ἐφ' οὗ ἐκαθέσθη μία ἀρχιδούκισσα τῆς Αὐστρίας, ἠδύνκτο ὁ Φραγκῆτος νὰ θέσῃ πλησίον τοῦ τὴν Βιάγκην χωρὶς νὰ ἀμκυρώσῃ τὴν λάμπην τοῦ στέμματός του; Τότε διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὰ πάντα ἐπέκρη νὰ ἀνακηρύξῃ ἡγεμονόπαιδα καὶ μάλιστα πρὸ τῆς τελέσεως τῶν γάμων, ἐκείνην τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ὠμολόγει εἰς τὴν βενετικὴν Δημοκρατίαν «ὡς ἀγαπητὴν τῆς καρδίας του» καὶ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἐπισήμως ὡς δευτέραν σύζυγον. Οἱ βένετοι πολιτικοὶ μὲ τὴν θαυμασίαν πολιτικὴν ἐμβρίθειαν δι' ἧς ἦσαν πεπρωκισμένοι ἐνόησαν πάραυτα ὅτι ἂν ἀπέκτων τὴν εὐνοίαν Φραγκῆτου τοῦ ἐκ Μεδίκων εὐχαιριστοῦντες αὐτὸν εἰς πρᾶγμα ὄχι μεγάλης δυσκολίας, θὰ ἠδύναντο νὰ τύχῃσι μεγάλων διὰ τὴν Δημοκρατίαν ὠφελειῶν. Ὅχι μόνον ἐνεκα τοῦ μεγέθους τοῦ κράτους του καὶ τῆς πληθύος τῶν ὑπηκόων του ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο ὁ πλουσιώτερος ἡγεμὼν τῆς Ἰταλίας, ὁ μέγας δούξ τῆς Τοσκάνης δὲν ἦτο ἀξίος περιφρονήσεως. Ἡ εὐγνώμων Βιάγκη ἠδύνετο νὰ ἦναι ὄργανον χρήσιμον εἰς τὰς χεῖρας τῶν βενετῶν πρέσβων, καὶ διὰ ταῦτα ἀνηγορεύθη διὰ ψηφίσματος «ἀληθὴς καὶ ἰδιαιτέρα κόρη τῆς δημοκρατίας» «vera e particular figliuola della Republica».

Ὁ Βαρθολομαῖος Καππέλλο δὲν περιέμενε τὸν γάμον διὰ νὰ συμφιλιωθῆ μετὰ τῆς θυγατρὸς του, ἧτις τὸν εἶχε μαλλάξει διὰ δώρων ἡγεμονικῶν καὶ χρηματικῶν ποσῶν ἀναβαινόντων εἰς πολλὰς χιλιάδας σκούδων. Ἀπὸ καιροῦ ἤρχετο συχνάκις πρὸς ἐπίσκεψίν της εἰς Φλωρεντίαν. Ὁ συγγραφεὺς Φραγκῆτος Μολλὶν τὸ ἀναφέρει, κατηγορῶν μάλιστα ὡς μὴ συναδὸν πρὸς τὴν μεγαλοφυλίαν εὐγενοῦς βενετοῦ, τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ μετὰ τοῦ οἴκου του καὶ τοῦ πρίγκηπος σχέσεις τῶν ὁποίων τόσον ἄτιμος ἦτο ἡ ἀφορμή. Ἄν καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἰσθήματα ὄλων σχεδὸν τῶν γερούσιαστων, ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατίη παρέβλεψε τὰ τοιαῦτα, ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὰ πολιτικὰ συμφέροντα. Τὴν 16 λοιπὸν Ἰουλίου 1579 ἡ Βιάγκη ἀνεκηρύχθη θυγάτηρ τῆς Δημοκρατίας. Ἀναφέρονται ὡς πρὸς τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐν τοῖς *Annali Veneti* λεπτομέρειαί τινες ἀσκετὰ χαρκτηριστικά.

«Οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τοῦ οἴκου τούτου, περὶ τοὺς τριακοσίους ἐξήκοντα εὐπατριδας, ἐνεδύθησαν διὰ πορφυρᾶς μεταξέης εἰς σημεῖον χάριτος καὶ ἐκράτησαν ἐπὶ πολλὸν καιρὸν τὰ ἐορτάσιμα αὐτὰ φορέματα. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ βένετοι προσήνεγκον ἐπίσημον γεῦμα εἰς τὸν

πρεσβευτήν τῆς Φλωρεντίας. Πολλοὶ βενετοὶ εὐπατρίδαι ἔλαβον μέρος ἐν αὐτῷ καὶ μετὰ τὸ γεῦμα, ἐγένοντο ὠραιόταται λεμβοδρομῖαι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, ἐπὶ τῆς μεγάλης Διώργος. Εἰς τὸν ρηθέντα πρεσβευτὴν προσηγήθη ἄλλοις χρυσῇ χιλίων δουκάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔγεινε ποτὲ εἰς πρεσβευτὴν δουκός.

Ἀπὸ τὸν λόγον τὸν ἀπυγγελλέντα ὑπὸ τοῦ Δόγη πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Φραγκίσκου νομίζομεν κατάλληλον νὰ μεταφέρωμεν περικοπὰς τινάς.

Ἄνακοινώσατε, παρκακλῶ, ἐν ὀνόματί μας πρὸς τὴν Α. Ὑψηλότητα, εἰπὲν ὁ δόγης, ὅτι δὲν ἠπατήθη ὡς πρὸς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην μας, μήτε ὡς πρὸς τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐμπιστοσύνην του. Καὶ ἀφ' οὗ ἔλαβε τὴν φρονιμοτάτην αὐτὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκλέξῃ ὡς σύζυγον τὴν δέσποιναν Βιάγκην Καππέλλο, εὐγενῆ κυρίαν ἐξ εὐγενεστάτης οἰκογενείας τῆς πατρίδος μας, ἥτις κοσμεῖται ἀπὸ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα καὶ ἔκτακτα προτερήματα, τὰ ὁποῖα κατέστησαν αὐτὴν ἀξίαν τοιαύτης ἐκλογῆς, αἰσθανόμεθα τὴν ζωηρότεραν εὐχαρίστησιν καὶ διὰ νὰ δώσωμεν περιφανὲς δεῖγμα τῆς ἡμετέρας εὐνοίας, ἀνεδείξαμεν καὶ ἀνεκηρύξομεν αὐτὴν ἡμεῖς μετὰ τῆς Γερουσίας ἀληθῆ καὶ ἰδιαιτέραν θυγατέρα τῆς Δημοκρατίας μας. Διὰ ταῦτα ἀποδίδομεν μεγάλας εὐχαριστίας εἰς τὴν Α. Ὑψηλότητα διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ὑπόληψιν καὶ μέριμναν τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὰς σπουδαίας αὐτὰς διαπραγματεύσεις αἵτινες συνδέονται τόσον στενῶς πρὸς τὸ ἴδιον ἄτομόν του καὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς γενεᾶς του, ἀξίας μακρᾶς καὶ εὐτυχοῦς διαδοχῆς....

Τὴν ἐπαύριον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἀκόμη περισσότερο τὸν σύζυγον τῆς Βιάγκης, ἀνηγόρευσε τὸν πατέρα αὐτῆς Βαρθολομαῖον Καππέλλο καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Βίκτωρα ἱππότης τῆς «Stola d'oro». Τὰ αὐτὰ χειρόγραφα χρονικὰ ἀναφέρουσιν ὅτι ἀμφότεροι παρουσιάσθησαν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην συνοδευόμενοι ὑπὸ ἑκατὸν εὐπατριδῶν ἐνδεδυμένων ἀπάντων διὰ μετὰξῆς πορφυρᾶς, ἐν ᾧ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔφερον τὸν χρυσοῦν μαγνύαν. Καὶ ὁ συγγραφεὺς προσθέτει ὅτι ἦτο ὠραῖον τὸ θέαμα, ὡς δύναται τις νὰ υποθέσῃ πράγματι, ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Βενετίας κατὰ τὴν 17 Ἰουνίου.

Ἀπὸ τῆς 12 ἡδὴ Μαΐου 1578 ὁ Βίκτωρ Καππέλλο εἶχε δεχθῆ παρὰ τῆς ἀδελφῆς του—ἥτις ἦτο τότε ἀκόμη ἐρωμένη τοῦ Φραγκίσκου, ἀφ' οὗ ὁ μυστικὸς γάμος ἐγένετο μόνον κατὰ τὴν 5 Ἰουνίου 1578—τὴν δωρεὰν τοῦ μεγάρου Τρεβιζάν, ὅπερ ἠγόρασεν ἀπὸ τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1577 ἡ Βιάγκη διὰ νὰ τὸ δώσῃ ὡς κατοικίαν εἰς τὴν οἰκογένειάν της. Ἐν τῷ μεγάρῳ τούτῳ ἐφιλοξενήθη κατὰ τὸ 1579 ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Φραγκίσκου ὅταν ἦλθε νὰ μάθῃ τὴν ἐπίτημον τῆς Γερουσίας ἀπόφασιν.

Ὁ ἀπόστολὸς ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου ὡς ἔκτακτος πρεσβευτὴς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην παρὰ τῆς Δημοκρατίας τῆς Βενετίας, ἦτο ὁ νεαρὸς νόθος ἀδελφός του.

Ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία δὲν παρημέλησεν οὐδὲν τῶν δεόντων διὰ νὰ

ἐξαλείψῃ τῆς μνήμης τῆς νέας συζύγου τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης τὴν αὐστηρότητα τὴν ὁποῖαν ἔδειξεν ἄλλοτε πρὸς αὐτὴν ἡ πατρίς, ὅτε δεκαεξάετις μόλις, ἐγκτελείψε, φυγὰς ἐξ ἔρωτος τὴν πατρικὴν στέγην καὶ τὴν γενέτειράν πόλιν. Διὰ νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ πράγματος, τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα διέταξε τὴν 23 Ἰουνίου 1579 νὰ διαγραφῶσιν ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Αννογாரια καὶ ὁπουδήποτε ἀλλαχοῦ εὐρίσκοντο τὰ τῆς δίκης τῆς Βιάγκης καὶ αἱ κατ' αὐτῆς ἀποφάσεις. Ἀλλὰ τὸ Συμβούλιον τῶν δέκα δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀκταμάχτην ὑπομονὴν καὶ τὸν ὀδυρεκτὴ ὀφθαλμὸν τῶν παλαιογράφων, τῶν ὁποίων εἰς ὁ Μάρκος Σολάρης ὀδηγούμενος ἐκ τῆς δικροῦς τοῦ χρώματος τῆς μελάνης, τῆς γραφῆς καὶ τῆς μετὰ δέκα πέντε ἔτη διαγραφῆς, κατῶρθωτε νὰ ἀναγνώσῃ καὶ ἀποδώσῃ σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ ἔγγραφον. Ὁ Τσικόνια τὸ ἀναφέρει καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου καὶ αὐτὸς εἰς τῶν πρώτων ἀνεκάλυψε τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ.

Ὅτε οἱ Βενετοὶ πρεσβευταὶ μετέβησαν εἰς Φλωρεντίαν, ἐγένοντο δεκτοὶ ὁμοίως μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ πολλῶν ἐνδείξεων ἀγάπης. Ἐν Φιρεντζουόλα ὁ δὸν Ἰωάννης τῶν Μεδίκων καὶ ὁ Βίκτωρ Καππέλλος τοὺς ἐχαιρέτισαν καὶ τοῖς εἶπον ἐν ὀνόματι τοῦ Φραγκίσκου, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐπάτησαν εἰς τὰ κράτη των, ὁ Φραγκίσκος παρητεῖτο πάσης ἐξουσίας καὶ τοὺς παρεκάλει νὰ διατάσσωσιν ὡς ἀπόλυτοι κύριοι. Μέγας ἀριθμὸς φλωρεντιῶν εὐγενῶν ἦλθεν εἰς συνάντησίν των ἐν Σκαρπερίτζ. Δύο μίλλια μακρὰν τῆς πόλεως εὗρον τὸν δὸν Πέτρον τὸν ἐκ Μεδίκων, τὸν Βαρθολομαῖον Καππέλλον καὶ τὸν Σεβασμιώτατον Πατριάρχην Ἀκυλητίας ἐκ μητρὸς θεῖον τῆς Βιάγκης. Εἰσῆλθον δ' εἰς Φλωρεντίαν προπεμπόμενοι ὑπὸ ἐβδομήκοντα βενετῶν εὐγενῶν καὶ ἀκολουθούμενοι ὑπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἱππέων. Ὁλη ἡ πόλις ἦν ἀνάστατος, τὰ παράθυρα καὶ οἱ ἐξώστει ἦσαν πλήρη κόσμου, ὡς ὁμοίως καὶ ὄλαι αἰ ὁδοί.

Ὁ δούξ καὶ ἡ δούκισσα ἐξ ἰδιωτικῆς οἰκίας παρέστησαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν πρέσβεων. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας διὰ τοῦ μακροῦ διαδρόμου ὅστις ἐνόησε τὸ Παλαιὸν Ἀνάκτορον μετὰ τοῦ μεγάρου Πίττη αἰ Ὑψηλότητές των μετέβησαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν πρεσβευτῶν. Τὴν ἐπαύριον καὶ οὗτοι μετέβησαν παρὰ τῷ Φραγκίσκῳ καὶ τῇ Βιάγκῃ καὶ ἐδείπνησαν παρ' αὐτοῖς ἐν στενοτάτῳ κύκλῳ.

Ἡ Βενετία προσήνεγκε τῇ νέᾳ μεγάλῃ Δουκίστῃ μεγαλοπρεπὲς περιδέρκιον συνιστάμενον ἐκ δεκαοκτῶ χονδρῶν ἀδαμάντων καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ μικρῶν, ἀξίας ἑπτὰ χιλιάδων πεντακοσίων δουκάτων.

Ὅταν ἡ Βιάγκη ἐδέξτο παρὰ τῶν πρεσβευτῶν τὸ κόσμημα εἶπεν ὅτι εὐχαρίστως ἠθέλεν ἀποδεχθῆ καὶ ἀπλοῦν ἄνθος, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο θὰ ἦναι αἰωνία ἀνάμνησις τῆς ἀφοσιώσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν.

Δὲν περιγράφομεν τὰς ἐορτὰς αἵτινες ἐτελέσθησαν ἐν Φλωρεντίᾳ τὴν

12 Ὀκτωβρίου 1579, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐπισήμων γάμων. Ἐν μόνον ἐπεισόδιον θέλομεν ἀναφέρει. Μεταξὺ τῶν πρεσβευτῶν οἵτινες πηρῆσαν πάντες εἰς τὸν γάμον ἐκτὸς τοῦ τῆς Αὐστρίας, διακρίνοντο οἱ δύο τῆς Βενετίας Ἀντώνιος Τίεπολος καὶ Ἰωάννης Μικέλης. Ὁ μέγας δούξ εἶχεν ἐκφράσει αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως τὴν στιγμὴν τῆς στέψεως καὶ πρὶν ἢ αὐτὸς παρουσιάσῃ τὸν γαμικὸν δακτύλιον τῆ Δουκίσσης ὁ εἰς τῶν δύο πρεσβευτῶν νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς δουκικὸν στέμμα. Οἱ πρεσβευταὶ οἵτινες δὲν εἶχον λάβει τοιαύτην ἐντολὴν ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῶν ἡ δὲ Γερουσία συνεζήτησε διὰ μικρῶν καὶ διὰ μεγάλης πλειοψηφίας ἀπεφασίσθη ὅπως ὁ εἰς τῶν πρεσβευτῶν ἐπιθέσῃ τὸ στέμμα τῆ Δουκίσσης ἐπιλέγων ὅμως γεγωνυῖα τῆ φωνῆ «Εἰς δεῖγμα ὅτι εἶναι γνησίᾳ κόρη τῆς Βενετίας».

Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τοὺς πρέσβεις σταλείσκις ὀδηγίαις ὠρίζετο «Τοῦτο δὲ θέλετε λάβει τὴν φροντίδα νὰ λεχθῆ, ἐκλέγοντες τὴν κατὰλληλον στιγμὴν, ὅπως ἡ φωνὴ σας μὴ καλυφθῆ ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν σαλπείγων ἢ ἄλλου τινὸς κρότου».

Αἱ ὀδηγίαι αὗται ἦσαν φρόνιμοι, ὡς ἐφάνη ἀμέσως, διότι ὁ νοῦτζιος τοῦ Πάπα ὑποθέτων ὅτι σκόπον εἶχον νὰ στέψωσι τὴν Βιάγκην ὡς μεγάλην δούκισσαν τῆς Τοσκάνης, ἤρξατο διαμαρτυρόμενος ἐναντίον τῆς προσβολῆς ταύτης τῶν δικαιωμάτων τοῦ Πάπα. Ἄλλ' ἡ δυσκολία ἤρθη ἀμέσως ἅμα ἐγνωστοποιήθη τὸ κείμενον τῆς ἀνω δικηρῦξως. Ὁ Πάπας ἔβλεπεν ἄλλως εὐμενῶς τὸν γάμον τοῦτον, διότι εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὸν παρ' αὐτῷ Βενετὸν πρεσβευτὴν ὅτι ἡ ἔνωσις δύο τόσῳ ἰσχυρῶν πριγκίπων τῆς Ἰταλίας, τοῦ δόγη καὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης, ἤθελε παραγάγει πολλὰ καλὰ τῆ χριστιανωσύνης.

Ἡ νέα μεγάλη δούκισσα διεκρίθη διὰ τὴν προστασίαν ἣν παρέσχε πρὸς τοὺς τεχνίτας καὶ τοὺς συγγραφεῖς. Ἦγάπη τὸν Τάσσον καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι τῷ 1587 τῷ προσέφερον ἀργυροῦν κῦπελλον.

Εὐρέθη ἐν Βενετίᾳ, ἐν τοῖς μυστικοῖς ἀρχείοις τῶν ἱεροξεταστῶν τοῦ Κράτους, ὀλόκληρος ἀλληλογραφία μεταξὺ τῆς Βιάγκης καὶ τοῦ πατριάρχου Φραγκίσκου Βέμβου. Εἶναι ἀνταλλαγὴ εὐφυολογιῶν καὶ πνεύματος· αἱ ἐπιστολαὶ αἱ ὑπὸ τῆς δουκίσσης ὑπογεγραμμέναι ἀνέρχονται εἰς δεκάεξ, καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1579 μέχρι 1 Αὐγούστου 1587.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βέμβου τούτου ὅστις ὑπῆρξε ποιητὴς ἀξίας τινὸς, εἶναι πλήρεις σεβασμοῦ πρὸς τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Τοσκάνης καὶ ὑπερβολικῶν ἐπαίνων διὰ τὰς χάριτας αὐτῆς καὶ τὴν ὠραιότητα. Ἐπληρόνετο ἄρα γε ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου; ἄγνωστον ἐν τούτοις αὐτὸς διαμαρτύρεται περὶ τῆς ἀφιλοκερδείας του· ἀργότερα ὅμως ἀνεκαλύφθη ὅτι ἐπληρόνετο ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Φερδινάνδου καὶ δικασθεὶς ὅτι ἀπεκάλυψε μυστικὰ τοῦ Κράτους εἰς ξένον ἡγεμόνα, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ

Συμβουλίου τῶν Δέκα εἰς τὴν κεφαλικὴν ποινὴν καὶ ἀπεκεφαλίσθη τὴν 6 Ἰουλίου 1599.

Ἄλλ' ἐν τῇ μετὰ τῆς Βιάγκης ἀλληλογραφίᾳ του δὲν εὐρίσκειται οὐδὲ μία σπουδαία πολιτικὴ ἐκμυστήρευσις καὶ δύναται τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἂν ὁ πατριάρχος οὗτος, κατὰ μικρὸν ἐπιζόμενος εἰς τὰς εὐεργεσίας τῶν δουκῶν τῆς Τοσκάνης, ἐγένετο πατριάρχος κατόπιν ἐγκλήματος ὑψηλῆς προδοσίας, τοῦτο βεβηλῶς δὲν ἐγένετο τῆ εἰσηγήσει τῆς Βιάγκης. Πρὸς τιμὴν τῆς ἡγεμονίδος ταύτης λεκτέον ὅτι φαίνεται τὸναντίον ὅτι ὑπῆρξε πιστὴ εἰς τὰς ὑποχρέωσεις τῆς ἀπέναντι τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, καὶ ὅτι εἰς πάσας τὰς περιστάσεις προσεπάθητε νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ συμφέροντα τῆς πατριδος τῆς παρὰ τῷ συζύγῳ τῆς.

Ἐπὶ ἄλλας ὅμως περιστάσεις ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπῆρξε βεβηλῶς κακὴ. Ὁ ἀδελφὸς τῆς Βίκτωρ λαχῶν τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Φραγκίσκου ἔλαβε τσακίτην σπουδαιότητα ἐν τῇ αὐλῇ, ὥστε ὅλαι αἱ ὑποθέσεις διήρχοντο ἐκ τῶν χειρῶν του. Ἐμισήθη διὰ τὴν ἀλαζονείαν του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῆ ἐπὶ τέλους, διότι ἐπεχείρησε διὰ πλαστογραφίας νὰ λάβῃ τριάκοντα χιλιάδας σκούδων ἀντὶ τριῶν ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ πρίγκηπος. Ἡ δὲ Βιάγκη περιεκυκλοῦτο ἀπὸ ἀνθρώπους παραδόξους, κατασκευαστὰς φίλτρων, μάγους, χαρτομάντις, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνετο Ἰουδαία τις παρὰ πάντων ὑποβλεπομένη.

Εἶναι βέβαιον ὅτι μὴ ἀρκομένη εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ τὰς λειτουργίας ἐν τοῖς μοναστηρίοις διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἀπόκτησιν υἱοῦ, ἡ Βιάγκη προσεπάθει ἐπίσης νὰ κάμῃ καὶ τὸν διάβολον νὰ ἐνδιαφερθῆ ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς διακαεστέρως ἐπιθυμίας τῆς. Τὸ νὰ ἀπολαύσῃ υἱὸν ἐπεθύμει τόσῳ μᾶλλον διακαῶς καθ' ὅσον ὁ δὸν Φίλιππος ὁ μονογενὴς τοῦ Φραγκίσκου καὶ τῆς Ἰωάννης τῆς Αὐστριακῆς υἱός, παιδίον πάντοτε φιλάσθενον, ἀπέθανεν ἐκ δυσεντερίας κατὰ μῆνα Μάιον τοῦ 1582. ἔκτοτε δὲ ἐδιπλασιάσθη ἡ μελαγχολία τοῦ μεγάλου δουκὸς ὅστις ἐστερήθη κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν διαδόχου τοῦ θρόνου καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Βιάγκη ἐμίσει ὑπερβολικὰ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀνδρός τῆς, οἵτινες τῇ ἀπέδιδον τὰ ἴσα.

Ὅταν ὅμως ἐπέστη ὅτι ὁ Θεὸς ἐκώφευσε εἰς τὰς ἰκεσίας τῆς, ὅτι μάταιοι ἦσαν αἱ πρὸς τοὺς μάγους σχέσεις τῆς, ἐσκέφθη καὶ πάλιν νὰ προστρέξῃ εἰς τὸν δόλον. Ἀλλὰ τότε αὐστηρῶς ἐπετηρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Φραγκίσκου. Διὰ νὰ προλάβῃ τὰς ὑποψίας τῶν ἔγραψε πρὸς ἕνα ἐξ αὐτῶν τὸν καρδινάλιον δὸν Φερδινάνδον. Ἡ γυναικεία ὑποκρισία σπανίως ἔφθασε, μεμιγμένη μετὰ εἰρωνίας καὶ φιλοφρονήσεων εἰς τοιοῦτον βεβηλὸν δόλου. Ἴδου ἡ ἐπιστολή:

«Ἐνδοξότατε καὶ Σεβασμιώτατε Καρδινάλις καὶ Ἐντιμότητε ἀδελφέ.

«Ὁ ἄρχων Πρόσπερος εἶτε ὠθούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ τὸν οἶ-

κόν μας εὐδαιμονοῦντα ἐν πᾶσιν, εἴτε ὑποθέτων ὡς βέβαιον ὅτι εἶμαι ἔγκυρος, ἔσπευσε κατὰ πολὺ πληροφορήσας τὴν Ὑμετέραν ἔνδοξον Αὐθεντίαν περὶ τῆς καταστάσεώς μου. Ἐπομένως δὲν θέλω ἢ εὐχαρίστησις τὴν ὁποίαν δεικνύετε αἰσθανόμενος, νὰ στραφῇ εἰς θλίψιν ἂν τὰ πράγματα στραφῶσιν ἐναντίον τῆς γενικῆς εὐχῆς. Πράγματι ἂν καὶ φαίνεται καὶ πάντες εὐρίσκουσιν ἀκόμη ἐν ἐμοὶ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐγκυμοσύνης, ἀλλ' ὅμως δὲν αἰσθάνομαι τὴν κίνησιν τοῦ παιδίου, καὶ ἐπειδὴ τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο βέβαιον ἐλλείπει μοι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῶ ἄνευ ἀνησυχίας, καὶ νὰ μὴ ἐκφράζω ἀμφιβολίας περὶ τοῦ πράγματος. Δι' αὐτὸ παρεκάλεσα τὸν ἄνω ρηθέντα ἄρχοντα νὰ σᾶς εἰδοποιήσῃ περὶ τοῦ πράγματος καὶ νὰ σᾶς προσκαλέσῃ νὰ παρευρεθῆτε κατὰ τὸν τοκετόν, ἂν ὁ Θεὸς ἐπιτελέσῃ τὴν χάριν ταύτην, πεπεισμένη ὅτι ἡ εὐχαριστοτάτη παρουσία σας ὅχι μόνον θὰ μοὶ ἐλαφρύνῃ τοὺς πόνους, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ θὰ ἠύξανεν ἐν ἐμοὶ τὴν καὶ ἤδη μεγίστην εὐχαρίστησιν τὴν ὁποίαν ὅλος ὁ κόσμος θέλει αἰσθανθῆ διὰ τὸ τοιοῦτον συμβῶν. Διέταξα λοιπὸν τὸν ἄρχοντα Πρόσπερον νὰ σᾶς εἴπῃ ἀκριβῶς ἐκ μέρους μου πάντα ταῦτα καὶ μεγάλως ἐνετῦφθη εἰς τὰς ἐκφράσεις τῆς χαρᾶς σας καὶ εἰς τὸ ὅτι εὐθὺς ἐσπεύσατε νὰ μὲ συγχάρητε διὰ τὸ μέγα αὐτὸ εὐτύχημα. Δὲν ἔμαθον ὅμως καὶ νέον τι δι' ἐμέ, διότι γνωρίζω πόσον δικαίως ἐπιθυμεῖτε ἄρρενα διάδοχον τοῦ οἴκου μας, ὅστις μάλιστα νὰ γεννηθῇ ἐξ ἐμοῦ, ἦτις εἶμαι ἀφωσιωμένη δούλη σας, καὶ ὅλη αἰσθημα πρὸς ὑμᾶς, βαθύτατα δὲ εὐγνώμων διὰ τὴν ἀγάπην ἣν πρὸς ἐμὲ τρέφετε. Ἄν λοιπὸν διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ κυρίου, τὰ πράγματα ἔλθωσι κατ' εὐχὴν — ἂν καὶ δὲν συμβαίνει ὅ,τι καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἐγκυμοσύνας μου, καὶ δὲν αἰσθάνομαι τὴν κίνησιν τοῦ παιδίου ὡς συνήθως αἰσθάνονται αἱ γυναῖκες — τότε ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶμαι ἐν καιρῷ περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου. Ἄλλ' ἂν συμβῇ ἄλλως, διότι ὀφείλω νὰ ἔχω ἀμφιβολίας διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους σᾶς ἀνέφερα, καὶ ἐπίσης διότι πόνου κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ νεφρὰ μὲ κατέστησαν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐλεεινὴν καὶ δύναται νὰ προξενήσωσιν ἀποβολήν, μία τῶν μεγίστων θλίψεων μου, θὰ ἦναι τὸ νὰ σκέπτομαι ὅτι θὰ δυσαρεστηθῇ ἡ Ὑμετέρα Ἐνδοξος Αὐθεντία. Σήμερον, δόξα τῷ Θεῷ εἶμαι πολὺ καλά. Περὶ πικρῶς ὅ,τι ἤθελε συμβῇ εἰς ἐμὲ θέλω σᾶς εἰδοποιεῖ. Παρκαλιῶ ὑμᾶς ἐν τοσοῦτῳ νὰ προσεύχησθε εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεώς μου καὶ νὰ δεχθῆτε ὀλίγα τινὰ δαμάσκηνα ὡς ἀντάλλαγμα ἐλπίζουσα ὅτι θὰ σᾶς εὐχαριστήσωσι, διότι παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ των.

Ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1589.

Τῆς Ἐνδοξοτάτης καὶ Σαβασιμωτάτης Αὐθεντίας σας
ἡ φιλοστοργωτάτη ἀδελφὴ καὶ δούλη

Ἡ μεγάλη Δούκισσα τῆς Φλωρεντίας.

Ὁ καρδινάλιος Φερδινάνδος καὶ ὁ ἀδελφὸς του Πέτρος ὁ ἐκ Μεδίκων δὲν ἐπετήρουν αὐτοὶ μόνου τὴν Βιάγκην. Ὁ μέγας δούξ δὲν ἐπεθύμει νὰ ἀπατηθῇ καὶ ἐκ δευτέρου. Ὅλοι αἱ ἔξοδοι τῶν δωμάτων τῆς δουκίσσης ἐκλείσθησαν κατόπιν διαταγῆς του, ἐκράτει δ' αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰς κλεῖδας μὴ ἐμπιστευόμενος ὡς πρὸς αὐτὸ οὐδένα. Οὕτως ἀναγκασθεῖσα νὰ ἀπόσχη ψευδοῦς ἔτι μητρότητος, ἡ πονηρὰ βενετῆ ἠναγκάσθη νὰ σκεφθῇ ὅχι ἄνευ πικρίας νὰ πλησιάσῃ τὸν νόμιμον τοῦ θρόνου διάδοχον τὸν καρδινάλιον δὸν Φερδινάνδον.

Μετὰ τινὰ καιρὸν ὁ καρδινάλιος προσκληθεὶς ἐπεσκέφθη τὸν ἀδελφόν του καὶ τὴν νύμφην του εὐρισκομένους τότε εἰς Πόζιο ἐν Καϊάμφ. Ἡ συνέντευξις αὕτη, ἣτις κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦλάχιστον ἦτο δεῖγμα τῆς ἐντελοῦς ἀρμονίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Μεδίκων, ἔσχε τραγικὴν καὶ ἀπρόοπτον λύσιν. Ὁ Μέγας δούξ ἀπέθανε τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1278, ἡ δὲ Μεγάλη δούκισσα ἐξέπνευσε τὴν ἐπαύριον.

Ἄν προστρέξωμεν εἰς διαδοθεῖσαν τινὰ φήμην, ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ πιστεύσῃ εἰς φυσικὸν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν Μεδίκων θάνατον. Ἡ Βιάγκη ἐπεχείρησε νὰ δηλητηριάσῃ τὸν ἀνδράδελφόν της προσφέρουσα αὐτῷ πλακούντιόν τι, ὅπερ συνείθιζε νὰ κατασκευάζῃ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν της χάριν τοῦ Φραγκίσκου καὶ ἡ σκευωρία αὕτη ἐστράφη ὅπως τυχαίως ἐναντίον τοῦ συζύγου της καὶ αὐτῆς τῆς ἰδίας. Κατ' ἄλλην διὰδοσιν ὑποθέτουσιν πάλιν τὴν δηλητηρίασιν, ὁ καρδινάλιος ἐμελέτησε καὶ ἐξετέλεσε τὸ ἔγκλημα. Ἄλλ' ὅλα ταῦτα εἶναι ὑποθέσεις μὴ βασιζόμεναι ἐπὶ βεβαιότητος. Φαίνεται βέβαιον ἐξ ἐναντίας ὅτι ὁ Φραγκίσκος ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας· προσβληθεὶς ἀπὸ τριταῖον πυρετόν, ἔκαμε τὴν ἀνοησίαν κατὰ τοὺς μὲν νὰ λάβῃ πολὺν πάγον κατὰ τοὺς δὲ νὰ φάγῃ πολλοὺς ἀμανίτας. Τῆς δὲ Βιάγκης τὴν ὑγείαν ἡ δίαιτα τῆς τροφῆς εἰς ἣν ὑπεβλήθη, καὶ τὰ φάρμακα τῶν ὁποίων ἔκαμε κατάχρησιν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας διὰ νὰ φανῇ ἔγκυος, προσέβαλον σπουδαίως. Ἦτο λοιπὸν ἀσθενὴς· ὅταν ὁ ἀπρόοπτος θάνατος τοῦ συζύγου της τῆς ἐπέφερε κτύπημα τόσῳ μᾶλλον ἰσχυρόν, καθ' ὅσον ἠνῆοι εἰς πόσον ἀνηλεεῖς καὶ ἐχθρικός· χεῖρας προύκειτο νὰ ἐμπέσῃ. Ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸν ἠθικὸν αὐτὸν κλονισμόν, καὶ ἡ ζωὴ τὴν ἐγκατέλιπε. Κατὰ διαταγὴν τοῦ καρδινάλιου, θέλοντος νὰ καταπαύσῃ τὰς περὶ τοῦ θανάτου τούτου διαδοθείσας φήμας, τὸ πτώμα τῆς Μεγάλης Δουκίσσης ἠνέφχθη ἐνώπιον τῆς θυγατρὸς της Πελλεγρίνης, τοῦ γαμβροῦ της καὶ τῶν ἱατρῶν τῆς Αὐλῆς.

Τὸ πτώμα τοῦ Φραγκίσκου μετηνέχθη εἰς Φλωρεντίαν· ἐκαὶ τὸ ἐνέδυσαν τὴν ἐπίσημον στολὴν καὶ μὲ τὸ δουκικὸν στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξέτεθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Ἐπειτα δὲ κατετέθη ἐν τοῖς τάφοις τῶν προγόνων του παρὰ Ἰωάνναν τὴν Αὐστριακὴν.

Τὴν Βιάγκην μόνον μετὰ δύο ἡμέρας ἐκόμισαν εἰς Φλωρεντίαν καὶ ὅταν

ἠρώτησαν τὸν δὸν Φερδινάνδον ἂν ἔπρεπε νὰ τὴν ἐκθέσωσι μὲ τὸ δουκιὸν στέμμα «Τὸ ἔφερε πολὺν ἤδη καιρὸν καὶ ἀρκεῖ» ἀπάντησεν ὁ πρίγκηψ. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ ὀρίσῃ τὸν τόπον ταφῆς. «Ὅπου θέλετε, ἐπικνέλαβεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ τεθῆ ἐν τοῖς τάφοις τῆς οἰκογενείας τῶν Μεδίκων». Ἦτο μεγάλη αὐστηρότης μάλιστα ἐν οἰκογενείᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν ἐνδιαφέρθησαν ποτὲ πολὺ διὰ τοὺς ἀτάκτους γάμους καὶ γεννήσεις. Καὶ ἡ Βιάννη ὅπως δὴποτε ἔφερε τὸ στέμμα καὶ τὸν βραχίον τῆς νομίμου συζύγου· ἐν μάλιστα ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τῆς ἑλαβὲ παρὰ τοῦ πάπα Σίξτου Ε'. τὸ χρυσοῦν βρόδον. Μόλα ταῦτα ὁ νέος δούξ ἐφάνη πρὸς αὐτὴν σκληρῶς καὶ πέρων τοῦ τάφου. Ὅχι μόνον ἐτάφη ἀτήμω· εἰς κοινὸν τινα λάκκον, ἀλλὰ καὶ αἱ εἰκόνες τῆς ἀρηρέθησαν ἀπὸ πικτοῦ, καὶ ὅπου ἦν ἐγγεγλυμμένον τὸ οἰκόσημόν τῆς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ τῆς Ἰωάννας.

Ἡ Γερουσία τῆς Βενετίας, ἣτις χαριζομένη εἰς τὸν Μέγαν Δούκα Φραγκίσκον ἐσυγχώρησε τὴν προγεγραμμένην καὶ ἔθεσεν ἐπισήμως εἰς τὸ μέτωπόν τῆς τὸ στέμμα, ἀναγορεύσασα αὐτὴν θυγατέρα τῆς Γκλινοτάτης Δημοκρατίας, ἔσπευσε μετὰ τῆς αὐτῆς θέρηως νὰ ἀρνηθῆ αὐτὴν ἐν τῷ τάφῳ — ἡ πολιτικὴ ὑπῆρξε πάντοτε σκληρὰ — προκειμένου νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τοῦ δὸν Φερδινάνδου. Ἀπηγόρευσε μάλιστα καὶ νὰ τὴν πενήσωσι.

Κατὰ τὰς ἡμέρας μας τὴν 9 Μαΐου 1858 ὁ ἱπότης Λουδοβίκος Πασσερίνης, τότε διευθυντὴς τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχείου τοῦ κράτους ἐν Φλωρεντίᾳ διεστάχθη νὰ ἀνοίξῃ τοὺς σοροὺς τοὺς περιέχοντας τὰ λείψανα τῶν Μεδίκων.

Ὁ Πασσερίνης βεβαίως ὅτι τὰ σώματα τοῦ Φραγκίσκου καὶ τῆς Ἰωάννας τῆς Αὐστριακῆς διετηρήθησαν τόσον καλῶς ὥστε καὶ αἱ ἀρθρώσεις ἀκόμη ἦσαν εὐκίνητοι. Ὅλοι οἱ δ' ἄλλοι Μεδικοί εὐρέθησαν ἐκτὸς τῆς Βιάννης.

Οὕτω παρέρχεται ἡ δόξα. . . .

(Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ E. Plon ὑπὸ Δ. Π. Α.)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΚΡΕΤΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

(ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. I. Ζωγραφάκη.)

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΨΑΡΑΣ

Μιά φορὰ ἤτον, λέει, μιὰ χήρα καὶ εἶχε ἓνα παιδί. Καὶ τῷβαλε ἔς τὸ σκολειό. Τὸ κοπέλι ἐβγήκε πολὺ προκομμένο, καὶ ἐσπούδαξε. Καὶ ἀπείτις ἤμαθε αὐτὸ τὰ γράμματα δὲν ἠύρηνε θέσι νὰ μπῆ νὰ βγάγῃ τὸ ψωμὶν του, κ' ἤπαιρνε κάθι μέρω ἓνα καλάμακι κ' ἐπήγαινε ἔς τὸ γιαλὸ κ' ἐψά-

ρεύγε· κ' ἤπαινε τὸ κοπέλι κάθι μέρω ψάρια καὶ τὰ πήγαινε καὶ τὰ πούλιε κ' ἤπαιρνε παράδες κ' ἐγόραζε ψωμί καὶ τὸ πήγαινε ἔς τὸ σπίτιν τους. Καὶ μιὰν ἡμέρα πάει ἔς τὸ γιαλὸ καὶ πιάνει τρία ψαράκια ὄμορφα· καὶ παίρνει καὶ πάει τα ἔς τοῦ Βασιλιᾶ τὸ παλάτι ποκάτω κ' ἐφώνιαζε.— Ἔδαι ψάργια ὄμορφα καὶ ψαράς μορφήτερος! Κι' ἀκούει τον ἡ Βασιλιποῦλα πομέσα, καὶ λέει, Ποῖος εἶνε κεινοσὰ ποῦ φωνιάζει, ἔδαι ψάργια ὄμορφα καὶ ψαράς μορφίτερος; γιὰ φωνιάζετέ του νὰ βγῆ ἀπάνω. Βγαίνει δὲ τὸ κοπέλι ἀπάνω λέσιν του ἡ δούλαις τση, Πόσο θές, μωρέ, ἔς τὸ ψάρι νὰ μᾶς τὸ πουλήτῃς; λέει, Ἄς βγάλῃ ἡ Βασιλιποῦλα τὸ κούκλωμά τση νὰ δῶ τὴ μούρη τῆς νὰ σᾶσε δώσω τὰ ψάρια, καὶ δὲ θέλω παράδες· λέει ἡ Βασιλιποῦλα· Νὰ χαθῆς ἀπὸ μπρός μου! γιάδε ἄνθρωπος! Συμαυλίζουν τῆνε ἡ δούλαις τση, Βγάλε, Βασιλιποῦλα μου, τὸ κούκλωμά σου νὰ σὲ δῆ, νταῦτῶνε κοπέλι καὶ δὲν κατέχει πρᾶμμα, νὰ τοῦ πᾶρωμε τὰ ψάργια. Συμαυλίζουν τῆνε, βγάνει τὸ κούκλωμά τση, καὶ θωρεῖ τὸ κοπέλι τὴ μούρη τση κ' εἶχε μιὰ χρουσῆν ἐλγά. Γράφει τὸ κοπέλι ἔς τὸ χαρτίνου πῶς ἔχει ἡ Βασιλιποῦλα ἔς τὴ μούρη μιὰ χρουσῆν ἐλγά. Πάει ἀργὰ τὸ κοπέλι ἔς τὸ σπίτι, βῶτ᾽ το ἡ μάνα του, Ἦντᾶκαμες, παιδί μου, τὸ ψάρι ποῦπιασε; σήμερο; λέει, Ἦδωκά το βερεσέ· (δὲν τοῦκαμ' ἡ μάνανν του πρᾶμμα). Ταδεταχτέρου πάει πάλι τὸ κοπέλι ἔς τὸ γιαλὸ, ἐψάρευγε, καὶ πιάνει πάλι τρία ψάργια, ὄμορφα· καὶ παίρνει τα καὶ πάει τα πάλι ἔς τὸ βχιλικὸ παλάτι ποκάτω κ' ἐφώνιαζε· Ἔδαι ψάργια ὄμορφα καὶ ψαράς μορφήτερος! Ἀκούει τονε πάλ' ἡ Βασιλιποῦλα, λέει, Ποῖος εἶνε ποῦ φωνιάζει, Ἔδαι ψάργια ὄμορφα καὶ ψαράς μορφήτερος; φωνιάζετέ του νὰ βγῆ ἀπάνω. Μπαίνει τὸ κοπέλι μέσα, λένε ἡ δούλαις τση, Πόσο θές, κοπέλι, ἔς τὸ ψάρι; λέει τὸ κοπέλι, Ἄς βγάλῃ ἡ Βασιλιποῦλα τὰ κομπιά τση νὰ δῶ τὸ μπέττη τση νὰ σᾶτε δώσω τὸ ψάρι. Ὡς τὸν ἤκουσε ἡ Βασιλιποῦλα ἐμάνιτε· πιάνουν τῆνε πάλι ἡ δούλαις τση συμαυλίζουν τῆνε, βγάνει τὰ κομπιά τση, θωρεῖ τὸ κοπέλι κ' εἶχε τρεῖς χρουσαῖς τρίχες ἔς τὸ μπέττη. Γράφει τὸ κοπέλι πάλι ἔς τὸ χαρτί, πῶς ἔχει ἡ Βασιλιποῦλα τρεῖς χρουσαῖς τρίχες ἔς τὸν μπέττη. Πάει ἀργὰ ἔς τὸ σπίτι, βῶτ᾽ ἡ μάνανν του, Ἦντᾶκαμες, παιδί μου, τὸ ψάρι ποῦπιασε; σήμερο; Ἦδωκά το βερεσέ.— Ντὰ δὲ σοῦπκ, δὲ θωρεῖς πῶς δὲν ἔχομε ψωμί νὰ φᾶμε, μόνο τῷδωνες βερεσέ; Πιάνει τονε, παίξει του κᾶμποσεσ κ' ἀπόκει τοῦ λέει, Ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ μὴν τὸ δώσης βερεσέ γιὰτί δὰ σὲ κοπανίσω. Πάει πάλι ταδεταχτέρου τὸ κοπέλι ἔς τὸ γιαλὸ καὶ πιάνει τρία ψαράκια ὄμορφα· πάει ἔς τοῦ Βασιλιᾶ τὸ παλάτι πάλι ποκάτω, φωνιάζει τὸ κοπέλι. Ἔδαι ψάργια ὄμορφα καὶ ψαράς μορφήτερος! Ἀκούει τον ἡ Βασιλιποῦλα, λέει, Ποῖος εἶνε ποῦ φωνιάζει, Ἔδαι ψάργια ὄμορφα καὶ ψαράς μορφήτερος; γιὰ φωνιάζετέ του νὰ βγῆ ἀπάνω! βγαίνει τὸ κοπέλι ἀπάνω, λέσιν του ἡ δούλαις τση, λέει, Πόσο θές, κοπέλι, νὰ μᾶσε πουλήσης τὰ ψάργια; λέει

τὸ κοπέλι, "Ἄς βγάλη ἡ Βασιλιοπούλα τὰ παπούτσια τση νὰ δῶ τὰ πόδια τση νὰ σάτε χαρίτω τὰ ψάρια. Ἐμάνισε πάλι ἡ Βασιλιοπούλα, πιάνουνη ἡ δούλαις τση, συμκυλίζουν τηνε, βγάνει τὰ παπούτσια τση, θωρεῖ τὸ κοπέλι τὰ πόδια τση, κ' εἶχε ἓνα χρυσὸ κότσι 'ς τὸ δεξιὸ μπόδα· γράφει τὸ κοπέλι 'ς τὸ χαρτίν του πῶς, ἔχει ἡ Βασιλιοπούλα ἓνα χρυτὸ κότσι 'ς τὸ δεξιὸ μπόδα. Παίρνει τὸ κοπέλι, πᾶσι ἀργὰ 'ς τὸ σπῆτι, ρώτηξ τον ἡ μάνναν του, Ἦντᾶκαμες, παιδί μου τὸ ψάρι; λέει, "Ἦδωκά το βερεσέ. Ποῦ νὰ σοῦ λάχη ἄδικο, ντὰ ἀψαργὰς δὲ σ' ἔδειρα νὰ μὴν τὸ δώσης βερεσέ; Πιάνει τονε πάλι, παίζει του κάμποτες.

Σὲ κάμποσο καιρὸ βγάνει ὁ Βασιλιᾶς τελάλη 'ς τὴ χώρα, πῶς ἔχει ἡ Βασιλιοπούλα τρία σημάδια, κ' ὅποιος βρῆ ἦντα σημάδια εἶνε, νὰ πάη νὰ τὸ πῆ τοῦ Βασιλιᾶ, νὰ παίρνη τὴ Βασιλιοπούλα γυναῖκα του. Ἀκούει το τὸ κοπέλι, παίρνει νὰ πάη 'ς τοῦ Βασιλιᾶ νὰ τοῦ πῆ ἦντα σημάδια 'χει ἡ Βασιλιοπούλα· θωροῦν τον αὐταῖς ἀπὸ τὸ παραθύρι, λένε, Πᾶει τὸ κοπέλι νὰ τὸ πῆ τοῦ Βασιλιᾶ, κλι δὰ μᾶτε κουτσοκεφαλίστη, μόνο νὰ τοῦ φωνιάζωμε νὰ μπῆ μέσα νὰ τοῦ πλερώσωμε τὸ ψάρι. Φωνιάζουν αὐταῖς τοῦ κοπελιοῦ, ἔ, κοπέλι, ἔρχου νὰ σοῦ ποῦμε. Μπαίνει τὸ κοπέλι μέσα, λέει, Ἦντα μὲ θέλετε; λέει, Πόσο θές 'ς τὸ πρῶτο ψάρι ποῦ μᾶς ἐπούλησες; λέει πεντακόσια φλουργιά. Δίδουν του τὰ πεντακόσια φλουργιά, παίρνει τα τὸ κοπέλι πᾶει τα 'ς τὴ μάννας του, φκαίρνει τα 'ς τὴμ ποδιά τση, λέει, Νὰ, μητέρα μου τοῦ πρώτου ψαργιοῦ τσοῖ παραδες. Ταδεταχτέρο πάλι παίρνει τὸ κοπέλι νὰ πάη 'ς τοῦ Βασιλιᾶ, θωροῦν το, πάλι ποῦ τὸ παραθύρι, φωνιάζουν 'του νὰ μπῆ μέσα. Μπαίνει τὸ κοπέλι μέσα, λέει, Ἦντα μὲ θέλετε; λέει, Πόσο θές 'ς τὸ δεύτερο ψάρι ποῦ μᾶς ἐπούλησες; λέει χίλια φλουργιά. Παίρνει τὸ κοπέλι τὰ χίλια φλουργιά καὶ πᾶσι τσῆ μάννας του, λέει, Πᾶρε μητέρα τοῦ δευτέρου ψαργιοῦ τσοῖ παραδες. Πᾶει πάλι 'ς τσοῖ τρεῖς μέρασι ἀπάνω νὰ τὸ πῆ τοῦ Βασιλιᾶ, θωροῦν τονε αὐταῖς πάλι ποῦ τὸ παραθύρι, φωνιάζουν του νὰ μπῆ μέσα. Μπαίνει, λέει, Πόσο θές, κοπέλι 'ς τὸ ὕστερο ψάρι ποῦ μοῦ ἐπούλησες; λέει, χίλια πεντακόσια φλουργιά. Δίδουν του τὰ φλουργιά, παίρνει τα τὸ κοπέλι, πᾶει τα τσῆ μάννας του· λέει πᾶρε, μητέρα, καὶ τοῦ ὕστερου ψαργιοῦ τσοῖ παραδες. Κῆ ἀπόκεισι παίρνει τὸ κοπέλι καὶ πᾶει 'ς τοῦ Βασιλιᾶ κλι τοῦ λέει, πῶς, ἔχει ἡ θυγατέρα σου μιὰ χρουσην ἐλῆρὰ 'ς τὴ μούρη, τρεῖς χρουσαῖς τρίχες 'ς τὸ μπέττη καὶ ἓνα χρυσὸ κότσι 'ς τὸ δεξιὸ μπόδα· λέει του ὁ Βασιλιᾶς, Ντὰ πῶς τὸ κατέχεις ἐσύ; λέει ἀπὸ τὴμ πολὴ μου σπουδὴ τὸ κατέχω.

Βασιλικὸς ἐδῶ ὄρισμός δὲν μπορεῖ νὰ γυρίση κ' ὀπίσω, ποῦχανε μιλημένα μ' ἓναν ἄλλο Βασιλιᾶ νὰ γενοῦνε συμπεθέροι. Καὶ μνηξ του, Νᾶρθης πόδε, γιὰτι ἐτσὲ κ' ἐτσέ, ἀπατήθηκα κ' ἤβγαλα διακαλημὸ, πῶς ἔχ' ἡ θυγατέρα μου τρία σημάδια, κ' ὅποιος τὰ βρῆ νὰ τηνε παίρνη γυναῖκα,

καὶ ἤρρηκε ἓναγ κοπέλι ἦντα σημάδια εἶχενε, καὶ δὲν μπορῶ νὰ γιὰγῶρ' ὀπίσω γιὰτι εἶνε βασιλικὸς ὄρισμός, καὶ νᾶρθης νὰ σκερτοῦμε ἦντα λογιῶ δὰ τὸ διώζωμε. Πᾶει ὁ Βασιλιᾶς, σμίγουνε, κ' ἀνεμαζώνει τὴ Δωδεκάδα του κ' ἐσυμβουλευτήκανε νὰ τοῦ ποῦνε νὰ μαζώξη σὲ σαράντα τρεῖς μέρασι σαράντα λαγούς, νὰ τσοῖ βλέπη σαράντα μέρασι νὰ κάμωμε τὸ γάμον του· λένε τοῦ κοπελιοῦ πῶς, ἓνα ζήτημα θὰ σοῦ ποῦμε κ' ἂν τὸ κάμης θὰ σοῦ δώτωμε τὴ Βασιλιοπούλα, ἀλλιῶς καὶ δὲν τὸ κάμης, θὰ σὲ κουτσοκεφαλίσωμε· λέει τὸ κοπέλι, Ἦντα ζήτημά 'ν αὐτό; λέει, Νὰ μαζώξης σὲ τρεῖς μέρασι σαράντα λαγούς, νὰ τσοῖ βλέπη σαράντα μέρασι, νὰ τσοῖ σφάζωμε νὰ κάμωμε τὸ γάμο σου· λέει, Καλὸ' ἄς εἶνε.

Πᾶει λέει τσῆ μάννας του τὸ κοπέλι, ἐτσὲ ἐτσὲ μοῦπεν ὁ Βασιλιᾶς, νὰ μαζώζω σαράντα λαγούς σὲ τρεῖς μέρασι, νὰ τσοῖ βλέπω σαράντα μέρασι· καὶ πῶς θὰ τσοῖ μαζώζω γῶ; λέει του ἡ μάννα του, λέει, ἐγὼ ἦκουτα, παιδί μου, τοῦ κυροῦ σου καὶ ἦλεγε, πῶς τοῦ παπποῦ σου ὁ παπποῦς εἶχε ἓνα θιαμπόλι καὶ τῶπαιζε, κ' ὅτι ἔχνος κ' ἠτόνε ἐκειὰ κοντὰ πῆγχινε ὀμπρός του, κ' ἐχόρευε, καὶ εἶχενε καὶ μιὰ βέργα καὶ τὴν ἤπεμπε κ' ἐπήγαινε καὶ τ' ἀνεμαζώνε ἀμοναχὴ τση· καὶ μοῦπενε πῶς ἠτόνε σὲ ἐκειονὲ τὸ παραθύρι, μὰ δὲν ἐπῆγν νὰ ξανοίζω· γιὰ νὰ πᾶ ξανοίζωμε δὰ; Πᾶνε κλι ξανοίγουνε καὶ βρίσκουν τὸ θιαμπόλι καὶ τὴ βέργα. Παίρνει τὸ κοπέλι τὸ θιαμπόλι κλι πᾶει 'ς τὰ ὄρη· καὶ δακέρνει κ' ἠπαιζε τὸ θιαμπόλι, κ' ἀνεμαζώνουντονε οἱ λαγοὶ κ' ἐπῆγαινε ὀμπρός του κ' ἐχόρευε. Κι' ἀνεμαζώνουνται σαράντα λαγοί. Καὶ ἀπειτις ἀνεμαζωχτήκανε σαράντα λαγοί, παίζει αὐτὸς μιὰ τσῆ βέργα κ' ἀνεμαζώνει τσοῖ λαγούς ὀμπρός του καὶ τσοῖ κάνει 'νὰ σωρό. Ακαλεῖ τση τὸ κοπέλι, λέει, Νὰ μὴ δῶ γῶ ἀνὲ μερώσκανε; Θωρεῖ τσὰ ποτέρη μιὰ μάντρα, λέει, νὰ πᾶω θέλω γῶ νὰ τσοῖ μαντρίσω νὰ δῶ ἀνὲ μαντρίζουνε. Πᾶει τσοῖ τὸ κοπέλι, μαντρίζει τσοῖ 'ς τὴ μάντρα. Ἦβοςκέ τσοῖ τὸ κοπέλι κειδὰ ὥστε ἀπὸ βράδυσε· κ' ἀπειτις ἐβράδυσε τσοῖ παίρνει νὰ τσοῖ πάη 'ς τὴ χώρα. Ἀπειτις τσοῖ θαλε 'ς τὴ χώρα, ἐφώνιαζε αὐτός, Στῆ μάντρα νὰ περάτουνε τοῦ Βασιλιᾶ οἱ λαγοί, νὰ τσοῖ πᾶω 'ς τὴ κονάκι. Πᾶει τσοῖ τὸ κοπέλι 'ς τὸ κονάκι καὶ τσοῖ μαντρίζει. Ἦπαιρνέ τσοῖ τὸ κοπέλι κᾶθα μέρα καὶ τσοῖ πῆγχινε ὄξω καὶ τσοῖ βόσκιζε, καὶ κλη' ἀργὰ πάλι τσοῖ πῆγχινε καὶ τσοῖ μαντρίζει. Πάνω 'ς τσῆ τριάντα μέρασι λέει ὁ ξένος Βασιλιᾶς, Νὰ μὴ μπᾶω γῶ νὰ πολεμήσω νὰ τοῦ πᾶρω κεινοῦδὰ τοῦ κοπελιοῦ κανένα λαγόν, σὲ πεντέξ μέρασι ποῦ θὰ τσοῖ μετρήσ' ὁ Βασιλιᾶς νὰ ξελντίσουνε ποῦ τὸ λογαρισμὸ, νὰ τονὲ κουτσοκεφαλίστη; Βᾶνει αὐτὸς χωργιάτικα βροῦχα καὶ παίρνει κ' ἓνα φλασκὶ κρασί, καὶ παίρνει καὶ ψωμί 'ς ἓνα βουργίδι, καὶ παίρνει καὶ γρόσσα, καὶ κάνει τὸν ἀδιάφορο πῶς ἐπέρνα ἀπὸ τὸν τόπο ποῦβλεπε τὸ κοπέλι τσοῖ λαγούς. Πᾶει χαιρετᾶ τὸ κοπέλι (τὸ κοπέλι κάνει δὰ πῶς δὲν τονὲ γνωρίζει), καὶ τοῦ λέει καὶ ποῦ πᾶς, κουμπᾶρε;

λέει, ἔπαε πόπερα σὲ τουτονὲ τὸ χωργιὸ ἔχω δυοτρῆς ἰδικούς και πάω νὰ τσοῖ δῶ· μόνο ζῆντε νὰ μοῦ πουλήσης ἓνα λαγό· λέει, δὲν τσοῖ δίδω γὼ τσοῖ λαγούς, γιατί εἶνε τοῦ Βασιλιᾶ, ταχτέρου τὴν ἄλλη μέρα ποῦ θὰ τσοῖ μετρήση ἃ δὲ βγοῦνε σωστὰ θὰ μὲ κουτσοκεφαλίσῃ· λέει, Μωρέ, δὲ μου ἓνα κ' ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω πεντακόσα φλουργιά. — Για πεντακόσα φλουργιά ποῦ θὰ μοῦ δώσης τούλόγου σου δὲ χάνω γὼ τὴν κεφαλή μου· δὲ σοῦ τονὲ δίδω· λέει, Δόσε μου τονε και χίλια φλουργιά θὰ σοῦ δώσω· λέει ζῆντε νὰ σοῦ τονὲ δώσω νὰ μοῦ δώσης τὰ χίλια φλουργιά, μὰ νὰ σταθῆς νὰ πυρώσω κειονὲ τὸ δαχτυλίδι· νὰ σὲ βουλώσω ἔς τὸ κούτελο· λέει αὐτός, Νὰ πονέσω θέλω μὰ θὰ τοῦ πάρω τὸ λαγὸ νὰ ξιλντίσουνε ποῦ τὸ λογαριασμὸ μὰ θὰ τονὲ κουτσοκεφαλίσῃ ὁ Βασιλιᾶς, και δὲν μπειράζει. Πιάνει δ' αὐτός τὸ λαγὸ, σφάζει τονε, και ψήθουντονε και τρῶντονε και πίνουν και τὸ κρασί· κι' ἀπόκειας πυρώνει τὸ δαχτυλίδι ἔς τὴ φωτιά και τὸ κάνει ὀλιοκόκκινο και τοῦ τὸ πατεῖ ἔς τὸ κούτελο, και τοῦ δίδει και τὰ χίλια φλουργιά, και κάνει πῶς θὰ πάη ὅθε τὴν μπάντα κεινουδὰ τοῦ χωργιοῦ, κι' ἀπόκει γιαγέρνει και πάει ἔς τὴ χώρα μὲ τόση χαρά. Λέει αὐτός τοῦ Βασιλιᾶ, λέει, Δὲν κάνει νὰ μετρήσωμε τσοῖ λαγούς τοσεσὰ μέραις ποῦ τσοῖ βλέπει μπκνᾶχασε κανένα; λέει, Ἄς εἶνε. Πάει ἀργὰ τὸ κοπέλι τσοῖ λαγούς, μετροῦν τσοῖ αὐτοὶ βγάνουν τση τριανταενηιά· λέει τὸ κοπέλι, Πῶς νᾶν' αὐτοὶ μόνον τριανταενηιά; νταῦτοὶ σανε σωστοί· γιατί νὰ τσοῖ μετρήσω κ' ἐγὼ; λέει τσοῖ τὸ κοπέλι, λέει, Ἀραδιαστὰ νὰ περᾶτε. Στένετκει τὸ κοπέλι ἔς τὴ μινὰ μπάντα ἐπερνούσαν' αὐτοὶ ἀραδιαστὰ, και ἤγγιζε νοῦς νοῦς ἔς τὴ γκεφαλή, και τσοῖ μετρεῖ και τσοῖ βγάνει σαράντα. Πάει τὸ κοπέλι και τσοῖ μαντρίζει πάλι.

Ἄπάνω ἔς τσοῖ τριανταεξὲ μέραις λέει και ὁ γυιὸς του κεινουδὰ τοῦ Βασιλιᾶ, λέει, Νὰ μὴν μπάω ἔγὼ νὰ πολεμήτω νὰ τοῦ πάρω κανένα λαγὸ νὰ ξιλντίσουνε ποῦ τὸ λογαριασμὸ ταχτέρου τὴν ἄλλη μέρα ποῦ θὰ τσοῖ μετρήσ' ὁ Βασιλιᾶς νὰ μὴν εἶνε σωστοὶ νὰ τονὲ κουτσοκεφαλίσῃ; Βάνει κι' αὐτός ἔς ἓνα φλασκὶ κρασί ἔς ἓνα βουργίδι, και παίρνει και ψωμί και βρίνει και γρόσσα· και πρίνει και πάει, και βρίσκει τὸ κοπέλι· κάνει δὲ τὸ κοπέλι πῶς δὲν τονὲ γνωρίζει, και τοῦ λέει, Καὶ ποῦ πᾶς, κουμπάρε, παδά; λέει, Ἐπάε ποπίτω σὲ τουτονὲ τὸ χωργιὸ ἔχω ἑδικούς και πάω νὰ τσοῖ δῶ· μόνο, ἀνὲ θές, ζῆντε νὰ μοῦ πουλήσης ἓνα λαγὸ. — Δὲν τσοῖ πουλιῶ ἔγὼ τσοῖ λαγούς γιατί ἔνε τοῦ Βασιλιᾶ, κι' ὀμπανὲ θὰ τσοῖ μετρήση, κι' ἀνὲ λείπει κινεὶς θὰ μὲ κουτσοκεφαλίσῃ. — Μωρέ ζῆντε νὰ μοῦ δώσης ἓνα λαγὸ και χίλια φλουργιά θὰ σοῦ δώσω. — Δὲν τσοῖ δίδω ἔγὼ τσοῖ λαγούς γιατί εἶνε τοῦ Βασιλιᾶ, ὀμπανὲ ποῦ θὰ τση μετρήση, ἀνὲ λείπη ἓνας θὰ μὲ κουτσοκεφαλίσῃ· λέει, χίλια πεντακόσα φλουργιά θὰ σοῦ δώσω νὰ μοῦ δώσης ἓνα — Δίδω σοῦ τονε ἔγὼ νὰ μοῦ δώσης τὰ χίλια πεντακόσα φλουργιά μὰ νὰ πυρώσω τουτονὲ τὸ δαχτυλίδι· νὰ σταθῆς νὰ

σὲ βουλώσω ἔς τὸ κούτελο· λέ' αὐτός, Νὰ πονέσω θέλω μιακοιά μὰ θὰ τοῦ πάρω τὸ λαγὸ νὰ ξιλντίσουνε ποῦ τὸ λογαριασμὸ και θὰ τονὲ κουτσοκεφαλίσῃ ὁ Βασιλιᾶς, και δὲν πειράζει. Πιάνει τὸ λαγὸ, σφάζει τονε και ψήνει τονε, και τρῶντονε, και πίνουν και τὸ κρασί· κι' ἀπόκειας τοῦ δίδει τὰ χιλιαπεντακόσα φλουργιά, και πυρώνει και τὸ δαχτυλίδι και τονὲ βουλώνει ἔς τὸ κούτελο· κι' ἀπόκειας μισεύγει, και κάνει πῶς θὰ πάη δὲ ὅθε τὴ μπάντα τοῦ χωργιοῦ, κι' ἀπόκει γιαγέρνει πάλι και μπαίνει ἔς τὴ χώρα μὲτκ. Ἄπεις ἐμίτεψε αὐτός, πρίζει πάλι τὸ κοπέλι τὸ θιαμπόλι και πάει ἓνας λαγός, γίνουονται πάλι σαράντα. Λέει αὐτός ἀργὰ τοῦ Βασιλιᾶ, λέει, Νὰ μὴ μετρήσωμε τση λαγούς, τοσεσὰ μέραις ποῦ τσοῖ βλέπει, νὰ μὴν ἤχασε κανένα; λέει, Ἄς εἶνε. Πάει ἀργὰ τὸ κοπέλι τση λαγούς, λένε τοῦ κοπελιοῦ, λένε, σωστοὶ ἔνε οἱ λαγοί; λέει, Σωστοί· λέει, Για νὰ τσοῖ μετρήσωμε; Μετροῦν αὐτοὶ τση λαγούς, βγάνουν τζσοὶ τριανταενηιά· λέει τὸ κοπέλι, λέει, Ντὰ οἱ λαγοί ἔσανε σωστοί, πῶς νὰ τσοῖ βγάνετε τοῦ λόγου σας μόνον τριανταενηιά; γιατί νὰ τσοῖ μετρήσω κ' ἐγὼ; Μετρεῖ τὸ κοπέλι τσοῖ λαγούς βγάνει τσοὶ σωστούς· Δὲν εἶχανε δὲ ἦντα τοῦ ποῦνε, παίρνει τὸ κοπέλι και πάει και τσοῖ μαντρίζει.

Ἄπάνω ἔς τση τριανταενηιὰ μέραις λέει κι' ὁ ἴδιος ὁ Βασιλιᾶς, λέει, Νὰ μὴν πάω ἔγὼ νὰ τοῦ πάρω κινένα λαγὸ, ταχτέρου ποῦ δὲ τσοῖ μετρήσωμε νὰ μὴν εἶνε σωστοὶ νὰ τονὲ κουτσοκεφαλίσω; Βάν' αὐτός χωργιάτικα βροῦχα και πρίνει και ἓνα φλασκὶ κρασί, και παίρνει δὲ και γρόσσα και τὰ βρίνει ἔς ἓνα βουργίδι, και πάει και βρίσκει τὸ κοπέλι ἐκεῖα ποῦ ὄσασε τσοῖ λαγούς. Τὸ κοπέλι δὲ κάνει τὸν ἀδιάφορο πῶς δὲν τονὲ γνωρίζει, λέει, Καὶ ποῦ πᾶς; κουμπάρε; λέει, ἔπαε ποπέρα σὲ τουτονὲ τὸ χωργιὸ ἔχω ἑδικούς και πάω νὰ τσοῖ δῶ· μόνο ἀνὲ θές ζῆντε νὰ μοῦ πουλήσης ἓνα λαγὸ· λέει, Δὲν πουλιῶ ἔγὼ λαγούς· γιατί ἔνε τοῦ Βασιλιᾶ, κι' ὀμπανὲ ποῦ θὰ τσοῖ μετρήση ἀνὲ λείπη κι' ἀνεὶς θὰ μὲ κουτσοκεφαλίσῃ. — Ὅχι, ἄντε νὰ μοῦ δώσης ἓνα και χίλια πεντακόσα φλουργιά θὰ σοῦ δώσω. — Δὲ δίδω ἔγὼ κινένα, γὰρ χίλια πεντακόσα φλουργιά, θὰ χάσω ἔγὼ τὴν κεφαλή μου; λέει, νὰ σοῦ δώσω δυὸ χιλιάδες, νὰ μοῦ δώσης ἓνα· λέει, δίδω σοῦ τονε ἔγὼ τὸ λαγὸ νὰ μοῦ δώσης τση δυὸ χιλιάδες τὰ φλουργιά, μὰ θὰ σταθῆς νὰ πυρώσω κειονὲ τὸ δαχτυλίδι· νὰ σοῦ τὸ πκτῆτω ἔς τὸ κούτελο· λέει ὁ Βασιλιᾶς, Νὰ πονέσω θέλω, μὰ θὰ ξιλντίσουνε οἱ λαγοί, ταχτέρου ποῦ θὰ τσοῖ μετρήσωμε νὰ μὴ εἶνε σωστοὶ νὰ τονὲ κουτσοκεφαλίσω, και δὲν πειράζει. Παίρνει ὁ Βασιλιᾶς τὸ λαγὸ, σφάζει τονε, τρῶντονε μὲ τὸ κοπέλι και πίνουν και τὸ κρασί, βουλώνει τονε τὸ κοπέλι ἔς τὸ κούτελο μὲ τὸ δαχτυλίδι, κι' ἀπόκει καν' αὐτός πῶς θὰ πάη ὅθε τὸ χωργιὸ, κι' ἀπόκει γιαγέρνει και πάει ἔς τὴ χώρα. Ταδεταχτέρου, μετροῦνε τσοῖ λαγούς βγάνουν τσοὶ μόνον τριανταενηιὰ· μετρεῖ τσοὶ και τὸ κοπέλι ἓνα ἓνα ἀραδιαστὰ, βγάνει τσοὶ σωστούς.

Ἄπειτις τῶκαμε δὴ τουτοῖα τὸ ζήτημα τοῦ λένε πῶς Ἄλλονένα ζήτημα θὰ σοῦ ποῦμε, κί' ἀνὲν τὸ κάμης θὰ σοῦ δώσωμε τῆ Βασιλιοπούλα· ἀλλιώ; καὶ δὲν τὸ κάμης θὰ σὲ κουτσοκεφαλίσωμε· λέει τὸ κοπέλι, Ἦντα ζήτημα εἶνε αὐτό; λέει, Νὰ ματὲ γεμίσης τρία χαράργια ψώματ' λέει. Ἄς εἶνε· ἀνεμαζώζε ταχτέρου τὸ λαό σου ὅλο 'ς τὴν πλατέα, νῆρθω κί' ἐγὼ νὰ γεμώω τὰ τρία χαράργια ψώματ'α. Βγάνει ὁ Βασιλιάς τελάλη κί' ἐφώλιαζε 'ς τὴ χώρα ν' ἀνεμαζώωθοῦνε 'ς τὴν πλατέα τοῦ θέλει ὁ Βασιλιάς νὰ τωπὲ πῆ. Ἄνεμαζώνεται ὁ λαός ὅλος 'ς τὴν πλατέα, καὶ πᾶσι καὶ τὸ κοπέλι. Δακέρνει δὴ τὸ κοπέλι καὶ τσοῖ ἤλεγε πῶς, ὁ Βασιλιάς μ' ἔβαλε νὰ τοῦ βλέπω σαράντα λαγούς, σαράντα μέραϊς, κί' ἀπάνω 'ς τῆ σαράντα μέραϊς νὰ τσοῖ σφάξη νὰ μοῦ κάμη τὸ γάμο μου, κί' ἀπάνω 'ς τῆ τριάντα μέραϊς ἔρχεται ὁ ξένος Βασιλιάς, καὶ ἦκαμα τὸν ἀδιάφορο πῶς δὲν τὴν ἐγνώρισκ, καὶ τοῦ λέω, ποῦ πᾶς, κουμπάρε; λέει, ἔπαε σὲ τουτοῖα τὸ χωργιὸ ἔχω ἐδικούς καὶ πᾶω νὰ τσοῖ δῶ· μόνο ἀνέθες νὰ μοῦ δώσης ἕνα λαγὸ, νὰ σοῦ δώσω πεντακόσκα φλουργιά, καὶ ἦδωκά του τὸ λαγὸ μὰ τὸν ἐβούλλωσκ καὶ 'ς τὸ κούτελο, καὶ σὰν δὲν τὸ πιστεύγετε, σύρετέ του τὸ φέσι, ἀπάνω νὰ δῆτε τὴ βούλλα· λέει τὸτ' ὁ λαός, ψώωωματ'α! Πιάνει αὐτὸ τῶνα χαράρι γιερραερά κί' ἀνοίγει το καὶ γεμίζει το ψώματ'α, κί' ἀπόκειας τὸ δένει καὶ τ' ἀφίνει 'ς τὴ μνιὰ μπάντα, καὶ πιάνει τῆλλο: Κί' ἀπόκειας ἔρχεται κί' ὁ γυιός του ἀπάνω 'ς τῆ τριαντῆξέε μέραϊς, καὶ τοῦκαμ κί' αὐτηνοῦ τὸ ἴδιο, καὶ σὰ δὲ μοῦ τὸ πιστεύγετε, σύρετέ του ἀπάνω τὸ φέσι νὰ δῆτε τὴ βούλα· λέει το λαός, ψωώωματ'α! γεμῶνει καὶ τῆλλο σακκί καὶ δένειτο κί' ἀφίνει το 'ς τὴ μπάντα. Πιάνει καὶ τῆλλο· ὡς τῶπιασε, τῶνοιωσε ὁ Βασιλιάς πῶς ἤθελε πῆ καὶ γι' αὐτό, καὶ τοῦ λέει, ἄστο, παιδάκι μου, αὐτοῖα νὰ μὴν τὸ γεμώσης, καὶ φτάνουνε τὰ δυὸ τοῦ γεμῶτες.

Τοῦ λένε δὴ, ἀπειτίς τῶκαμε καὶ τουτοῖα, λέει, 'ς ἕνα σπίτι θὰ σασὲ βάλωμε καὶ τσοῖ τρεῖς μονοπάντας, καὶ μὲ ὅποιο βρεθῆ ἢ Βασιλιοπούλα τὴν ταχινή, μὲ τὰ κειονοῖα θὰ τὴν ἐβλοίσωμε· λέει τὸ κοπέλι, Ἄς εἶνε· Ἀρμηνεύουνε αὐτοὶ τοῦ βασιλιοπούλου καὶ τῆ Βασιλιοπούλας, πῶς, ὅλο μαζὶ νὰ πηαίνετε, νὰ μὴ θέλουμε τὸ κοπέλι νὰ τωπὲ σιμῶση κιαολιάς· καὶ νὰ ξανοίγης, ὅ τι κάνει τὸ κοπέλι νὰ κάνης καὶ σύ, γιὰτ' εἶν' αὐτὸς κατεργάρης νὰ μὴ σοῦ κάμη καιμιὰ δουλιὰ. Πᾶσι καὶ τὸ κοπέλι κί' ἀγοράζει ἕνα γυαλάκι κανελλόλαδο, καὶ τὸ βάνει 'ς τὴν τζέπη του· κί' ὡς τῆ βάλανε μέσ'α 'ς τὸ σπῆτι καὶ τῆ σφαλίζανε, καθίζει τὸ κοπέλι ποπίσω 'ς τὴν πόρτα κί' ἐγκόμαχιε, κί' ἀπόκειας ἐλείφουντονε τὸ κανελλόλαδο. Γρικᾶ τονε δὴ τὸ Βασιλιόπουλο, λέει του, Μωρὲ ἦντα κάνης ἀτουδά; λέει (μὲ συμπάθειο) χέζομι κί' ἀλείφομι· καθίζει καὶ τὸ Βασιλιόπουλο κί' ἐκατοῦργενε κί' ἀπόκειας ἐλείφουντονε (τοῦχανε δὴ λεομένα, ὅ τι κάνει τὸ κοπέλι νὰ κάνη κί' αὐτός). Πᾶσι ὕστερα νὰ σι-

μῶση τῆ Βασιλιοπούλας κί' ἐβρώμινε καὶ δὲν τὸν ἤθελε ἢ βασιλιοπούλα· μόνο ἤθελε τὸ κοπέλι τοῦ ἦτονε ἄλειψμένο τῆ μυρωδιάς κί' ἐμύριζε· λέει τῆ αὐτός, Γιὰ τὸ Θεό, κί' ἐγὼ μαι ὁ Βασιλιόπουλος, κί' ἐδὰ λὲς πῶς, δὲ μὲ θές; ντὰ δὲν ἤκουσε ἦντα μᾶς ἐπαργγείλανε; λέει. Πῆνε πέρακιέ, ἐστὺ βρωμεῖ; καλὶ ἄχω γὼ τὸ κοπέλι. Πᾶνε τὴν ταχινή, ἀνοίγουνε βρισκουνε τὸ κοπέλι μὲ τὴ Βασιλιοπούλα καὶ τοῦ τὴν ἐβλογοῦνε.

ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ὑπὸ ΡΙΧΑΡΔΟΥ ΒΩΝ *

Ἐξ ὅτου ἀπὸ ἐκατοντάετηρίδος καὶ ἐπέκεινα ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῶν κ.κ. Στυάρτου καὶ Ρεβέττου ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἐγνώρισε τὰ ἐν Ἀθήναις μνημεῖα, κατέστησαν ταῦτα ὑποκείμενον ἐνδελεχῶν μελετῶν καὶ δημοσιευμάτων, ἅτινα ἐν τούτοις κατὰ μέγα μέρος ἐνδεῶς ἔχουσι περὶ τὴν ἀπαραίτητον βάσιν ἀκριβοῦς καὶ περιεκτικῆς ὑπὸ τεχνικῆν ἔποψιν ἐπισκοπήσεως τῶν μνημείων αὐτῶν. Καὶ ἐν ᾧ τὸ ὑπάρχον γραμματολογικὸν καὶ ἐπιγραφικὸν ὕλικόν, ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὰ μνημεῖα αὐτά, κριτικῶς διυλίσθη καὶ εὐσυνειδήτως ἐκάστοτε ἀνεπληρώθη, αἱ εἰδικῶς ἀρχιτεκτονικαὶ μελέται μὴ σκοπομένης τῆς ὅλης ἐμβριθεῖας ἀπάντων τῶν ἐρευνητῶν, παρέμειναν μέχρι τοῦδε ἕνεκα ἐλλείψεως χρόνου καὶ πόρων διὰ τὰς ἐπιμύχους καὶ πλεονάκεις δαπανηρὰς ἀνασκευὰς ἀπαιτούσας ἐρεῦνας ἀτυτέλεστοι μεμονωμέναι ἐπιστασίαι, καὶ ἀπέδειξαν κατ' ὀλίγον πάντοτε πειστικώτερον τὴν ἀνάγκην ἐξαντλητικῆς ἐρεῦνης τῶν οἰκοδομημάτων καὶ λεπτομεροῦς ἐκθέσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆ βάσει νέων σχεδιογραφῶν. Τὸ προμνημονευθὲν λοιπὸν ἔργον τοῦ Βών, ὃ παρέχεται τοῖς περὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν διατρέβουσι *μονογραφικῆν ἔκθεσιν τῶν Προπυλαίων καὶ τῶν αὐτοῖς συνδεομένων οἰκοδομῶν* συναφᾶ πᾶσαις ταῖς περὶ τριαύτας δημοσιεύσεις ἀξιώσεσι, πληροῖ πραγματικῆν χρεῖαν τῆς ἐπιστήμης, ἄτε μάλιστα ἐξετάζον ἐκεῖνα τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ἅτινα μέχρι τοῦ νῦν ἔτι στεροῦνται ὡς τὸ πλεῖστον ἀκριβοῦς πραγματεῦσεως. Τοὺς δὲ πόρους πρὸς τὰς ὅλον ἐνιαυτὸν ἀπαιτητάς ἐρεῦνας ἔσχεν ὁ συγγραφεὺς ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Louis-Boissonet ὑπὲρ ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν, εἶτα προθυμότατα ἐχορήγησαν αὐτῷ συνδρομὴν ἢ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆ ἐταιρίᾳ καὶ τὸ ἐνταῦθα γερμανικὸν Ἰνστιτούτον, ὅτε αἱ ὑπὸ τοῦ διφήτορος αὐτοῦ ἀνασκευαὶ ἀνέφηναν ἀξιόλογα πλκστικὰ καὶ ἐπιγρα-

* Die Propyläen der Akropolis zu Athen, aufgenommen und dargestellt von Richard Bohn. Berlin, 1882 (= Τὰ Προπύλαια τῆς Ἀθήνησιν Ἀκροπόλεως εἰκονογράφηθέντα καὶ παρασταθέντα ὑπὸ Ριχάρδου Βών. Ἐν Βερολίῳ 1882, τιμὴ 75 μάρκων.)

φικὰ εὐρήματα. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὐταὶ ἐσκόπουν κατ' ἐξοχὴν ὅπως πορῖσονται σαφένειαν περὶ τοῦ σχήματος τῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀναβάσεως ἐν τοῖς δικφόροις κειροῖς καὶ ἀποκαλύψασί τινα ἐκεῖ ὑπάρχοντα λείψανα οἰκοδομῶν. Τοιούτων ὑπολειμμάτων ἔτι ἐκ τῆς πρὸ τοῦ Περικλέους ἐποχῆς διεσώθησαν, ὡς γνωστόν, ὀλιγοστά. Παρὰ τὰ κυκλώπεια τείχη τὰ ἐπὶ τῇ δυσμικῇ ἀνωφερείᾳ τοῦ ἐπὶ τοῦ βράχου Βρακυρωνίου ἰσοπέδου μετὰ τινος μετέπειτα πιθανῶς ἐν τῇ περιόδῳ τῶν Πεισιστρατιδῶν προστεθέντος πυλῶνος, ἐξετάζονται ἐνταῦθα κυρίως τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Βῶν ἀναφανέντα λείψανα τείχους πρὸς ἔρεισμα ἔνδοθεν τοῦ νῦν πύργου τῆς Νίκης, καὶ μάλιστα ἐν τινι πρὸς τὸν νότον τῆς Νίκης συναδούσῃ διευθύνσει, ἐπ' ἴσης ἐν μακρότερον ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ προσπελάζον εἰς τὸν ἄξονα τῆς μνησικλείου οἰκοδομῆς περιθέον τείχος ὡσαύτως πρὸς ὑποστήριξιν. Ἐκ τῆς θέσεως ἄρα τῶν δύο τούτων τειχῶν, εἶτα ἐκ τῶν ἐπὶ τῇ δυτικῇ πλευρᾷ τοῦ προμαχῶνος τῆς Νίκης εὐρισκομένων ἰχνῶν βημάτων, ἅτινα ἐπιλαμβάνουσι κατὰ τὴν γωνίαν αὐτοῦ ἐπ' ἀνατολὰς, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ ἐπὶ τὴν Ἀκρόπολιν κυρία ἀνάβασις ἐγένετο τότε, ὡς ἔκπαλαι, νοτιῶθεν. Μετὰ δὲ τῆς ὑπὸ Μνησικλέους οἰκοδομίας τῶν Προπυλαίων ἔπρεπε νὰ ὑψωθῆ ἐν μέρει τὸ ἔδαφος τὸ ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀναβάσει καὶ ὁ ἀναδιδοκῆς νὰ μεταβληθῆ. Πιθανώτατα ἐχώρησεν ὁ αὐτός, ὡς ὁ Βῶν μνημονεύει, ἀρχόμενος ἐκ νότου ἐν τοιαύτῃ μορφῇ S (=δίκην ἀνεστραμμένου), καὶ δὴ ἐν πρώτοις ἕως κάτωθεν τῆς ἀρκτικῆς πτέρυγος, καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς μικρᾶς κλίμακκος τοῦ πύργου τῆς Νίκης ἕνα τέλος ἐν τελευταίᾳ περιστροφῇ ἐφίκηται τῆς προσόψεως τοῦ πυλῶνος. Πρὸς τὰς περιστροφὰς καὶ ἀναβάσεις τῆς ὁδοῦ ἀντιστοιχοῦντα ἐνδεχόμενον νὰ παρατείνωνται ἐγκαρσίως τείχη πρὸς ἔρεισιν ὑπεράνω τῆς ἀναβάσεως. Τὰ θεμέλια τοιούτου τείχους σώζονται ἔτι καὶ νῦν ἐπὶ τῇ νοτιοδυτικῇ γωνίᾳ τῆς προσαρκτίου πτέρυγος ἐν δυσι σειραῖς λίθων. Ἡ δὲ τοῦ Βῶν εἰκοτολογία, καθ' ἣν καὶ ἐκ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ πύργου τῆς Νίκης ἔσχε τὴν ἀρχὴν ποτὲ τείχος πρὸς ἔρεισιν, ὅπερ κλιμακῆδὸν ὑψοῦτο μάλιστα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν οικείων ὑπολειμμάτων τῶν θεμελίων δὲν φαίνεται παντελῶς πειστικῆ. Τῷ δρατῷ σχήματι τοῦ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀναθασμοῦ θὰ συμφώνησι εὐστόχως καὶ ἡ τοποθεσίᾳ καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ στυλοβάτου τοῦ Ἀγρίππα, ὅστις, ὡς γινώσκομεν, κατεσκευάσθη περὶ τὸ 27 μ. Χ. ἔτος καὶ ἀναντιλέκτως ἔτι πρὸ τῆς οἰκοδομίας τῆς μεγάλης ἐκ μαρμάρου κλίμακκος, δι' ἣς τὴν ἀποτελείωσιν ἐξεῦρον τὸ ἔτος 37, ἢ 38 μ. Χ. μετ' ἀναφορᾶς εἰς τὰς ἐπιγραφὰς C. I. A. III 1284-1285. Ἡ κλίμαξ διεκόπτετο διὰ τινος κλιμακτῆρος πλατέος (πλατυσκάλου) (ἐφ' οὗ διηνοίγετο νοτιῶθεν ἡ ἤδη πολλαπλῶς ρηθεῖσα ὁδὸς) καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἤμισυ διηρεῖτο δι' ἰσπασίμου πάντως πάνυ ἀξιωμαθημονεύτου ἀνωφερείας, ἐν ᾗ ἡ κλίμαξ αὕτη ἐν τοῖς κάτω, ὡς καταδείκνυται ἐκ τῶν πε-

ρισωθέντων ἐρειπίων, κατέβαινε ἀδιαίρετος μέχρι τῆς ὑπωρείας. Πῶς δὲ διεσχηματίσθη τὸ κάτωθεν τέρμα τῆς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τότε καὶ ἐν προγενεστέρᾳ ἐποχῇ, ἀποβάνει ἀδύνατον ὅπως ἐξευρεθῆ ἀσφαλῶς ἐκ τῶν εὐκρίθμων σωθέντων ἀρχαίων λειψάνων. Ἡ δὲ νῦν ἀνὰ μέσον τῶν τουρκικῶν ἐχυρωμάτων ἐγκυμνωθεῖσα ἄρα αὐτῆς ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν πύλη τοῦ Βελῆ, ὁρμάται ἐκ πρώτης μεσαιωνικῆς περιόδου, πιθανῶς τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὰς περαιτέρω μεταβολὰς, τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν ἀνάβασιν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὰ Προπύλαια ἐπὶ τε τῆς φραγκικῆς καὶ τουρκικῆς δεσποτείας, ἃς ὁ συγγραφεὺς ἀνηγράφει ἐν ἀκριβολογίᾳ (καὶ ἐφ' ἣ ὀφείλεται αὐτῷ εὐγνωμοσύνη παρὰ τῆς ἐπιστήμης), ἐν σιγῇ παρερχόμενος ὁ ἐπικριτῆς τρέπεται εἰς ἐγγυτέραν ἐξέτασιν τῆς δημιουργίας τοῦ Μνησικλέους. Τὸ δικαίως λοιπὸν ἐξυμνούμενον αὐτὸ οἰκοδόμημα ἕνεκα τοῦ ἐπιδεικτοῦ καὶ παντελῶς δραστικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ δὲν σχηματίζει ἀμυντήριον, ἀλλ' ἀνακεπταμένην ὑπὸ δύο ἐκατέρωθεν προσεξεχουστῶν πτερύγων κεκλιμένην πανηγυρικὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ μεσαικὴ οἰκοδομὴ καὶ ἡ προσάρκτιος πτέρυξ, ἡ καλουμένη Πινακοθήκη, ἦσαν γνωσταὶ ὡς πρὸς τὰ κυριωδέστερα κατὰ τὰ τέως δημοσιεύματα (καὶ τοι τοῦ Βῶν αἱ ἐμβριθεῖς ἔρευναι παρήγαγον ἔτι πολὺ βχυριτιμήτους ἀναπληρώσεις καὶ διορθώσεις)· μόνον τὸ σχῆμα μέχρι τοῦ νῦν ἠγνωστοῦ τῆς ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ τουρκικοῦ πύργου κεκαλυμμένης νοτίως πτέρυγος. Μετὰ τὴν πρώτην δαπάνη τοῦ κ. Σηλημάννου κατεδάφισιν τοῦ πύργου αὐτοῦ, ἀνεκτῆθησαν μικροῦ δεῖν σύμπαντα τὰ οἰκοδομικὰ μέχρι τῆς πτέρυγος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπέβη δυνατόν ν' ἀποχρηθῆ τις εἰς ἀντιπαράστασιν αὐτοῦ καὶ εἶναι σποδαία ἡ ὑπηρεσία τοῦ Βῶν, ὅτι κατέστη ἐπιδέξιος πρὸς τοιαύτην ἐντολήν. Ὅθεν ἐκ τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἀσφαλῶς συνάγεται, ὅτι ἡ περὶ ἣς ὁ λόγος νοτίως πτέρυξ εἶχε διὰ μεμονωμένης διπλομετώπου στήλης¹ παρὰ τῇ εἰς τὸν πύργον τῆς Νίκης κλιμακίδι πρόσοψιν ἐν εἴδει περιάκτου προσεβαλλομένην ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν ἀρκτικὴν πτέρυγα, ἣτις πρόσοψις ἦτο ἐφωδιασμένη δι' ἀετώμακτος, καὶ τοι ἡ ἐπεξεργασία τῶν εἰς ταύτην ἀνηκόντων γείτων ἐμφαίνει ἀρχικῶς σκοπούμενον ἀπλοῦστερον τρόπον ἐροφῆς.—Καθόλου δὲ διημισηθητήθη ἂν ἡ ἀλλόκοτος καὶ σχεδὸν βιαία λύσις, ὡς συνετελέσθη ἡ οἰκοδομὴ τῆς νοτίως πτέρυγος, δυνατόν νὰ κῆται ἐν τῷ ἀρχικῷ σχεδίῳ τοῦ ἀρχιτέκτονος, καὶ ἐπειδὴ τὰ Προπύλαια καὶ ἀλλαχοῦ περιέχουσιν ὑποσημάνσεις καὶ ἀρχὰς μετέπειτα παραλειφθεῖσων ἐκτελέσεων, οἱ ἀρχαιολόγοι συνέλαβον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι τὸ σχέδιον διετέθη πολὺ εὐπρεπέστερον καὶ περιεκτικώτερον ἢ ὅ,τι ἔργῳ συναπετελέσθη. Ἐπὶ τῆς προκειμένης λοιπὸν περιπτώσεως ἐνδεχόμενον ὁ νότος τῆς Νίκης, ἡ καὶ εἰς πρὸ αὐτοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει κείμενος κατὰ

¹ Pfeiler κυρίως σημαίνει ἐνταῦθα τετράγωνον κίονα.

τὸν προσανατολισμὸν αὐτοῦ καὶ ἐκμέτρησιν ἀμετάβλητος τόπος λατρείας ὑπῆρξε τὸ κώλυμα διὰ τινὰ κανονικὴν διάπλασιν τῆς νοτίας πτέρυγος. Ὁ ναὸς ἄρα μετὰ τοῦ ἐμβλαδοῦ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως, εἶτα ὁ προμαχὼν (ὡς ἤδη εὐρίσκεται) καὶ ἡ κλιμακίς ἀποτελοῦσιν ὅλον ἀχώριστον ὑπὸ οἰκοδομικὴν καὶ χρονολογικὴν ἔποσιν, ὅπερ ἔρχεται πῶς εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ οἰκοδόμημα τῶν Προπυλαίων. Ζητήσιμον δ' εἶναι μόνον ἂν τὸ αὐτὸ (ἦγουν ὁ ναὸς προμαχῶν κ. ἐ.) ὑπῆρχε πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Μνησικλέους, ἢ πρῶτον μετέπειτα προτετέθη ἕνεκα ἐπεκταθέντος προγράμματος τῆς οἰκοδομίας τῶν Προπυλαίων, πρὸς ὧν τὴν διεύθυνσιν συμφωνεῖ ὁ τῆς Νίκης πύργος.¹ Τὴν τελευταίαν δοξασίαν, τούτεστι τὴν περὶ τῆς μετὰ ταῦτα οἰκοδομῆς τοῦ πύργου ἀπεδέξατο ἀπὸ τινῶν μὲν ὁ διφήτωρ *Ἰούλιος* ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι² τελευταῖον δὲ διὰ πολλῷ πληροστέρου ὕλικου ἀποδείξωσιν ὁ Βῶν. Ἄν δὲ καὶ παρὰ τὰς διαφωνίας αὐτοῦ τὸ ζήτημα οὕτω διεγνώσθη, τούτου αἰτία εἶναι, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ προκύψασα χαλαρωτέρα συναρμογὴ τῆς νοτίου πτέρυγος τῷ πύργῳ τῆς Νίκης καὶ κατὰ τὰ μαρτύρια, ἅτινα ὁ Βῶν ἀνάλαμβάνει ὡς ἀποδείξεως δύναμιν ἔχοντα (ἐν ἄλλοις τῶν παραστάδων, ὀφθαλμοφανῶς δι' οὐδεμίαν προσάρτησιν λογισθὲν μέρος τοῦ προεξέχοντος στυλοβάτου παρὰ τῇ μικρᾷ κλιμακί) οὐδὲν τεχνικὸν συμπέρασμα ἀποφασιστικῶς καὶ ἀσφαλῶς ἐπιτρέπουσιν ὑπὲρ τῆς μᾶς, ἢ τῆς ἐτέρας τῶν μνημονευθεισῶν δοξασιῶν. Οὐδ' ἀποκλείεται πράγματι ἡ γνώμη περὶ τοῦ ὅτι τὴν μετωπικὴν ἐκείνην στήλην τοῦ θεμελίου καὶ ἐν τῇ μορφῇ καὶ ἐπεξεργασίᾳ, ἣν ἔχει, κάτωθεν προσήρτησέ τις εἰς τὰς βραχίδια, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐστένωσε τὴν κλιμακίαν μετὰ ταῦτα ἔπρεπεν ἢ τουλάχιστον ἐν τοῖς σχεδιογραφίαις παρασταθεῖσιν ἀσύμμετρος θέσις τῶν ἰχνῶν τῶν σιδηρῶν συνδέσμων (τῶν συνδεόντων δύο λίθους) καὶ ἄλλων ὀπῶν νὰ σημάινη τοὺς ἀναβαθμούς, καὶ φαίνεται ὡς εἰ οἱ ὑπὸ τὸ κρηπίδωμα λίθοι τοῦ χαράσσοντος μέρους τῆς κλιμακίος ἐκείνης παρατρέπονται εἰς τὴν πλευρὰν, τὴν πρὸς τὴν μετωπικὴν στήλην ἐστραμμένην, πιθανῶς ἵνα κερδήσωσι πλεῖονα χώρον εἰς ἐπικοδομικὴν αὐτῆς ταύτης.³ Κατὰ ταῦτα τὸ ζήτη-

1 Ἐκτοπον ἐν τούτοις θὰ φαίνεται ἴσως πάντοτε, ὅτι δὴλα δὴ ὁ ἀρχιτέκτων τῶν Προπυλαίων διαρκούσης ἔτι τῆς ἐκτελέσεως τοῦ οἰκοδομήματος ἐνδελεχῶς ἤγνους καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει ἕνεκα ἀρχαίας οἰκοδομίας παρεκώλυτο εἰς τὴν τελείαν ἐξοικοδόμησιν τῆς νοτίας πτέρυγος, ἢ οὐχί, ἕως οὗ τελευταῖον χάριν νέου ἀναφανέντος σχεδίου ἐξηναγκάσθη νὰ παράσχη τῷ μέρει τούτῳ τὸ ἰδιοφυὲς ἐκεῖνο ἀσυντέλεστον σχῆμα.

2 Ueber den Südflügel der Propyläen und den Tempel der Athena Nike. Mittlg. d. deutsch. archäolog. Inst. in Athen. Jahrs. 1876. Heft III. (= περὶ τῆς νοτίας πτέρυγος τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ἀνακρινώσεις τοῦ γερμανικοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου ἐν Ἀθήναις. Περίοδος 1876, τεύχος γ'.)

3 Πρὸς χειραγωγίαν τῶν καθέκαστα τούτων παραβλητέον τὸ διὰ πολλὴν αἰσθητῶν διαγράμμάτων ἐφωδιασμένον ἄρθρον τοῦ Βῶν «Zum Nikepyrgos» Archäolog. Zeit. Jahrg. XXXVIII. 1880.

μα τῆς τεχνικῆς ἀπόψεως ἐπιφυλασσόμενον εἰς περαιτέρω ἐρευνὰς θεωρητέον ἔτι ὡς ἀνεπίλυτον, γνώμη, ἥτις, ὡς ἐκ προφορικῶν ἐκδηλώσεων γινώσκει ὁ ἐπικριτής, ἐξεφράτθη ἐν δέοντι χρόνῳ ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Δοίρφελλ.¹ Ὁμολογητέον ἐν τούτοις, ὅτι αἱ τοῦ Βῶν διαφωνίαις κέκτηνται πολὺ τὴν πειστικόν· διότι ἐκ τῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνασκαφῶν αὐτοῦ διεχύθη σαφῆναι ἐπὶ τὰ πράγματα.

Μετὰ μεγάλης τῆς ἐμβριθείας πρὸς τούτοις ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται πολλὰ ζητήματα ἐν ταῖς τέως δημοσιεύσεσιν καὶ τέλεον ἀνεπίλυτα, ἢ ἀνεπαρκῶς λελυμένα, οἷον τὸ τῆς προσαρτήσεως τῶν καθέκαστα μερῶν τῶν Προπυλαίων πρὸς ἄλληλα, τὸ τῆς ἀναπαρστάσεως τῆς ὀροφῆς, τῆς ἀναπλάσεως τῶν ὑδρορροῶν κτλ καὶ παρέστησε τὰς πολλάκις ἰδιοφυεῖς ἅμα καὶ παρακεκινδυνευμένας λύσεις τῶν ἐν τούτῳ πραγματοποιημένων δυσχεραίων ἐν εἰκόσιν αἰσθηταῖς καὶ λεπτομερέσιν εἰκονογραφίαις. Ἐνθάδε μνημονευτέα καὶ τὰ ἴχνη τῆς προσθήκης ἐνὸς πρὸς τὰ ἔνδον τῆς Ἀκροπόλεως ἐστραμμένου, ἐν τῇ γωνίᾳ μετὰξὺ βορείου καὶ μεσαίου οἰκοδομήματος σκοπούμενου σχεδίου, παρ' ἧ μετ' ἀναφορᾶς πρὸς τὴν φανερὰ μοναδικὴν ὀρόφωσιν τὴν μέλλουσαν ν' ἀποδοθῇ αὐτῷ ἐνοεῖ τις μᾶλλον στοᾶν ἢ περιστυλοειδῆ αὐλήν· ὅτι δ' ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ θέσει τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ μεσαίου οἰκοδομήματος ἔμελλε νὰ συντελεσθῇ παρόμοιον σχέδιον ἀμφιβάλλει ὁ Βῶν καὶ δικαίως· ἔνθεν μὲν διὰ τὴν σπάνιν πλείονων προεξεργασμένων λεπτομερειῶν ἐκεῖ ἐπὶ τῆς προσαρκτίου πλευρᾶς, ἔνθεν δὲ διότι τότε καὶ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον μέρος τοῦ ἐπὶ τοῦ βράχου Βραυρωνίου ἰσοπέδου ἀναγκαιῶς ἔπρεπε ν' ἀποκομισθῇ, ὅπερ μόλις ποτὲ σπουδαίως δύναται νὰ ἐπιδιωχθῇ.

Ἰδιαιτέρον διάφορον ἰδιοποιοῦνται ἐκτὸς τούτου αἱ ἐρευναι περὶ τῶν κυρτώσεων τῶν δοκῶν, περὶ κλίσεως καὶ ἐξογκώσεως τῶν κίωνων, καὶ τινες παρατηρήσεις σχεσίαν ἔχουσαι πρὸς τὴν τεχνικὴν πραγματεύσειν τῆς περιφερείας τῶν τοίχων καὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς ἃς ἐπιστάσις ἢ ὡς γνωστὸν ἀσυντελής κατὰστάσις τῶν Προπυλαίων παρέχει δαψιλῆ εὐκαιρίαν. Ἡ περίστασις δὴλον ὅτι, καθ' ἣν οἱ τοῖχοι δεικνύουσι συχνὰ ἄνωθεν ὀλίγον ὑψηλὴν μὲν, ἐν τούτῳ δὲ παντελῶς λείαν μέσσην ἐπιφάνειαν καὶ κύκλῳ τῆς αὐτῆς ἐν τῷ περιγράμματι τῶν προσκειμένων τοίχων, θριγκῶν ἢ παραστάδων ἀκολουθοῦν κεκοιλωμένον κράσπεδον,² παρέσχε τῷ Βῶν τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὴν εἰκοτολογίαν περὶ τοῦ ὅτι τουλάχιστον ἐν τισὶ περιπτώσεσι τὸ καλούμενον ἐκεῖνο κράσπεδον ἐνδεχόμενον νὰ σκοπῆται ὡς εἰδός τι πλαστικῆς περικρασπεδώσεως τοῦ τοίχου, ἐντεῦθεν αἱ ὑψηλαὶ

1 Διαπρεπὴς ἀρχιτέκτωνος, οὗ πλεονάκις ἠκροασάμεθα ἐμβριθῶς καὶ εὐγλωττῶς ἀγορεύοντος ἐν ταῖς συνεδρίαις τοῦ ἐνθάδε Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου.

2 Saum κράσπεδον, ἢ περιτέγναια, λέξις ἀπαντῶσα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ περὶ τοῦ ἐν Λαζδαίᾳ ναοῦ.

επιφάνεια ἔμελλον οὐχί ὡς πρόσεργον¹ ν' ἀπομικρύνωνται τῆς τελικῆς ἀποπερατώσεως. Ἐν τούτοις κατὰ τοιαύτης ἐκδοχῆς οὐ μόνον ἡ ἐξέτασις δὲν ἤθελε συνηγορεῖ ἐν τεχνικῇ ἀναφορᾷ πρὸς τὰ Προτύλαια συγγενῶν οἰκοδομῶν τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ κράσπεδον ἐκεῖνο δὲν ἀντιστοιχεῖ πάντοτε κανονικῶς πρὸς τὸ περίγραμμα τῶν προσκειμένων μελῶν τῆς οἰκοδομῆς, ἐν ᾧ ἐξ ἑτέρου εὐρίσκεται ἡ αὐτὴ ἰδιορρυθμία τῆς δικπλάσεως τοῦ περιγράμματος ἐνίστε καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνεξεργαστοῦ, ἐν μέρει μάλιστα δι' ἐξογκωμάτων λίθων ἔτι ἐρωδιασμένου πρόσεργου, εἰ καὶ τοῦτο ἀσφαλῶς ἦτο εἰς τοῦτο καθωρισμένον κατόπιν ν' ἀφαιρῆται.

Ἡ πρῶστασις ἐν ἀκριβεῖ σχεδιογράμματι ἐπὶ 21 λιθογραφικῶν πινάκων εἶναι ἀπαράμιλλος καὶ ἐξαντλητικὴ, παρεκτὸς τούτου διὰ μελέτας ἕνεκα τούτου ἐπιτόμος, διότι πᾶν τὸ ὑπάρχον ἐν ἐπιτεταμένοις συγγράμμασι, τοῦτο ἀναπληρωθὲν ἀπεδόθη διὰ λεπτοτέρων γραμμῶν. Διαφερόντως ἀξίους νὰ ἐξαίρωνται τὰ πολλὰ προοπτικὰ κατὰ λεπτομέρειαν διαγράμματα καὶ αἱ διὰ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων πλείστου ἀξίαι ἐπὶ τῇ βῆσει ἀκριβῶν ἰσοπεδώσεων ἀκπονηθεῖσαι τομαὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς δυτικῆς ὑπώρειας τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰς τὰς ὑποδηλώσεις ταύτας περὶ τοῦ δαψιλοῦς ἄμα καὶ διδασκτικοῦ περιεχομένου τοῦ συγγράμματος δέον ν' ἀρκώμεθα καὶ νὰ περιλάβωμεν τὸν ἔπαινον ἐν τῇ εὐχῇ ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ἦγουν ὁ Παρθενῶν καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον ἀξιοθῶσιν ἐξ ἴσου ἐμβριθοῦς καὶ ἐπιτηδείας πραγματεύσεως καὶ πρῶστασεως. Ἄσμενοι δὲ πρόγοντες εἰς φῶς τὴν ἐκ σταχυολογίας προῦσαν κρίσιν περὶ τοῦ φιλοπονήματος γενναίου συγγραφέως, οἷος ὁ Ριχάρδος Βῶν, ἐκφράζομεν εὐχαριστίαις τῷ προσηρημένῳ κ. Δοίρφελδ ἐπὶ τῇ διαλευκάνσει ἐνίων ἀρχιτεκτονικῶν ὄρων.

Ν. Πετρή.

ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟΣ Η ΔΕΜΕΝΟΣ;

ΔΕΣΧΗ*

Ἡ ἱστορία τοῦ Διαδόλου . . .

«Πτοῦ! πτοῦ! πτοῦ! Καταραμένος νᾶναι!» — Ναί, καταραμένος νᾶναι! ἢ πτύτατέ τον τρίς, κατὰ τὰ εἰθισμένα, ποιήτατε τὸ σημεῖον τοῦ ζωποιοῦ σταυροῦ, ἀσπᾶσθητε τὰ ἐπὶ τοῦ στήθους σας φυλακτῆρια, ἐξορκισατέ τον,

¹ Werkschicht καλεῖται ἐπιφάνεια, ἥτις ἐπὶ τόπου μέλλει ν' ἀφαιρῆται ἐπὶ 1-2 ἐκαστόμετρα. Ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιγραφῇ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν Λεβαδείᾳ ὀνομάζεται πρόσεργον.

* Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Διαδόλου καταχωρηθεῖσα ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ.

φωανάξτε ἀκόμη καὶ παππᾶ νὰ διαβάτη ἀγισμὸν ἐπὶ τῶν ἀμαρτωλῶν τούτων σελίδων, ὅλα τὰ παρδέχομαι, διότι σεβαστὰ πάντοτε τὰ πητροπαράδοτα, ἀλλὰ τοῦτο μόνον παρκακλῶ, νὰ ἤμεθα λογικοί· ὅθεν κατὰράσθητε μὲν αὐτόν, ἀκούσατε δὲ καὶ ἐμοῦ.

Πάντες φοβοῦμεθα τὸν Διάβολον, πάντες ὁμιλοῦμεν περὶ αὐτοῦ τρέμοντες, καὶ ἐκ τῶν 364 ἡμερῶν, καθ' ἃς βσιλεύει ἐπὶ γῆς, κατὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ; τῶν καθόλιστων, μίαν ἴσως δὲν παρέρχεται χωρὶς νὰ τον καταρσθῶμεν. Καὶ ὅμως — φκίνεται ἀπίστευτον — τίς ἐξ ἡμῶν ἐφρόντισέ ποτε νὰ μάθῃ τί εἶναι αὐτός ὁ Διάβολος, πόθεν ἔρχεται, ὅποιοι τινὲς οἱ τίτλοι καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ ἐκ τίνος παρκαθύρου εἰσπηδήτην εἰς τὸν κόσμον, ὅτε ἡ πύλη τῆς Γενέσεως ἔμεινε πάντοτε αὐτῷ κεκλεισμένη· πῶς τέλος, εἰσεχώρητην ὡς ἦρος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κωμῳδίᾳ, ἥτις ἄρχεται, ὡς Θεοκρίτου εἰδύλλιον, ὑπὸ τοῦς λειμῶνας τῆς Ἐδέμ. καὶ μέλλει φεῦ! νὰ καταλήξῃ ἕνεκεν αὐτοῦ, εἰς τὰς πεπυρακτωμένας ἐσχάρας τῆς γεέννης. Σὺς φκίνεται λοιπὸν ἴδιον λογικῶν καὶ συνετῶν ἀνθρώπων νὰ ἔχωμεν θανάσιμον ἐχθρόν, πρὸς δὲν πέρωτακι, κακῆ μοίρα, νὰ παλαιώμεν ἐφ' ὄρου ζωῆς, καὶ νὰ ἀγνοῶμεν αὐτόν ἐντελῶς; Δὲν λέγει ὁ Παῦλος: *Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πᾶλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πορνείας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις;*¹ Καὶ κκκή ὑπομονὴ ἐὰν ἐπρόκειτο μόνον περὶ πάλης καὶ ἐπιγείων συμφορῶν, ἀλλ' ἐν χρόνοις χαλεποῖς, ὡς οἱ νῦν, ἐν χρόνοις Φαινιάνων, Μηδενιστῶν, δυναμίτιδος, νιτρογλυκερίνης, παγγαλαστρίτιδος, κοινωνιστῶν, Ἰρρεδέντας, σοσιαλιστῶν, Μαύρης Χειρὸς, ὁμογενῶν, τραπεζῶν, κυθείας, σφετερισμοῦ οἰκοπέδων — καὶ ὑπερέδθημεν τὰς δέκα πληγὰς τοῦ Φαρῶ — πόσοι ἐξ ἡμῶν δὲν θὰ πέσωσιν ὑπὸ τοῦς αἰχμηροῦς αὐτοῦ ὄνου; Δὲν ἐλέχθη ἔτι πολλοὶ μὲν οἱ κλητοὶ, ὀλιγοὶ δὲ οἱ ἐκλεκτοί; Δὲν εἶναι ὡσάύτως γεγραμμένον *ὅτι πλατεία ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπόλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· ὅτι στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλιγοὶ εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν;*²

Χάριν τοῦ decorum, χάριν τῆς ἀξιοπρεπεῖας ἡμῶν θὰ λέγωμεν ὅτι συνέβη λάθος, ὅτι τὸ ὑποχθόνιον τραμβάυ, ὡς προφέρουσιν οἱ καλοὶ Ἀθηναῖοι, ἐξετροχιάσθη, καὶ ἀντὶ νὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς τὰς σκηνὰς τῶν μυκᾶρων, ἔρριψεν ἐντὸς τῶν ζεόντων λεβήτων τῆς γεέννης, ἀλλὰ κακᾶν' τὰ ψέγματα. Πῶς λοιπὸν νὰ σωθῶμεν ἀπὸ τῶν δυνύων ἐχθροῦ, ὅστις καλῶς γινώσκει τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐνῶ οἱ τάλανες ἡμεῖς ἐντελῶς ἀγνοοῦμεν τὰ κατ' αὐτόν; Καὶ πῶς νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἐχθρόν, ὅτε δὲν τολμῶμεν οἱ δειλαῖοι, οὐδὲ κἄν τὸ ὄνομα αὐτοῦ νὰ προφέρωμεν, καὶ πτύομεν καὶ σταχυροκοπούμεθα

¹ Μαθ. Ζ', 19.

² Πρὸς Ἐφεσ. σ', 12.

ἀκούοντες ἢ κητρυόμενοι, ὅπως τὸν ὀνομάζωμεν, εἰς γελοίους εὐφημισμοὺς ἢ χυδαίους ὕβρεις, καλοῦντες αὐτὸν ποτὲ μὲν Ἀμελίτητον ἢ Τάδε ἢ Καλὸν Ἀνθρώπον ἢ καὶ Κατάκαλον, ποτὲ δὲ Πειρασμὸν ἢ Μαῦρον¹ ἢ Κακόν, καὶ ἄλλοτε Ὀχτρὸν, Περίδρομον, Σφακελισμένον ἢ ἄλλως πως, πάντοτε ὅμως ἐπὶ τὸ φιλοφρονέστερον². Ἄλλ' ὁ ἐν θέσει ἀμύνης εὐρισκόμενος, ὡς ἡμεῖς πρὸς τὸν Διάβολον, καθέδει ἀρκούμενος νὰ ἐξυβρίζη, νὰ γελοιογραφῇ καὶ νὰ κατακράξαι ἐχθρὸν, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἀκατακπαύτως προσβάλλεται, ἢ τοῦναντίον προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ σπουδάσῃ αὐτὸν ὅσον ἔνεστι κάλλιον, ἢν ἀποφεύγῃ τὰς πλεκτάνας τοῦ πολεμίου, ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του καὶ, εἰ δυνατόν, καταβάλῃ αὐτόν; Αἱ ἄγρυπνοι καὶ συνεταὶ ἀστυνομικαὶ ἀρχαί, ἀληθεῖς ἐπίγειοι πρόνοιαι τῶν εὐνομούμενων λαῶν, φωτογραφοῦσι τοὺς περιβοήτους κακούργους, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ ἔχωσι πρόχειρα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐχθρῶν τούτων τῆς κοινωνίας καὶ καταστήσωσιν αὐτοὺς ἥττον ἐπικινδύνους. Ἐγένετο τοιοῦτό τι ὡς πρὸς τὸν Διάβολον, θανάσιμον πολέμιον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Ἀνοίξατε τοὺς Εὐαγγελιστάς, τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς Πατέρας, τὰ συναξάρια, τὰ ἀγιολόγια, ἐνὶ λόγῳ τὰ ἱερὰ βιβλία, βρίθουσιν ἐκ διαβόλων, δαιμόνων, δαιμονιώντων ἢ γῆ, ὁ ἀήρ, ὁ κόσμος, τὸ σύμπαν εἶναι πεπληρωμένον δαιμόνων—θά τα ἔλεγέ τις τὰ βικτηρίδια τῆς ἐποχῆς—, αὐτὸς οὗτος ὁ Σωτὴρ πειράζεται ὑπὸ τοῦ Διαβόλου.³ Καὶ ὅμως μάτην ζητεῖτε ἐν μέσῳ τύτης δαιμονολογίας μικρὰν τινα εἰκόνα τοῦ Δαίμονος, ἔστω καὶ de profil, μάτην τι θετικόν, βέβαιον, ἀτρεχὲς γνῶρισμα περὶ τοῦ ἀκριβοθεωρητοῦ—σήμερον—τούτου ἐχθροῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ τοῖς μεταγενεστέροις ὡς ναυτικὴ τις πυξίς κατὰ τὸν κινδυνώδη τοῦ βίου πλοῦν. Περιώνυμος ἐν τοῖς χρονοικοῖς τῶν συναξαρίων ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ πειρασμὸς τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου. Ἐφ' ὅλην εἰκοσαετίαν ὁ Διάβολος οὐκ ἐπαύετο πειράζων αὐτόν, μυρίας μωρὰς περιβαλλόμενος καὶ νέας καθ' ἐκάστην ἐξυφάνων κατ' αὐτοῦ πλεκτάνας. Τίς δὲ κάλλιον τοῦ ἀγίου ἀναχωρητοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ τὴν πολύμορφον εἰκόνα τοῦ Πειρασμοῦ, νὰ ἐξιστορήσῃ τὸν πόλεμον κατ' ἐκείνου, οὗ κατίσχυσε νικήσας, καὶ ν' ἀποκαλύψῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐπερχομένων εἰκοσιν ἐτῶν σατανικὰς παγίδας; Καὶ ὅμως, δυστυχῶς, φροῦδοι ἀπέβησαν τόσοί κόποι καὶ ἄτροτοι κατὰ τοῦ Διαβόλου ἀγῶνες, μάταιαι αἱ μακρὰ μελέται καὶ ἡ πολυχρόνιος πείρα· ὁ ἅγιος οὐδὲν περὶ τούτου κατέλιπεν ἡμῖν, ἵνα δυνηθῶμεν ὡς διὰ λυχνίας νὰ διδῶμεν ἐν τῷ σκότει τὰ ἔργα τοῦ σκοτεινοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ διατὶ ἀρὰ γε καλοῦσιν ἄγγελον τοῦ σκότους; Θὰ ἔχη βεβαίως τοῦτο ἔννοιαν μεταφορικὴν, διότι

1 Κοραῖ Ἄ τ α κ τ α ἐν λέξ. Μ α ὐ ρ ο ς «Μαῦρος ὀνομάζεται οὐσιαστικῶς καὶ ὁ Διάβολος.»

2 Ὅρα πλείονα περὶ τούτου ἐν τῷ ἀξιολόγῳ πονήματι τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου. Ν ε ο ε λ λ η ν ι κ ῆ Μ υ θ ο λ ο γ ί α, τόμ. Α', μέρ. Β', σελ. 424-427.

3 Μ α τ θ. Δ', 1, Μ ά ρ κ. Α', 42, Α ο υ κ. Δ', 1.

οὐδεὶς ὅσον αὐτὸς ἀγαπᾷ τὸ φῶς, ζῶν ὡς ἡ σκλαμάνδρα ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν, ἀς ἀκατακπαύτως διατρέφει ἢ θὰ διαθρήσῃ τὸ λίπος τῶν καιόμενων ψυχῶν; Ἄλλ' ἡ αὐλὸς ψυχὴ ἔχει λίπος, σάρκας, ὅσῳ, ἵνα διατηρῇ καὶ ζωογονῇ τὸ πῦρ τῆς γέννησης, ὡς οἱ καιόμενοι χριστιανοὶ ἐφώτιζον, καθὰ λέγεται, τὰ νυκτερινὰ ἔργα τοῦ Νέρωνος; Φοβερὸν τὸ τῆς καιόμενης ψυχῆς δίλημμα! δύναται νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς πεπυρακτωμένης ἐσχάρας καὶ τὸν μᾶλλον εὐσεβῆ, διὸ καὶ κρᾶζων ἰλισω μου Σατανα! φεύγω καὶ ἔρχομαι εἰς ἄλλας ἀπορίαις, ἥττον κινδυνώδεις καὶ μᾶλλον ἐπιδεικτικὰς τῆς πεπερασμένης ἡμῶν κρίσεως. Πιστεύω συνωδὰ τῇ παραδόσει ὅτι ὁ Διάβολος ἦτο κατ' ἀρχὰς ὁ λαμπρότατος, ὁ κάλλιστος τῶν ἀγγέλων, ὁ ὑπὲρ πάντας ἔξοχος, ἐκλεκτός, καὶ ὅτι ἕνεκα τῆς ἀκράτου αὐτοῦ ἀλαζονείας ὁ Θεὸς ἐξεσφενδόνισεν αὐτόν εἰς τὸν Ἰάκταρον. Ἄλλ' ἡ πτώσις αὕτη σὰς φαίνεται λόγος ἀποχρῶν, ἵνα ὁ πεσὼν ἀγγελὸς πάθῃ ἐκ δυσειδίας, ὡς οἱ ἐν Γουδῇ εὐλογιῶντες, γίνῃ μελανώτερος Αἰθίοπος, προσλάβῃ ζωῶδη οὐρὰν καὶ φέρῃ ἐπὶ κεφαλῆς κέρατα τράγου, ἐνὶ λόγῳ μεταμορφωθῇ εἰς τὸ εἰδεχθῆς καὶ σύναμα γελοῖον ἐκεῖνο τέρας, ὅπερ ἡ γραφὴς ἐξόχων καλλιτεχνῶν, ὡς ἡ τοῦ Μιχαήλ-Ἀγγέλου, δὲν ἀπηξίωτε νὰ παραστήσῃ; Πόσοι καὶ πόσοι δὲν κατεκρημνίσθησαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ χωρὶς νὰ γίνωσι διὰ τοῦτο διάβολοι κατὰ τὴν δυσειδίαν; Καὶ ὁ εὐτυχῆς καὶ ὀλβίος Γάνταλος, ἐπαρθεὶς καὶ ἀσεβήσας πρὸς τοὺς θεοὺς, ἐροῖσθαι εἰς τὸν Ἰάκταρον, ἔνθα πολλὰ ὑφίσταται δεινά, τὴν ἀπαρχμίλλον εὐφυίαν τῶν κλασικῶν μύθων μαρτυροῦντα, ἀλλ' οὐδαμοῦ λέγεται ὅτι ἐγένετο δυσειδής, Αἰθίωψ, τέρας. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁ Ἡρακλῆς, ῥιφθεὶς καὶ οὗτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἡρας, τὴν δυσειδίαν τοῦ τέκνου ἀποτροπιαζομένης· ἀλλὰ μόνον τὸν πόδα ὡς ἐκ τῆς πτώσεως ἐχωλώθη· δὲν ὑπέστη ὅμως ἐπίτασιν δυσειδίας, οὔτε προσέλαβεν οὐρὰν, οὔτε... δὲν εἶχεν εἰσέτι νυμφευθῆ τὴν Ἀφροδίτην· ἦτο γαρρον, βρέφος μάλιστα. Τί δὲ νὰ εἰπῶ περὶ τῆς Ἄτης; Καὶ αὕτη ἐποιήσατο τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν ἔλμα, πολὺ σύνθητες τότε, ὡς μετέπειτα τὸ τῆς Σαπφούς, ῥιφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Διὸς καὶ οὐδὲν ἔπαθεν· εἶναι ἀληθές ὅτι ὡς γυνὴ ἦτο ἐλαφρά. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι πόσας καὶ πόσας ἐξοχότητας τοῦ κόσμου τούτου, πόσους καὶ πόσους ὑπουργοὺς δὲν βλέπομεν καθ' ἐκάστην πίπτοντας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἐξουσίας χωρὶς νὰ πάθωσι διὰ τοῦτο τίποτε διαβολικόν; Δὲν γίνονται οὔτε ἀσχημοὶ ἢ τοῦλάχιστον ἀσχημότεροι παρ' ὅτι ἦσαν—καὶ ὁ ὑπουργὸς εἶναι ποτὲ ἀσχημος ἐνόσω εἶναι ὑπουργός;—οὔτε μαῦροι, οὔτε οὐροφόροι, οὔτε... ἀς τ' ἀρῆσωμεν αὐτά: τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δῆμῳ. Ἡ μόνη ἀλλοίωσις, ἣν ἡ πτώσις ἐπιφέρει αὐτοῖς, εἶναι ὅτι πρότερον ἐφαίνοντο παχύτεροι, νῦν δὲ ἰσχνότεροι, ἀλλὰ τοῦτο φυσικὴ ἀπόρροια τοῦ νέου αὐτῶν βίου. Τὸ λίπος μετατρέπηται εἰς σάρκας· τότε ἔβαινον σχεδὸν πάντοτε ἐφ' ἀμάξῃς, νῦν βαίνουσι σχεδὸν πάντοτε πεζοί, καὶ οὐδὲν θαυ-

μικσιώτερον κατὰ τῆς πολυσαρκίας· ὅσον ἡ κίνησις· εἶναι τὸ μόνον ἀντίδοτον, ὥστε ὑπὸ τὴν γενικὴν τοῦ σώματος ἔποψιν μᾶλλον ἐκέρδιον ἢ ἀπώλεσαν. Ὅθεν ἐκ τῶν πολλῶν τούτων παραδειγμάτων συμπεραίνων δὲν πείθουμαι ὅτι ὁ Διάβολος εἶναι οἷος παρίσταται, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ κατ' ἐμὲ περιεργόν τι φαινόμενον, ὅπερ ἄλλως ἀποβαίνει δυσεξήγητον, ὅτι, ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Διαβόλου, οὐδεὶς ὅμως ἔσχε τὴν εὐτυχίαν ἢ τὴν δυστυχίαν, — κατὰ τὰς ἰδέας, τὴν ἀτέθεικον ἢ τὴν εὐσέθεικον ἐκάστου, — νὰ τὸν ἴδῃ πράγματι. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἀκριβῶς διότι πάντες ζητοῦμεν νὰ ἴδωμεν αὐτὸν ὑπὸ μορφήν καὶ σημεῖα παραδεδομένα πλέον ὡς ἀλάθηστα. τὴν δυσειδίαν, τὴν μαυρίαν, τὴν οὐραν, τὰ κέρατα, τὴν δισμὴν θείου, ἐνὶ λόγῳ τὸ ζῶδες, τὸ εἰδεχθές, τὸ ἀποτρόπαιον. Ἀλλά, θὰ εἴπητε, αἱ μάμμαι καὶ οἱ πάμποι ἡμῶν, οἵτινες τοσάκις τὸν εἶδον, ὡς ἐκ τοῦ στόματός των τοσάκις ἠκούσαμεν, ἐψεύθησαν ἄρα γε; Οὐχὶ βεβαίως, ἀλλ' ἠπατήθησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητά, ἐκλαβόντες δυσειδεῖς ἀνθρώπους ἀντι δαιμόνων. Δότε εἰς Αἰθίοπα, κοινῶς Ἀράπην, τὰ σύμβολα τῆς συζυγικῆς ἀτυχίας, δὲν γίνεται σωστὸς Διάβολος; Καὶ ἂν προποσ τῶν συμβόλων τούτων, διατὶ ἄρα γε παριστῶται τὸν Διάβολον ὡς Μενώταυρον, comme un maris prélestiné, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Βαλζάκ, ὁ τῆς *ψυσιολογίας* τοῦ γάμου συγγραφεύς, ὅτε οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὡς ἔγγαμος; That is the question. Εἶναι ἀληθές; ὅτι οἱ μὲν Γάλλοι λέγουσι diablesse, οἱ δὲ Ἰταλοὶ diavolessa, ἀλλ' αἱ λέξεις αὗται σημαίνουσιν *διαβόλισσα, γυναῖκα διαβόλημένη* οὐχὶ ὅμως καὶ σύζυγον τοῦ Διαβόλου. Ὁ λόγιος ὅμως φίλος, κύριος Ν. Πολίτης, ὁ μετ' ἐπιστασίας τὰ τοιαῦτα ἐρευνήτας, — διὸ φοβοῦμαι περὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας, — λέγει: «Ἐκτὸς δὲ τῶν θνητῶν γυναικῶν (ἢτοι ἐρωμένων), ἀναφέρεται καὶ σύζυγος τοῦ Διαβόλου, δαίμων θήλειος, ἀλλὰ σπανιώτερον τοῦτο, διότι μίαν μόνον μαρτυρίαν γινώσκουμεν, παραμύθιον τι ἀνέκδοτον μεγάλως ὁμοιάζον ἰνδικῇ τινι διηγήσει.»¹ Τὸ δὲ παραμύθιον τοῦτο, ὅπερ ὀρεῖλομεν τῇ φιλοφροσύνῃ αὐτοῦ, ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐνας χωριάτης ἐπῆγε νὰ βγάλη νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι καὶ ἀκουσε μέσα εἰς αὐτὸ μεγάλη βοή καὶ φωναῖς. Ἐσκυψε καὶ εἶδε ἕνα ἀνθρώπον εἰς τὸ πηγάδι, τοῦ ἔτριξε τὸ σκοινὶ καὶ τὸν ἔβγαλε ἔξω. Αὐτὸς ἦτον ὁ Διάβολος. Εὐχαρίστησε τὸν χωριάτην διότι τὸν ἐγλύτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῆς κκῆς γυναικός του, καὶ τοῦ εἶπε νὰ ζητήσῃ τί χάριν θέλει νὰ τοῦ κάμῃ διὰ τὸ καλὸν ποῦ εἶδε ἀπὸ αὐτόν. Ὁ χωριάτης τοῦ ἐζήτησε νὰ μπορῇ νὰ γιαντρέψῃ ὅλους τοὺς ἀρρώστους. — «Αὐτὸ δὲν γίνεται τοῦ εἶπε ὁ Διάβολος, μόνον τρεῖς ἀνθρώπους ποῦ νὰ ἦναι διὰ θάνατον, θὰ σὲ κάμω νὰ γιαντρέψῃς. Διὰ νὰ ὠφελῆθῃς ὅμως περισσότερον, σοῦ λέγω νὰ μάθῃς, πῶς ἅμα πλησιάζεις τὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρώστου καὶ μὲ βλέπεις νὰ στέκωμαι ἔς τὸ κεφάλι του, θὰ εἴπῃ πῶς αὐτὸς θὰ ἀποθάνῃ, ἂν ὅμως στέκωμαι εἰς

τὸ ἄλλο μέρος, αὐτὸς ὁ ἀρρώστος δὲν θὰ ἔχη κανένα φόβον.» Εἶπε καὶ ἀφανίστηκε. Μετὰ αὐτὴν τὴν τέχνην ἰάτρευεν πολλοὺς καὶ καλοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ συγγενεῖς τους τοὺς εἶχαν ἀπελπισμένους, ἂν καὶ δὲν εἶχαν τίποτε, ἐγιάτρευεν ὅμως καὶ τρεῖς ποῦ ἦσαν εἰς τὰ ἔσχατα. Καὶ ἔτσι ἐξώφλησε μὲ τὸν Διάβολον. Ἀπέκτησε λοιπὸν πλοῦτη πολλὰ καὶ τιμὴ καὶ τὸν ἐθεωροῦσαν ὅλοι πῶς ἦτο ὁ καλλίτερος ἰατρός τοῦ κόσμου. Συνέβη ὅμως ν' ἀρρωτήσῃ βαρὴ ἢ βασιλοπούλα ἐκείνου τοῦ τύπου καὶ προσεκάλεσαν ἀμέσως τὸν χωριάτην νὰ τὴν ἴδῃ. Πηγαίνει ἐκεῖνος καὶ βλέπει τὸν φίλον του τὸν ἐξαποδῶ καὶ ἐστέκετο ἀποπάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο τῆς βασιλοπούλας. Τὸν παρακαλεῖ νὰ φύγῃ, ἐκεῖνος τίποτα, τοῦ εἶπε πῶς ἔκαμε τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ αὐτὴ ἡ χάρις δὲν θὰ τοῦ γίνῃ. Ὁ χωριάτης τὰ εὖρε στενά, γιατί ὁ βασιλιάς θὰ τὸν ἔκοβε, ἂν δὲν ἐγιάτρευε τὴν κόρη του, ἐπειδὴ ἤξερε πῶς ὅπου ἀρρώστους ἐκαταπάσθη, ὅλους τοὺς ἔκαμε καλὰ. Εἶδε τὴν ἀπελπισίαν λοιπὸν καὶ τί σοφίζεται; Πηγαίνει τὴν ἄλλη ἡμέρα, καλημερίζει τὸν φίλο του, ὅταν ἐξαφνα ἀκοῦνε ἀπ' ἔξω τοῦμπκνα, φωναῖς, κακό! — «Τί εἶνε, τί τρέχει; τὸν ἐρωτᾷ ὁ Διάβολος. — Ἡ γυναῖκά σου ἔρχεται καὶ τῆς κάνουν ὑποδοχὴν,» τοῦ λέει ὁ χωριάτης. Ἀκούει αὐτὸ ὁ Διάβολος, τὸν πιάνει τρομάρα, τὸ βάνει στὰ πόδια καὶ ὅπου τὸν πιάνῃς! Ἔτσι ἔγεινε καλὰ ἡ βασιλοπούλα, καὶ τὸν ἔξυπνο χωριάτη τὸν ἐτίμησε πολὺ ὁ βασιλιάς.»

Καὶ οὕτω μὲν ὁ μῦθος, ἂν δὲ πιστεύσωμεν καὶ τοὺς Γάλλους, ὁ Διάβολος ἔχει γυναῖκα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς παροιμίας: «le Diable bat sa femme» ὁ Διάβολος δέρνει τὴν γυναῖκά του, λεγομένης ὅταν βρέχῃ ἐν εὐδίᾳ. Καὶ βεβαίως οἱ Γάλλοι γινώσκουσι τὰ οἰκιακά του· δὲν εἶναι συμπατριῶται τοῦ ἀλυροστόμου ἐκείνου Λεσσά, ὅστις τόσα μυστήρια ἀπεκάλυψε τῇ συνεργεῖα τοῦ φίλου αὐτοῦ *Χωλοῦ Διαβόλου*;

Ἄλλ' ἂν ἐκ τοῦ μύθου καὶ τῆς παροιμίας, ὁ Διάβολος φαίνεται ἔγγαμος, δὲν ἐξάγεται ὅμως ἐκ τούτου ὅτι εἶναι καὶ Μενέλαος καὶ ὅτι δέον ν' ἀπεικονίζηται οὕτω. Ναί, ἀλλ' εἶναι κακὸς σύζυγος, ζυλιζέει τὴν γυναῖκά του, καὶ τὰ τοιαῦτα προκαλοῦσι πάντοτε ἀντεκδικήσεις. Ἐπειτα, μεταξὺ τῶν παροιμιῶν τοῦ Κουϊτάρδ, ὑπάρχει καὶ τις λίαν ὑπόπτου φύσεως:

La femme sait un art avant le Diable. 4

Ὅποια δὲ ἄρα γε ἡ τέχνη αὕτη, ἢν ἡ παροιμία πασίγνωστον θεωρήσασα, δὲν ἀναφέρει; Ἡ τῆς ἀπάτης, λέγει τὸ σχόλιον. Ἄλλως τε τοῦτο ἦτο πεπρωμένον· ἠθῆτον ἢ βράδιον αἱ θυγατέρες τῆς Εὐκῆς ἔπρεπε νὰ λάβωσι leur revanche, ἵνα πληρωθῇ τὸ τῆς αἰωνίας σοφίας: Ὁ ἀπατῶν ἀπατηθήσεται.

Οὕτω καθ' ἡμᾶς τὸ ζήτημα τοῦ γάμου καὶ τῶν συζυγικῶν οἰκισήμων δέον νὰ θεωρηθῇ καταφακτικῶς λελυμένον, ἀλλ' ὑπάρχουσι δυστυχῶς ἄλλα

1 Quitard: Proverbes sur les Femmes, σελ. 20.

1 Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 443.

πολλά, και τὰ σπουδαιότερα μάλιστα, λίαν σκοτεινὰ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Διαβόλου, και ὡς ἐκ τούτου ἐμβάλλοντα εἰς ἀμηχανίαν τὸ πνεῦμα τοῦ ζήτοῦντος τὸ φῶς εὐσεβοῦς ἀγκνῶστου, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀληθέστατον τοῦτο ἀνέκδοτον. Εὐλαβῆς τις γείτων μου, πολὺ τὸν Πειρατμὸν φοβούμενος, ἀναγινώσκων ποτὲ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, τῇ ὑπὸ τοῦ μακκρίτου Βάμβδα παρφαρσθείστη, ὅτι ὁ Κύριος κρτεῖ τὸν Διάβολον δεσμευμένον διὰ παντοτεινῶν δεσμῶν ὑπὸ τὰ σκότη τοῦ Ταρτάρου μέχρις ἡμέρας κρείττω¹, ἠγάλλετο χαρὰν μεγάλην και ἐν τῇ χαρᾷ αὐτοῦ οὐκ ἐπαίετο κράζων: «Δόξα νᾶχη ὁ Θεός! ὁ Κατάρρατος εἶναι ἔς τὴ φυλακὴ καλὰ τοῦ στέκεται». Ἡ χαρὰ ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσε δυστυχῶς ἐπὶ πολὺ, διότι μετὰ μικρὸν εὗρεν ἐν τῇ σιβυλλικῇ Ἀποκαλύψει ὅτι ὁ Διάβολος δὲν ἐδεσμεύθη διὰ παντοτεινῶν ἀλλὰ διὰ προσκαίρων δεσμῶν, ἐπὶ χίλια μόνον ἔτη, και ὅτι τῶν ἑτῶν τούτων πληρουμένων, θὰ λυθῇ και θὰ ἐξέλθῃ τῆς φυλακῆς, ἵνα πλανήσῃ τὰ ἔθνη τῆς γῆς. «Και ἂν τὰ τρομερὰ ταῦτα χίλια ἔτη ἐπληρώθησαν ἤδη! . . . ἔλεγεν ἀδημονῶν, ἂν ἐλύθη! . . . ἂν ἤρξατο πλανῶν τὸν κόσμον! . . .» Φοβερὰ ζητήματα διὰ τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον γείτονά μου ὅστις ἐν τῇ ἀδημονίᾳ αὐτοῦ ἔστρεψε τὰ φύλλα τῆς Διαθήκης, ἵνα κάλλιον φωτισθῇ, ἀλλὰ πρόσον ἀπηλπίσθη ὅτε ἤκουσεν ἀπὸ στόματος τοῦ Παύλου και τοῦ Ἰωάννου ὅτι ὁ Διάβολος εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου² και ὅτι ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται;³ Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε πλέον ἡσυχίαν, τὰ εἶχε χαμένα. «Θέλεις νὰ ζήτης ἡσυχία; εἶπεν αὐτῷ φίλος, ὕπαγε εἰς τὴν Ἀμερικὴν· ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουν διαβόλοι, οὔτε δεμένοι, οὔτε λυτοί». — «Και πῶς!» — «Βεβαίως, τί λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι εἰς πᾶς χεῖρας τοῦ Διαβόλου· ἀλλὰ ποῦς κόσμος; ὁ παλαιός, ἐννοεῖται, ὁ μόνος τότε γνωστός· ἢ Ἀμερικὴ ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀποστόλου;» — «Ὁχι, ἀνεκαλύφθη τῷ χίλια. . .» — «Ἀδιάφορον· λοιπὸν ἢ Ἀμερικὴ εἶναι κόσμος νέος και δὲν ἔχει διαβόλους.» Ὁ γείτων μου ἔμεινε πρὸς στιγμὴν ἐμβρόντητος, ἀλλὰ δὲν ἐπέετθη ἐντελῶς και μιὰ και δυὸ και εἰς τὸν παππᾶ τῆς ἐνορίας, ὅστις, λεχθῆτω ἐν παρενθέσει, δὲν ἦτο πολὺ δικασκόμενος, και λέγει αὐτῷ αἰφνιδίως, ἄνευ προλόγων: «Πάτερ Παφνούτιε, ὁ Διάβολος εἶναι δεμένος ἢ λυτός;» — «Αὐτός, λυτός, τέκνον μου, βλέπω ὅτι σ' ἐπειράζεν, ὁ κατηραμένος· νὰ σου διαδῶσω μίαν εὐχὴν και νὰ πᾶς και ἔς τὸ Δεσπότη νὰ σοῦ τὰ ἐξηγήτῃ καλλίτερα.» Και ὑπῆγεν εἰς τὸν Δεσπότην. «Ἐλλογος ἢ ἀπορία σου, ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ τέκνον, εἶπεν αὐτῷ ὁ πανιερώτατος, τοιαύτην τινὰ ἐποιήσατο ἡμῖν προχθὲς ἐν τῇ εὐσεβείᾳ αὐτῆς και ἡ προσφιλῆς ἡμῶν ἀνεψιὰ Ἀναστασία· θὰ συμβουλευθῶ

τοῦς Πατέρως, κιβωτὸν σοφίως, και ἀπαντήσω σοι. Εἴη ὁ Κύριος μετὰ σοῦ».

Ἡ εὐτεβῆς τοῦ Δεσπότη ἀνεψιὰ δὲν ἐπανελάθεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀπορίαν τῆς, ὁ Δεσπότης ἐλητημόνησε νὰ ἐρευνήτῃ τοὺς Πατέρως, κιβωτὸν σοφίως, ὁ ἀγαθὸς γείτων μου ἠμέλησε νὰ ὑπεθυμίση αὐτῷ τὴν ὑπόσχεσίν του, και οὕτως ἀπέθκνεν ἀγνωῶν ἂν ὁ Διάβολος εἶναι δεδεμένος ἢ λυτός. Εὐτυχῶς οὐδεμίαν θὰ ἔχη μετ' αὐτοῦ δοσοληψίαν, διότι ἦτο ὑποψήφιος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Τὸ βέβχιον εἶναι ὅτι οὐδῶλως συνετὸν τὸ ἐρευνᾶν τὰ τῶν δαιμονίων· τὰ δαιμόνια εἰσι πάντοτε ἐπικίνδυνα, και ὅτε ἀκόμη δὲν τυγχάνουσι πονηρά. Τὸ δαιμόνιον ἐπῆρε ἔς τὸ λαιμὸν τοῦ τὸν Σωκράτη, και ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἐκ τῶν πονηρῶν τὸ κακόμοιρον. Ὁ δὲ Τίμαρχος θέλων νὰ πληροφορηθῇ τί ἦτο τὸ δαιμόνιον τοῦ φιλοσόφου κατέβη εἰς τὸ τροφώνιον ἄντρον, ἵνα ἐρωτήσῃ τὸν θεόν. Ἐκεῖ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἠσθάνθη κτύπον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς και πετῶν κατὰ γῆς ἐνόμισεν ὅτι ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ διεσράγη, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀπεχώρησε τοῦ σώματος και τέλος ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἄδῃ, ἐνθα Πνεῦμά τι παρέδωκεν αὐτῷ δωρεὰν μικρὸν μεταφυσικῆς μάθημα, περὶ τῶν σχέσεων τῶν ψυχῶν πρὸς τὰ οἰκεῖα αὐτῆς δαιμόνια. «Μετὰ τρεῖς μῆνας» προσέθηκε τὸ Πνεῦμα, τελευτῶν τὸ μάθημα, «θέλεις μάθει σὺ αὐτὸς πλείονα περὶ τούτου». Και ὄντως μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ Τίμαρχος ἀπέθκνεν. Ὁ Δίων και ὁ Βροῦτος, «ἄνδρες ἐμβριθεῖς και φιλόσοφοι», εἶδον δαιμόνιον, οὐχὶ εὐμενὲς τὴν ὄψιν, ὅπερ «ἀμφοτέροις ὑπεδήλωσε τὴν τελευτήν»¹, και ὁ Δίων και ὁ Βροῦτος δὲν ἐβράδυναν νὰ τελευτήσωσιν. Τὸ δαιμόνιον ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν τὸν Τάσσον, και συγχρόνως τὸν παρηγόρει—ἦτο ἀγαθόν,— συνδικλεγόμενον αὐτῷ². Δαιμόνιον εἶχε και ὁ περιώνυμος ἐκ Παύτας μαθηματικὸς Ἰερώνυμος Καρδάνος (1501-1575), και δι' αὐτὸ ἔκαμε και τόσην προκοπὴν· κατεδιώχθη, ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς λωλός³, εἶδεν εἰκοσαετῆ υἱὸν ἀποκεφαλισθέντα και ἀπέθανεν, ὡς λέγουσιν, ἐκ πείνης ἐκουσίως⁴. Οὐδεὶς, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὑπῆρξε τόσῳ βελούνους, ὅσῳ ὁ σοφὸς ἐκ Καλαβρίας μοναχὸς Θωμᾶς Καμπανέλλας (1568—1639) και συγχρόνως ἀτυχὴς ὡς αὐτός. Κατεδιώχθη ὡς μάγος, ἔμεινε ἐν τῇ εἰρκτῇ ὡς συνωμότης ἑπτὰ και εἴκοσι ὄλα ἔτη, και ὑπέστη ἑπτὰκις τὰς βασάνους τῆς Ἰερᾶς Ἐξεστάσεως⁵; δὲν σᾶς φαίνονται ἀρκετά; εἶχε και αὐτὸς δαιμόνιον. Μόνος ἴσως ὁ περιβόητος ἰατρὸς και ἀλχημιστῆς Παράκελσος (1493-1541) παρουσιάζει ἐξαιρέσειν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν δαιμο-

¹ Πλούταρχ. Βίων, Β'.

² Ὁρα Ἀπτικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1879.

³ Ἐλέχθη περὶ αὐτοῦ: «nemo eo sapientius desipuisse, nemo stultius seripuisse videtur» ἦτοι «οὐδεὶς ἄλλος φαίνεται μῆτε σοφώτερον αὐτοῦ παραφρονήσας, μῆτε μωρότερον φρονήσας».

⁴ Michaud: Biographie Universelle, ἐν βίῳ Cardan (Jérôme).

⁵ Michaud: Biographie, ἐν βίῳ Campanella (Thomas).

¹ Πέτρου: Β' Ἐπιστ. καθολ. Β', 4. Ἰούδα: Ἐπιστ. καθολ. 6.

² Ἀποκάλ. Κ', 1-10.

³ Β' πρὸς Κορινθ. Δ', 4.

⁴ Ἰωάνν. Α' καθολ. Ε', 19.

νιώντων. Ἐβίωτε σχεδὸν ἐν πενήκῃ καὶ τοὶ ἐγίνωσκε τὴν φιλοσοφικὴν λίθον, τὴν μετατρέπουσαν τὰ ἀγενῆ μέταλλα εἰς χρυσόν, καὶ ἐτελεύτησεν ἐν ἡλικίᾳ ὀκτώ καὶ τεσσαρῶν μόλις ἐτῶν, καίτοι κατείχε τὸ μυστικὸν τῆς ἐπὶ αἰῶνος μακροβιότητος¹. Ἐν γένει δὴ βίος αὐτοῦ δὲν ποικίλλεται ὑπὸ ἐκτάκτων ἀτυχημάτων· ἀλλ' εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ κρατῆ τὸ δαιμόνιον τοῦ ἐν φιάλῃ², πολλάκις δὲ καὶ ἐξιφοῦλκει ἕνα ξενίτη αὐτὸ ἐν τῇ θήκῃ τοῦ ξίφους του, δι' οὗ ἐξώρκιζε μεγλοφώνως τὰ πιέζοντα αὐτὸν δαιμόνια, ὅτε κατείχετο — τοῦτο δὲ συνέβαινε συνεχῶς — ὑπὸ φοβερωτέρου δαίμονος. . . τοῦ Βάκχου, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ ἐπὶ μικρὸν παρὰ τῷ Πρακτέλῳ μαθητεύσας Ὀπορέν³.

Ἄν δὲ τοιαῦτα τὰ μὴ πονηρὰ δαιμόνια — καὶ παρλείπω τὸ τοῦ Πλωτίνου καὶ ἄλλων — τί ἄρ' ἔτι θὰ ὦσι τὰ κακοποιᾷ; Βλέπει λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης, ὁπόταν δυσχερές, ἐπικίνδυνον, ἐσπαρμένον ἀκανθῶν καὶ τριβῶλων τὸ θέμα, ὅπερ πειρασμὸς βεβαίως ἔφερον ἐνώπιόν μου. Τί δὲ μέλλει τῶρα γενέσθαι; νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν θεῖαν ἀντίληψιν, ὡς ἄλλοτε οἱ ποιηταὶ τὴν Μοῦσαν, ἵνα μοὶ διευκολύνῃ τὴν ὁδόν; δὲν μοὶ φαίνεται πολὺ συνετόν. Ὁ Θεός, ὅσα ἀγαθὰ καὶ ἀν' ἧ, θεωρεῖ πάντοτε τὸν Διάβολον ὡς ἀντίπαλον, καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ τάφου ὁ ἀντίπαλος ἀπονέμει δικαιοσύνην τῷ ἀντιπάλῳ. Τίς οἶδεν, ἢ ἀνωθεν ἀντίληψις ἡδύνατο νὰ με παραιτήσῃ, ἐπ' ἀγαθῷ βεβαίως, νὰ με καταστήσῃ μεροληπτικὸν καὶ νὰ παραστήσῃ τὸν Διάβολον πλέον μαῦρον ἀφ' ὅ,τι εἶναι, ἵνα οὕτως ἐμπνεύσῃ μείζονα ἀπέχθειαν τοῖς καλοῖς χριστιανοῖς. Νὰ ἐπικαλεσθῶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀρωγὴν τοῦ Διαβόλου, καὶ τοῦτο ἄτοπον· θὰ ἐπιπτον εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Ὁ Διάβολος θὰ εἰργάζετο pro domo sua καὶ θὰ παρίστα ἑαυτὸν ὡς τὸ ἀθῶον θῦμα ἄλλου προγενεστέρου Πειρασμοῦ. Θὰ μὲ ἐφίμωνεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς; θὰ μοὶ ἔλεγεν ἀεὶ πειράζω τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀληθέστατον, ἀλλ' ἐγὼ εἶμι τὸ ἀπλοῦν ὄργανον ἀνωτέρως θελήσεως, τίς ἐπιείραξεν ἐμὲ ὅτε ἤμην ἄγγελος; ὕπαγε λοιπὸν νὰ εὔρης τὸν πρωταίτιον, ἐγὼ εἶμι τὸ θῦμα. » Τίς δὲ ὁ μὴ συμπαθῶν πρὸς τὰ θύματα;

Ὅθεν ἵνα φανῶ ἀμερόληπτος, φεύγω καὶ Θεὸν καὶ Διάβολον, καὶ τρεπόμενος τὴν μέσην ἐπικαλοῦμαι μόνον τὴν εὐνοίαν τοῦ ἀναγνώστου.

E. Ἀσώπιος

Ἡ ΜΥΡΜΗΚΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΡΩΜΟΥΝΙΚΟΝ

ὑπὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος τῆς Βασιλισσῆς τῆς Ῥωμουσίας

ΕΛΙΣΑΒΕΤΙ

Μίαν φορὰν καὶ ἕνα καιρὸν ἦτο μία κόρη ὠραιοτάτη ὀνομαζομένη Βιορίκα. Ἡ κόμη τῆς ἦτο χρυτῆ, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς εἶχον τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, αἱ παρειαὶ τῆς τὸ χρῶμα τοῦ γαρροφάλλου καὶ τὰ χεῖλη τῆς ἦσαν ὡς τὰ κεράσι· τὸ δὲ σῶμα τῆς εἶχε τὸ σείσμα καὶ τὸ λυγίσμα τῆς καλαμιᾶς. Δὲν ὑπῆρχεν ἀνθρώπινον πλάσμα τὸ ὁποῖον νὰ τὴν ἔβλεπε καὶ νὰ μὴ ἠθάνετο θρυμκασμὸν· καὶ ὅσοι τὴν ἐθαύμαζον διὰ τὴν εὐμορφίαν τῆς, τὴν ἐθαύμαζον περισσύτερον διὰ τὴν προκοπὴν τῆς. Ὅταν ἐπήγαυε γιὰ νερὸ ζῆχουτα τὴν στάμναν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, εἶχε καὶ τὴν βόσκον τῆς εἰς τὴν ζώνην καὶ ἔνηθεν εἰς ὄλον τὸν δρόμον. Νὰ ὑφάνη καὶ νὰ ῥάψῃ εἰζῆυρε ἴσιν Θεός· τὰ ὑποκάμισά τῆς τὰ ὠραιοτάτα τοῦ χωρίου ἦσαν κεντημένα μὲ μαῦρον καὶ μὲ κόκκινον χρῶμα. Τὸ μισοφόρι τῆς καὶ αἱ περικνημίδες τὰς ὁποίας ἐφόρει τὴν Κυριακὴν ἦσαν δλοκέντητα. Αἱ μικροκαμωμένα χεῖρές τῆς ποτὲ δὲν εἶχον ἡσυχίαν, ἦσαν ἀεικίνητοι καὶ ἐν τῷ ἀγρῷ καὶ ἐν τῷ κήπῳ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ νέοι δὲν ἐγόρτανον νὰ τὴν βλέπωσι τὴν Βιορίκην τὴν εὐμορφην. Πάντες δὲ προησθάνοντο ὅτι ἔμελλε ποτὲ νὰ γείνη μία καλὴ νοικοκυρά. Ἄλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς κατεφρόνουσαν τοὺς νέους, καὶ περὶ ὑπανδρείας οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ ἤθελέ ποτε. Ἐλεγε δὲ ἀπλοῦστατα ὅτι μόνη τῆς μέριμνα ἦτο ἡ μήτηρ τῆς καὶ δὲν εἶχε καιρὸν νὰ ἐνασχολῆται εἰς ἄλλο τίποτε.

Τότε δὲ ἡ μήτηρ τῆς συνοφρουμένη ἔλεγε πρὸς αὐτήν:

« Ἄχ! πόσον θὰ μας ἐδοῆθαι ἕνας καλὸς γαμβρός! »

Ἄλλ' ἡ κορασίς ἀκούουσα τοὺς λόγους τούτους ἐλυπεῖτο καὶ ἠρώτα τὴν μητέρα τῆς, μήπως ἀμφέβαλλε περὶ τῆς προθυμίας τῆς τόσο πολύ, ὥστε νὰ ἐπιθυμῆ καὶ ἄνδρα ἐν τῇ οἰκίᾳ.

« Ὁ ἔχωμε καὶ ἄλλες δουλιές, ἔλεγεν ἡ Βιορίκα, ὅταν ἔχωμε κοντὰ μας καὶ ἄνδρα. Ἡμεῖς θὰ τον ῥάβωμε, θὰ ὑφαίνωμε τὰ ροῦχά του, θὰ γνέθωμε γι' αὐτόν. Καὶ ποῦ νὰ προφθάνωμε τότε τοὺς ἀγρούς μας! »

Ἄλλ' ἡ μήτηρ ἐστέναζε βελθὺν στεναγμὸν, συλλογιζομένη τὸν οἶδον

1 Γνωστὴ εἶνε ἡ δεξιότης καὶ εὐφυΐα μετ' ἧς ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα Ἐλισάβετ ὡς ὑπόθεσιν λαμβάνουσα διαφόρους δημοτικὰς παραδόσεις καὶ μύθους γράσει διηγήματα μετὰ πλείστης εὐχερείας καὶ χάριτος. Ἐκ συλλογῆς τοιούτων διηγημάτων ἐκδοθέντων ἰσχυρῶς Ῥωμουσικῶς καὶ Γερμανικῶς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Carmen Sylva κατεχωρίσθη ἐν ἐν Γαλλικῇ μεταφράσει ἐν τῷ Γαλλικῷ περιοδικῷ συγγράμματι Revue du Monde Latin τῆς 25 Ἰουλίου ἐ. ἔ., ἐξ οὗ καὶ ἐγένετο ἡ παρούσα μετάφρασις.

1 Michaud: Biographie, ἐν βίῳ Paracelse.

2 Annales du Magnetisme animal, ἐν Ἐρμῇ τῷ Α ο γ ί ω, ἔτος 1818, σελ. 404-407.

3 Michaud: Biographie, ἐν βίῳ Oporin.

της δὲ εἶχε χάτη· καὶ τοῦ εἶχεν ὑπάνη τόσα ὠραῖα ὑποκάμισα, τὰ ὅποια ἔκαμνε τόσον λευκά, ὥστε ὄλοι αἱ νεάνιδες τοῦ χωρίου εἶχον πρὸς αὐτὸν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμούς των. Ἡ τάλαινα μήτηρ ἠγνόει τί ἐστὶ κόπος καὶ εἰργάζετο ἀδεικλείπτως. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ προθυμία τῆς μητρὸς γινώσκει ποτὲ κόπων;

Ἄλλ' ἐπέστη τέλος ἡ ὥρα καθ' ἣν ἡ Βιορίκα ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ πόσον εἶχε δίκαιον ἡ μήτηρ της θέλουσα γαμβρὸν; ὡς ἐκὼν ἡ ἀγαθὴ γυνὴ προησθάνετο ὅτι δὲν θὰ ἦτο πλέον τοῦ κόσμου τούτου. Ἦρχισε νὰ ἀδυνατῇ καὶ ὅλη ἡ ἀγάπη τῆς κόρης δὲν ἔσχυε νὰ τὴν κρατήσῃ εἰς τὴν γῆν περισσότερον. Τὸ ἀξιολάτρευτον τέκνον ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς ἐκείνους οὐς τοσοῦτον εἶχεν ἀγαπήσῃ, ἀπὸ δὲ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Βιορίκα εἶδεν ἑαυτὴν ἐν τῷ οἰκίσκῳ μόνην καὶ ἔρημον. Καὶ τότε κατὰ πρῶτον αἱ χεῖρές της ἔμειναν ἐσταυρωμέναι ἐπὶ τοῦ στήθους της. Χάριν τίνος θὰ ἐργάζηται τοῦ λοιποῦ; Οὐδέν· πλέον εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἡμέραν τινὰ ἦτο ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας της καὶ οἱ τεθλιμμένοι ὀφθαλμοὶ της ἠτένιζον πρὸς τὸ ἄπειρον. Αἴρνης εἶδε κατὰ γῆς ἐρχόμενον πρὸς αὐτὴν πρᾶγμα τι μακρὸν καὶ μαῦρον· ὅλη δὲ ἐκείνη ἡ ἀτελεύτητος σειρὰ ἦσαν μύρμηκες. Τίς οἶδε πόθεν ἤρχοντο οἱ μύρμηκες ἐκεῖνοι; Δὲν ἐφάνετο ποῦ ἔληγε τὸ ἀεικίνητον ἐκεῖνο τάγμα. Ἄλλ' ἰδοὺ τὸ τάγμα ἵσταται καὶ σχηματίζει περὶ τῆς Βιορίκας παμμέγιστον κύκλον. Τινὲς δὲ μύρμηκες ἐξελθόντες ἐκ τῆς τάξεώς των ἀποτείνονται πρὸς αὐτὴν καὶ λέγουσι:

«Σὲ γνωρίζομεν, Βιορίκα· πολλάκις ἐθαυμάσαμεν τὴν φιλοπονίαν σου, ἡ ὅποια ὁμοιάζει τόσον πολὺ μὲ τὴν ἰδικὴν μας καὶ σπανίως ἀπαντᾶται εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Εἰξέυρομεν καὶ ὅτι εἶσαι μόνη καὶ παντέρμη εἰς τοῦτον τὸν κόσμον. Ἠλθομεν λοιπὸν νὰ σε παρακαλέσωμεν νὰ ἔλθῃς μαζί μας νὰ γείνης βασιλισσά μας. Θὰ σου κτίσωμεν ἕνα παλάτι μεγαλύτερον καὶ καλλίτερον ἀπὸ ὅλα τὰ κτίρια ποῦ ἔχεις ποτὲ ἰδῆ. Ἄλλὰ πρέπει νὰ μας ὑποσχεθῆς ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γυρίσῃς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ μείνῃς μαζί μας διὰ βίου.»

Ἡ δὲ Βιορίκα ἀπεκρίθη:

«Καὶ ἐγὼ δὲν θέλω καλλίτερον πρᾶξ νὰ ζήσω μαζί σας· μόνον ὁ τάφος τῆς μητέρας μου μὲ κρατεῖ ἐδῶ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάγω ν' ἀποθέσω ἄνθη καὶ κόλλυβα καὶ ἔπειτα ἐρχομαι κοντὰ σας.»

» — Πήγαινε λοιπὸν εἰς τὸν τάφον τῆς μητέρας σου· ἀλλὰ τὸν νοῦν σου, ὅποιον ἀνθρώπον καὶ ἀν ἀπαντήσῃς εἰς τὸν δρόμον σου νὰ μὴν τοῦ εἰπῆς γρῦ, διότι τοῦτο εἶνε ἀπιστία καὶ ἡ ἐκδίκησίς μας θὰ εἶνε τρομερά.»

Ἡ Βιορίκα καὶ οἱ μύρμηκες ἀπῆλθον ἑκείνῳ, βεδύοντες ὁδὸν μακράν, καὶ τέλος ἐφθασαν εἰς τόπον, ὅστις ἐφάνετο καταλληλότατος εἰς οἰκοδομὴν ἀνακτόρου. Ἐκεῖ δὲ ἡ Βιορίκα εἶδε καὶ ἀνεγνώρισε πόσον ἦσαν

οἱ μύρμηκες ἐπιδειξιώτεροι αὐτῆς· διότι πᾶς θὰ ἠδύνατό ποτε νὰ οἰκοδομήσῃ ὡς οἱ σύντροφοι αὐτῆς, ἐν τοσοῦτῳ βραχεῖ διαστήματι, τοιοῦτον οἰκοδόμημα; τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο εἶχε στοὰς ἐπαλλήλους, ἀγούσας εἰς μέρη βαθμηδὸν ἀπώτερα, ἐνθα οἱ μύρμηκες ἀφ' οὗ ἐξέθετον τὰ πόδια των εἰς τὴν θερμότητα τοῦ ἡλίου, τὰ μετέφερον μετὰ σπουδῆς ἵνα μὴ βρέχωνται.

Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων ἦσαν τεχνικῶς ἐστρωμένοι διὰ φύλλων καὶ ἀνθέων, προσηλωμένων διὰ τῶν βελονοειδῶν φύλλων τῆς πεύκης. Ἡ Βιορίκα ἐξησκεῖτο ὑφαίνουσα νήματα ἀρχῆνης καὶ ἐξ αὐτῶν κατασκευάζουσα τάπητας καὶ σκηνάς. Τὸ οἰκοδόμημα ὁσημέραι ἐγίνετο ὑψηλότερον, τὸ δὲ δωμάτιον τῆς Βιορίκας ἦτό τι ἐξαισιον. Εἰς τὰ ἐνδότερα δὲ τοῦ ἀνακτόρου ἦγον πολλὰ δωμάτια, ὥστε ἡ Βιορίκα ἠδύνατο τάχιστα νὰ λάβῃ οἶαν θήποτε πληροφορίαν περὶ τῶν ὑπηκόων της. Καὶ τὸ μὲν ἔδαφος τῶν αἰθουσῶν ἦτο κατεσκευασμένον ἐξ ἀνθέων μήκωνος, ἵνα οἱ πόδες τῆς βασιλισσῆς πατῶσιν ἐπὶ πορφυρῶν ταπήτων, αἱ δὲ θύρες ἦσαν ἐκ φύλλων ῥόδου συνδεδεμένων διὰ νημάτων ἀρχῆνης, ἵνα κινῶνται ἀθουρίως. Ἐκαλύπτετο δὲ τὸ σκελετικὸν ὑπὸ τάπητος μαλακοῦ καὶ πυκνοῦ κατεσκευασμένου ἐκ τοῦ ἄνθους τῆς βασιλισσῆς! καὶ ἐντὸς τοῦ τάπητος ἐξηφανίζοντο οἱ πόδες τῆς ἀξιολατρευτοῦ Βιορίκας. Οἱ μικροκαμωμένοι οὗτοι πόδες γυμνοὶ καὶ ἀνευ τινὸς ὑποδήματος ἠδύνατο νὰ πατῶσιν ἐπὶ τοῦ ἔδαφους καὶ νὰ μὴ βλάπτωσι τὰ ἄνθη. Καὶ οἱ τοῖχοι ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ γαρροφάλλων καὶ ἀνθεμίδων ἐπιδειξίως συνυφασμένων, ἀκνευομένων δὲ ἀκαταπύστως, ὥστε πάντοτε δροσερὰ τὰ ἄνθη ταῦτα ἀνέδιδον εὐωδίαν μεθυστικὴν. Τὸ φάτωμα ἀπετελεῖτο ἐκ φύλλων κρίνου ἔχον σχῆμα σκηνῆς. Πολλὰς ἐβδόμαδας ἐργαζόμενοι οἱ φιλόπονοι μύρμηκες ἐφιλοπόνησαν τὴν κλίνην τῆς Βιορίκας, ἐπῆραν τὸν λεπτότατον χνοῦν τῶν ἀνθέων καὶ κατεσκεύασαν τὴν κλίνην καὶ ἡ Βιορίκα τὴν ἐσκεπασε δι' ὁμοίων ὑφασμάτων, ἔργων τῶν χειρῶν της. Καὶ ὅτε κατεκλίετο τόσον εὐμορφὸς ἐφάνετο, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ἄστρα θὰ κατέβαινον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἐὰν εἶχον τὴν ἀδειαὴν νὰ τὴν παρατηρήσωσιν. Ἄλλ' οἱ μύρμηκες τόσον ἦσαν ζηλότυποι καὶ τόσον πολὺ ἠγάπων τὴν βασιλισσάν των, ὥστε ἔθεσαν τὸ δωμάτιόν της εἰς τὸ ἀπώτατον μέρος τοῦ ἀνακτόρου καὶ το ἐφύλαττον μετ' ἀκρας αὐστηρότητος. Καὶ αὐτοὶ δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ τὴν παρατηρῶσι πολὺ ὅτε ἐκοιμᾶτο.

Ἐξῆ δὲ ἡ Βιορίκα ἐν τῷ μέσῳ τῶν λεγεῶνων τούτων τῶν μυρμηκῶν ζῶν λαμπροτάτην καὶ ἀνετον. Πάντες δὲ οἱ μύρμηκες, καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος καὶ κοινῶς, ἐξετέλουν πάσας τὰς ἐργασίας ὅσον ἠδύνατο ἐπιμελῶς, προθυμούμενοι νὰ εὐχαριστῶσι τὴν βασιλισσάν των, καὶ αἱ προσταγαὶ αὐτῆς ἔδιδε μετὰ πολλῆς ἠπιότητος καὶ εὐστοχίας, ἐξετελοῦντο τάχιστα μετὰ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου. Ἡ γλυκεῖα φωνὴ της ὁσάκις ἠκού-

1 Το ὄνομα Βιορίκα σημαίνει: Ἴον (βιολέττα).

ετο, ἐφάνετο ὅτι πάντοτε ἔλεγεν ὀδηγίαις καὶ μόνον ὀδηγίαις. Τὸ βλέμμα της προέχεε φῶς καὶ θάλπος, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς δεῖγμα εὐνοίας πρὸς τοὺς εὐπειθῶς ὑπακούοντας· πολλάκις δὲ οἱ μύρμηκες ἐκ τῆς πολλῆς τῶν εὐτυχίας ἐνόμιζον ὅτι εἶχον ἐντός τῆς κατοικίας τῶν τὰς ἀληθεῖς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.

Εἶχον δὲ κατασκευάσει μικρὰν στοὰν ὑπόστεγον, ἐνθα ἡ βασίλισσα τῶν ὀσάκις ἐστενοχωρεῖτο, ἠδύνατο νὰ μεταβαίνει ἐκεῖ καὶ νὰ περιπατῆ ἀναπνέουσα τὸν δροσερὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ καὶ θερμαινομένη ὑπὸ τῶν ἀκτῖνων τοῦ ἡλίου. Ἐκεῖθεν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ καὶ τὴν πρὸδοδον τοῦ κτιζομένου ἀνακτόρου, ὅπερ εἶχεν ὑψωθῆ ὡς μικρὸς λοφίσκος.

Ἡμέραν τινὰ ἐκάθητο ἐν τῷ δωματίῳ της καὶ ἐκέντα μὲ τὴν κλωστήν μικροῦ σκώληκος, ὃν εἶχον κομίσῃ εἰς αὐτὴν οἱ μύρμηκες. Τὸ ἐργόχειρόν της ἦτο ὅλον πτέρυγες χρυσαλίδων, ἃς συνελάμβανεν ἐν ᾧ ἐπέτων πλησίον της. Αἴφνης θόρυβος ἀνάμικτος μετὰ φωνῶν ἀνθρωπίνων ἠκούσθη πέραξ τοῦ λοφίσκου, καὶ φόβος δεινὸς κατέλαβε τὸ μικρὸν βασίλειον, καὶ πάντες οἱ μύρμηκες ὤρμησαν ἀσθμαίνοντες εἰς τὸ δωμάτιον τῆς βασίλισσης.

«Μὰς κορμνίζου τὸ σπίτι μας, ἀνεφώνησαν· οἱ ἀνθρωποὶ οἱ κακοὶ τὸ σκάπτουν ὑποκάτω. Δύο τρεῖς στοαὶ ἐξεπατώθησαν καὶ μία ἄλλη κοντεύει νὰ πέσῃ. Τί νὰ κάμωμεν;

» — Τοῦτο μόνον εἶνε; εἶπεν ἡσυχῶς ἡ Βιορίκα· τώρα ἐγὼ τοῦς διορθῶνω, καὶ εἰς μίαν δύο ἡμέρας αἱ στοαὶ θὰ γείνουσι πάλιν ὅπως ἦσαν.»

Καὶ ταχέως διατρέξατα τὸν λαδύρινθον τῶν αἰθουσῶν ἐφάνη αἴφνης εἰς τὴν ὑπόστεγον στοὰν της. Ἐκεῖ δὲ εἶδε νέον ἐξαισίας καλλονῆς. Αὐτὸς καὶ οἱ ἀκόλουθοί του εἶχον καταβῆ ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ κρατοῦντες τὰ ξίφη καὶ τὰς λόγχας τῶν ἀνεσκάλιζον τὸν λοφίσκον τῶν μυρμηκῶν. Οὗτοι δὲ ἄμυκ ἰδόντες τὴν Βιορίκαν ἐστάθησαν, ὃ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν ὡς θαμβωθείς ὑπὸ ζωηροῦ φωτός, ἐκάλυψε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῶν χειρῶν του, καὶ οὕτω πως ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο πλάσμα τὸ λαμπρῶς ἐνδεδυμένον καὶ ἀκίνητον. Ἡ χρυσὴ κόμη τῆς Βιορίκας κατέπιπτε κυματίζουσα μέχρι τῶν πτερῶν της, ἐρύθημα ἀθωότητος κατεκάλυψε τὸ πρόσωπόν της καὶ τὰ ὄμματα της ἔλαμπον ὡς ἀστέρες. Πρὸς στιγμὴν οἱ ὀφθαλμοὶ της ἐταράχθησαν, ὅτε εἶδε τὸν νεαρὸν ξένον, ἀλλὰ περυσυὺς ἀνυψώσασα τὸ βλέμμα καὶ ἀνοίξασα τὰ ῥοδιὰ της χεῖλη, εἶπε μετὰ φωνῆς ἡχηρᾶς τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις:

«Δὲν μοῦ λέτε ποῖο εἴθε σεῖς καὶ τολμάτε νὰ ἐπιβάλλετε τὰς αὐθάδεις χεῖράς σας εἰς τὸ βασίλειόν μου;

» — Συγγνώμη, ἀξιολάτρευτος κόρη, ἀπεκρίθη ὁ νέος. Εἰς τὴν τιμὴν μου ὡς υἱὸς βασίλειος, ὁμνύω ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ εἶμαι πιστὸς σου ὑπερα-

επιστῆς. Ποτέ μου δὲν ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν μου ὅτι τὸ βασίλειον τοῦτο ἀνήκει εἰς ὑπερφυῆς πλάσμα.

» — Εὐχαριστῶ, εἶπεν ἡ Βιορίκα. Δὲν σου ζητῶ ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον ὅ,τι δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων μου. Ἀπαιτῶ λοιπὸν νὰ μὴ ἰδῶ ποτέ ἀνθρώπινον πόδα νὰ πατήσῃ τὸ χῶμα τοῦ βασίλειού μου.»

Καὶ ταῦτα λέγουσα ἡ Βιορίκα ἐξηφκνίσθη, ὡς ἐὰν ἐσχίσθη ὁ λοφίσκος καὶ τὴν κατέπιε, καὶ ἀφῆκεν ἐκπεπληγμένους τοὺς νέους, οἵτινες δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσωσι τὰ ἀναρίθμητα τάγματα τῶν μυρμηκῶν τὰ κατασπαζόμενα τοὺς πόδας της, καὶ ὡς ἐν θριάμβῳ συνοδεύοντα αὐτὴν μέχρι τοῦ δωματίου της, ἐνθα ἡ Βιορίκα ὡς λητμονήσασα τὰ πρὸ μικροῦ γενόμενα ἐπανέλαβεν ἡσυχῶς τὸ ἔργον της.

Ἐν τούτοις ὁ νεαρὸς βασιλόπαις ἴστατο ἀκίνητος πρὸ τοῦ λοφίσκου, ὡς βεβουθισμένος εἰς λήθαργον· μᾶτην δὲ προσεπάθησαν ἐπὶ πολλὰς ὥρας οἱ ἀκόλουθοί του νὰ τὸν πείσωσι νὰ ἱππεύσῃ. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἤλπιζεν ὅτι ἡ ἀξίεραστος βασίλισσα θὰ ἐνεφανίζετο καὶ ἐκ δευτέρου, ἤλπιζεν, ἔστω καὶ ἀν συνήντα τὰ βλέμματά της ὀργίλα, καὶ αὐστηρὰ τὰ χεῖλη της. Ἀλλ' ὅμως τάγματα μόνον μυρμηκῶν ἀναρίθμητα ἐφάνησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀσχολούμενα εἰς ἐπισκευὴν τῶν ζημιῶν, τῶν γενομένων ὑπὸ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ παραφορᾶς. Βλέπων δὲ αὐτοὺς οὐδὲως προσέχοντας εἰς τὰς συχνὰς ἐρωτήσεις του, ἐξωργίσθη καὶ μετὰ χαρᾶς θὰ τοὺς συνέτριβεν ὑπὸ τὴν πτέρναν του· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐφάνησαν τοσοῦτον βέβηκοι περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν, ὥστε ἔτρεχον ἀμέριμοι καὶ περιχαρεῖς μεταξὺ τῶν παδῶν τοῦ βασιλόπαιδος. Τέλος ὁ βασιλόπαις ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ἵππου του κατηφῆς καὶ μελαγχολικὸς οὐδὲν ἄλλο πλέον ἔχων κατὰ νοῦν, ἢ πῶς νὰ κατακτήσῃ τὴν εὐμορφοτάτην ἐκείνην κόρην, ἧς ὁμοίαν οὐδέποτε συνήντησαν οἱ ὀφθαλμοὶ του. Μέχρι δὲ τῆς νυκτὸς διέτρεξε τὸ δάσος κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, ἀγανακτούντων τῶν ἀκολούθων του, οἵτινες ἀτιμῶς ἔστελλον κατὰ Διακόβλου καὶ τὸ βουνὸν τῶν μυρμηκῶν καὶ τὴν εὐμορφαν κόρην, μετὰ λύπης ἀναλογιζόμενοι τὸ δεῖπνον καὶ τὰ ποτά, ἅτινα τοὺς ἀνέμενον ἀπὸ πολλοῦ.

Ἡ δὲ Βιορίκα κατεκλίθη βραδύτερον τῶν ὑπηκόων της. Συνήθως ἐπεθεώρει αὐτὴ τὰ φά τῶν μυρμηκῶν, ἔψαυε διὰ τῶν χειρῶν της τὰ στρώματά των, ἵνα βεβαιωθῆ ἐὰν ἦσαν ἀπαλά, ἐφρόντιζε νὰ ἀερίζῃ ἀλληλοδιαδόχως τὰ ἐξ ἀνθέων παραπετάματα, καὶ ἀντὶ λύχου φέρουσα ἐπὶ τοῦ δακτύλου της πυγολαμπίδα, παρετήρει μετὰ στοργῆς τὰ σκωλήκιά των. Ἀλλὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἄμυκ εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δωμάτιόν της ἀπέλυσε πάσας τὰς πυγολαμπίδας, αἵτινες τὴν ἐφώτιζον συνήθως τὴν νύκτα ἐργαζομένην· μία δὲ μόνη ἔμεινε πλησίον της μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀνέβη ἐπὶ τῆς κλίνης της.

Ἡ Βιορίκα συνήθως ἀπεκοιμάτο ὑπνον βαθύτατον· ἀλλὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τετραγυμένη καὶ συττρέφουσα τὴν κόμην διὰ τῶν δακτύλων τῆς, περιστρέφετο ἀπαύστως ἐπὶ τῆς στρωμνῆς τῆς· ἔπειτα δὲ ὡς ἀποπνιγομένη ὑπὸ τῆς θερμότητος, ἀνεγείρετο, κτεκλίνατο καὶ πάλιν ἀνεγείρετο. Οὐδέποτε ἐφάνη εἰς αὐτὴν ὅτι ἔλειπεν ὁ ἀήρ ἐκ τοῦ βασιλείου τῆς ὅσον κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν. Καὶ ἀσμένως μὲν θὰ ἐξήρχετο νὰ ἀνκζήτηται ἄερα ἔξω· ἀλλ' ἐφοβεῖτο μήπως τὴν νοήσωσιν οἱ περὶ αὐτὴν καὶ δώση οὕτω κακὸν παράδειγμα. Κατὰ συμβουλήν δὲ τῶν μυρμηκῶν τῆς πολλάκις εἶχε δώση κατὰ πάση· ἐξόδου ἀτάκτου προσταγὰς αὐστηράς, ὧν ἡ παράδοκσις συνεπήγετο τὴν ἀποβολὴν τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῆς κοινότητος· τινὲς δὲ μάλιστα εἶχον ὑπ' αὐτῆς καταδικασθῆ εἰς θάνατον καὶ μετὰ καρδίας αἰμασσοῦσης ἠγκυλάζετο νὰ παρίσταται τὴν ὥραν, καθ' ἣν διὰ τῶν σκληρῶν κεντημάτων ἐξετελεῖτο ἡ θανατικὴ ποινὴ τῶν ἐνόχων.

Τὴν ἐπιούσαν ἡ βασίλισσα ἦτο ὀρθὴ πρώτη πρώτη, οἱ δὲ μύρμηκες ἐθυμάσκειν ἰδόντες μίαν στοὰν ἐκτισμένην διὰ τῶν ἰδίων τῆς χειρῶν. Ἐν τούτοις ἡ Βιορίκα οὐδὲν προσέχουσα εἰς αὐτοὺς· καὶ ἐξκολλουθῶσα τὴν ἐργασίαν τῆς, ἔστρεφεν ἀδικαίπτως τὰ βλέμματά τῆς πρὸς τὸ δάσος ἵνα ἴδῃ, καὶ τὰ ὠτὰ τῆς ἵνα ἀκροασθῇ. Μόλις δὲ εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δωμάτιόν τῆς εἶδεν ἐρχομένους μετὰ σπουδῆς πολλοὺς μύρμηκας, οἵτινες εἶπον πρὸς αὐτὴν ἔντρομοι:

«Ὁ χθεσινὸς κακὸς ἄνθρωπος ἦλθε πάλιν ἔφιππος καὶ χραττει κύκλου· περὶξ τοῦ βουνοῦ μας.

» — Ἀφῆτέ τον ἦσυχον, εἶπεν ἡ βασίλισσα· δὲν θὰ κάμη πλέον τίποτε.»

Ἄλλ' ἡ καρδίκα τῆς Βιορίκας, τῆς ἐρασιμίας κόρης, ἐπαλλε τοσοῦτον σφοδρῶς, ὥστε δυσκόλως ἀνέπνεε. Κατεχομένη δὲ ὑπὸ ταραχῆς διέτροχε τὰς αἰθούσας τοῦ ἀνακτόρου· ἔπειτα δὲ παρατηροῦσα ὅτι τὰ ὦτὰ τῶν μυρμηκῶν δὲν ἦσαν πρὸς τὸν ἥλιον, τὰ ἐλάμβανε καὶ τὰ ἐξέθετεν εἰς τὸν ἥλιον ἀλλὰ παρευθὺς πάλιν τὰ ἐπκνέφερον εἰς τὴν προτέραν θέσιν των. Πᾶσαι δὲ αἱ πρὸς τοὺς μύρμηκας διατγαί τῆς εἶχόν τι τὸ ἀντιφκτικόν, οἱ δὲ μύρμηκες τετραγυμένοι προσεπάθουν παντὶ σθένει νὰ ἀρέσωσιν εἰς τὴν βασίλισσάν των. Ἡ Βιορίκα μάλιστα ἐξεπλάγη ἰδοῦσα μεγαλοπρεπῆ θόλον κατασκευασθέντα ἐν ἀγνοίᾳ τῆς, ἀλλὰ ὀλίγην προσοχὴν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ ἀντήμειψε τοὺς μύρμηκας δι' ἀσημάντων τινῶν ἐπαίνων.

Πολλάκις τῆς ἡμέρας ἠκούοντο ἀντηχοῦντες καλπασμοὶ ἵππων περὶξ τοῦ βουνοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τινὰ χρόνον ἡ Βιορίκα δὲν ἐφάνη ἔξω τοῦ ἀνακτόρου τῆς. Ὁ πόθος τῶν ὁμοίων τῆς πρώτην ἡδὴ φορὰν κατέλαβε τὸ πνεῦμά τῆς. Ἐνεθυμείτο ἡδὴ τὸ χωρίον τῆς, τοὺς χοροὺς του, τὸν οἰκίσκον τῆς, τὴν μητέρα τῆς καὶ τὸν προσφιλεῖ τάφον τῆς, ὃν δὲν εἶχε πλέον ἴδῃ. Μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς ὅτι προτίθεται

ἡδὴ νὰ ἀπέλθῃ εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου τῆς μητρὸς τῆς. Ἐντρομοὶ οἱ μύρμηκες τὴν ἠρώτησαν μήπως δὲν ἤρσεκεν εἰς αὐτὴν ἡ μετ' αὐτῶν συμβίωσις, ἀφ' οὗ ἐνθυμεῖται τὸ χωρίον τῆς. «Ὡ ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ Βιορίκα, ὀλίγας μόνον ὥρας θὰ λείψω· πρὶν νυκτῶση θὰ εἶμ' ἐδῶ.»

Ἀπήτητε δὲ νὰ μὴ τὴν ἀκολουθήσῃ τις τῶν μυρμηκῶν· ἀλλ' ὅμως ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἠκολούθησάν τινες μακρόθεν.

Ὁ κόσμος τῆ ἐφάνη λίαν μεταβεβλημένος! καὶ δικαίως, διότι πρὸ πολλοῦ χρόνου εἶχεν ἐγκταλίπει τὴν κατοικίαν τῆς· καθ' ἣ δὲ ὑπελόγησε θὰ εἶχον παρέλθῃ πολλὰ ἔτη, ἀφ' οὗ οἱ μύρμηκες ἠδυνήθησαν νὰ ὑψώσωσι τὸ βουνὸν ἔνθα ἦτο ἡ κατοικία τῆς. Δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ τὸν τάφον τῆς μητρὸς τῆς, ὅστις εἶχε κατακαλυφθῆ ὑπὸ τῶν φυτῶν καὶ χόρτων, ἔνθα κρυφὸν τὸν ἀνεζήτει καὶ ἐτι μάλλον ἐλυπεῖτο διότι ἦτο ἐκεῖ πλέον ὡς ζένη.

Ἡ νύξ προσήγγιζε καὶ ἡ Βιορίκα ἀνεζήτει ἀκόμη, ἀλλὰ ματαίως, τὸν τάφον τῆς μητρὸς τῆς. Αἴρνης ἤκουσε πλησίον τῆς τὴν φωνὴν τοῦ νεαροῦ βασιλόπαιδος. Καὶ προσεπάθησε μὲν νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν ἐκράτησε καὶ τῆ ἐξεδήλωσε τὸν ἔρωτά του διὰ λόγων γλυκυτάτων καὶ συγκινητικῶν, ὥστε νεύουσα κάτω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστάθη ἀκίνητος καὶ τὸν ἤκουε. Πόσον ἔχαιρε ἀκούουσα καὶ πάλιν φωνὴν ἀνθρωπίνην καὶ μάλιστα λαλοῦσαν πρὸς αὐτὴν περὶ φιλικῆς καὶ ἔρωτος! Ἄλλ' ἡδὴ εἶχεν ἐπέλθῃ ἡ νύξ καὶ ἡ Βιορίκα ἐνεθυμήθη ὅτι δὲν ἦτο πλέον ὀρφανὴ παντέρημος, ἀλλὰ βασίλισσα ἔχουσα καθήκοντα, καὶ ὅτι οἱ μύρμηκες τῆ εἶχον ἀπαγορεύτη νὰ ἴδῃ ποτὲ ἄνθρωπον. Ἐφυγε λοιπὸν μακρὰν τοῦ βασιλόπαιδος, ὅστις ὅμως παρηκολούθησεν αὐτὴν ἐκδηλῶν τὸν ἔρωτά του μέχρι τῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ. Ὅτε δ' ἐφθασεν ἐκεῖ τὸν παρεκάλεσε, τὸν καθικέτευσε καὶ τὸν ἔπεισε νὰ τὴν ὑπακούσῃ, ἀλλὰ μόνον ὅτε τῷ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιούσαν.

Ἡ Βιορίκα εἰτέδυσεν ἦτυχα ἦτυχα καὶ διήλθε πᾶσας τὰς αἰθούσας τοῦ ἀνακτόρου τῆς στρεφομένη πολλάκις καὶ παρατηροῦσα ὀπισθὲν τῆς· διότι τῆ ἐφάνετο ὅτι ἤκουε τὸν καλπασμὸν τῶν ἵππων καὶ περὶξ αὐτῆς ψιθυρισμοὺς, ἔλκφρους. Πιθκνὸν νὰ ἦτο τῆς φαντασίας τῆς γεννήματα, προερχόμενα ἐκ τοῦ τρόμου ἐξ οὗ ἐπαλλε σφοδρῶς καὶ ἡ καρδίκα τῆς· διότι εὐθὺς ὡς ἴστατο, ἔπαυεν ἡ ταραχὴ τῆς καὶ ἐπανήρχετο ἡ γαλήνη εἰς τὴν ψυχὴν τῆς. Ὅτε δὲ τέλος ἐφθασεν εἰς τὸ δωμάτιόν τῆς, ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην τῆς καταπεπονημένη· ἀλλ' ὁ ὕπνος δὲν ἤρχετο νὰ διαχύσῃ ἐπ' αὐτῆς τὰς εὐεργεσίας του καὶ νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς. Συνησθάνθη ὅτι παρέβη τὰς ὑποχρέσεις τῆς, καὶ ἠρώτα ἐκυτὴν ἐὰν θὰ ἐξηκολούθουν τοῦ λοιποῦ νὰ τὴν σέβωνται, ἀφ' οὗ ἡδὴ ὁ λόγος τῆς δὲν ἦτο ἱερός. Τετραγυμένη σφόδρα ἐστρέφετο ἐν τῇ κλίνῃ τῆς. Ἡ φιλοτιμία τῆς ἐξεγείρετο κατὰ τῆς ἀθυριετοῦ καθιέρξωσός τῆς, καὶ ἐν τούτοις οὔτε τὴν ἀγά-

πην τῶν μυρμηκῶν τῆς ἡγόνει, οὔτε τὴν σκληρότητά των δσάκις ἐμελλόν νά τιμωρήσωσί τινι. Πολλάκις ἀνεγειρομένη ἐστῆρίζεν ἐπὶ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλήν, καὶ τότε τῆ ἐφκίνετο ὅτι ἤκουε κύκλω αὐτῆς μυριάδας μικρῶν ποδῶν τρεχόντων ἄνω καὶ κάτω, ὡς ἐὰν ὁ λοφίσκος ἦτο ἐμφυτος. Ἐν τούτοις ἄνω ἰδοῦσα τὴν ἡμέραν προσεγγίζουσαν ἡ Βιορίκα ἔσυρε τὸ ἐκ ῥόδων παρπέτασμα, ἵνα ἐξελθοῦσα ἀναπνεύσῃ ἐν πάτῃ ἐλευθερίῃ. Ἄλλ' ὅπόσον ἐξεπλάγη βλέπουσα ὅτι μίκα τῶν εἰσόδων ἦτο κλειστή διὰ τῶν αἰχμηρῶν φύλλων τῆς πύκνης! Σπεύδει πρὸς τὴν δευτέραν θύραν, πρὸς τὴν τρίτην, πρὸς ἀπάσας τέλος, ἀλλὰ μάταιος κόπος! Πᾶσαι ἦσαν κατάκλειστοι ἀνωθεν ἕως κάτω. Τότε ἠκούσθη δυνατὴ ἡ φωνὴ τῆς, καὶ παρευθὺς πάντα τὰ τάγματα τῶν μυρμηκῶν ἐπερχόμενα δι' ἀπειραριθμῶν καὶ ἀπροσίτων διόδων συνηθοίσθησαν περὶ τῆς βασιλίσσης των.

α — Θέλω νά ἐξέλθω νά ἀναπνεύσω καθαρὸν ἀέρα, εἶπεν ἡ Βιορίκα μετὰ φωνῆς ἐντόνου.

β — Ὅχι· ἀπεκρίθησαν οἱ μύρμηκες, δὲν θά σε ἀρήσωμεν νά ἐξέλθῃς πλέον, διότι θά σε ἐχάνομεν.

γ — Λοιπὸν δὲν θέλετε νά με ὑπακούσετε πλέον;

δ — Μάλιστα· ὅ, τι ἄλλο θέλῃς, ἀλλὰ τοῦτο, ποτέ. Τιμώρησέ μας, καταπάτησέ μας ὑπὸ τοὺς πόδας σου. Εἴμεθα πρόθυμοι νά ἀποθάνωμεν διὰ τὸ καλὸν τῆς κοινότητος καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς βασιλίσσης μας.»

Ἡ Βιορίκα ἔκλινε τὴν κεφαλήν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἐπλήσθησαν δακρύων. Παρεκάλεσε τοὺς μύρμηκας νά τὴν ἐλευθερώσωσιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἀπεκρίθησαν, καὶ αἰφνης παρητήρησεν ὅτι ἀπέμεινε μόνη ἐν τῷ ζοφερῷ ἐκείνῳ τόπῳ. Ἐστέναξε καὶ ἔκλαυσε πικρῶς, καὶ αἱ χεῖρές τῆς ἔτιλλον ἀπόνως τὴν θαυμασίαν τῆς κόμην. Ἐπειτα δὲ προσεπάθησε διὰ τῶν τρυφερῶν μικρῶν δακτύλων τῆς νά ἀνοίξῃ διόδόν τινα, ἀλλ' οἴμοι! τὰ πάντα παρευθὺς ἐκλείοντο πάλιν, καὶ ἡ Βιορίκα κατέπεσε κατὰ γῆς καταβεβλημένη καὶ ἀπελπὶς.

Οἱ μύρμηκες ἐκόμισαν μὲν εἰς αὐτὴν τὰ ὠραιότατα τῶν ἀνθέων, νέκταρ καὶ σταγόνας δρόσου πρὸς κατάσβεσιν τῆς δίψης τῆς, ἀλλ' ἔμειναν ἀκατάπειστοι εἰς τὰς παρκαλήσεις τῆς. Ἴνα δὲ μὴ ἀκούωνται ἔξωθεν αἱ κραυγαὶ τῆς, ἀπεφάσιον νά ἀνεγείρωσιν ἔτι ὑψηλότερον τὸ οἰκοδόμημα των, ὥστε νά ὑπερβῇ κατὰ τὸ ὕψος τὸ ὄρος Βισφουλκουδὸρ καὶ ἐπωνόμασαν τὸ βουνὸν των «Μυρμηκιάν».

Ὁ βασιλόπαις δὲν ἀνεφάνη πλέον περὶ τοῦ βουνοῦ· ἀλλὰ τὴν νύκτα ὅτε πανταχοῦ ἐπικρατεῖ ἄκρα σιγή, ἀκούονται ἔτι οἱ στεναγμοὶ τῆς Βιορίκας.

(μετάφρασις ἐκ τοῦ Α' τεύχους τῆς Revue du Monde latin τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1883).

Παναγιώτης Ι. Φέρμπος

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Κατὰ νεωτέρως ἐκ τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀνασκαφῶν εἰδήσεις ἀπεκαλύφθη καὶ ἐκαθαρίσθη ἐντελῶς τὸ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο βαίνει παρκαλλήως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου καὶ ἔχει μῆκος 7 περίπου μέτρων· ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὑπῆρχον κατὰ μῆκος ἰωνικοὶ κίονες διχωρίζοντες αὐτὸ εἰς δύο τμήματα, ἴσως δὲ κίονες ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν ἔμπροσθεν πλευράν, τὴν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐντὸς αὐτοῦ, παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν ὑπάρχει τὸ ἀποκαλυφθέν φρέαρ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν αἱ δύο ἐκεῖνοι περίφημοι στήλαι, ἐν αἷς εἶναι καταγεγραμμένα τὰ ἱάματα τῶν ἀσθενῶν.

Παρὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἀπεκαλύφθη μεγάλη κλίμαξ ἐκ δεκαπέντε βαθμίδων, δι' ἧς ἀνήρχετό τις ἀπὸ τῆς πεδιάδος τοῦ ἱεροῦ ἐπὶ λεκανοπέδιον, ἐν ᾧ εἰσὶ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ θόλος τοῦ Πολυκλείτου. Διὰ τῆς κλίμακος ταύτης θὰ ἀνῆλθεν ὁ ἐξ Ἀργους ἐρχόμενος πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἱεροῦ Πausanias, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ πρῶτον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὀλίγου βήματα ἀπέχοντος ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶτα περὶ τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ ἐκάθευδον οἱ ἀσθενεῖς· καὶ περὶ τῆς θόλου. Ἐκ τῶν τοπογραφικῶν τούτων λόγων ὀρμώμενος ὁ κ. Π. Καββαδίας καὶ ἔτι ἐκ τῆς μορφῆς καὶ διατάξεως τοῦ οἰκοδομήματος συμπεραίνει ὅτι τὸ ἀνωτέρω οἰκοδόμημα εἶναι ἐλεῖνο ἐν ᾧ ἐκάθευδον οἱ ἀσθενεῖς, ἦτοι τὸ νοσοκομεῖον.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ

Ἐν μιᾷ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημείας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γραμμῶν ὁ κ. Γουσταῦος Σλουμβέργερ γνωστὸς τοῖς Ἑλλησιν ἀναγνώσταις διὰ τὰς νομισματικὰς αὐτοῦ μελέτας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ἀνέγνω ὑπόμνημα περὶ τεσσάρων βυζαντικῶν σφραγίδων λίαν περιέργων.

Ἡ μίκα τῶν σφραγίδων τούτων ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν † ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΞΟΥΣ ΙΟΚΡΑΤΟΡ ΑΛΑΝΙΑΣ. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς Βασιλείου τάξεως τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἡγεμόνων καὶ ὑποτελῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν ὁ ἐξουσιαστῆς ἢ ἐξουσιοκράτωρ Ἀλανίας, ὁ ἐξουσιαστῆς Ἀβατγίας καὶ ὁ ἐξουσιαστῆς Ἀλβανίας. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν ἦσαν ἀληθεῖς κυρίαρχοι, χαλαρότατοι δὲ δεσμοὶ ὑποτελείας συνέδεον αὐτοὺς μετὰ

τοῦ Βυζαντίου· ὁ τίτλος δὲ τοῦ ἐξουσιαστοῦ ἦν προφανῶς ἀνώτερος τοῦ ἀρχοντος. Τὴν Ἀλανίαν περιεποιούνο ἰδιαιτέρως οἱ Βυζαντινοὶ διότι ἦτο μίξ τῶν πολεμικωτέρων τοῦ Καυκάσου χωρῶν, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἠδύνατο νὰ πρᾶσχη εἰς τὸ κράτος δύναμιν τριακοντακισχιλίων ἰππέων. Ἐξουσιοκράτορας Ἀλανίας δὲν γινώσκομεν, πλὴν δὲ τοῦ Γαβριήλ τούτου, ὅστις κατὰ πρῶτον γίνεται γνωστὸς διὰ τῆς σφραγίδος ταύτης, Ἄννα ἢ Κομνηνὴ ἀναφέρει τὸν ἐξουσιοκράτορα Ἀλανίας Ῥωσμίην.

Ἡ δευτέρα σφραγὶς εἶναι τοῦ «Μιχαὴλ δουκὸς καὶ βεσάρχου Βασπρακάντ». Ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Βασιλείου τάξεως ἀναφέρεται ὁ πρίγκηψ τοῦ Βασπρακάντ ὡς ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν ἄρμενίων ἡγεμόνων καὶ πριγκήπων μετὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας. Τὸ Βασπρακάντ δὲ ἢ Βασπουρακάντ ἦν ἡ σημαντικωτέρα ἐπαρχία τῆς Ἀρμενίας, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν ὀρίων τῶν πρὸς μεσημβρίαν τῆς λίμνης Βάν, μέχρι πέραν τοῦ Ἀράξου, ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς Ἀτροπατηνῆς. Πολλῶν ἡγεμόνων τοῦ Βασπουρακάντ τὰ ὀνόματα διέσωσαν αἱ Βυζαντιναὶ καὶ Ἀρμενικαὶ πηγαί· τὸ τοῦ Μιχαὴλ ὅμως τούτου τὸ ὄνομα τὸ πρῶτον νῦν ἡμῖν ἐκ τῆς σφραγίδος τοῦ κ. Σλουμβέργερ καθίσταται γνωστόν.

Ἡ τρίτη σφραγὶς φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν· ΚΕ ΒΘ ΤΗ ΣΗ ΔΟΥΛΗ ΘΕΟΦΑΝΟΥ ΑΡΧΟΝΤΗΣ Η ΡΩΣΙΑΣ ΤΗ ΜΟΥΖΑΛΩΝΗΣ Η. Ἡ σφραγὶς αὕτη εἶναι ἐν τῶν σπουδαιοτέρων μνημείων τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ μόνον ἕως ἐφ' οὗ ἀναφίνεται ὁ τίτλος ἀρχων ἢ ἀρχόντισσα τῆς Ῥωσίας, ὃν ἢ Βυζαντινὴ αὐτὴ ἀπέδιδεν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ροῦρικ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς ἀρχῆς τῶν Τσάρων. Ἡ πρώτη ἡγεμονίς ἢ λαβούσα τὸν τίτλον ἀρχόντισσα εἶναι ἡ ἀγία Ὁλγα ἥτις ἦλθεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 955 καὶ ἐβαπτίσθη μετονομασθεῖσα Ἐλένη. Ἡ ὑπ' αὐτὴν σφραγὶς ἀνήκει εἰς τὴν ια' ἢ τὴν ιβ'. ἑκατονταετηρίδα, ἢ δὲ Θεοφανῶ αὕτη Μουζάλωνος πάντως θὰ ἦτο πατριὰ τις Βυζαντινὴ νυμφευθεῖσα μεθ' ἡγεμόνος Ῥώσου. Τίς ὅμως καὶ ποία εἶναι ἄγνωστον καὶ μόνον τὸ ὄνομα αὐτῆς γινώσκομεν ἐκ τῆς σφραγίδος ταύτης.

Ἡ δ' σφραγὶς ἀνήκει εἰς Πέτρον ἀρχοντα Διοκλείας. Εἶναι ἡ πρώτη σφραγὶς ἥτις ἀνευρέθη τῶν ἀρχόντων τούτων τῆς Διοκλείας τῶν προκτάων ὡς εἰπεῖν τοῦ σημερινοῦ Μαυροβουνίου. Ἡ βσιλείος τάξις ἀναφέρει τὸν ἀρχοντα Διοκλείας ὡς κατέχοντα τὴν σ'. τάξιν μεταξὺ τῶν ἐπτά κρατῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἅτινα τότε θεωροῦντο ὡς ὑποτελῆ τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ὁ Πέτρος οὗτος ὁ ἀρχων Διοκλείας εἶνε πιθανῶς ὁ πρεσβύτερος τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Χρκαλίμρ οἵτινες διενεμήθησαν τὰ κράτη αὐτοῦ. Ὁ Πέτρος ἔλαβεν εἰς τὸ μερίδιόν του τὸ τμήμα τῆς Ζέντας, ὅπερ ἐκαλεῖτο καὶ Διοκλεία, ἡγεμόνευσε δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς Ι'. ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδος, ἦν σύγχρονος τοῦ βσιλέως τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ καὶ ἔσχεν ὡς διάδοχον τὸν Βλαδίμηρον· τὴν σφραγίδα δὲ ταύτην βεβηώσως

μεταχειρίζετο ὁ ἀρχων Πέτρος ἐν ταῖς μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτῆς σχεσεσιν αὐτοῦ.

Τοιαῦται αἱ Βυζαντιναὶ αὐτῆς σφραγίδες λίαν ἀξιοπεριεργοὶ κατὰ τὰς σημειώσεις τοῦ κ. Σλουμβέργερ.

M. H. A.

ΕΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΡΩΜΑΙΚΑ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται μετὰ εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἢ καὶ πλέον εὖορκον θητείαν ἀπηλλάσσοντο τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἐτύγγαλλον περὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐντίμοι, ὡς ἐλέγετο, ἀφέσεως (honesta missio). Ἡ ἐντιμος αὕτη ἀφesis συνίστατο εἰς τὸ ὅτι οἱ οὐτερανοὶ, οἱ ἀπόμυχοι δηλαδή, ἐλάμβανον ἀξιόλογα προνόμια· ἂν δὲν ἦσαν Ῥωμαῖοι πολῖται, ἐγίνοντο πολῖται, ἂν ἦσαν ἤδη, τοῖς ἐδίδοτο τὸ ius connubii, τὸ τῆς ἐπιγαμίας δίκαιον, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο τὸ τοῦ πολίτου δικαίωμα εἰς τὰ τέκνα, τὰ ὅποια ἢ εἶχον ἤδη ἢ ἤθελον ἀποκτήσει εἰς τὸ μέλλον, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ μήτηρ.

Ταῦτα δὲ ἐπιστοποιοῦντο εἰς τὰ ἀφετήρια γράμματα (tabulae honestae missionis), τὰ ὅποια ἐξεδίδοντο ὑπὲρ τῶν ἀριζμένων στρατιωτικῶν ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν γραφείων κατὰ τύπους ὠρισμένους ὡς καὶ πάντα τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ ἐχαρᾶσσοντο εἰς διπλοῦν ἐπὶ δύο χαλκίνων πετάλων. Ἀνεγράφετο δὲ ἐν τοῖς ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος ἐκδιδομένοις ἀφετηρίοις, τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, εἰς ὃ ἀνήκειν ὁ λαμβάνων τὴν ἀφesis του, τὸ ὄνομα τῶν ὑπᾶτων, τὸ τοῦ πραίφεκτου τῆς κοούρσεως καὶ τὸ τοῦ ἀριζμένου στρατιώτου. Ἐκ τούτων δὲ γίνεται δῆλον πόσον μεγάλη εἶναι ἢ σημασίς, ἦν ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ ἔχουσι τὰ μνημεῖα ταῦτα. Διότι τόσον ἀκριβεῖς χρονολογικοὶ κατὰ τόπους προσδιορισμοὶ καὶ τόσον ὀνομάτων διάσωσις δὲν εἶναι βέβαια μικρὸν τι πράγμα.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1881 ὅτε ὁ Ἀθ. de Ceuleneer ἐξέδωκεν ἐν Liège τῆς Βελγικῆς τὴν ἐαυτοῦ Notice sur un diplôme militaire de Trajan trouvé aux environs de Liège (εἰς 8ον, 65 σελ.), ἦσαν ἐκ συνόλων γνωστὰ ἑβδομήκοντα καὶ ἐν τοιαῦτα ἀφετήρια, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ de Ceuleneer ἐκδοθέντος. Ἐκτοτε δὲν περιῆλθεν εἰς γνῶσιν ἡμῶν ἂν εὐρέθη καὶ ἄλλο πλὴν ἐκείνου, περὶ οὗ εὐθὺς θὰ διαλάβωμεν.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 5 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους τούτου τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμᾶτων δ κ. E. Desjardins ὑπέβηκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν δύο κομμάτια ἀφετηρίου στρατιωτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ εὐρεθέντος μὲν ὑπὸ τοῦ κ. Μασπερῶ ἐν Κοπτῷ τῆς Αἰγύπτου, ἀποκειμένου δὲ ἐν τῷ ἐν Βουλᾷ μουσεῖῳ. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔχει ἐκδοθῆ τῇ 9 Ἰουνίου 83, ἀναφέρεται δὲ ὄχι εἰς ἀπλοῦν στρατιώτην, ἀλλ' εἰς κεντυρίωνα ἦτοι ἑκατόνταρχον. Ἐβασίλευε δὲ τότε ἐν Ῥώμῃ ὁ Δομετιανὸς καὶ εἶχε τύχει τὸ δεύτερον τῆς δημηρχικῆς ἐξουσίας. Ἦσαν εἰς ἡμᾶς

ἔως τῶρα γνωστοὶ οἱ δύο ὑπατοὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 83 καὶ οἱ δύο διὰ τῶν 84 προαποδειγμένοι, ἀλλὰ δὲν ἦταν καὶ οἱ *suffecti* οἱ διαδεχθέντες τοὺς τοῦ ἔτους 83 ἀρχομένου. Οὗτοι λοιπὸν οἱ δεῦτεροι τοῦ ἔτους 83 ὑπατοὶ ἀναγράφονται ἐν τῷ ἀφιερίῳ τῆς Κοπτοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ ὀνόματά των περιήλθον εἰς ἡμᾶς κολωβά' τοῦ πρώτου ἐσώθη μόνον τὸ *Juliano*, ἐκ δὲ τῶν τριῶν ὀνομάτων τοῦ δευτέρου... *one Frucio Homullo*. Πλὴν τούτου μᾶς δίδει πληροφορίας τὸ ἀρχαιολογικὸν ἐρεῖνὸ μνημεῖον ἀξίως λόγου περὶ τοῦ ἐν ἔτει 83 μ. Χ. σταθμεύοντος ἐν Αἰγύπτῳ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ τὸ ὄνομα τοῦ προκατόχου τῆς κοόρτης· εἶναι Φούσκος, ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ κεντυρίωνος, ὑπὲρ οὗ καὶ ἔχουσιν ἐκδοθῆ τὰ γράμματα, κατ' ἀρχαιετικὴν πτώσιν ὄντος, διεσώθησαν μόνον τὰ γράμματα... no Ch...o...

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡνεώθη ἐν τῷ Μετσοβείῳ Πολυτεχνείῳ πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ καὶ νέα αἴθουσα ἐκ τῶν συλλογῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἡ αἴθουσα αὕτη περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς συλλογὰς. Καὶ πρῶτον μὲν συλλογὴν πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἄλλων πηλίνων ἀντικειμένων ἐκ διαφόρων προελεύσεων, ἐν αἷς διακρίνεται ἡ κελὴ συλλογὴ τῶν τεναρχαίων κορῶν ἐκ χιλίων διακοσίων περίπου ἀποτελουμένη. Πλὴν δὲ τούτων εἶναι καὶ ἄλλαι συλλογαὶ περιέργων πηλίνων εἰδωλίων ἐξ Αἰγίνης, Τεγέας, Μεγάρων καὶ Μυρινῆς τῆς ἐν Αἰολίδι. Μετὰ τὴν συλλογὴν τῶν πηλίνων εἰδωλίων ἀξία πολλοῦ λόγου εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν μολυβδίνων σταθμῶν ἧτις εἶναι μία τῶν πληρυστέρων τῶν ὑπαρχουσῶν. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει τετράμνου καὶ δίμνου καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ὑποδιαίρεσεις καὶ σιδηροῦς περίεργος σταθμὸς φέρων τὴν ἐπιγραφὴν *Ἱερὸν Ἀμφιαράου*. Τὴν συλλογὴν δὲ ταύτην συμπληροῦ σειρὰ ἐκ βυζαντινῶν σταθμῶν. Ἐν τοῖς μολυβδίνοις ἀντικειμένοις καταριθμητέον τὴν ἐνδιαφέρουσαν σείραν ἐλασμάτων ἐνεπιγράφων ἐξ Εὐβοίας, καὶ τὴν συλλογὴν τῶν ἐνεπιγράφων πεσσῶν σφενδονῶν καὶ τὰ μολυβδίνια ἐλάσματα (κατάραι) ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ περίεργον μολυβδίνιον ἀλτήρα ἐξ Ἐλευσίνος. Ἔπεται τρίτη ἡ συλλογὴ χαλκῶν καὶ ὀρειχαλκίων ἀντικειμένων. Δόρατα καὶ αἰχμαὶ βελῶν, ξίφη, δοράτων σαυρωτήρες, περικεφαλαῖαι, πέδιλα, ζῶναι καὶ σπλαγγίδες. Ἔτι δὲ τρίκινα ὀρειχαλκίνη, ἀνάθημα, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν *Ξενιάδας Διοδώρου Κορίνθιος ἀνέθηκα*. Ἔτι δὲ σικύα ἰατρικὴ περὶ ἧς ἐγένετο ἄλλοτε λόγος ἐν τῷ «Παρθενῶν» (τόμος 5' σ. 769) καὶ ἐργαλεῖα ἰατρικὰ καὶ χειρουργικὰ καὶ ἀγγεῖα καὶ σκεύη διάφορα οἰκιακῆς χρήσεως, ἀστράγαλοι, σφραγίδες, λαβαὶ ἀγγείων, λαβαὶ τριπόδων, λύχνου, κάτοπτρα διάφορα Κορίνθου, Μεγάρων, Ἀθηνῶν καὶ ἀγγεῖον περίεργον φέρον περὶ τοῦ χεῖλους διάτρητον τὴν ἐπιγραφὴν **ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΔΗΛΙΟ: ΚΑ.** Ἔτι δὲ σύμβολα δικαστικὰ διάφορα,

ψῆφοι δημόσιοι καὶ δικηθήκη. Πάντων ὑπολείπεται ὁμολογουμένως ἡ συλλογὴ χαλκῶν καὶ ὀρειχαλκίων ἀγαλματιῶν ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀντικειμένων. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα εἰσι καταταγμένα λίαν εὐπρεπῶς καὶ τιμῶσι λίαν τὴν φιλοκαλίαν τῶν ἐπιμελουμένων τῶν συλλογῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ προσωρινῶς κατετέθησαν μέχρι οὗ καταλλήλως ἰδρυθῶσιν ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ καὶ γλυπτὰ ἔργα ἐκ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀνασκαφῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Τὰ γλυπτὰ ταῦτα ἀντικείμενα εἰσι κεφαλὴ ἀνδρική, ἀμαζῶν ἑφιππος, ἀμαζόνες κατακείμεναι δύο, μορφαὶ γυναικεῖαι δύο, κορμὸς νίκης, τεμάχια δύο κεφαλῶν ἀμαζόνων καὶ ἄλλα μικρὰ τεμάχια.

— Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἔδωκε τὴν ἀδειαν τῇ γαλλικῇ σχολῇ ὅπως ποιήσῃται ἀνασκαφὰς ἐν Λοκρίδι πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἐν Ἀμφιπόλει τῆς Ἐλατείας ναοῦ τῆς Κραναίας Ἀθηνᾶς. Πρὸς τοῦτο μετέβη αὐτότε ὁ ἑταῖρος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Paris μετὰ τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκη.

— Ὁ παρ' ἡμῖν διατρίβων διάσημος ἀρχαιολόγος κ. Πενρόζ, δ' κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Λουδίῳ ἑταιρείας τῶν «Φιλρχαίων» (*Dilettanti*) ἀνάλαβων τὴν δι' ἀνασκαφῶν ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, συνοψίζει τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ἐργασίας αὐτοῦ ὡς ἐξῆς:

«Ἐκ τῶν ἀτελῶν ἔτι ἀνασκαφῶν, τὰς ὁποίας ἠδυνήθη μὲχρι τοῦδε νὰ διεξαγάγω τῇ εὐμενῶς παραχωρηθείσῃ μοι ἀδείᾳ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, προέκυψε τοῦτο πρὸ πάντων τὸ ἀξιον λόγου πόρισμα, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις τῶν τοίχων καὶ κίωνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός φαίνεται ἰκανῶς διάφορος πικρῶς ἄλλου γνωστοῦ. Τὸ σημεῖον ἐν τούτοις εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἡ ἐργασία σήμερον ἐπιβάλλει ἡμῖν εἰσεῖτι μεγάλην ἐπιφύλαξιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένετο χρῆσις ἀνωτέρω τοῦ ῥήματος *gaignetai*. Τὸ ἔκτακτον τοῦτο συνίσταται εἰς κεντρικὸν τοῖχον ἐκτεινόμενον τριάκοντα πέντε μέτρα παραλλήλως τῷ μήκει τοῦ ναοῦ, ἧτοι ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, καὶ ἐμψίνοντα πικρῶς, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ κεντρικὴ τις κοινοστοιχία ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν κορυφὴν τῆς στέγης. Τὸ τεῖχος τοῦτο φαίνεται κατασκευῆ; προγενεστέρης τῆς τῶν σωζομένων στηλῶν καὶ τῶν ἄλλων τοίχων, οἷτινες ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς, ἀναγομένης πικρῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου. Ἡ κορυφὴ αὐτοῦ ἐκαλύπτετο δι' ὀλιγίστου χώματος, ἐνῶ ἐδέησε νὰ σκάψωμεν μέχρις ὀκτώ ποδῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν λειψάνων τῶν ἄλλων. Εἰς τὸ βῆθος τοῦτο εὐρομεν τὸ ἕδαφος ἐστρωμένον δι' ἀξέστων πλακῶν, αἵτινες ἀφέθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἄθικτοι, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀπεκομίσθη πᾶς ἐπὶ τούτων δεκτικὸς χρησιμοποίησεως λίθος. Πλὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν εἰς ἐν ἡ δὲ δύο μέρη λείψανα ἀνήκοντα προφανῶς εἰς τὸν τοῖχον τοῦ βορείου σηκοῦ, καὶ

πρό τινων ἡμερῶν ἔγνη τῶν μεγάλων τειχῶν τοῦ νοῦ. Ἐκ τούτων ἔχομεν λόγους ὅπως ἐλπίζωμεν, ὅτι μετὰ πρῆλυσιν μιᾶς ἐβδομάδος ἢ παραστάσις τοῦ ἐσωτερικοῦ σχεδίου τοῦ νοῦ ἔσται πολὺ πληρύτερα.»

— Γράφει ὁ Μίρως Κρήτης:

«Ἐνῷ ἐσχάτως γεωργός τις ἡσυχάζει εἰς τὰ κτήματα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς παρὰ τὸ χωρίον Μητρόπολιν τῆς Ἐπαρχίας Κιουουρίου τῆς Κρήτης ἀνεκάλυψε λευκὸν μαρμαρινὸν ἀγαλμα γυναικὸς ἀρίστης τέχνης ἀλλὰ δυστυχῶς ἠκρωτηριασμένον καθ' ὅλα τὰ ἄκρα. Οὕτω δ' ἠκρωτηριασμένον καὶ κεκλιμένον ἔχει ὕψος περὶ τὰ 0,30 τοῦ μέτρου καὶ βάρος περὶ τὰς 15 ὀκάδας. Καθ' ἃ εἰκάζεται ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς κλίσεως τοῦ σώματος παρίσταται γυνὴ ῥίπτουσα βέλος τοῦθ' ὅπερ παρέχει ἐκάστη τὸ ἐνδόξιμον ἵνα συμπράξη ὅτι εἰκονίζεται ἡ Ἄρτεμις ὡς κυνηγός. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε τὰ ἱμάτια αὐτῆς φαίνονται βραχέα καθήκοντα ἄχρι τῶν γονάτων, οὔτε ἐκ τοῦ ὤμου αὐτῆς ἀνήρηται φρέτρα βελῶν, ἀλλὰ παρίσταται ὅπως γεφυρωμένη, οὐδὲ ὡς ἀπίθκον νὰ παριστῇ τὴν Κύπριν Ἄφροδίτην ἀνκλυομένην. Κεκταχθέν τοῦτο τηρεῖται εἰς τὸ οἶκεόν Δημηκρητῶν Ἀμπελούζου μέχρι νεωτέρας διαταγῆς. Ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον Πλάτανος τῆς ἰδίας ἐπαρχίας ἀνευρέθησαν ὁμοιοτρόπως τρεῖς κιβώτια πῆλινα μήκους δύο περίπου μέτρων, ἅπερ θὰ ἦναι βεβαίως ἀρχαῖοι σαρκοφάγοι.»

— Ἐπικνελήθησαν ἐν τῇ παρὰ τὴν Τροίαν πόλει Ἀσσοῦ αἱ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἀμερικανικοῦ ἰνστιτούτου. Ἀνευρέθη δὲ μέχρι τοῦδε ἡ ἀγορὰ καὶ ἐνεργεῖται ἡ ἐκκαθάρισις τῆς ὁδοῦ τῶν Τύμβων, ἐν ἧ εὐρέθησαν πολλοὶ σαρκοφάγοι περιέχοντες ὠραῖα πῆλινα εἰδώλια καὶ ὑάλινα ἀγγεῖα.

— Ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπέτυχεν παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως τὴν ἔκδοσιν φερμηνίου ὅπως ἐπιχειρηθῶσιν ἀνασκαφαὶ παρὰ τὰ ἀρχαῖα Λάγινα. Τὰ Λάγινα τῆς Καρίας ἦσαν οὐ μακρὰν τῆς Στρατονικείας, ἀναφέρονται δ' ὡς κτερόντα λαμπρὸν ναὸν τῆς Ἐκάτης ἐν μνημονεύει ὁ Στράβων (XIV, 660), ὁμιλῶν καὶ περὶ τῶν τελευμένων ἐκεῖ μεγάλων ἑορτῶν. Παρὰ τὰ ἀρχαῖα Λάγινα σήμερον κεῖται χωρίον μικρὸν *Λάκεκα* καλούμενον περὶ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Τζινά-Γιζι, τοῦ ἀρχαίου Μαρσύα. Τὰς ἀνασκαφὰς αἵτινες ἀρχοῦνται κατ' αὐτὰς θέλει διευθύνει ὁ κλεινὸς ἀρχαιολόγος Βενδόρφ.

— Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνέθηκεν εἰς τὸν κ. Δημοσθένην Βαλτατζῆν ὅπως ποιήτῃ ἀνασκαφὰς μεταξὺ νέας Φωκαίας καὶ Κύμης, ἐνθα λείψανα πολλὰ ὑπάρχουσι μαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξίν ἀρχαίας πόλεως. Οἱ κάτοικοι τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν καλοῦσι Παλαιὸ Χωριό, ὃ δὲ κ. Βαλτατζῆς φρονεῖ ὅτι εἶναι Ἀκρίστια ἢ τῆς Αἰολίδος ἢ ἐπιλεγομένη Φρυκωνίς. Αἱ ἀνασκαφαὶ

ἀπέδειξαν πράγματι τὴν ὑπαρξίν πόλεως, ἀποκαλύψασαι πολλὰ ἐρείπια καὶ λείψανα τειχῶν.

— Τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις προσεκτήτατο τελευταίως ἐκ Σμύρνης προσελευσάν συλλογὴν ἐκ πενήτηντα πηλίνων ἀγαλματιῶν προερχομένων ἐκ Μυρίνης τῆς Αἰολικῆς. Τὸ μαζὸν τῶν πηλίνων τούτων ἀγαλματιῶν παριστῇ χορευτὴν ὠρχιστάτης διατηρήσεως. Ἄλλα τῶν πηλίνων τούτων ἀγαλματιῶν εἰσὶ μιμήσεις προφανεῖς τῶν Ταναγραίων κορῶν, μέγα δὲ πῆλινον ἀγαλματιῶν παριστῇ γυμνὴν Ἄφροδίτην μετ' ἀγγείου παρ' αὐτὴν καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν **ΑΝΤΙΣΤΙΟΥ**, ὅπερ εἶναι ὄνομα τεχνίτου.

— Ὁ Γάλλος ἀρχιτέκτων Σοκζὺ ὅστις ἐξέδωκεν ἤδη τὴν πραγματείαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐν Πειραιεὶ ἀρχαίου ναυστάθμου τοῦ Φίλωνος ἐν ἐν δύο πίναξιν ἀναπαριστῇ ὅλος ἦν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐδημοσίευσεν ἄρτι δευτέραν πραγματείαν, ἐν ἧ ἀνιδρῦει ὡς εἰπεῖν τὰ ἀρχαῖα τῶν Ἀθηνῶν τεῖχη συμφώνως ταῖς ἀρχαίαις ἐπιγραφαῖς καὶ παραδόσεσιν. Ἡ νέα αὕτη πραγματεία συνοδεύεται ὑπὸ πίνακος ἐν ᾧ φαίνεται ὁλόκληρος ἡ σειρὰ τῶν μακρῶν τειχῶν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ἡπειρωτικοὶ μαστραπάδες. — Ἐν σελίδι 269 τοῦ παρόντος τεύχους ἐπραγματεύθημεν περὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐνεπιγράφων μαστραπάδων καὶ ἀνεκοινώσαμεν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωσθέντων μοι. Ἐκτοτε περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ πατρὸς μου δύο ἕτεροι μαστραπάδες οὓς ἀνεκοινῶ σημερον.

Ὁ πρῶτος τούτων φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

Δ. Μ.

Κρασί σὲ πίνω διὰ καλλῶ
κ' ἐσὺ μὲ κροῦς στὸν τοῖχο.
Ἐγὼ σὲ πίνω νὰ χαρῶ
κ' ἐσὺ μὲ σέρνεις σὰν μορῶ.

Κάτωθεν τοῦ ἀγγείου γέγραπται N° 3 C. C.

Ἦτοι τὰ μὲν γράμματα CC εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ ἐργοστασίου Καλεγάρη καὶ Καζάλη τοῦ παρὰ τὸ Πέσσαρον, ὃ δὲ ἀριθμὸς 3 ὑποδεικνύει ὡς τότε εἶχον ὑποθέσει ὅτι ἐν τῷ ἐργοστασίῳ ἐκάστη ἑλληνικὴ ἐπιγραφή εἶχε καὶ ἰδιαιτέρον ἀριθμὸν ἵνα ἀναγνωρίζηται, οὕτω δὲ τῶρα ἔχομεν πλήρη τὴν σειρὰν τῶν ἐπιγραφῶν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1-4. Τοῦ μαστραπά τούτου ὁ χρωματισμὸς εἶναι κυανοῦς ὁλόκληρος, διαφέρει δὲ κατὰ τοῦτο τῶν λοιπῶν, ὧν ὁ χρωματισμὸς εἶναι ποικιλότερος (ὄρα πίνακα Β).

Ὁ ἐνπαῦθ κ. Ἴω, Πηκκιολόγος κατέχει ὅμοιον μαστραπῶν με ποικί-
λον ὅμως χρωματισμὸν φέροντα τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐπιγραφὴν καὶ κάτω-
θεν τοῦ ἀγγείου τὸν ἀρ. 3. καὶ τὰ γράμματα C. C.

Ὁ δεῦτερος μαστραπῶς φέρει τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν

Καλαρρυτιώτες χαϊρετται

Πιέται με υγείαν

Κρατὴ γλυκὸν κὲ κόκκινον

Ποῦ ἐφρῆνει τὴν καρδίαν

Ἐπιγραφὴν τοιαύτην εἶχον δημοσιεύσει ἐν σελίδι 272, ἀλλὰ κτοχῆς
τοῦ ἐν Λονδίῳ κ. Franks, ἐν τῇ συλλογῇ δὲ τοῦ πατρὸς μου ὑπῆρχεν ὁ-
μοία ἐπιγραφὴ ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Καλαρρυτιώτικι ἐφῆρτο Ἰωαννίται.

Ὁ μαστραπῶς οὗτος ποικίλου χρωματισμοῦ καὶ ἀκριβῶς ὅμοιος τῷ ἀπει-
κονισθέντι ἐν πίνακι Β' εἶναι προϊόν ἄλλου κεραμευτικοῦ ἐργοστασίου, διότι
κάτωθεν φέρει τὰδε τὰ σύμβολα

+
G. D.

Καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας τὰ σύμβολα ταῦτα εἶναι τὰ ἐνδεικτικὰ
τοῦ ἐργοστασίου τοῦ διδάκτορος Gioanetti ὅπερ εἶχεν ἰδρυθῆ ἐν Vineuf
παρὰ τὸ Ταυρίνον περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἦν σχεδὸν
σύγχρονον τοῦ ἐργοστασίου τοῦ Πεσάρου τῶν Καλεγάρη καὶ Καζάλη. Τὰ
δύο γράμματα ἄτινα ἐν ἄλλοις ἔργοις φέρονται καὶ D. G εἶναι τὰ ἀρχικὰ
τοῦ διδάκτορος Gioanetti καὶ ὁ ἄνωθεν σταυρὸς εἶναι ὁ σταυρὸς τῆς Σα-
βυδίας.

M. H. Λάμπρος.

*
*

Ἑλληνικὴ νομισματοποιεῖα. — Ἐν σελίδι 72 τοῦ 5' τόμου τοῦ
Παρνασσῶ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ συνόλου τῶν μέχρι τοῦδε κοπέντων
ἐλληνικῶν νομισμάτων ἐν τοῖς διαφόροις γαλλικοῖς νομισματοκοπέοις.
Εἰς τὰς τότε δημοσιευθείσας εἰδήσεις προσθετέον καὶ τοῦτο ὅτι ἐν ἔτει
1882 ἐκόπησαν ἐν τῷ νομισματοκοπέῳ Παρισίων κομμάτια τῶν 10 καὶ
5 λεπτῶν ἀξίας 2, 320, 000 φράγκων ὡς ἑξῆς.

160,000	κομμάτια τῶν 10 λεπτῶν ἀξίας	δρ.	1,600,000	
144,000	»	5	»	720,000

Τὸ ὅλον 304,000 » 2,320,000

Τὰ κομμάτια ταῦτα εἶναι ὅμοια ἀκριβῶς πρὸς τὰ τῷ 1878 ἐκκοπέντα
ἐν τῷ νομισματοκοπέῳ Παρισίων, με τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι τὰ πά-
ρρηγα σύμβολα ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς κεφαλῆς δὲν εἶνε πλέον ἀγκυρα καὶ
μέλισσα, ἀλλὰ κέρα ἀμαλθείας καὶ δέσμη ῥάβδων.

*
*

Πιθανὰ αἴτια τοῦ σεισμοῦ τῆς Ἰσχίας. — Ἐν τῇ συνεδρίᾳ
τῆς 8 Ὀκτωβρίου τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν δ κ. Daubrée
διευθυντῆς τοῦ σχολείου τῶν μεταλλείων, ὑπέβαλεν ἔκθεσιν πραγ-
ματευομένην τὰ γεωλογικὰ φαινόμενα τὰ συμπαραχθέντα τῇ καταστροφῇ
τῆς νήσου Ἰσχίας. Ἡ ἔκθεσις συνωδεύετο ὑπὸ χάρτου δεικνύοντος ἐπὶ τοῦ
ἐδάφους δύο πικμεγίστας ῥωγμάς, αἵτινες ἀρχόμεναι ἐκ δύο τινῶν ση-
μείων τῆς παραλίας συναντῶσιν ἀλλήλας ἐν εὐθείᾳ σχεδὸν γωνίᾳ εἰς
Καζαμίτσιολαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπενέργησε κυρίως ἡ μεγάλη ἐσω-
τερικὴ δύναμις ἡ δικσιόσασα τόσον ἰσχυρῶς τὸν στερεὸν φλοιόν.

Διὰ τῆς ἐκθέσεως του ὁ Κυρ. Daubrée προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ
φαινόμενα ταῦτα προήχθησαν οὐχὶ ὅπως τινὲς ὑπέθεσαν διὰ τῆς ἐξωθή-
σεως στερεῶν σωμάτων, ἐνεργούντων ὡς αἱ προσβολαὶ κριοῦ, ἀλλ' ὅτι
ταῦτα ἐξηγοῦνται κάλλιστα ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ὕδωρ δύνηται διὰ τι-
νων ῥωγμῶν νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς σφίρας ἐν κατα-
στάσει τήξεως διατελούσης μάζης.

Τὸ ὕδωρ τοῦτο συναντᾷ π. χ. πυρίτιον τετηγμένον καὶ βευστὸν μεθ' οὗ
ἐνούμενον σχηματίζει *πυριτικά αἷματα*. Διὰ τῆς ἐκεῖ ἐπικρατούσης θερμο-
κρασίας καὶ ὑπὸ τήσιν γιγάντειον πίεσιν, περὶ ἧς μόλις ἰδέαν ἔχομεν, ἀνα-
πτύσσονται τὰ ἀκόλουθα φαινόμενα· τὸ πυριτικὸν αἷμα διέρχεται ἀνα-
μέσῳ τῶν ῥωγμῶν, ὅσον δὲ ἐκφεύγει τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ ἐπὶ τοσοῦτον ἀπο-
κτᾷ μεγαλειτέραν ἐκρηκτικὴν δύναμιν. Ὁ Κυρ. Daubrée διὰ πειραμάτων
ἀπέδειξεν ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῶν πυριτικῶν αἰμάτων ἀντιστοιχεῖ εἰς
πίεσιν πολλῶν χιλιῶν ἀτμοσφαιρῶν, ὅτι τὸ ἐξατμιζόμενον καὶ ὑπερθερ-
μινόμενον ὕδωρ κατέτρωγε τὰ τοιχώματα χαλυβδίνων σωλῆνων ὡς
σμίλη, καὶ ὅτι ὁ ἀτμὸς οὗτος ἀπολαβὼν τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτατικὴν δύνα-
μιν διέσπα τοὺς σωλῆνας καὶ κατέτρωγεν εἰς κόνιν τὰ μέρη τοῦ σιδήρου.
Κατὰ τὸν Daubrée οἱ σεισμοὶ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ κατευνασθεῖσαι ἠφαι-
στειοὶ ἐκρηξῆεις.

N. X. A.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἐγένετο ἡ τακτικὴ συνεδρία τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου.

ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς κκ. Α. Βαρζέλη,
Στ. Ἰωαννίδου καὶ Ν. Γ. Πολίτου εισηγητοῦ ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγεῖσεως
τοῦ λήξαντος ἔτους. Ὁ Σύλλογος ἐψηφίσθη εὐχαριστήρια εἰς τὰς ἀρχὰς
αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀποτελέσματι τῆς ἐξελεγεῖσεως.

Ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ὑπέβαλε πρὸς τὸν σύλλογον τὴν λογοδο-

σίαν αὐτοῦ τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος γινομένων· ἡ λογοδοσία αὕτη θέλει ἐκτυπωθῆ εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος.

Ὅμοιως ὑπεβλήθησαν αἱ ἐκθέσεις τῶν σχολῶν τῶν ἀπόρων παιδῶν Ἀθηνῶν, Πατρῶν, Σύρου καὶ Νέας Πικέρνης αἵτινες θέλουσιν ἐκτυπωθῆ σὺν τῇ λογοδοσίᾳ.

Συνήρθησαν σχέσεις τῇ αἰτήσει αὐτῶν μετὰ τῆς ἐνταῦθα ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ σωματείου ὁ *Εὐαγγελισμός*.

Ἐγένετο δεκτὴ αἴτησις τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων ὅπως χρησιμοποιηθῆ πρωτορινῶς ἡ σχολὴ τῶν ἀπόρων παιδῶν κατὰ τὰς ὥρας καθ' ἃς δὲν ἐργάζεται, ἦτοι ἀπὸ τῆς 8-12 π. μ. καὶ τῆς 2-4 μ. μ. ἐπὶ ἀποζημιώσει κανονισθησομένη μετὰ τὴν ἐφορείας τοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ Δημάρχου πρὸς μετφορὰν ἐν αὐτῇ τῆς Ἀ' δημοτικῆς Σχολῆς τοῦ δήμου.

Ἐγένετο δεκτὴ αἴτησις τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Καπελέτο καὶ Ψάρι τοῦ δήμου Βουπρασιῶν (Ἡλείας) ὅπως ἡ ἐν Νέα Πικέρνη σχολὴ τοῦ Συλλόγου μετατεθῆ εἰς Καπελέτο, καθ' ὅτι ἐκ τοῦ χωρίου τούτου εἰσὶν οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν φοιτῶντων παιδῶν, τῆς ἐν Νέᾳ Πικέρνῃ ἀποικίης τῶν Ἰταλοαλβανῶν σχεδὸν διαλυθείσης.

Μέχρι τέλους τοῦ λήξαντος μηνὸς οἱ εἰς τὰς διαφόρους τάξεις τῆς σχολῆς Ἀθηνῶν ἐγγραφέντες ἀνῆρχοντο εἰς 368. Ἐκ τούτων 23 ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τὴν δ'. τάζιν, 40 εἰς τὴν γ'. τάζιν, 118 εἰς τὴν β'. καὶ 218 εἰς τὴν α'. Πέρυσιν οἱ κατ' αὐτὸ τὸ δίσταγμα ἐγγραφέντες ἀνῆρχοντο εἰς 356.

Ἀπεβίωσεν ὁ **Λαμπριανὸς Ἀντωνόπουλος** ἐκ τῶν προσφιλῶν ἐπιτίμων τοῦ Συλλόγου Μελῶν.

Ἐφημέριθησαν ἀντεπιστελλόντες μέλη τοῦ Συλλόγου ὁ ἀρχιμικροδότης κ. Κ. Βούλγαρης ἐν Κερκύρᾳ καὶ ὁ δικηγόρος κ. Σουλιῆ ἐν Παρισίοις.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Ἐκ τῶν τμημάτων κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα μόνον τὸ ἀρχαιολογικὸν κατήρξατο τῶν ἐργασιῶν του συνελθὼν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ προέδρου αὐτοῦ κ. Κωνσταντίνου Παπαρηγοπούλου. Παραιτηθέντος ἕνεκα ἀσχολιῶν τοῦ γραμμικτεῶς τοῦ τμήματος κ. Ἰακώβου Κ. Αρχαγέστη, ἐξελέχθη ἀντ' αὐτοῦ ὁ κ. Σταμάτιος Δ. Βάλβης. Ἐν τῇ συνεδρίᾳ ταύτῃ ὁ κ. Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος εἶπέ τινα περὶ τοῦ ἀνεκδότου Ἀθηναϊκοῦ τετραδράχμου τοῦ φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀῆμος*, ὁ δὲ κ. Μιχ. Π. Λάμπρος τινὰ πρόσθετα περὶ Ἡπειρωτικῶν μιστραπάδων. Ἐγένετο δὲ συζήτησις ἐπὶ τῆς λέξεως *πανδούρης* σχετικῶς μὲ ἀνακοινώσιν τινα περὶ τῆς σημασίας αὐτῆς γενομένην ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου Σολωμοῦ.

ΗΛΙΑΙΑ

B' *

Ὡς δ' Ἀριστοφάνης οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι ῥήτορες, ἱστορικοὶ καὶ λεξικογράφοι ἀναφέρουσι τὴν Ἡλιαίαν ὡς δικαστήριον, καὶ τοὺς Ἡλιαστὰς δι-κάζοντας πάσας τὰς δημοσίας δίκας, πλὴν τῶν ἐπὶ φόβῳ ἐκ προνοίας, καὶ τὰς ἰδιωτικὰς κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμόν, ἢ κατ' ἔφεσιν. Ἄλλ' ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς νεωτέροις τῶν ἐλληνιστῶν, ἡ γνώμη ὅτι ἡ Ἡλιαία ἦτο πολιτικὸν σῶμα, μέρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ μᾶλλον ἡ Ἐκκλησία αὐτή, ὅτε μὲν νομοθετοῦσα, ὅτε δὲ δικάζουσα διὰ τῶν δέκα δικαστηρίων τῶν Ἡλιατῶν. Τοῦτο ἐξάγει ὁ Γρότιος ἐκ τῆς ἐτυμολογικῆς τῆς λέξεως Ἡλιαίης, σημαίνουσης κατὰ Τίτιμνον (gr. St. Vest. σελ. 215) τὴν δημοσίαν συνά-θροισιν. Τὴν γνώμην τοῦ Γροτίου, ἀναφερομένην εἰς τὴν πρώτην σύστασιν τῆς Ἡλιαίας, ἀντέκρουσεν ὁ Σχοίμαννος (Die Verf. Gesch. Athens. σελ. 33 ἐπ:) διὰ μακρῶν δὲ ὑποστηρίζει ὁ Fränkel καὶ διὰ τοὺς μετέπειτα χρό-νους, προσεπικαλούμενος τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ἐν Γέλῳ, Ἀκράγαντι, Ἄργει καὶ παρὰδείγματά τινα πράξεων τῆς Ἡλιαίας, ὡς πολιτικοῦ σώματος (Die Gesch. Ger. σελ. 53 καὶ 40). Τούτῳ συντασσόμενος ὁ Gilbert (Hand- buch σελ. 374 σημ. 1) ἐπιμαρτύρεται ἰδίως τὴν μετὰ τῶν Χαλκιδέων συνθήκην, καθ' ἣν οἱ σοφοὶ οὗτοι ἐλληνισταὶ φρονούσιν ὅτι «οἱ Ἡλιασταὶ παρίστανται ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ δήμου ἀπέναντι ξένης πολιτείας» (als Vertreter der Volksgemeinde gegenüber einem fremder Stanate erschei- nen die Heliasten). Ἄρχομι λοιπὸν ἀπ' αὐτῆς, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον ὑπ' ὄψει ὁ Γρότιος καὶ ὁ Σχοίμν.

Ἡ συνθήκη αὕτη βεβαιοῦται διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἣτις, ἀνευρεθεῖσα κατὰ τὰς ἀντικατὰς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀνεγνώσθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ὥρᾳ τῆς 19 Ἰουνίου 1876 ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου κ. Κουμνούδη. Ἦτον ἤδη γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ἐν Κορωνεῖχ ἤτταν τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάτησε κατ' αὐτῶν ἡ Εὐβοία, οἱ πελοποννήτιοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τὸν Πλειστοτόνικτον, καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων πε-ριῆλθεν εἰς κρίσιμον θέσιν, ὅτε ὁ Περικλῆς δωροδοκῆσας τὸν Πλειστοτό-νικτον καὶ τὸν σύμβουλον αὐτοῦ Κλεανδρίδην ἔπεισεν αὐτοὺς ν' ἀποχω-ρήτωσιν ἐπ' οἴκου· καὶ Ἀθηναῖοι πάλιν εἰς Εὐβοίαν διαβάντες Περικλέους στρατηγούντος κατέστρεψαν πᾶσαν, καὶ τὴν μὲν ἄλλην ὁμολογίαν κατεσ-τήσαντο. Ἐστιάϊας δὲ ἐξοικίσαντες αὐτοὶ τὴν γῆν ἔσχον (Θουκ. Α, 114) Ἡ ὁμολογία εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ ψηφίσματος τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Κουμνούδης. Ἄρα ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ παρίσταται ἡ Ἡλιαία

* Τὸ Α' μέρος ἴδε ἐν σελ. 781.

ὡς νομοθετοῦσα ἀρχή, ἢ ὡς συμβαλλόμενον μετὰ τῶν Χαλκιδέων πολιτικῶν σώμα; Τὸ ψήφισμα φέρει «Ἐδοξε τῇ Βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. Ἀντιοχίς ἐπρυτάνευε, Ἀρκοντιδῆς ἐπεστάτει, Θεόγνητος εἶπε· κατὰ τὰδε τὸν ὄρκον ὁμόσαι Ἀθηναίων τὴν Βουλὴν καὶ τοὺς δικαστάς, οὐκ ἐξελῶ Χαλκιδέας ἐκ Χαλκίδος οὐδὲ τὴν πόλιν ἀνάστατον ποιήσω· οὐδὲ ἰδιώτην οὐδένα ἀτιμάσω, οὐδὲ φυγῆ ζημιώσω, οὐδὲ ξυλλήψομαι, οὐδ' ἀποκτενῶ, οὐδὲ χρήματα ἀρκιρήτομαι ἄκριτον οὐδενός, ἄνευ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, οὐδ' ἐπιψηφίω κατ' ἀπροσκλήτου, οὔτε κατὰ τοῦ κοινοῦ, οὔτε κατὰ ἰδιώτου οὐδὲ ἐνός, καὶ πρεσβεῖαν ἐλθόντων προσάξω πρὸς βουλὴν καὶ δῆμον δέκα ἡμερῶν, ὅταν πρυτανεύω, κατὰ τὸ δυνατόν· ταῦτα δὲ ἐμπεδώσω Χαλκιδεῦσιν πειθομένοις τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων· ὀρκῶσαι δὲ πρεσβεῖαν ἐλθοῦσαν ἐκ Χαλκίδος μετὰ τῶν ὀρκωτῶν Ἀθηναίους, καὶ ἀπογράψαι τοὺς ὁμώσαντας, ὁσάκις δ' ἂν ὁμώσωσιν ἄπαντες ἐπιμελόσθων οἱ στρατηγοί. Κατὰ τὰδε Χαλκιδέας ὁμόσαι· οὐκ ἀποστήσομαι ἀπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων οὔτε τέχνη οὔτε μηχανῆ οὐδεμίαν. . . . καὶ πείσομαι τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων. Ὅμοσαι δὲ Χαλκιδέων τοὺς ἰβῶντας ἄπαντας. . . ὀρκῶσαι δὲ πρεσβεῖαν Ἀθηναίων ἐλθοῦσαν εἰς Χαλκίδα μετὰ τῶν ὀρκωτῶν τῶν ἐν Χαλκίδι καὶ ἀπογράψαι τοὺς ὁμώσαντας χαλκιδέων.

Ἀντικλῆς εἶπε. Ἀγαθῆ τύχῃ τῇ Ἀθηναίων ποιείσθαι τὸν ὄρκον Ἀθηναίους καὶ Χαλκιδέας καθάπερ Ἐρετριεῦσι ἐψηφίσατο ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων· ὅπως δ' ἂν τάχιστα γίγνηται ἐπιμελόσθων οἱ στρατηγοί· οἵτινες δὲ ἐξορκώσωσιν ἀφικόμενοι εἰς Χαλκίδα ἐλέσθαι τὸν δῆμον πέντε ἀνδρας αὐτίκα μάλα, περὶ δὲ τῶν δημῶν ἀποκρίνεσθαι Χαλκιδεῦσιν ὅτι νῦν μὲν Ἀθηναίους δοκεῖ ἂν κατὰ τὰ ἐψηφισμένα κτλ. Ἀρχέστρατος εἶπε τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ Ἀντικλῆς· τὰς δὲ εὐθύναις Χαλκιδεῦσιν κατὰ σφῶν αὐτῶν εἶναι ἐν Χαλκίδι καθάπερ Ἀθήνησι Ἀθηναίους, πλὴν φυγῆς, καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας· περὶ δὲ τούτων ἔφασιν εἶναι Ἀθήναζε εἰς τὴν Ἡλιαίαν τῶν θεσμοθετῶν κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου· περὶ δὲ φυλακῆς Εὐβοίας τοῖς στρατηγοῖς ἐπιμέλεσθαι ὡς ἂν δύνωνται ἀριστα, ὅπως ἂν ἔχοι βέλτιστα Ἀθηναίους. Ὅρκος.»

Παράτηρεῖται πρῶτον ὅτι οὐδὲν μέρος ἢ Ἡλιαίαν ἔχει ἐπὶ τῆς ἐπιψηφίσεως τῶν ὀρκῶν τῆς δημολογίας. Ἡ Βουλὴ καὶ ὁ Δῆμος ἐνομοθέτησαν τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης καὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἦτοι τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ὑποτελῶν Χαλκιδέων ἀπ' ἐνός καὶ τῶν προστατῶν Ἀθηναίων ἀπ' ἐτέρου. Νῦν, ἔδοξε τῇ Βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ· ἢ Βουλῇ καὶ ὁ Δῆμος ἀπαιτοῦντες παρὰ τῶν Χαλκιδέων νὰ ὑποσχεθῶσι δι' ὄρκου τὴν τήρησιν τῶν δημολογουμένων, ὡς ἐγγύησιν τῆς ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων ἐκπληρώσεως τῶν ἰδίων ὑποχρεώσεων παρέχουσι πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς τὸν ὄρκον τῆς Βουλῆς καὶ τῶν δικαστῶν. Ἡ Βουλὴ ὡς ἐκτελεστικὸν σῶμα ὀφείλει νὰ ὁμώσῃ οὐκ ἐξελῶ Χαλκιδέας ἐκ Χαλκίδος, οὐδὲ τὴν πόλιν ἀνάστατον ποιήσω

. . . καὶ πρεσβεῖαν ἐλθοῦσαν προσάξω πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον δέκα ἡμερῶν ὅταν πρυτανεύω κατὰ τὸ δυνατόν» Οἱ δικασταὶ ὁμόσωσι αἰδιώτην οὐδένα ἀτιμάσω, οὐδὲ φυγῆ ζημιώσω, οὐδὲ ξυλλήψομαι, οὐδὲ ἀποκτενῶ, οὐδὲ χρήματα ἀρκιρήτομαι ἄκριτον οὐδενός, ἄνευ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων (δηλ. ἄνευ νέου ψηφίσματος τοῦ δήμου) οὐδὲ ἐπιψηφίω κατὰ ἀπροσκλήτου κτλ.» Πρὸς τί ὁ ὄρκος τῆς Βουλῆς καὶ τῶν δικαστῶν; Ἐν ταῖς νεωτέραις πολιτείαις ἢ Κυβέρησις ἐγγυᾶται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διεθνῶν δημολογίων ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων ἀρχῶν. Εἰς τὰς ἀρχαίας πολιτείας, ἰδίως τῇ τῶν Ἀθηναίων, δὲν ὑπῆρχεν ἡ αὐτὴ ἱεραρχικὴ ἐξάρτησις τῶν ἀρχῶν ἀπὸ ἐνός προσώπου, ὑπέχοντος τὰς εὐθύναις τῆς πολιτείας διὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Βουλῆς, τῆς Ἡλιαίας κ.λ. Ἡ ὑπόσχεσις λ.χ. τοῦ Ἀρχοντος διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς δημολογίας δὲν ἐξησφάλιζε τοὺς Χαλκιδεῖς περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων τῶν Πρυτάνεων ἵνα προσταγάωσιν ἄνευ ἀναβολῆς τοὺς πρέσβεις τῶν Χαλκιδέων ἐνώπιον τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ὠρκίζοντο λοιπὸν οἱ βουλευταὶ ὅτι δὲν θέλουσι παραβῆ κατὰ τοῦτο τὴν δημολογίαν τῆς πολιτείας Παρομοίως καὶ οἱ δικασταὶ οἵτινες εἶχον τὴν ἐξουσίαν ἵνα ἀποφασίσωσι ἐπὶ πάσης δίκης μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Χαλκιδέων, ἢ ἀνὰ μέσον Χαλκιδέων, καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀποφάσεις δὲν ὑπέκειντο εἰς ἀκύρωσιν, ἢ εἰς ἀνάκλησιν ὑπὸ τῆς πολιτείας, ὡφείλον δι' ὄρκου νὰ ὑποσχεθῶσιν εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς ὅτι οὐδένα θέλουσι καταδικάσει ἄκριτον, δηλ. ἄνευ τακτικῆς κρίσεως καὶ ἀπολογίας, εἰς φυγὴν, δήμευσιν τῆς περιουσίας, ἀτίμωσιν καὶ θάνατον. Δὲν ὀρκίζονται λοιπὸν οἱ Ἡλιασταὶ ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἢ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ὡς δικασταὶ ὑποσχομένοι νὰ ἐκτελέσωσι τὸ κατ' ἐκυτοῦς τὰ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ὀνόματος τοῦ δήμου συνωμολογηθέντα. Ὁ ὄρκος τῶν Ἡλιαστῶν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ περιττὸς κατ' ὅσον ἐν τῷ Ἡλιαστικῷ ὄρκῳ περιέχεται ὁ ὄρος «ψηφιοῦμαι κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ ψήφισματὰ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων» ὥστε ἐν αὐτῷ περιλαμβάνονται καὶ τὰ ψηφισθέντα περὶ τῆς δημολογίας μετὰ τῶν Χαλκιδέων. Ἄλλ' ὁ ὄρκος ὁ διδόμενος πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ εἰς ἀσφάλειαν τῶν δικαιομάτων αὐτῆς, δὲν ἐφαίνετο ἀποχερῶν διὰ τὰ δικαιώματα τῆς ἀλλοδαπῆς πολιτείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ὡφείλον ἰδίως νὰ ὀρκισθῶσιν οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ δικασταί.

Ὁ Fränkel ἐρμηνεύει τὰς λέξεις «ἄνευ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων» ἐν στ. 9-10, ὡς ἐμφανιούσας διττὴν συζήτησιν· τὴν μὲν ἐνώπιον τοῦ δήμου τὴν δὲ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν πρὸς καταψήφισιν τῶν ποινῶν ἀτιμίας, φυγῆς, θανάτου, δημεύσεως. Ἡ διττὴ ἐκδίκασις οὐδαμοῦ ἀναφέρεται οὐδὲ δύναται νὰ ἐννοηθῆ. Ἐννοεῖ ὁ σοφὸς ἐλληνοιστῆς ὅτι ὁ δῆμος ἤθελεν ἀποφασίσει ἐπὶ τῶν δικῶν τῶν Χαλκιδέων εἰς πρῶτον βαθμόν, καὶ κατ' ἔφεσιν ἢ Ἡλιαίαν. Τοῦτο βεβχίως σημαίνουσιν αἱ φράσεις αὐτοῦ. Αἱ προειρη-